

Borbe 4. korpusa NOVJ krajem 1943. i u toku 1944. godine

VOJNO-POLITIČKA SITUACIJA KRAJEM 1943. GODINE

Sa uspjesima antihitlerovske koalicije, sredinom 1943. godine, kad je fašistička Italija bila prisiljena da kapitulira, naslućivao se i kraj Hitlerove Njemačke. Na istočnom frontu Crvena armija je, poslije pobjede kod Kurska otpočela zamašnu ofanzivu na frontu od Smolenska do Crnog mora. Nakon prelaska Dnjeptra 6. novembra oslobodila je Kijev, a do kraja 1943. godine znatno je napredovala i u zapadnoj Ukrajini. Na frontu u Italiji, poslije zauzimanja Sicilije, 17. avgusta, uspješnog iskrcavanja 8. engleske armije, 3. i 9. septembra, u Kalabriji i Apuliji i 5. američke armije, 9. septembra, kod Salerna, anglo-američke snage nastavile su 20. septembra ofanzivu protiv 10. njemačke armije na sjever i 27. septembra zauzele aerodrome kod Fođe, a 1. oktobra i Napulj. Sa kapitulacijom Italije njemačke snage su ostale na tri fronta: u SSSR-u protiv Crvene Armije, u Italiji protiv anglo-američkih snaga i na Balkanu, u Jugoslaviji, protiv NOVJ.

Na jugoslovenskom ratištu, nakon kapitulacije Italije, 8. septembra 1943, u sjeverozapadnom dijelu zemlje, gdje su se nalazile talijanske oružane snage, u Sloveniji, Hrvatskoj, Hercegovini i Crnoj Gori, buknuili su masovni narodni ustanci. Narodnooslobodilačkoj vojsci prišlo je oko 80.000 novih boraca, koji su naoružani razoružavanjem deset talijanskih divizija. U septembru i oktobru 1943. godine formirano je 38 brigada, 8 divizija i 4 korpusa, te mornarica NOVJ, što je značilo novi vojni i politički momenat u jačanju i razvoju NOB-a u Jugoslaviji.

Iskrcavanjem anglo-američkih snaga u južnoj Italiji, Balkan je dobio još veći značaj u njemačkim planovima za povezivanje tog fronta sa istočnim frontom. Međutim, tu sponu prekidale su snage NOVJ, koje su vezale jače njemačke i kvislinške snage i, štaviše, primoravale Nijemce da dovlače pojačanja i sa drugih frontova na jugoslovensko ratište. Nijemci su zbog toga u neizvjesnosti zbog mogućnosti iskrcavanja angloameričkih snaga na Jadranu bili primorani da u jesen i zimu 1943/44. godine reorganizuju svoje jedinice i pripreme više manjih i većih operacija protiv NOVJ, uključujući i operacije protiv snaga 4. korpusa NOVJ.

U tim operacijama, poslije neuspjeha u četvrtoj i petoj ofanzivi, Nijemci više nisu postavljali za cilj okruženje i uništenje naših snaga, nego odbacivanje od komunikacija i zauzimanja dijelova slobodne teritorije. Tako su, pored snaga koje su bile u sastavu 2. oklopne armije (3. SS korpus »Germanija«, 5. SS brdsku korpus, 15. i 21. brdski korpus i 69. rezervni korpus), Nijemci bili prisiljeni da dovlače nove snage. Krajem septembra i u toku oktobra 1943. godine, 264. pješadijska divizija povučena je iz Francuske i poslije Bihaća raspoređena na prostor Zadar, Šibenik, Split; 181. pješadijska divizija iz Norveške prebačena je u Uroševac, a zatim u Crnu Goru; 1. kozaračka konjička divizija (dvije brigade, oko 28.000 vojnika — ljudstvo generala Vlasova) iz Poljske upućena je u Hrvatsku; 371. pješadijska divizija, krajem novembra, prebačena je iz Italije na prostor Karlovac—Ogulin, a zatim je uslijedilo prebacivanje 44. pješadijske divizije, 162. turkenstanske divizije, SS oklopne divizije »Adolf Hitler« i dijelova oklopne divizije »Herman Gering«.

Takav razvoj događaja na jugoslovenskom ratištu u to vrijeme, pored vojnog značaja, imao je i politički. Svojim dotadašnjim uspjesima, organizovanošću i jačinom, NOVJ, koja je olakšavala položaj savezničkih snaga u južnoj Italiji, a Nijemcima otežavala ionako tešku situaciju na istočnom frontu, poslije Teheranske konferencije, postala je ravnopravni član armije antihitlerovske kolacije — Velike Britanije, Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza. Istovremeno, ministri inostranih poslova SAD i SSSR, u Moskvi, pripremajući sastanak velike trojice u Teheranu, između ostalih pitanja, diskutovali su i o budućnosti jugoslovenske emigrantske vlade i kralja Petra. U takvoj situaciji CK KPJ i Vrhovni štab, na čelu s Titom, pored formiranja novih korpusa i divizija, priprema se za prodor naših krupnih snaga u Srbiju, pripremajući ujedno i Drugo zasjedanje AVNOJ-a.

PREIMENOVANJE 1. KORPUSA NOVH U 4. KORPUS NOVJ

Poslije kapitulacije Italije, u organizovanju i namjeni korpusa došlo je do izvjesnih promjena. Naime formirali su se korpusi koji su imali isključivo operativnu ulogu i nisu bili vezani za jednu teritoriju. Vojno—politička situacija i razvoj NOB-a sve je više nametala potrebu formiranja pokretljivih operativno-strategijskih jedinica, oslobođenih pozadinskih i teritorijalnih jedinica i funkcija, koje će biti u rukama Vrhovnog štaba za rešavanje osnovnih vojno-političkih ciljeva NOB-a. Na tim osnovama, 5. oktobra 1943. formiran je 1. proleterski korpus. Svi ostali korpusi, koji su formirani do kraja 1943. godine, ostali su na istim osnovama kao i raniji korpusi, sa istom operativno-teritorijalnom ulogom.

Zbog različitosti naziva pojedinih korpusa, naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ od 5. oktobra 1943. utvrđena je nova numeracija korpusa: 1. bosanski koprus preimenovan je u 3. korpus NOVJ; 2.

bosanski korpus u 5. korpus NOVJ; 1. korpus NOVH u 4. korpus NOVJ, a 2. korpus NOVH u 6. korpus NOVJ.

Od kapitulacije Italije do kraja 1943. godine formirano je ukupno pet korpusa NOVJ: u Crnoj Gori 10. septembra — 2. udarni korpus NOVJ; u Dalmaciji, 7. oktobra — 8. korpus NOVJ; u Sloveniji su formirani 3. oktobra — 7. korpus NOVJ i, 22. decembra — 9. korpus NOVJ. Sa ranije formiranim 1. proleterskim korpusom NOVJ, te 1. i 2. korpusom NOVH i 1. i 2. bosanskim korpusom krajem 1943. godine bilo je ukupno devet korpusa NOVJ.

Na dan preimenovanja 1. korpusa NOVH u 4. korpus NOVJ, korpus je u svome sastavu imao 6, 7. i 8. diviziju, Banijski, Kordunaški, Plašćanski, Karlovački i Cazinski NOP odred. Komandant 4. korpusa NOVJ bio je Ivan Rukavina, a politički komesar Većeslav Holjevac Veco.²⁹⁶

U oktobru 1943. godine formirane su nove artiljerijske jedinice i jedinice veze. Naredbom Glavnog štaba Hrvatske broj 23, od 12. 10.1943, formiran je 1. haubički divizion 4. korpusa, sa dvije baterije po tri topa 100 mm i vodom merzera — 1 top 152 mm. Divizion je bio pod neposrednom komandom Štaba korpusa. Istom naredbom u svakoj diviziji formiran je po jedan artiljerijski divizion od brdske i poljske artiljerije. Istovremeno je u korpusu, mjesto voda formirana četa za vezu od 40 do 60 telefonista, podijeljenih u tri voda, kao i u svakoj diviziji, umjesto vodova formirane su čete za vezu, sastava kao i korpusna četa za vezu.

Prema usmenom naređenju Glavnog štaba Hrvatske, naredbom Štaba 6. divizije broj 16, od 24. oktobra, za teritoriju Like formiran je — Lički NOP odred — od po 50 boraca i 10—15 starješina iz svake brigade 6. divizije. Za komandanta odreda postavljen je Ivan Grahovac, a za političkog komesara Slavko Glumac. Tada su izvršene i izvjesne kadrovske promjene u 6. diviziji. Za političkog komesara divizije postavljen je Živan Dimitrijević, mjesto Rade Žigica, koji je stavljen na raspolaganje Glavnom štabu Hrvatske, za komandanta 3. brigade postavljen je Milan Šijan, do tada v.d. komandant iste brigade, a za v.d. komandanta 1. brigade Milan Dimić, do tada zamjenik komandanta 3. brigade, mjesto Laze Radakovića, koji je stavljen na raspolaganje Glavnom štabu Hrvatske. Za političkog komesara 1. brigade postavljen je Bogdan Vujnović, do tada zamjenik političkog komesara iste brigade mjesto Nikole Peinovića, koji je postavljen za zamjenika političkog komesara 2. brigade. Za zamjenika političkog komesara 1. brigade postavljen je Simo Mrda, do tada zamjenik političkog komesara 2. brigade.

U partizanskom odredu »Plavi Jadran«, za političkog komesara postavljen je Stevo Sunajko, do tada zamjenik političkog komesara istog odreda, a za zamjenika političkog komesara Ilija Vukmirović, do tada politički komesar bataljona istog odreda.

²⁹⁶ Zbornik, tom 2, str. 355-6 i tom 5, knj. 20, str. 361-3.

BORBE 4. KORPUSA NOVJ DO KRAJA 1943. GODINE

Na osnovu naređenja Vrhovnog štaba NOV i POJ da se sa svim snagama pređe u ofanzivu na neprijateljeve komunikacije i neprijateljeva uporišta na njima, naredni zadaci jedinica 4. korpusa odvijali su se prema direktivi Glavnog štaba Hrvatske, od 5. oktobra 1943. godine, u kojoj je ukazano da

»s obzirom na razvoj situacije na sektoru Ogulin—Karlovac—Zagreb, smatramo završenom operaciju na sektoru Ogulin—Karlovac, jer sada imamo novu situaciju, koja zahtijeva novo pregrupisanje snaga i postavljanje novih ciljeva za naše jedinice na tom sektoru«.

Sa tom direktivom Štabu 4. korpusa NOVJ postavljeni su novi ofanzivni zadaci za raspored jedinica i dejstva u Baniji, Kordunu i Lici.

— Šestoj ličkoj diviziji naređeno je da sa 1. brigadom i upućenom 1. brigadom 19. divizije djeluje na komunikaciju Gračac—Bihać, sa 2. brigadom da brani pravce od Gospića, a da 3. brigada ostaje kao rezerva na prostoru oko Otočca.²⁹⁷

— Sedma divizija, bez 3. brigade, koja je ostala kao korpusna rezerva u Kordunu — s. Veljun i Gornji Budački, vraćena je u Baniju sa zadatkom da napada na transporte i prugu Sisak—Kostajnica, te da prugu duže vrijeme onemogućava za saobraćaj, da ispita uslove i pristupi uništenju mosta kod Volinja (6 km jugozapadno od Kostajnice), te da ispita uslove i mogućnost likvidacije neprijatelja u Glini.

— Osma divizija ostala je na sektoru Ogulina, prema Oštarijama, Ogulinu i Košarama, sa zadatkom da brani pravce prema Josipdolu Plaškom i Jezeranima, a 4. brigada 13. divizije da ostane na pravcu Ogulin—Gomirje.

— Karlovački i Kordunaški NOP odred ostali su i dalje na svojim položajima, Karlovački zapadno, a Kordunaški južno od Karlovca.

— Na pruzi i cesti Zagreb—Karlovac ostala je i dalje 13. proleterska brigada »Rade Končar«, sa zadatkom da ometa neprijateljev saobraćaj rušenjem pruge i napadima na transporte.

Ceneći da je situacija u Lici, kod Gospića povoljna, s obzirom na uspjeh naših jedinica i demoralizaciju ustaša, Glavni štab Hrvatske je odlučio da se što prije pristupi likvidaciji neprijatelja u Gospiću.²⁹⁸

Borbe 4. korpusa u oktobru 1943. godine

Dok se 7. divizija nalazila u korpusnoj operaciji na liniji Ogulin—Karlovac, u Baniji je ostala 4. brigada i Banijski NOP odred. Ta brigada je sa dva bataljona Cazinskog i dva bataljona Banijskog NOP odreda, noću 4/5. oktobra, napala neprijateljevu posadu u selu Otoka (na lijevoj obali Une, između Bosanskog Novog i Bosanske Krupe), gdje se nalazila jedna bojna sa štabom 1. lovačke pukovnije. Napad je ugovoren

²⁹⁷ Zbornik, tom 5, knj. 20, str. 375.

²⁹⁸ Isto, str. 120.

sa domobranskim oficirima, koji su tražili predaju. Bez borbe razoružana je jedna satnija domobrana na brdu Plavna, tr. 307. Međutim, zbog slabih veza, nesnalaženja i neodlučnosti Štaba brigade, to nije učinjeno i sa ostalim domobranima u mjestu, koji su čekali predaju. Zarobljeno je samo 60 domobrana, 2 oficira i 4 podoficira sa 5 puškomitraljeza, 44 puške i drugi materijal.

Nakon te akcije 4. brigada 7. divizije ostala je do 21. oktobra na terenu Cazinske krajine i zajedno sa Cazinskim NOP odredom čistila teren oko Bužima, Cazina, Skokova, Pečigrada i Todorova od milicije Huske Miljkovića.²⁹⁹ Zarobljeno oko 30 neprijatelja, ostali su se razbjegli.

Banijski odred (komandant Gojsko Tintor, politički komesar Milan Rašković), prema naređenju Štaba 4. korpusa, vraćen je iz Cazinske krajine u Baniju radi dejstva na pruzi Kostajnica—Sunja—Sisak. Diverzantska četa toga odreda, raspoređena u 4 voda rušila je prugu i sačekivala neprijateljeve vozove na pruzi Bihać—Bosanski Novi—Kostajnica—Sunja—Sisak. Do 27. oktobra 1943. Banijski odred je uništio 11 lokomotiva i 24 vagona, ubio oko 42 i ranio oko 19 neprijateljevih vojnika, bez vlastitih gubitaka.³⁰⁰

Po dolasku u Baniju 12. oktobra, a na osnovu prikupljenih podataka o stanju neprijateljevih posada i uporišta, Štab 7. divizije odlučio se za napad na željezničku stanicu Kostajnički Majur 4 km sjeverno od Kostajnice, gdje se nalazila jedna satnija 12. ustaške bojne i na Blinjski Kut (70 ustaša i 70 Nijemaca) i Brđani (63 ustaše, 10 Nijemaca), na pruzi Sisak—Sunja. Napad, koji je izveden noću 23/24. oktobra, nije uspio. Nisu postignuta iznenađenja, a neprijatelj se

²⁹⁹ Huška Miljković je bio prije rata sezonski radnik i kao takav 1935. godine postaje simpatizer KPJ, a uoči rata i njen član. Sa početkom ustanka u Kordunu odlazi tamo i zajedno sa članovima Partije učestvuje u njegovom organizovanju. Poslije kraćeg vremena napušta ustanike i bez odobrenja rukovodstva KPJ odlazi u domobranu, a zatim se u oktobru 1941. godine ponovo vraća u partizane i nastavlja rad na liniji NOP, prerna direktivi i zadacima Okružnog komiteta KPH Karlovac na području Velike Kladuše i Cazina. Sa oslobođenjem Velike Kladuše, februara 1942. godine, postaje komandant mjesta, a vršio je i dužnost sekretara Kotarskog komiteta KP za Cazin. Uoči četvrtne neprijateljeve ofanzive raspoređen je na dužnost zamjenika komandanta Bihaćkog područnog bataljona. Tim činom bio je nezadovoljan, te se odvaja iz bataljona sa 25 ljudi iz svoga kraja i bježi u neprijateljevu pozadinu. Zbog dezerterstva Štab 1. bosanskog korpusa kažnjava ga sa prisilnim radom, a zatim ga u proljeće 1943. upućuje na Kordun. Sa Korduna ponovo se odmeće i bježi kod neprijatelja u Veliku Kladušu. Uz podršku Nijemaca i ustaša Huška je, polovinom 1943. godine, pristupio formiranju muslimanske milicije, na terenu Cazinske krajine, i ubrzo od nje formirao jedanaest bataljona, sa oko 3.000 dobro naoružanih ljudi. Sa Huskom Miljkovićem neprijatelj je želio da učvrsti svoje pozicije, onemogućiti uticaj NOP-a i aktiviranje naroda cazinske krajine u NOB-u. Međutim, razvoj NOB-a, kao i uspjesi saveznika na istočnom i zapadnom frontu, prisilili su Husku, nakon pregovora sa predstavnicima Štaba 4. korpusa, da sa svojom naoružanom milicijom pređe na stranu NOVJ, početkom 1944. godine.

Od muslimanske milicije, Cazinskog NOP odreda i dijelova 8. krajiške brigade, 2. februara 1944. formirana je Unska operativna grupa (UOG), sastava: 1. i 2. muslimanske brigade i Krajiški partizanski odred. Za komandanta UOG postavljen je Huška Miljković, za političkog komesara Šukrija Bijedić i za načelnika štaba Ignjatije Perić Gnjacko. U maju 1944. godine ubili su ga agenti njemačko-ustaške obavještajne službe. Zbornik, tom 5, knj. 19, str. 96.

³⁰⁰ Zbornik, tom 5, knj. 20, str. 612.

uporno branio iz bunkera, iz kojih je bacao bombe. Brigade, koje su napadale (1. brigada Majur, 2. brigada Blinjski Kut i Brđani) nisu imale topove za uništavanje bunkera. Pruga je porušena na više mjesta i uništeno više mostova.

Drugi napad na neprijateljevu posadu u Kostajničkom Majuru planiran je za 26/27. oktobar. Međutim, do toga napada nije došlo, jer su 26. oktobra ujutru Nijemci sa oko 20—30 kamiona, tenkovima i oklopnim vozilima krenuli iz Kostajnice i Petrinje na slobodnu teritoriju Banije, radi pljačke i ometanje izvođenje poljoprivrednih radova. Sa njima su se sukobile 1. i 2. brigada 7. divizije i 3. bataljon 2. moslovačke brigade, koji se tu zatekao. U toku jednodnevne borbe Nijemci su se vratili u polazne baze sa 4 mrtva i 12 ranjenih, ostavivši osam spaljenih kamiona.³⁰¹

Ponovni napad na ustaše u Kostajničkom Majuru, 1. brigada 7. divizije, izvela je noću 29/30. oktobra po prvobitnom planu. Napad jednog ojačanog bataljona ni toga puta nije uspio. Kao i ranije, ustaše su se uporno branile iz zidanih bunkera, obasipajući borce bataljona ručnim bombama. U svanuće brigada se povukla i u Kukuruzarima postavila zasjednu za eventualni izlazak neprijatelja iz garnizona. I, zaista, ustaše su krenule, nastupajući u tri kolone, prema položajima brigade. Poslije višečasovne borbe povukli su se u polaznu bazu i u toku noći napustili Kostajnički Majur, ostavljajući samo dnevnu stražu, u tim borbama poginula su 42 neprijateljeva vojnika i više od 50 je ranjeno, a brigada je imala 4 mrtva i 12 ranjenih.

Sa stanjem na dan 29. oktobra 1943. 7. divizija imala je 4.268 boraca i starješina: Štab divizije i prištapske jedinice — 152, 1. brigada - 818, 2. brigada - 1.003, 3. brigada - 1.141, 4. brigada - 928, artiljerijski divizion — 173 i pionirska četa — 53. Dvadesetog oktobra, po naređenju Štaba korpusa, od boraca 7. divizije i Banijskog NOP odreda formirana je udarna četa, pod komandom odreda, za dejstvo u trokutu između rijeka Une i Save i komunikacije Sunja-Kostajnica, sa ciljem održavanja veza sa slavonskim jedinicama, političkog djelovanja i mobilizaciju ljudstva za NOV, tako da se što prije od čete formira bataljon. U 1, 2. i 3. brigadi formirani su četvrti bataljoni.³⁰²

U Kordunu je, prema direktivi Glavnog štaba Hrvatske od 5. oktobra, dejstvovala 8. kordunaška divizija, 3. brigada 7. divizije, Kordunaški, Karlovački i Plašćanski partizanski odred. Za vrijeme od 9. do 20. oktobra divizija se nalazila na prostoriji Tounj—Košare—Josipdol—Modruš i Ogulin—Salopek selo Modruš, u očekivajućem rasporedu, sa zadatkom da spriječi prodor neprijatelj u vih snaga komunikacijama Ogulin—Jezerane—Brinje, Ogulin—Josipdol—Plaški i Ogulin—Tounj—Kamenica. Do 13. oktobra 1. brigada bila je u divizijskoj rezervi, dok su 2. i 3. brigada bile na položajima. Trinaestog oktobra 1. brigada preuzela je položaje 3. brigade, a ta brigada upućena je za Ličke Jesenice i Saborski, a zatim 16. oktobra u Poljanak i Prijeboj radi zatvaranja pravca od Bihaća prema Korenici i Plaškom.

³⁰¹ Isto, str. 640 i knj. 21 str. 99.

³⁰² Isto, str. 415 i 630.

Neprijatelj je, skoro svakodnevno, vršio ispade prema našim položajima i nakon višečasovne borbe vraćao se u polazne baze, osim 15. oktobra. Toga dana, Nijemci su sa oko 130 kamiona, tenkova i oklopnih vozila krenuli u tri napadne kolone pravcem: Ogulin—Zagorje—Modruš, Josipdol—Modruš i Josipdol—Cerovik—Plaški, s ciljem da odbace naše snage i ovladaju komunikacijom Josipdol—Brinje.

Iznenadivši jedinice 1. i 2. brigade, brzim i bočnim napadima, pošto su znali njihov raspored, Nijemci su probili odbranu i razbili dio snaga 2. brigade koja je imala 10 mrtvih i 21 ranjenog, i uspjeli da u toku dana, preko Modruša, uđu u Jezerane, vrativši se istog dana, u Ogulin. I u toku 16. oktobra Nijemci su saobraćali komunikacijom Ogulin—Josipdol—Modruš—Jezerane.

Na sektoru 3. brigade 8. divizije Poljanak — Prijeboj, neprijatelj je pod pritiskom naših snaga napustio Drežnik Grad i povukao se za Vaganac i prema Bihaću.

U tim borbama, od 9. do 20. oktobra 1943. neprijatelj je imao oko 95 mrtvih, dok su jedinice 8. divizije imale 31 mrtvog, 60 ranjenih i 5 nestalih boraca i starješina.³⁰³

Poslije Prvog zasjedanja ZAVNOH-a, koje je održano 13. i 14. juna 1943. u Otočcu, kada je ZAVNOH preuzeo funkciju najvišeg političkog rukovodstva, ali je od početka vršio i funkciju najvišeg organa vlasti u Hrvatskoj, od 12. do 15. oktobra 1943. u Plaškom je održano Drugo zasjedanje ZAVNOH-a, čiji rad su obezbjeđivale jedinice 8. divizije. Na tome zasjedanju ponovo je Vladimir Nazor izabran za predsjednika izvršnog odbora, koji je imao 15 vijećnika. Tada je, pored drugih donijetih odluka i rezolucija, potvrđena odluka Izvršnog odbora ZAVNOH-a od 20. septembra 1943. o vraćanju u sastav Hrvatske i Jugoslavije Istre, Zadra, Cresa, Lastova i onih dijelova Hrvatske koje je, nakon kapitulacije po ugovoru s Pavelićem NDH, anektirala fašistička Italija. Glavni štab Hrvatske je 18. oktobra obavijestio Štab 4. korpusa »da je neprijatelj napustio Drežnicu, Jesenak, Josipdol i Drežnik Grad i da je neprijatelj iz Ogulina i Karlovca preduzeo ofanzivu u pravcu Slovenije. Naređeno je da se odmah pristupi iskorišćavanju neprijateljskog povlačenja, kako u svrhu aktiviranja naših snaga i rasterećenja pojedinih sektora, tako i u svrhu pomaganja slovenskim jedinicama vezivanjem nep. snaga na našim pravcima«.

Obavještavajući da je 13. primorsko-goranskoj[^] diviziji naređeno da se aktivira na komunikaciji Ogulin—Sušak, Štabu 4. korpusa naređeno je da 8. divizija sa jednom brigadom, sa prostora južno i jugoistočno od Ogulina, brani pravce prema Zagorju, Modrušu i Plaškom, a da se druga brigada prebaci sa sektora Plaškog i energično angažuje na komunikaciji Ogulin—Karlovac, zajedno sa Karlovačkim NOP odredom. Zatim je naređeno da 3. brigada 7. divizije, koja je ostala u Kordunu, ispita mogućnost prelaska preko Kupe, istočno od Karlovca i mogućnost izvođenja akcija na prostoru Pokuplja zajedno sa Žumberačko-pokupskim, odnosno Turopoljsko-posavskim odredom.

³⁰³ Zbornik, tom 5, knj. 20, str. 446.

Treća brigada 8. divizije, na prostoru Poljanak—Prijeboj, ostaje i dalje kao rezerva, a za kontrolu položaja prema neprijatelju u Vagancu i Bihaću da se angažuje Plašćanski partizanski odred i četa sa Prijeboja.

Postupajući prema tom naređenju, Štab 8. divizije zadržao je prema Ogulinu, na komunikaciji Ogulin—Modruš—Jezerane, 2. brigadu, sa zadatkom da onespособi cestu od Ogulina do, uključno, vrh Kapele prema Jezeranima i da održava vezu sa 2. brigadom 13. divizije, koja ima isti zadatak od vrha Kapele prema Brinju. Svaka prepreka da se obezbijedi zasjedama i o prodoru neprijatelja obavijesti 2. brigada 13. divizije, kako bi se izbjegao iznenadan prodor neprijatelja.

Prva brigada 8. divizije prebačena je sa sektora Plaški na prostor sela Tržić, Perjasica, Svojić, sa zadatkom zatvaranja pravca Tounj—Primišlje i Perjasica—Karlovac (25 km jugozapadno od Karlovca) i aktivnim djelovanjem na prugu Karlovac—Generalski Stol. Treća brigada 7. divizije upućena je, 22. oktobra 1943, iz sela Veljun i Gornji Budački, prema Karlovcu.

U drugoj polovini oktobra neprijatelj nije vršio aktivnost iz Ogulina prema Jezeranima. Učinio je to samo 31. oktobra, sa oko 100 Nijemaca i 8 tenkova, ali je u rejonu Modruša sačekao od 2. brigade 8. divizije i nakon 3-časovne borbe vratio se nazad sa dva oštećena tenka. Prva brigada 8. divizije upućivala je svoje bataljone na prugu Tounj—Generalski Stol i u zasjedama sačekivala i napadala neprijatelja koji je izlazio iz svojih uporišta, te onespособljavala komunikacije za saobraćaj.

U tim borbama od 21. do 31. oktobra neprijatelj je imao oko 60 mrtvih i 4 zarobljena vojnika, a naše jedinice 1. poginulog i 5 ranjenih boraca. Oštećena su dva neprijateljeva tenka i željeznička pruga je porušena na više mjesta.

Krajem mjeseca 8. divizija popunjena je sa oko 800 novih boraca iz Hrvatskog primorja, Gorskog kotara i Istre, a od oko 80 Talijana, koji su ostali u NOV, formirana je četa u sastavu 2. brigade.

Kordunaški NOP odred (sastava dva bataljona) vodio je borbu s ustaško-domobranskim jedinicama, koje su iz Karlovca i Generalskog Stola, činili jednodnevne ispade prema slobodnoj teritoriji. Bez vlastitih gubitaka odred je ubio 8 i ranio 10 neprijateljevih vojnika.

Istovremeno, s jugoistočne strane Karlovca, sa položaja Popović—Brdo, borbu s ustaško-domobranskim jedinicama iz Karlovca, od 26—28. oktobra, vodila je 3. brigada 7. divizije. Da bi je odbacio od Karlovca, neprijatelj ju je napadao jačim snagama uz podršku tenkova, a 28. oktobra i avijacije, koja je, vjerovatno, saznajući mjesto Štaba brigade, bombardovala sa 6 aviona kuću u kojoj je bio smješten Štab. Tom prilikom poginuo je politički komesar brigade Mirko Baltić, a komandant Đuro Bakrač teže je ranjen.³⁰⁴

Zapadno od Karlovca, s obje strane rijeke Kupe, nalazio se Karlovački NOP odred (sastava: tri bataljona i Severinska četa). Zbog jakih neprijateljevih snaga dejstva odreda svela su se na zasjede i diverzije. Od većih akcija, cio odred, zajedno sa 15. slovenačkom

³⁰⁴ Zbornik, tom 5, knj. 19, str. 578.

brigadom, izveo je 10. oktobra neuspjeli napad na neprijateljsko uporište Donja Stativa (8 km sjeverozapadno od Karlovca). U tim borbama poginulo je oko 16 neprijateljevih vojnika, a među njima jedan pukovnik, 2 potpukovnika i 4 niža oficira, a 15 je ranjeno. Iz odreda poginulo je 5, a ranjeno 11.³⁰⁵

Plasćanski NOP odred nalazio se jugozapadno od Velike Kladuše u kontroli terena u borbi s muslimanskom milicijom Huske Miljkovića, kojima je nanio gubitke od 23 mrtva i ranjena. Iz odreda poginulo je 3, a ranjena su dva borca.

Cazinski NOP odred bio je na terenima jugoistočno od Velike Kladuše, također, u borbi s muslimanskom milicijom. U tim manjim borbama neprijatelj je imao 10 mrtvih, a odred, koji je iznenadilo oko 400 pripadnika Huskine milicije u Vrnograču, imao je 6 mrtvih i 6 ranjenih drugova.

U Lici, poslije uspješno izvedene operacije, u likvidaciji i razbijanju neprijateljevog uporišta sjeverno i zapadno od Gospića, koje je izvela 6. i 13. divizija, borbe su se prenijele na komunikaciju Gračac—Lapac—Bihać. Neprijatelj je tada, pored Gospića, držao Gračac, Bruvno, Mazin, Lapac i Bihać. Na toj glavnoj neprijateljevoj saobraćajnici djelovala je 1. brigada, a zapadno od nje 2. brigada 6. divizije. Treća brigada te divizije ostala je oko Gospića do 20. oktobra, a tada se, prema direktivi Glavnog štaba Hrvatske, prebacila u Gacku dolinu, kod Otočca, kao rezerva GŠH i ujedno da čisti teren od razbježalih ustaša i četnika. Dvadeset petog oktobra ponovo je vraćena u rejon s. Perušić. Partizanski odred »Plavi Jadran« orijentisan je prema Zadru.

Zbog jačine neprijateljevih uporišta nisu postojali uslovi za napade na njih, te se pristupilo taktici napada iz zasjeda, sa bataljonima, pa i četama, u pokretu. Tim načinom borbenih dejstava postigli su dobre rezultate u uništavanju žive neprijateljeve sile, ali ne i u eksploataciji početnih uspjeha zbog brze intervencije drugih, motorizovanih neprijateljevih jedinica. Budući daje neprijatelj, skoro svakodnevno, održavao vezu sa svojim posadama, na liniji Gračac—Lapac—Bihać, to su i uslovi za napad bili povoljni.

Da bi svojim saveznicima — Nijemcima, olakšali držanje saobraćajnice Bihać—Lapac—Gračac—Jadransko more, ustaško-domobranske snage iz Gospića, a i sa pravca Zadra, preko Obrovca i Sv. Roka, vršile su, također, svakodnevne ispade sa jačim snagama. U svim tim borbama 2. brigada 6. divizije uspijevala je da ih u toku jednodnevne borbe prisili na povlačenje u polaznu bazu, nanoseći gubitke u ljudstvu i materijalu.

U toku 9. oktobra brigada nije uspjela spriječiti snage oklopnog puka iz sastava 114. lovačke divizije, sa oko 400 motornih vozila, iz pravca Obrovca i Sv. Roka da se probiju i uđu u Gospić. Staviše, te neprijateljeve snage uspjele su da u rejonu Medaka iznenade dva bataljona, koja su imala 4 mrtva i 7 ranjenih, izgubivši dvije bataljonske komore sa kolima i konjima u kojima je bilo i oružja (1 teški i 1 puškomitraljez, 2 laka minobacača, 18 pušaka i drugi materijal).

³⁰⁵ Isto, str. 187. i knj. 20 str. 591.

Budući da je tada neprijatelj uspostavio saobraćaj i na komunikaciji Knin—Gračac—Medak—Gospić, Stab 6. divizije naredio je 2. brigadi da iz rejona s. Medak i dalje napada na neprijatelja koji saobraća tom komunikacijom. U toku trodnevni borbi (2—4. novembra) neprijatelj je imao oko 150 mrtvih i ranjenih, dok je brigada imala jednog mrtvog i 11 ranjenih. Spaljen je jedan, a oštećeno 30 kamiona i jedan tenk.

Koliko su te obostrane borbe bile aktivne i teške vidi se i po rezultatima koje je 6. divizija postigla u toku oktobra 1943. godine. U 19. izvedenih akcija ubijeno je oko 467, ranjeno oko 292, a zarobljena su 423 neprijateljeva vojnika, ili 1.182 vojnika izbačena su iz borbenog stroja. Jedinice 6. divizije imale su 22 mrtva i 69 ranjenih boraca i starješina. Zaplijenjeno je: 6 teških mitraljeza, 1 laki i 18 puškomitraljeza, 613 pušaka, sa oko 272.960 metaka, 1 teški minobacač sa 24 mine, 5 lakih minobacača sa 250 mina, 5 pištolja, 3 automata, 476 ručnih bombi, 7 konja i 3 motocikla. Zapaljeno je 15 kamiona, a 35 oštećeno, kao i 3 tenka, ubijeno je 14 konja i porušena su dva mosta.³⁰⁶

Bile su to posljednje borbe 6. ličke divizije u Lici. Prema naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ, izašla je iz sastava 4. korpusa i ušla u sastav 1. proleterskog korpusa. Ona se, prema zapovijesti Štaba divizije, u dvije kolone, sa linije Ondić—Srednja Gora—Poljice, uputila u pravcu Srba, i dalje prema Drvaru, Glamočkom polju i Bugojnu, i noću 8/9. novembra 1943. definitivno napustila svoju rodnu Liku, sa oko 3.700 boraca i starješina i nastavila svoj slavni borbeni put kroz Bosnu, Srbiju, oslobađajući Beograd, boreći se na Sremskom frontu i u bitkama za oslobođenje Zagreba maja 1945. godine.

Borbe 4. korpusa u novembru 1943. godine

Po odlasku 6. divizije, u Lici je, po naređenju Glavnog štaba NOV i POH, formiran Operativni štab za Liku, u sastavu 4. korpusa, koji je pod svojom komandom, sa stanjem na dan 26. novembra 1943. godine, imao:

- drugu brigadu 13. primorsko-goranske divizije, sa 4 bataljona (700 boraca, 2 minobacača, 2 PT topa, 11 teških mitraljeza, 30 puškomitraljeza, 650 pušaka);

- Četvrtu brigadu 13. primorsko-goranske divizije, sa 4 bataljona (skoro isto brojno stanje i naoružanje kao i 2. brigada);

- Prvu brigadu 19. divizije, koja još do tada nije stigla;

- Lički partizanski odred (200 boraca sa 2 teška mitraljeza i 7 puškomitraljeza, ostalo puške);

- Partizanski odred »Plavi Jadran« (150 boraca, 2 teška mitraljeza, 6 puškomitraljeza, ostalo puške),

- Brdsku bateriju, 3 topa (65 i 75 mm).

Komandant Operativnog štaba za Liku bio je Petar Kleut, politički komesar Uroš Krunić, načelnik štaba Stevo Opsenica i obavještajni oficir Miloško Dronjak.³⁰⁷

³⁰⁶ Zbornik, tom 5, knj. 20, str. 257, 261, 300, 345, 488, 574, 595 i 660, knj. 21, str. 84 i 307.

³⁰⁷ Zbornik, tom 5, knj. 21, str. 469.

Početkom novembra 1943. godine neprijatelj je, pored komunikacije Bihać—Lapac—Gračac—Knin, uspostavio saobraćaj i na komunikaciji Knin—Gračac—Gospić, te na liniji Gospić—Karlobag i uspostavio ponovo posade u mjestima koje je ranije držao. Iz Gospića u Karlobag prešao je 26. novembra 3. bataljon 271 grenadirskog puka, a ustaško-domobranske snage iz Gospića zaposjele su Lički Novi—Oštra (34. bojna bez dvije sati), Brušane (dvije sati 34. bojne) i Baške Oštarije—Sušanj (9. ustaška bojna). U Gospiću su ostale 31. i 32. ustaška bojna 4. djelatnog zdruga, 15. pješadijska pukovnija, željeznička stražarska bojna, 3. satnija bojnih kola Pavelićevog tjelesnog zdruga (PTS), Gorska bitnica 65 i 75 mm i Opkoparski (inženjerijski) sat »Zapoli«. Ukupno u Gospiću, sa okolinom bilo je oko pet hiljada ustaša i domobrana.

Poslije dolaska i 4. brigade 13. primorsko-goranske divizije u Liku, Operativni štab za Liku izvršio je 12. novembra 1943. novi raspored svojih jedinica, tako da je 4. brigada smijenila 2. brigadu na položajima sjeverno i sjeverozapadno od Gospića, a 2. brigada upućena je južno i jugozapadno od Gospića. Lički partizanski odred orijentisan je prema komunikaciji Gračac—Lapac, a partizanski odred »Plavi Jadran« sjeвероistočno od Karlobaga.

Zbog nadmoćnosti neprijatelja nisu postojale mogućnosti izvođenja većih akcija, te su se naše jedinice, uglavnom, orijentisale na aktivnu odbranu slobodne teritorije. Sa jačim snagama neprijatelj je saobraćao između svojih uporišta i napadao naše jedinice radi njihovog odbacivanja od komunikacija. Do kraja novembra neprijatelj je izveo šest napada u kojima su brigade i odredi imali 17 poginulih, 5 ranjenih, 2 zarobljena i 21 nestalog druga, dok je neprijatelj imao 2 zarobljena i 17 mrtvih vojnika. Na sektoru Divosela i Čitluka (oko 8 km južno od Gospića), neprijatelj je uspio iznenaditi naše jedinice, 17. novembra, sa kojima se, hrabro borilo i oko 80 omladinaca i pripadnika vojnopo-zadinskih jedinica i ustanova. Tom prilikom neprijatelj je zarobio, pobio i spalio 17 mještana. Izgubljeno je 8 puškomitraljeza i 6 pušaka, a od mrtvih i nestalih najviše ih je bilo iz partizanskog odreda »Plavi Jadran«.

Prema izvještaju Operativnog štaba za Liku, uzrok većih gubitaka naših jedinica je nepoznavanje terena i loše vreme (kiše i magle), nesnalaženje starijehina i boraca. Većina boraca bila je tek mobilisana i bez borbenog iskustva, zbog čega je borbenaa sposobnost bila slaba u odnosu na brojno nadmoćne i dobro naoružane neprijateljeve vojnike. Posebno je bilo slabo stanje u odredu »Plavi Jadran« i predloženo je njegovo rasformiranje uz ostanak jedne čete.³⁰⁹

Odlaskom 6. ličke divizije u sastav 1. proleterskog korpusa, Štab 4. korpusa usmjerio je borbena dejstva, sa 7. i 8. divizijom i partizanskim odredima na teritoriju Korduna, Banije i Cazinske krajine, radi napada na neprijateljeve komunikacije i uporišta na njima i odbrane slobodne teritorije. Osma divizija sa 3. brigadom, početkom novembra, nalazila

³⁰⁸ Isto, str. 200.

³⁰⁹ Isto, str. 590 i knj. 22, str. 335.

se oko Plitvičkih jezera, braneći pravce od Bihaća, sa 2. brigadom prema Ogulinu, zatvarajući pravce prema Plaškom i Jezeranima, a 1. brigada prebačena je sa pruge Ogulin—Karlovac, južno od Karlovca, radi odbrane naše slobodne teritorije.

Nalazeći se na tom terenu, 1. brigada 8. divizije, sa jednim bataljonom Kordunaškog NOP odreda, a bez svoga 1. bataljona, dobila je zadatak da napadne neprijateljevo uporište u s. Belaj (7 km južno od Karlovca), gdje se nalazilo oko 250—300 ustaša iz 5. ustaške bojne, koja je držala i Dugu Resu. Poslije dvočasovne borbe neprijatelj je 1. novembra napustio mjesto, ali ga je sutradan protivnapadom ponovo zauzeo. Ponovni napad, uz podršku dva tenka, izveden je 5. novembra, ali zbog pojačanja koje je neprijatelju stiglo iz Karlovca, ni tada napad nije uspio. U tim borbama neprijatelj je imao oko 34 mrtvih i ranjenih ustaša, a naše jedinice imale su 1 mrtvog, 8 ranjenih i 3 nestala borca. Zaplijenjeno je 12 pušaka i 5 konja sa samarima.³¹⁰

Istovremeno, 2. brigada 8. divizije uspješno je odbijala pokušaje neprijatelja kod Ogulina da izađe na našu slobodnu teritoriju i zasjedama je napadala njegove patrole nanijevši mu gubitke od oko 18 mrtvih i ranjenih. Od toga je 12 izgorjelo u dva kamiona. Brigada je imala 1. mrtvog i 1 ranjenog.

U Baniji je, zbog jakih i dobro utvrđenih neprijateljevih snaga, na komunikaciji Petrinja—Sisak—Sunja—Kostajnica, bilo sve teže izvoditi napade, pa se Štab 7. divizije orijentisao na neprijateljeva uporišta u dolini Une. U vezi s tim, 5. novembra 1. brigadu upućuje prema Otokama, 2. brigadu prema Bosanskoj Krupi, a 4. brigadu ostavlja na pruži Dvor na Uni—Kostajnica, zajedno sa Banijskim NOP odredom.

Prema dogovoru sa Štabom 4. divizije 5. korpusa, noću 6/7. novembra 2. brigada 7. divizije napala je neprijateljevo uporište u s. Otoka (na lijevoj obali Une), a 4. divizija Rudice (na desnoj obali Une). Napad na Otoku, gdje se nalazilo oko 230 domobrana, ustaša i Nijemaca, osiguravala je 1. brigada prema Bosanskom Novom, pomažući vatrom, s lijeve obale Une, i napad 4. divizije na Rudice. Obezbjedenje s pravca Bosanske Krupe, sa napadom i na neprijateljevu posadu na mostu kod Drenove Glavice, bio je zadatak 4. brigade 7. divizije.

Prvi nalet 2. brigade nije uspio. Borba se vodila cijelu noć i nastavljena je u toku dana, kada je, uz podršku artiljerijsko-minobacačke vatre zauzeto neprijateljevo uporište Plavna (tr.307), odnosno neprijatelj ga je napustio i pobjegao u Otoku. Budući da jedinice 4. divizije nisu napadale s desne strane Une, neprijatelj se povukao i iz Otoke, preko mosta, na desnu obalu Une. Međutim, istog dana, oko 16.00 sati, oko 120 vojnika sa tri tenka, dva oklopna vozila i uz podršku artiljerije, uspjeli su odbaciti naše jedinice, ponovo ući u Otoku i povratiti brdo Plavna. Ni 4. brigada nije likvidirala neprijateljevu posadu, niti porušila most kod Drenove Glavice. Poslije tog neuspjelog napada, u kome je neprijatelj imao oko 48 mrtvih i 73 ranjena vojnika,

³¹⁰ Isto, str. 214 i 313.

brigade su se uz gubitke 4 mrtva i 35 ranjenih povukle na nove položaje. Zaplijenjena su 2 mitraljeza i 15 pušaka.³¹¹

Nalazeći se sjeverno od Dvora na Uni, 1. brigada izvršila je noću 10/11. novembra neuspjeli napad na oko 150 domaćih ustaša u s. Struga. Tom prilikom poginula su 4 i ranjena su 4 druga.

Nakon neuspjeha kod Otoke (Huskina milicija nije likvidirana), Štab 4. korpusa naredio je Štabu 7.-divizije da sa svoje četiri brigade, 3. brigadom 8. divizije (ojačana sa jednim bataljonom Plašćanskog NOP odreda), Cazinskim NOP odredom, korpusnom tenkovskom četom (4 tenka) i haubičkom baterijom Korpusa napadne neprijateljsku posadu u Cazinu.

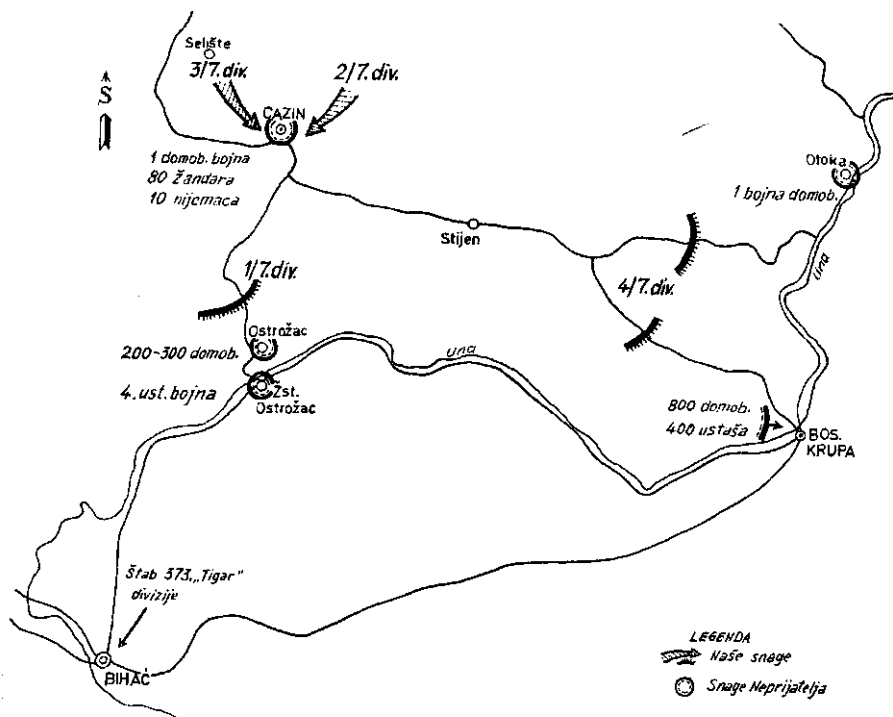
U Cazinu se tada nalazila jedna domobranska bojna 1. lovačke pukovnije, oko 80 žandara i 10 Nijemaca sa 3-4 topa. U okolnim selima nalazila se Huskina milicija. Nedaleko od Cazina, u dolini Une, neprijatelj je imao svoje posade u: Bihaću Štab 373. divizije »Tigar«, Ostrašcu (200—300 domobrana na Gradini i 4. ustaška bojna na željezničkoj stanici), u Bosanskoj Krupi (2. bojna 10. lovačke pukovnije - 800 domobrana i dvije satnije 3. ustaške bojne - oko 400 ustaša) i u Otoci (jedna bojna domobrana).

Prema zapovijesti Štaba 7. divizije, napad na neprijatelja u Cazinu izvela je 14. novembra 2. i 3. brigada 7. divizije, a ostale snage čistile su teren od Huskine milicije i osiguravale napad od neprijateljske intervencije iz Bihaća, Ostrošca, Bosanske Krupe i Otoke.

Sa prvim naletom brigada neprijatelj je napustio spoljnu odbranu i pružio otpor iz utvrđenja na Staroj Gradini, koja dominira nad mjestom. Zbog nepreciznosti naših topova, čije su granate padale i po našim borcima nisu uspjela, ni dva napada noću da se zauzme Gradina. Bataljoni su se povukli u zoru, držeći Gradinu u blokadi.

Pošto su zarobljeni domobrani izjavili da njihove snage, koje brane Gradinu, nisu jake, te nakon pripreme topova i tenkova, prešlo se u 10.00 sati u ponovni napad. Upravo kad je počela naša artiljerijska priprema, 2. brigada izvještava da je neprijateljev tenk ušao u grad, (za to nije znala ni 3. brigada), a istovremeno se čula i borba kod jedinica na osiguranju. U takvoj situaciji, kada je izgledalo da Gradina neće biti zauzeta, Štab divizije naredio je, oko 12.00 sati, povlačenje, ali da se neprijatelj drži u blokadi sa po dva bataljona iz svake brigade.

Kada se borba sa Ostrošca približavala Cazinu, 2. brigada je izvijestila da se tenk iz grada povukao. Bio je to, u stvari, naš tenk, koji o svom upadu nikoga nije izvijestio i doveo je u pitanje uspjeh akcije. Čak je i neprijatelj hrabrio svoje vojnike, smatrajući da je to njihov tenk i da im je stigao u pomoć. Odmah zatim došlo je do žestoke borbe za Gradinu, koja je oko 13.00 sati zauzeta. Kako 1. brigada nije mogla spriječiti prodor dijelova 373. divizije u pravcu Ostrošca ka Cazinu i pored borbe prsa u prsa, neprijatelj je do 15.00 sati ušao u Cazin, gdje je ostalo dosta neizvučenog ratnog materijala, a naročito municije, u čemu se cijelog rata oskudijevalo.

Napad 7. divizije na Cazin 14. novembra 1943. godine

U vrijeme napada jedinica 7. banijske divizije na Cazin, 3. kordunaška brigada, ojačana bataljonom plaščanskog partizanskog odreda čistila je teritorij od Muslimanske milicije. Poslije 20 sati, 14. novembra brigada je u četnim kolonama krenula iz sela Vrela kod Bihaća prema Cazinu. Već unapred računalo se da će jači sukob između brigade i milicionera izbiti u rejonu sela Brekovice, gdje je češće boravio Huška sa svojim štabom. Za vrijeme prvih pokreta došlo je do manjih čarki sa Huskim patrolama. Prije ulaska jedinica brigade u Brekovicu selo je opkoljeno, a potom je po vrlo gustom mraku počelo čišćenje prvih kuća, šumaraka i ostalog terena. U centru sela, gdje je upravo stigla glavnina Huskine milicije sa njegovim štabom, ubrzo je došlo do žestoke borbe. No, bez obzira na sve poteškoće i snažan otpor neprijatelja, obruč oko Huske sve se više stezao, a na koncu je izvršen 1 juriš. Međutim, zahvaljujući tamnoj noći, pokrivenom zemljištu i dobrom poznavanju terena, glavnina Huskinih milicionera, ipak, uspijeva da se probije iz obruča.

U toj borbi poginulo je 28 milicionera, a među njima i zamjenik Huskine milicije i jedan zamjenik komandanta bataljona. Zarobljeno je 30 milicionera i 2 domobrana, a 25 je ranjeno. Jedinice 3. brigade imale su 2 mrtva borca. Zaplijenjeno je 5 puškomitraljeza, 32 puške, 2 pištolja, arhiva Huskine milicije.³¹²

³¹² Isto, str. 281, 390 i 436.

Neprijatelj je imao oko 107 mrtvih i 50 ranjenih. Zarobljeno je oko 320 domobrana sa 1 oficirom. Jedinice 7. divizije imale su 15 mrtvih, 60 ranjenih i 4 nestala borca. Zaplijenjeno je: 4 haubice, 2 teška mitraljeza, 15 puškomitraljeza, 250 pušaka, 3 automata, oko 100.000 metaka, 120 konja i drugi ratni materijal.

Bila je to vojnički i politički značajna akcija, a posebno politički za narod Cazinske krajine. Stvorili su se uslovi za efikasniju borbu protiv Huskine milicije, a Cazinskom NOP odredu uspješniji rad i prihvrat novih boraca za NOV. I borcima 7. divizije, poslije neuspjeha kod Otoke, dobro je došla ova uspješno izvedena akcija.

Nakon odlaska 13. proleterske brigade »Rade Končar« u sastav 1. proleterske divizije, Glavni štab NOV i POH naredio je Štabu 4. korpusa do 8. diviziju uputi u Žumberak. Prema tom naređenju, 1. i 2. brigada 8. divizije upućene su sredinom novembra prema s. Bučica i Topuskom. Njihove položaje kod Karlovca i Ogulina preuzele su jedinice Kordunaškog i Plašćanskog NOP odreda. Međutim, pošto je Stab 4. korpusa, nakon uspješne akcije kod Cazina, planirao napad na neprijatelja u Glini, obustavio je pokret 8. divizije u Žumbereku i uputio je, kao i 7. diviziju, u širi rejon Gline.

Štab 4. korpusa raspolagao je podacima da neprijatelj namjerava da napusti Glinu. Na osnovu tih podataka naređeno je 1. brigadi 8. divizije (koja se nalazila u s. Viduševac, 3 km sjeverozapadno od Gline) da se približi Glini i tuče neprijatelja u povlačenju, a istovremeno požurivala se koncentracija i ostalih snaga 8. divizije prema Glini, s težnjom da se što bolje iskoristi povoljna situacija u slučaju da neprijatelj napusti Glinu.

Sedamnaestog novembra, 1. brigada 8. divizije se sa dva bataljona postavila lijevo od r. Gline i komunikacije Glina-Gora, u s. Viduševac, Dvorište i Hadjer, a sa dva bataljona desno od te linije, u s. Graberje. Istog dana sačekala je jednu neprijateljevu kolonu (iz sastava 3. SS pancerske korpusa), između Gline i Gora i nanijela joj gubitke od oko 30 mrtvih i 20 ranjenih vojnika, oštetivši dva i zapalivši šest kamiona.

Dva dana kasnije na istoj relaciji sačekane su dvije neprijateljske kolone, jedna u rejonu s. Hadjer, a druga u rejonu Graberja. Neprijatelj je ponovo imao oko 70 mrtvih i oko 40 ranjenih (takođe iz 3. SS pancerske korpusa) i dva uništena i šest oštećenih kamiona.

I 21. novembra jedna četa 1. brigade 8. divizije i jedan bataljon 4. brigade 7. divizije (koja je, također, ranije upućena prema Glini (s. Majske Poljane), sačekali su i razbili jednu neprijateljevu kolonu, koja se kretala iz Gline prema Prekopi. Tom prilikom neprijatelj je imao oko 20 mrtvih i više ranjenih vojnika, a zarobljeno je 6 sa 3 mitraljeza (šarca), 3 automata, 4 sanduka municije i drugi materijal.

Poslije pristizanja naših jedinica Štab 4. korpusa se odlučio da sa 7. divizijom napadne neprijatelja u Glini, a sa 8. divizijom da obezbijedi izvršenje tog napada, tako da sa 1. brigadom napadne neprijatelja u s. Gora i obezbijedi pravac Gora—Glina, sa 2. brigadom da spriječi prodor neprijatelja iz Petrinje, sa položaja između Petrinje i s. Gora,

a sa 3. brigadom da brani pravac Hrastovica—Bačuga, sprečavajući prodor neprijatelja iz Petrinje ka Glini tim pravcem.

U Glini se tada nalazio jedan bataljon SS pancera—grenadir regemente »Danmark«, sastavljen od Danaca, Rumuna i Nijemaca, zatim jedna satnija 5. ustaške bojne, te oko 50—60 žandara, sa ukupno oko 680 vojnika, naoružanih pored pušaka i sa oko 40 mitraljeza, 30 automata i 5 topova. Navedena njemačka jedinica zamijenjena je u Glini 26. i 27. novembra 1943. dijelovima 1. konjičke kozačke divizije - Čerkezima.

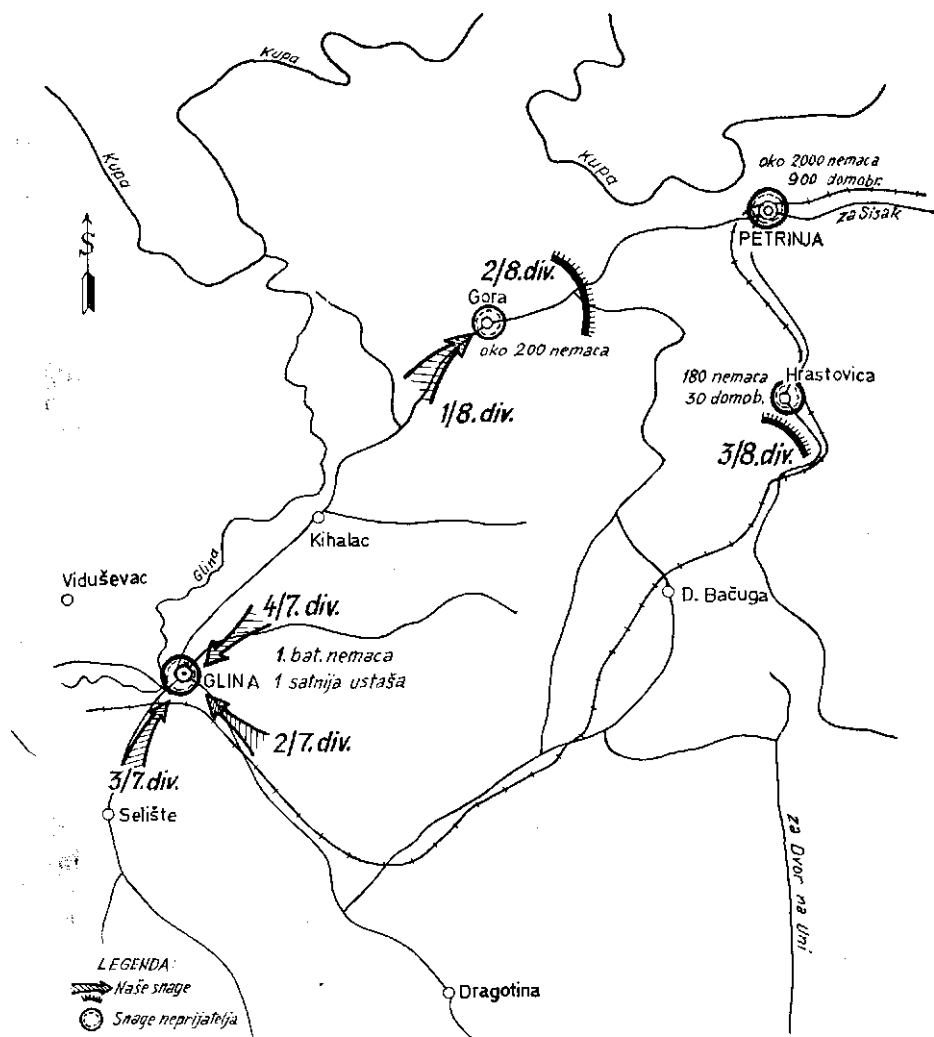
Komunikaciju Glina—Sisak neprijatelj je držao sa posadama u: Gora (180-200 Nijemaca), Petrinji (oko 2.000 Nijemaca, 700 domobrana, jedna baterija haubica sa 180 domobrana), Češkom Selu (110 gestapovaca), Sisku 2.500 Nijemaca, 350 domobrana) i u Hrastovici (180 Nijemaca i oko 30 domobrana). Nijemci su bili iz SS divizije »Nordland« 3. SS pancera-korpusa.

Napad neprijatelja u Glini je počeo 23. novembra. Međutim, u toku 21. novembra Štab 7. divizije obavještava Štab 4. korpusa da je neprijatelj zaposjeo komunikaciju Glina—Petrinja, nalazeći se na brdima oko s. Gora, te u Graberju, Marin-brodu i Perković—Brdu i da se neprijatelj ne povlači već smjenjuje posada u Glini i predlaže da se napad odgodi dok se situacija ne razjasni. Štab korpusa ne prihvata, takav prijedlog već naređenje da se napad izvede, bez obzira na stanje neprijatelja.

Napad, koji je počeo noću 23/24. novembra, 7. divizija izvela je sa tri brigade, ojačane sa 3 tenka, korpusnom haubičkom baterijom i baterijom poljskih topova 8. divizije: 3. brigadom napadajući sa jugozapadne, 2. brigadom sa jugoistočne i 4. brigadom sa sjeveroistočne strane.

Svi pokušaji brigada da slome neprijateljevu odbranu u toku noći nisu uspjeli. Neprijatelj je pružio žilav otpor iz bunkera i utvrđenih zgrada. Napad nije uspio ni u toku 24, ni u toku noći 24/25. novembra. Pripreme su izvršene za napad i u toku 25. novembra, ali je toga dana neprijatelj bombardovao naše položaje sa 4 aviona i raspršio dijelove 2. i 3. brigade. Umjesto 2. brigade uvedena je u borbu 4. brigada, iz rezerve, ali ni taj pokušaj nije uspio. Istog dana Štab korpusa naredio je povlačenje, s tim da 7. divizija sa dvije brigade blokira neprijatelja, u Glini. Za vrijeme napada na Glinu 7. divizija je imala 38 mrtvih, oko 11 ranjenih i 3 nestala borca i starješinu. Jedinice 8. divizije odbile su neprijatelja koji je pokušao da se iz Petrinje i Gora probije u Glinu.

U zoru 25. novembra 3. brigada počela je napad na jednu četu njemačke SS divizije »Norland«, 3. SS oklopnog korpusa »Germanija« u Hrastovici kod Petrinje i na jednu domobransku posadu jačine jednog voda na rijeci Petrinjčici na putu Hrastovica—Petrinja. Bataljon 2. brigade osiguravao je 3. brigadu od Petrinje. Zbijene zgrade sela od tvrdog materijala i pojedine odvojene grupe zgrada neprijatelj je uredio kao otporne tačke, sa uzajamnim flankiranjem i vatrenim dejstvom po prilazima, tako da im je bilo teško prići. Osim zgrada podešenih za odbranu i opasnih preprekama, neprijatelj je oko mjesta i u njegovoj

Napad na Glinu 23. novembra 1943. godine

unutrašnjosti, izradio veći broj bunkera i međusobno ih povezao saobraćajnicama. S obzirom na sve te fortifikacijske prepreke, jedinice 3. brigade morale su voditi oštre borbe, a često vršiti po nekoliko juriša da bi zauzele neke kuće ili utvrđene položaje. Bez obzira na velike gubitke na obje strane, neprijatelj se branio više od 30 sati. U tim teškim borbama zarobljeno je 26 domobrana, 1 oficir i 1 podoficir, 3 njemačka podoficira i 33 legionara. Neprijatelj je imao 91 mrtvog, od toga 4 oficira i 4 podoficira, te 16 ranjenih vojnika.

Zaplijenjena su: 2 teška bacača, 144 mine za teški bacač, 2 puškomitraljeza »Brno«, 8 mitraljeza (»šarca«), 104 karabina, 25.000 puščanih metaka, 20 pištolja, 12 »šmajsera«, 8 signalnih pištolja, 95 ručnih bombi, 1 radio-stanica, 1 telefonska centrala, 5 poljskih telefona, 1 šivaća mašina, 100 kompletnih odijela, 150 čebadi, 45 šatorskih krila, 6 poluautomatskih pušaka, 130 ranaca, 90 vojničkih torbica, 20 busola, 6 dvogleda, 1 bicikl, te ostala sitna oprema.³¹³

Za vrijeme borbi oko Gline, za Glinu i Hrastovicu, zarobljeno je 67, ubijeno oko 155 i ranjeno oko 60 neprijateljevih vojnika. Iz naših jedinica poginula su 64, ranjeno je 178 i nestala su 3 borca i starješine. Izgubljena su 3 puškomitraljeza, a zaplijenjeno je: 5 puškomitraljeza (»šarca«), 15 automata, 10 pušaka, 23 pištolja, 2 teška minobacača, 1 radio-stanica, oko 30.000 metaka i drugi ratni materijal.³¹⁴

Nakon neuspjelog, napada na neprijatelja u Glini i uspješnog napada u Hrastovici, glavnina naših snaga povučena je radi odmora, a ostale su raspoređene oko Gline i prema komunikaciji Glina—Petrinja. Od 27. do 30. novembra neprijatelj je vršio smjenu posade u Glini (dijelovi divizije »Norland«, smijenjeni jedinicama 1. kozačke konjičke divizije), napadajući istovremeno naše jedinice, snagama 400—500 vojnika. U tim borbama neprijatelj je imao 39 poginulih i 16 ranjenih vojnika, a naše jedinice 4 mrtva i 20 ranjenih.³¹⁵

Godišnjicu svoga formiranja 4. korpus NOVJ završio je operacijom u Cazinskoj krajini i Baniji, u kojoj su postignuti značajni vojni i politički uspjesi. U to vrijeme Korpus je bio u slijedećem sastavu: Stab Korpusa 150 ljudi, 6. lička 5.184, 7. banijska 4.268 i 8. kordunaška 4.889 boraca, Kordunaški odred 535, Plašćanski 749, Banijski 807, Cazinski 296, Karlovački 133 i Haubički divizion 133. Ukupno je u Korpusu bilo 17.011 boraca i rukovodilaca od kojih su bile 732 žene.

I pored većih vlastitih gubitaka, neprijatelju su nanijeti znatni gubici - zarobljen je veliki broj vojnika, zaplijenjena je veća količina oružja i drugog ratnog materijala, što je omogućilo formiranje i naoružavanje novih jedinica. Učvršćena je slobodna teritorija i obezbijeđeni su bolji uslovi rada organa narodne vlasti, društveno-političkih organizacija i vojnopoziadinskih jedinica i ustanova, u mobilizaciji društvenih potencijala za dalji razvoj NOB-a. U tom dvomjesečnom periodu (oktobar-novembar) jedinice 4. korpusa, svojim napadima na komunikacije i neprijateljeva uporišta, usporile su i otežale manevre njemačkih snaga iz doline Save ka Jadranu i nanijele im znatne gubitke.

U toku novembra, prema naređenju GŠH od 28. oktobra, Štab 4. korpusa je svojom naredbom od 2. novembra, u divizijama, brigadama, bataljonima i partizanskim odredima formirao izviđačke čete, vodove, desetine i postavio organizaciju osmatračke službe. U svakoj diviziji formirana je četa (50—60 izviđača), u brigada vod (25—30 izviđača) i

³¹³ Zbornik, tom 5, knj. 21, str. 541.

³¹⁴ Zbornik, tom 5, knj. 21, 372, 396, 401, 404, 413, 518, 537 i knj. 22, str. 62.

³¹⁵ Zbornik, tom 5, knj. 22, str. 292.

³¹⁶ Zbornik, tom 5, knj. 34. str. 560.

u svakom bataljonu desetina izviđača. Formacija izviđača u partizanskim odredima bila je kao u brigadi i bataljonima — vod, desetina.

Njihov osnovni zadatak bio je izviđanje neprijatelja i zemljišta prema situaciji i dobijenom zadatku. Borbu su izbjegavali, a prihvatili je samo da se izvuku i da dođu do glavnog cilja. Njihov taktički princip bio je »Vidjeti, a ne biti viđen«. Izviđači su bili oči i uši komandovanja.

Bili su to birani borci, zdravi i fizički izdržljivi, sa dobrim sluhom i vidom, bистри, okretni i hrabri, sa razvijenim osjećajem za orijentaciju na svakom zemljištu i po svakom vremenu.

Kod svih štabova i komandi četa postavljeni su osmatrači, sastav 2—6 osmatrača, s ciljem osmatranja neprijatelja i sopstvenih jedinica, i u borbi, i za vrijeme odmora.³¹⁷

Borbe 4. korpusa u vrijeme neprijateljeve ofanzive »Panter«, decembra 1943.

Početkom decembra 1943. neprijatelj je koncentrisao snage oko slobodne teritorije Korduna, Banije i Cazinske krajine: Ogulin—Oštarije—Generalski Stol—Karlovac, 371. njemačku pješadijsku diviziju, koja je 14 dana ranije stigla iz Italije. Na tom pravcu nalazile su se i 3,5, 10 i 33. ustaška bojna. Na liniji Sisak—Petrinja—Glina nalazila se 1. kozačka divizija, a duž željezničke pruge Sunja—Bihać 373. legionarska divizija »Tigar«. U rejonu Cazina i Bihaća nalazila se Huskina milicija sa oko 3.000 ljudi. Ta koncentracija neprijateljskih snaga bila je u vezi sa širim strategijsko-operativnim planom 2. njemačke oklopne armije, koja je imala zadatak da poslije posjedanja Jadranske obale obezbijedi pozadinu, posebno komunikacije koje iz doline Save vode prema moru.

U zapovijesti Štaba 2. tenkovske armije od 2. decembra dostavljene Štabu 15. brdskog armijskog korpusa, stoji:

»1. 15. brd. arm. korpus izvešće — počev od oko 6.12. akciju u cilju razbijanja bandi oko Gline i uništenja nepr. baza za snabdijevanje u Petrovoj Gori i Šamarici. Ovim treba da se postigne to da se bandama oduzme mogućnost snabdijevanja njihovih jačih snaga i da se poveća bezbjednost pruge Zagreb—Sisak. Akcija nosi naziv »Panter«.

Čišćenje će se izvršiti na taj način što će 1. kozačka divizija, dijelovi 373. pješ. div. i dijelovi 2. hrv. lov. brigade obrazovati zaprečnu liniju u vidu kordona, prema kojoj će 371. pješ. div., sa linije Karlovac—Ogulin, prodirati pravcem na istok. Akcija će trajati do oko 23. 12. 43. Pošto je područje, koje će se čistiti, uvijek služilo bandama kao oslonac, to postoji namjera da se sve muško, za vojnu službu sposobno, stanovništvo evakuiše.

2. U potpunoj tajnosti prema hrvatskim vlastima izvršite pripreme za evakuaciju i dostavite komandi 2. tenk. armije što skorije predlog za njeno izvršenje. Smatram da će biti cjelishodno

da se evakuisano stanovništvo transportuje u Njemačku i upotrebi za radove».³¹⁸

Planom operacije štaba 15. brdskog armijskog korpusa, 371. pješadijska divizija nastupala je prema Kordunu sa finije Karlovac—Ogulin, sa dvije borbene grupe:

— južna grupa, sastava 671. i dijelovi 670. grenadirskog puka, pravcem Tounj—Primišlje—Slunj—Velika Kladuša, i

— sjeverna grupa, sastava ojačani 669. grenadirski puk, pravcem Karlovac—Vojnić—Vrginmost—Topusko;

— na pravcu Karlovac—Skakavac—Vrginmost nastupala je 10. ustaška bojna, a podržavale su je 3. i 5. ustaška bojna 1. ustaške pukovnije.

Zadatak borbenih grupa 371. pješadijske divizije bio je da izbijaanjem na liniju Tounj—Primišlje—Slunj odvoje naše snage koje se nalaze u Lici, a zatim da počasno tuku snage koje se nalaze u Kordunu, te da se uspostavljanjem veze na liniji Karlovac—Vrginmost—Topusko—Glina preseku slobodne teritorije Korduna i odvoje od Banije.

Poslije operacije u Kordunu, te dvije borbene grupe imale su zadatak da preko Topuskog i Gline krenu u ofanzivu protiv naših snaga u Baniji i sadejstvom sa 373. pješadijskom legionarskom divizijom, koja je iz doline Une nastupala prema Baniji, takođe, sa dvije borbene grupe:

— borbenom grupom »Bosanski Novi«, sastava: 1. bataljon 384. puka, 1. bataljon 383. puka, 1. bataljon 373. artiljerijskog puka (bez 1 baterije), na pravcu Bosanski Novi—Gvozdensko—Zirovac, sa zadatkom da što prije ovlada rejonom s. Zirovac, tu uspostavi vezu sa južnom grupom 371. pješadijske divizije i time spriječi izvlačenje naših snaga na jug sa prostora Samarice, a zatim, u sadejstvu sa 371. i 1. konjičkom kozačkom divizijom, koja stvara zaprečnu liniju na sjevernim i sjeveroistočnim padinama Samarice, pretrese Šamarice radi uništenja naših snaga i sredstava.

Prva konjička kozačka divizija (komandant general-major von Panvitz), sa sjedištem u Sisku, imala je svoje jedinice u: Glini, Gori, Pračnu, Mošćenici, Novom Selu, Galdovu, Stubljanima, Kostajnici, Dobrljinu i Dubici;

— borbena grupa »Ristov«, sastava: 373. pionirski bataljon (bez 1. čete) i dvije ojačane čete i 383. puka, sa dejstvom na dva pravca: pionirski bataljon sa ojačanom četom, da ovladaju Bužimom i aktivno izviđaju ka istoku i sjeveru od linije Gvozdansko—Žirovac, radi hvatanja veze sa borbenom grupom »Bosanski Novi« i južnom grupom 371. pješadijske divizije, dok je druga ojačana četa imala zadatak da od 10. do 14. decembra izviđa sjeverno od Cazina do linije Velika Glava—Velika Kladuša.

Prije početka neprijateljeve ofanzive, snage 4. korpusa, koje su se nalazile u Kordunu, Cazinskoj krajini i Baniji, bile su u slijedećem rasporedu:

— Osmu diviziju: 1. brigada u Bučicama i Taborištu (sjeverozapadno od Gline), 2. brigada u Vrginmostu, spremna za prebacivanje,

³¹⁸ Zbornik, tom 5, knj. 22, str. 697.

³¹⁹ Isto, str. 690.

— Banijski NOP odred, dijelom snaga bio je prema Glini, a dijelom prema pruzi Kostajnice—Trokut—Sunja.

Tok ofanzive u Kordunu '

Kao što je i planirao, neprijatelj je 6. decembra otpočeo svoja dejstva na Kordunu. Istog dana južna grupa 371. pješadijske divizije, iz rejona Tounj, prema Slunju, izbila je u Tržić (na rijeci Mrežnici), a sjeverna grupa iz Karlovca do Tušilovića. Južna grupa zadržala se na rijeci i osposobljavala most za prelaz, dok se sjeverna grupa, dočekana od jedinica Kordunaškog odreda, vratila nazad prema Karlovcu. Pošto nisu bile poznate namjere neprijatelja, koji se grupisao u Glini, 7. decembra 1. brigada 8. divizije prebačena je na sektor Topusko—Vrginmost, za upotrebu prema razvoju događaja, 3. brigada je upućena da brani pravac Sjeničak—Vrginmost, a 2. brigada, pošto je odbacila neprijatelja sa desne obale Mrežnice i predala položaje bataljonu Kordunaškog odreda, produžila u Plašćansku dolinu. Međutim, zbog razvoja ofanzive obustavljen je put brigade u Liku i ona je orijentisana na komunikaciju Slunj—Primišlje.

Kako se glavne snage 8. divizije nisu našle na pravcima nastupanja neprijateljevih snaga, neprijatelj je uspio da u toku 7. decembra zauzme Vojnić, Skakavac i Banski Kovačevac. Sutradan, 8. decembra, pošto 2. brigada nije stigla na komunikaciju Slunj—Primišlje, neprijatelj je uspio da odbaci jedinice Kordunaškog odreda i da uđe u Slunj. Treća brigada odbacila je 10. ustašku bojnu iz Sjeničaka prema Skakavcu. Devetog decembra neprijatelj je pokušao prodor na pravcu Vojnić—Vrginmost, ali ga je u rejonu s. Crevarska Strana odbila 1. brigada. Tom prilikom oslobođeni su i civili, koje je neprijatelj poveo sobom. Druga brigada vodila je borbu s neprijateljem, koji je održavao saobraćaj na liniji Tounj—Slunj.

Neprijatelj se nije duže zadržavao u zauzetim mjestima, niti je svoja dejstva širio od komunikacije kojima se kretao. Desetog decembra odbacio je dijelove 1. brigade i uspio da uđe u Vrginmost i Topusko, a 11. decembra napustio Slunj i preko Cetingrada krenuo ka Velikoj Kladuši. Istovremeno, neprijatelj se povukao iz Banskog Kovačevca i Skakavca u Karlovac, a 3. brigada 8. divizije prebačena je na cestu Vojnić—Tušilović. Nakon što je neprijatelj ušao u Veliku Kladušu, gdje su ga napadale jedinice Cazinskog odreda, prema naredenju GŠH, 2. brigada 8. divizije zadržana je na liniji Slunj—Primišlje—Tržić, a 1. i 3. brigada vodile su borbu na komunikaciji Vrginmost—Vojnić—Tušilović.

Radi spajanja južne i sjeverne grupe 371. pješadijske divizije i nastavljanja ofanzive na naše snage u Baniji, neprijatelj je u toku 14. decembra napustio Veliku Kladušu i preko Vojnića i Vrginmosta krenuo u Glinu. U gonjenju je angažovana 1. brigada i jedan bataljon 2. brigade 8. divizije. Gonjenje je nastavljeno i u toku 15. decembra prema Glini, kada je obustavljeno. Sa tim je završena neprijateljeva ofanziva u Kordunu i nastavljena u Baniji.

Za vrijeme 10-dnevnih borbi neprijatelj je imao oko 370 mrtvih, 440 ranjenih i 7 zarobljenih vojnika, a naše jedinice imale su 34 poginula i 71 ranjenog borca i starješinu. Zaplijenjen je jedan tenk kod Vojnića, 3 mitraljeza sa oko 17.000 metaka, 32 konja i drugi ratni materijal, a uništeno je 12 kamiona, 2 tenka, 3 motocikla i 4 zaprežnih kola sa 6 konja.³²⁰

Kordunaški NOP odred, za vrijeme ofanzive i poslije, u toku decembra, sa jednim bataljonom nalazio se južno od Karlovca, sa drugim na komunikaciji Tounj—Slunj, a treći bataljon nalazio se kod Karlovačkog NOP odreda. Noću, 2/3. decembra, taj bataljon razoružao je domobransku posadu između Mahična i Gornjeg Pokuplja (5 km sjeverno od Karlovca) i zarobio 13 domobrana sa 16 pušaka i drugi materijal.

Karlovački NOP odred, sa četiri bataljona, u toku decembra, nalazio se zapadno od Karlovca. Zbog jačine neprijateljevih snaga, njegova aktivnost bila je usmjerena na diverzije i napade na manje jedinice, obezbjeđujući manje jedinice, i aktivnost organa narodne vlasti i društveno-političkih organizacija na terenu. U akcijama odred je ubio 8, ranio 5 i zarobio 16 neprijateljevih vojnika.

Istovremeno, jedan bataljon Plaškanskog NOP odreda, bio je raspoređen prema Oštarijama, drugi kod Slunja, treći u rejonu Plitvičkih jezera i četvrti u rejonu Plaškog, radi kontrole i odbrane slobodne teritorije. Bataljoni su imali po oko 250 boraca, a iz Plaškog i Ličkih Jesenica mobilisano je novih 200 boraca.

Od partizanskih odreda Korduna, 30. decembra, u sastavu 4. korpusa, formirana je grupa NOP odreda.

Tok ofanzive u Baniji

Zbog ofanzive koja je počela u Kordunu, aktivnost neprijatelja sa pravca Bužima i Huskine milicije, po naređenju Štaba 4. korpusa, Štab 7. divizije uputio je svoju 4. brigadu u Cazinsku krajinu (Vrnograč—Velika Kladuša), gdje se nalazio i Cazinski NOP odred. Zbog nebudnosti, jedan njen bataljon 10. decembra iznenada je napalo u rejonu Podzvizda oko 300 Huskinih pristalica. Tom prilikom poginula su 3, ranjena 4 i nestalo je 17 boraca. Izgubili su i 3 teška mitraljeza.

Sa 1. i 2. brigadom koje su ostale u Baniji, Štab 7. divizije je, noću 9/10. decembra, izvršio napad na neprijatelja u Panjanima i Kostajničkom Majuru, južno i sjeverno od Kostajnice, gdje se nalazilo, u Panjanima oko 400, a u Kostajničkom Majuru oko 150 vojnika 4. kubanskog puka 1. konjičke kozačke divizije. Nakon kraće borbe neprijatelj je uspio pobjeći u Kostajnicu i Stubalj, ostavivši 60 konja, 40 sedala, sanduk ručnih bombi, mitraljez, 10 pušaka i drugi materijal. Na istoj liniji u mjestima Pavijani, Kostajnički Majur, Stubalj i Graboštani, obe brigade izvršile su i drugi noćni napad 10/11. decembra, razbile i za duže vrijeme onesposobile 4. kubanski puk.

³²⁰ Isto, str. 316 i 465.

Iskoristivši prisustvo naših brigada kod Kostajnice, neprijatelj je sa oko 1.500 vojnika i nekoliko tenkova izišao 12. decembra iz Siska, preko Prača i Komareva ka Blinji, gdje je po selima pljačkao narodnu imovinu. Tu je i ostao, a istog dana u napad je krenula i borbena grupa »Bosanski Novi« 373. pješadijske divizije iz Dvora na Uni, prema s. Žirovac, ali ju je zadržala jedinica 2. brigade. Toga dana su u Glinu pristizale i jedinice 371. pješadijske divizije, koje su učestvovala u ofanzivi u Kordunu.

S obzirom na to da je neprijateljska ofanziva bila u toku u Kordunu, da je neprijatelj krenuo iz Siska, Dvora na Uni i Otoke, te da se ne povlači, već noćiva na dostignutoj liniji, Štab 7. divizije zaključio je da je riječ o neprijateljskoj ofanzivi, a ne o neprijateljskim jednodnevnim ispadima na našu slobodnu teritoriju.

Na osnovu te procjene Štab 7. divizije donio je odluku da sa koncentričnim snagama vodi borbu do linije Hajtić—Brubno—Žirovac, a zatim prema razvoju događaja, da sa dijelom snaga ide u neprijateljevu pozadinu, a dijelom snaga da se izvlači u najpogodnijem pravcu. Data je direktiva vojnopozadinskim ustanovama i organima narodne vlasti za skalnjanje ljudstva i materijalnih sredstava, a posebno da se obezbijede bolnice, pošto se teški ranjenici nisu mogli prebaciti preko Une za Podgrmeč.

U toku 13. decembra neprijatelj je iz Blinje napredovao 8 km i zanoćio u Knezovljanima, a na pravcu Dvor na Uni—Žirovac stigao do Bešlinca. Jedinice 4. brigade vratile su nazad snage koje su napadale iz pravca Bužina. Četrnaestog decembra vraćena je kolona od oko 1.000 kozaka koji su iz Kostajnice pokušali prodor do Kukuruzara. Te snage obuhvatile su Šamaricu, sa juga, istoka i sjevera, sa umjerenim tempom, čekajući snage 371. pješadijske divizije koje su trebale da napadaju sa zapada, radi okruženja i uništenja naših snaga.

Noću 14/15. decembra dijelovi 1. i 4. brigade napali su neprijateljeve pobočnice kod Bešlinca, a sutradan i kod Komogovine, gdje je neprijatelj pretrpio veće gubitke. Istovremeno, 1. brigada, bez dva bataljona, upućena je prema Glini, u susret dijelovima 371. divizije, koji su stigli iz Korduna. U toku 15. decembra neprijatelj nije uspio da zauzme Žirovac, a dijelovi 3. brigade vodili su borbu sa dvije kolone kozaka, jačine 1.000-1.500 vojnika, sa nekoliko tenkova, koje su nastupale iz Petrinje i Gora prema Bačugama, gdje su i zanoćile. Prema Glini upućena su i ostala dva bataljona 1. brigade.

Naredna tri dana vodila se borba sa snagama neprijatelja koje su napadale iz Gline, Gora i Petrinje, prema Žirovcu i Šamarici. U njegovu pozadinu (južno od ceste Žirovac—Dvor na Uni) upućena je 4. brigada sa po jednim bataljonom iz 1. i 2. brigade i Banijskog NOP odreda. Sa zaposjedanjem sela istočno od ceste Glina—Žirovac i spajanjem sa kolonom koja je nastupala iz Dvora neprijatelj je ostvario svoj plan nastupanja predviđenim pravcima, pljačke sela i ubijanja nevinog naroda, ali ne i okruženja i uništenja naših snaga.

Pošto se situacija razjasnila i sagledane namjere neprijatelja da okruži i uništi naše snage i skladišta u Šamarici, Štab 7. divizije donio

je odluku da iz defanzive pređe u ofanzivu. Plan dejstva bio je da se sa 2. i 3. brigadom zauzme Vratnik i Čalovica (prevoj na komunikaciji Klasnić—Gvozdansko), a zatim da se 2. brigada uputi pravcem Čalovica—Leskovac—Gorička (sjeverozapadno od Dvora na Uni), sa zadatkom da zajedno sa 4. brigadom obuhvati neprijateljevu kolonu iz Dvora na prostoriji Grmušani—Trgovi—Bešlinac, a na sektoru Gline da se sa 1. brigadom uklješti neprijatelj u Klasniću i Dragotini.

Prije izvršenja početnog zadatka iz plana dejstva jedinica 7. divizije, neprijatelj je napustio Vratnik i Brezovo Polje, a 2. i 3. brigada krenule su ka osnovnom zadatku prema neprijateljskim snagama i iza njih, Četvrta brigada napala je neprijatelja u s. Grmušani i posadu na Plavnom kod Otoke na Uni noću 20/21. decembra. Napad na neprijatelja u Grmušanima ponovljen je i slijedeće noći, ali bez većih rezultata. Kako i napadi ostalih brigada nisu bili sinhronizovani, neprijatelj se uspio izvući, a da ga brigade nisu uklještile, kako je planom divizije bilo predviđeno.

Jači napad izvršila je 2. i 4. brigada noću 23/24. decembra na neprijateljevu posadu, jačine do jednog bataljona, u Bešlincu i Trgovima (sjeverozapadno od Dvora). I pored jačeg otpora neprijatelj je bio prisiljen da spali svoje magacine i da se pod zaštitom magle izvuče za Dvor na Uni. U toj borbi razbijen je 384. puk 373. divizije. I na drugoj strani, ispred, 1. brigade, neprijatelj je napustio položaje i povukao se u Glinu.

Sa povlačenjem neprijatelja u Dvor na Uni i u Glinu prestaju i njegove namjere da, prokrstari Šamaricom, a time i njegova ofanziva u Baniji. Cijeneći borbena dejstva 7. divizije za decembar, može se reći da su se u neprijateljskoj ofanzivi odvijala u tri faze:

1) ofanzivna dejstva do početka neprijateljeve ofanzive, 6—12. decembra;

2) defanzivna borba za vrijeme trajanja ofanzive 12—21. decembra, i

3) protivnapad, na kraju ofanzive, 21—24. decembra.

Za vrijeme tih borbi, u toku decembra, neprijatelj je imao oko 500 mrtvih vojnika i starješina, oko 800 ranjenih i 8 zarobljenih. Naše jedinice imale su 17 poginulih, 58 ranjenih i oko 17 nestalih boraca i starješina. U borbi sa 7. i 8. divizijom iz stroja je izbačeno oko 1.200 neprijateljevih vojnika, što govori o neuspjehu njegove ofanzive, a da naše snage nisu imale ni jedne razbijene jedinice, iako je cilj neprijatelja bio da jedinice 4. korpusa okruži i uništi.³²¹

U osmodnevnim ofanzivnim borbama neprijatelj je uspio da se probije cestama Karlovac—Vojnić—Vrginmost—Glina i Ogulin—Primišlje—Slunj—Vojnić, ali ne i da prokrstari Kordunom i pročisti Petrovu goru, da pohvata sve sposobne muškarce od 15 do 55 godina i da ih otpremi u logore, da u šumama Petrove gore i Samarice uništi partizanske baze, skladišta i bolnice. Čak nije uspio da uništi nijedno naše odjeljenje, a brigade 8. divizije su se, i pored žestokih napada,

³²¹ Zbornik, tom 5, knj. 22, str. 86, 443, 482, 688 i 714.

održale na komunikacijama i time zaštitile stanovništvo u kordunaškim selima.

Banijski NOP odred, sa svoja četiri bataljona, do 5. decembra bio je orijentisan, po bataljonima, prema Glini, Petrinji, Kostajnici i Dvoru na Uni. Za vrijeme neprijateljeve ofanzive nalazio se oko Gline, gdje je samostalno i u sadejstvu sa jedinicama 7. divizije vodio borbu sa neprijateljevim snagama. U toku decembra zarobio je 3, a ubio 65 i ranio više neprijateljevih vojnika. U borbi kod Gline, 16. decembra, poginuo je politički komesar odreda Milan Ratković.

Čišćenje Cazinske krajine od Huskine milicije decembra 1943. godine

Na teritoriji Cazinske krajine, pored posade 373. legionarske divizije »Tigar« u Cazinu, djelovala je na strani okupatora milicija Huske Miljkovića, jačine oko tri hiljade. Nju su Nijemci dobro naoružali i snabdjeli radi borbe protiv NOVJ. Da bi se ta teritorija oslobodila od naše vojske i olakšali napadi na njemačke i ustaško-domobranske snage u dolini Une, Štab 4. korpusa odlučio je da to riješi sa jedinicama 8. divizije i Cazinskim NOP odredom. Početkom novembra taj zadatak imala je 3. brigada 7. divizije, 3. brigada 8. divizije, Plaščanski i Cazinski NOP odred, ali bez rezultata.

Izvršenju tog zadatka prvo je pristupila 2. brigada 8. divizije, ojačana Cazinskim NOP odredom, u toku 18. i 19. decembra 1943. godine. Radi razbijanja i zarobljavanja Huskine milicije, teren je čišćen u zahvatu komunikacije Podzvizd—Vrnograč—Bužim i Mala Kladuša—Pećigrad—Skokovi. Čišćenje, koje je počelo 18. decembra u 19.00 sati, u toku noći nije dalo pozitivne rezultate. Neprijatelj je doznao za namjere i raspored jedinica i na vrijeme se izvukao. Tek ujutro, 19. decembra, neprijatelj je sačekao naše snage u rejonu Pećigrada, gdje se nalazilo oko 200 vojnika iz 373. legionarske divizije. Ujedno je i Huška sa svojom milicijom pripremio protivnapad u polukrugu Kudić—Sela—Čajić—Sela—Skokova i Dobretina.

U toku cijelog dana vodila se ogorčena borba sa oko 2.000 pripadnika dobro naoružane Huskine milicije, a ne sa oko 500 slabo naoružanih milicionera, kao što je prvobitno rečeno Štabu 2. brigade. Vodeći uporne, uzastopne odbrambene borbe, po dubini od oko 15 km, jedinice brigade i Cazinskog odreda, morale su se povući iza Velike Kladuše, preko Gline.

Nakon tog neuspjeha Štab 4. korpusa je 21. decembra naredio Štabu 8. divizije da sa cijelom divizijom, Cazinskim NOP odredom i jednom baterijom korpusnog haubičnog diviziona ponovo pristupi čišćenju i likvidaciji Huskine milicije u cazinskom srezu, radi izvođenja daljnjih akcija na kotaru Cazin—Bihać.

Izvršavajući taj zadatak, koji je otpočeo ujutro 22. decembra, Štab 8. divizije uputio je sa linije: Sturlić—Velika Kladuša—Vrnograč, 1. brigadu, ojačanu jednim bataljonom Cazinskog odreda, pravcem Vrno-

grač—Bužim, 2. brigadu: Cetingrad—Komesarac—Jahovica—Sturlička Platnica—Krivaja i 3. brigadu pravcem Velika Kladuša—Pećigrad—Skokovi. Poslije izbijanja na liniju Tržac—Skokovi—Bužim, divizija je trebalo da sačeka novo korpusno naređenje. I tada, kao i u slučaju 2. brigade, nastupalo se frontalno, što je Huskinoj miliciji stvaralo povoljne uslove za izvlačenje, a posebno ako se ima u vidu da su dobro poznavali teren i imali dobru obaveštajnu službu.

Prva i 2. brigada dostigle su u toku dana određenu liniju, ali bez borbe, a 3. brigadu zaustavila je Huskina milicija zapadno od Pećigrada, gdje se i dalje nalazila jedna ojačana četa legionara 373. divizije. Napad na Pećigrad nije uspio, a zbog magle nije se mogla upotrijebiti artiljerija. Zatim je 1. brigada vodila borbu kod Bužima i uspjela neprijateljeve snage odbaciti u Bužim, gdje se nalazilo oko 600 legionara 373. divizije. I, druga brigada sukobila se kod Čajić—Sela, sa oko 250—300 pripadnika Huskine milicije. Nakon petočasovne borbe brigada ih je uspjela razbiti. Oni su se zatim povukli u Cazin.

Jedinice 3. brigade, koje su držale blokadu Pećigrada i osiguranje na Skokovima, napadnute su sa tri pravca i odbačene, tako da je neprijatelj iz Cazina uspostavio vezu sa Pećigradom i svoju posadu povukao u Cazin. Sutradan, 24. decembra, neprijatelj je napustio i Bužim i povukao se u Otoka na Uni.

Postavljeni zadatak nije u potpunosti uspio, pošto se Huskina milicija uspjela, uz pomoć legionara, 373. divizije, zadržati oko Cazina. U tim borbama neprijatelj je imao oko 60 mrtvih i 73 ranjena vojnika, dok su naše jedinice imale 6 mrtvih i 11 ranjenih; izgubile su 4 puškomitraljeza.

Pokazalo se da se naši borci ne snalaze u takvim situacijama čišćenja, a da starješine ne ostvaruju koordinaciju i međusobnu vezu jedinica. Neuspjehu je pridonijela i gusta magla, koja je, pored poznavanja terena, Huskinoj miliciji omogućavala izvlačenje iz okruženja i neprihvatanje jačih borbi.³²²

Borbe u Lici decembar 1943 — januar 1944. godine

Za vrijeme neprijateljske ofanzive »Panter« u Kordunu i Baniji, u Lici su se borile jedinice pod komandom Operativnog štaba za Liku. Neprijatelj je održavao saobraćaj cestom Otrić—Gospić—Karlobag, uz obezbjeđenje ustaških i njemačkih jedinica na liniji Gospić—Karlobag i cestom Otrić—Srb—Lapac—Bihać, uz obezbjeđenje dijelova 373. legionarske divizije. Početkom januara počelo je i izvlačenje iz Dalmacije njemačke 114. lovačke divizije, koja je 13. januara prošla kroz Gospić, 16. januara ušla u Perušić i dalje produžila pravcem Otočac—Senj—Rijeka. Njeno izvlačenje obezbjeđivale su ustaške jedinice: dionicu puta Gračac—Medak 31. i dve satnije 32. ustaške bojne, Medak—Belaj—Ribnik 2. bojna 15. pješadijske pukovnije i put Gospić—Brušani—Baške Oštarije—Karlobag (sa razmještajem u Ličkom Novom i Brušanima) 34. ustaška bojna.

³²² Isto, str. 368, 369, 379 i 520.

Koristeći prolaz 114. divizije tim pravcem ustaše su sa 34. ustaškom bojnomo zauzele Lički Osik i Perušić, a sa 9. i 3. ustaškom bojnomo Karlobag. U Gospiću se nalazila odbrambena bojna, 32. ustaška bojna (bez dvije satnije) treći sat bojnih kola PTS i žandarmerijske jedinice.

Zbog nemogućnosti da izvodi napade na neprijateljeva uporišta, Operativni štab za Liku se orijentisao na napade iz zasjeda na neprijatelja u pokretu. Samo su dvije veće akcije izvedene sa 1. i 2. brigadom na neprijatelja u rejonu s. Medak 4. decembra i na sektoru Perušić—Lički Osik 29. januara. Zbog jačih neprijateljskih snaga i njihove uporne odbrane, te zbog pristizanja pojačanja, ni jedan od tih napada nije u potpunosti uspio.

Početkom januara 1944. godine, pod operativnu komandu Operativnog štaba za Liku, stavljena je i 3. brigada 19. divizije. Aktivnost jedinica Operativnog štaba za Liku bila je i dalje usmjerena na komunikacije kojima je saobraćao neprijatelj: 1. brigada, dijelom snaga sjeverno od Gospića, a dijelom na liniji Lapac—Bihać, 2. brigada i 3. brigada 19. divizije na liniji — Lovinac—Medak—Gospić—Lički Osik. Skoro svakodnevno izvodile su sa bataljonima, pa i četama, veće i manje akcije, tako da se neprijatelj nigdje nije osjećao slobodnim. U toku dvomjesečnih borbi neprijatelj je imao oko 540 mrtvih i oko 300 ranjenih, dok su naše jedinice imale 33 mrtva, 94 ranjena i 94 nestalih boraca, većina od njih napustila je položaje i otišla svojim kućama.³²³

Imajući u vidu jačinu neprijateljskih snaga, teške vremenske uslove, brojno slabije i premorene jedinice, to je bio, svakako naš veliki uspjeh.

Početkom januara 1944. godine formirana je nova lička brigada, kao 1. brigada Operativnog štaba za Liku, sastava: tri bataljona, prateća četa i vod za vezu. Komandant brigade bio je major Martin Dasović, do tada komandant 3. brigade 13. primorsko-goranske divizije, a politkomesar Slavko Glumac, do tada politkomesar Ličkog NOP odreda. Formiranjem, 30. januara 1944, 11. korpusa NOVJ, u koji je ušla novoformirana 35. divizija (30. 1. 1944) i jedinice Operativnog štaba za Liku, prestala je njegova funkcija i izašao je iz sastava 4. korpusa NOVJ.

RAZVOJ NOB U 1944. GODINI I DEJSTVA

4. KORPUSA U ZIMU 1944. GODINE

U toku 1944. godine drugi svjetski rat je ušao u završnu fazu. Narodnooslobodilačka borba razvila se u svim dijelovima Jugoslavije. U prvoj polovini 1944. godine vodila se borba za učvršćenje i proširenje vojno-političkih rezultata postignutih u 1943. godini i sticana prednost za završne operacije za oslobođenje Jugoslavije.

Osnovni cilj neprijatelja bio je da u odbrambenom sistemu jugoistočne Evrope povрати izgubljeno kapitulacijom Italije. Glavne operacije

³²³ str. 115, 254 i 405 i knj. 23.

vodile su se za magistralne komunikacije, jadranski pojas i stvaranje uslova za prodor grupe divizija u Srbiji. U drugoj polovini 1944. godine spajaju se jedinice NOVJ i Crvena armija. Do kraja 1944. godine oslobođeni su Srbija, Vojvodina, Kosovo, Dalmacija, te veći dio Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Sandžaka. Istovremeno, korpusi NOVJ u Hrvatskoj i Sloveniji, u pozadini neprijatelja, nastavili su ofanzivna dejstva po komunikacijama i pojedinim neprijateljevim uporištima.

U Srbiji, Vojvodini, Kosovu i Makedoniji, formiraju se nove brigade. U toku 1944. godine formirano je najviše jedinica, rodova i službi, a u martu su formirane korpusne vojne oblasti i Korpus narodne odbrane Jugoslavije (KNOJ). U Hrvatskoj je formiran 10. i 11. korpus NOVJ, šest divizija (u Moslavini, Hrvatskom zagorju — 33. divizija; u Žumberku i Pokuplju — 34. divizija; u Lici — 35. divizija; u Slavoniji — 40. divizija; u Istri — 43. divizija i 1. hrvatska divizija narodne odbrane), 22 brigade i 26 partizanskih odreda.

Formiranjem 11. korpusa NOVJ težište borbenih dejstava 4. korpusa NOVJ, početkom februara 1944. godine, bilo je sa 7. i 8. divizijom i grupom partizanskih odreda, u Kordunu i Baniji, sa novoformiranom 34. divizijom, u Žumberku i Pokuplju, i sa novoformiranom Unskom operativnom grupom u Cazinskoj krajini.

Poslije ofanzive »Panter« na Kordunu i Baniji, u decembru 1943. godine, njemačke jedinice u Kordunu, Baniji, Žumberku, Pokuplje i Cazinskoj krajini zauzimale su slijedeći raspored: 1. konjička kozačka divizija bila je na prostoriji Dubica—Kostajnica—Sisak—Zagreb—Karlovac, 373. legionarska divizija u dolini Une, od Bosanskog Novog do Bihaća, i 392. legionarska divizija²⁴ u zahvatu komunikacije Karlovac—Ogulin. Pored tih njemačkih snaga, na tom prostoru nalazili su se i dijelovi 1. domobranskog korpusa, Pavelićeve gardijske brigade, 3. ustaške brigade i 1. žandarmerijskog puka.

Njemačka komanda pridavala je i dalje veliku važnost toj prostoriji, jer je povećan značaj komunikacija koja iz centralnih dijelova zemlje izvode ka obali Jadranskog mora i povezuje ih, preko Zagreba i Karlovca, sa Istrom, Trstom i sjevernom Italijom. Uslijed dejstva jedinica NOVJ na toj prostoriji, ona je preduzela brze i energične protivnapade. S druge strane, ta prostorija je bila isto tako značajna i za dejstvo naših jedinica, jer je povezivala slobodnu teritoriju Slovenije, Gorskog kotara, Hrvatskog primorja i Like sa slobodnom teritorijom Dalmacije, Korduna i Banije sa Bosnom i u krajevima sjeverno od Save.

Radi napada na neprijateljeve snage i obezbjeđenje slobodne teritorije, Štab 4. korpusa imao je 7. diviziju i Banijski NOP odred u Baniji, prema 1. konjičkoj kozačkoj i 373. legionarskoj diviziji, a 8. diviziju je, nakon čišćenja Cazinske krajine, od Huskine milicije, prema direktivi GŠH od 2. januara 1944, uputio na komunikaciju Karlovac—Ogulin, s ciljem da, napadajući na tu komunikaciju, izoluje Ogulin, izazove reakciju neprijatelja u Karlovcu i stvori uslove za veće operacije.

²⁴ Formirana je avgusta 1943. godine u Austriji. Njene starješine bile su Nijemci i Austrijanci, a borački sastav regrutovan je iz Hrvatske, te iz Bosne i Hercegovine. Stigla je iz Austrije u rejon Karlovca i Duge Rese 6. januara 1944. godine.

U drugoj polovini decembra 1943. godine, poslije završetka njemačke operacije »Panter«, njemačke okupatorske jedinice povučene su iz Ogulina i sa komunikacije Karlovac—Ogulin. U vezi sa tom situacijom, Glavni štab NOV i POH, 5. januara 1944, izdaje Štabu 1. korpusa direktivu, u kojoj je, pored ostalog, navedeno:

»S obzirom na nejasnu situaciju u pogledu smjene njemačkih trupa u Ogulinu, Rijeci i Karlovcu, zatim na prisustvo samo naše 8. divizije na ogulinskom sektoru dajemo vam slijedeću direktivu: Smatramo da nema za sada još izgleda za direktan napad na Ogulin.

Ipak, potrebno je angažovati snage 8. divizije na prostoru Ogulin—Karlovac, napadajući već prema mogućoj situaciji, neprijateljeva uporišta od Ozlja do, zaključno, Oštarija i ugrožavajući samu komunikaciju Ogulin—Karlovac.

Na taj način bi se postigla izvjesna izolacija Ogulina, iznudio bi se neprijatelj na reakciju kod Karlovca, te bi se takvim angažovanjem naših snaga mogli dobiti elementi za pravilniju i tačniju ocjenu situacije kod neprijatelja i eventualno stvoriti odluku za likvidaciju samog Ogulina.³²

Shodno toj direktivi, pored 1. brigade, koja se već nalazila na teritoriji Donjih i Gornjih Dubrava, u taj rejon prešla je i 2. brigada 8. divizije. Treća brigada se već nalazila u rejonu Plaškog i Oštarija, tako da je 5. januara poslije podne 8. divizija bila kompletna na željezničkoj pruzi Donje Dubrave—Oštarije—Plaški i spremna za prve akcije u tom rejonu.

Odmah poslije prelaska 8. divizije (komandant Miloš Šumonja, politički komesar Aleksandar Backović) preko rijeke Mrežnice (1. brigade 2/3. januara i 5. brigade 5/6. januara), počelo je rušenje pruge, što je izazvalo reakciju neprijatelja, a time su stvoreni i uslovi da ga se tuče na otvorenom polju. Već 3. januara neprijatelj je imao oko 15 mrtvih i 20 zarobljenih, od toga 17 željezničara. Istog dana izvršen je i neuspjeli napad na neprijateljevu posadu u Tounju (10 km istočno od Ogulina), gdje se nalazilo oko 80—100 ustaša, ali prije napada stiglo je pojačanje iz Ogulina od oko 200 ustaša. U toj akciji poginuo je komandant 1. bataljon 1. brigade Mile Opačić. Pokušaj neprijatelja da u toku 4.5. i 6. januara, sa napadom iz Ogulina i Generalskog Stoga, odbaci brigade nije uspio, već je bio prisiljen da napusti i Tounj.

Poslije napuštanja Tounja i odbacivanja neprijatelja prema Generalskom Stolu, stvorili su se uslovi za napad na uporište na Globorničkom mostu (na pruzi Karlovac—Ogulin), gdje se nalazilo oko 190 neprijateljevih vojnika - (50 Nijemaca iz željezničko-pionirskog bataljona, 80 ustaša i 5. ustaške bojne i 60 domobrana iz 3. pješadijske pukovnije). Oni su se branili iz tri betonska bunkera na sprat. Most je tada bio u izgradnji, prvi put ga je porušila 7. banijska divizija.

³²⁵ Zbornik 5, knj. 23, str. 56-60.

Uz obezbeđenje 2. brigade prema Generalskom Stolu napad je izvršila 1. brigada 6. januara, sa početkom u 15.00 sati. U toku dana i noći savladana je neprijateljeva odbrana i most je zauzet. Zarobljena su 94 neprijateljeva vojnika i 10 željezničara, 65 je ubijeno, a 25 ranjeno. Brigada je imala 9 mrtvih i 9 ranjenih. Zaplijenjeno je 80 pušaka, 11 puškomitraljeza, 1 laki minobacač, 3 automata i drugi ratni materijal. Izgrađeni dio mosta je porušen i uništeno 20 oklopnih vagona sa građevinskim materijalom.

Uspjeh 1. brigade 8. divizije, pored snažnog napada boraca, koji su neposrednim gađanjem iz topova uništili bunkere, postignut je zahvaljujući i upornoj i manevarskoj odbrani jedinica 2. brigade 8. divizije, koje su odbile sve pokušaje neprijatelja iz Generalskog Stola da deblokira svoju posadu na Globorničkom mostu, što se nastavilo i u toku 7. i 8. januara sa oko 100 ustaša u dva oklopna voza.³²⁶

Nakon napuštanja Tounja i likvidacije neprijateljeve posade na Globorničkom mostu, Štab 4. korpusa je donio odluku da se napadne i likvidira neprijateljevo uporište u Oštarijama (5 km jugoistočno od Ogulina), radi stvaranja uslova za napad na Ogulin. Samo mjesto nalazi se na ravničastom i otkrivenom zemljištu, koje su tada branili: 2. streljačka satnija dopunske bojne 3. pješadijske pukovnije, jedna satnija 2. željezničke stražarske bojne i jedna satnija 33. ustaške bojne.

Za napad na te neprijateljeve snage, 11. januara 1944, sa početkom u 7.15 sati, angažovana je 8. divizija, 9. slovenačka brigada, Karlovački i Plaščanski NOP odred. Napad je vršila 1. brigada 8. divizije, ojačana sa 4 teška minobacača, 4 PT i 8 brdskih topova, 3. brigada 8. divizije osiguravala je pravac prema Ogulinu, 2. brigada 8. divizije sa Karlovačkim i Plaščanskim partizanskim odredom obezbjeđivala je napad iz pravca Generalskog Stola, a 9. slovenačka brigada vršila je fingirani napad na neprijatelja u Sv. Petar (sjeverni dio Ogulina).

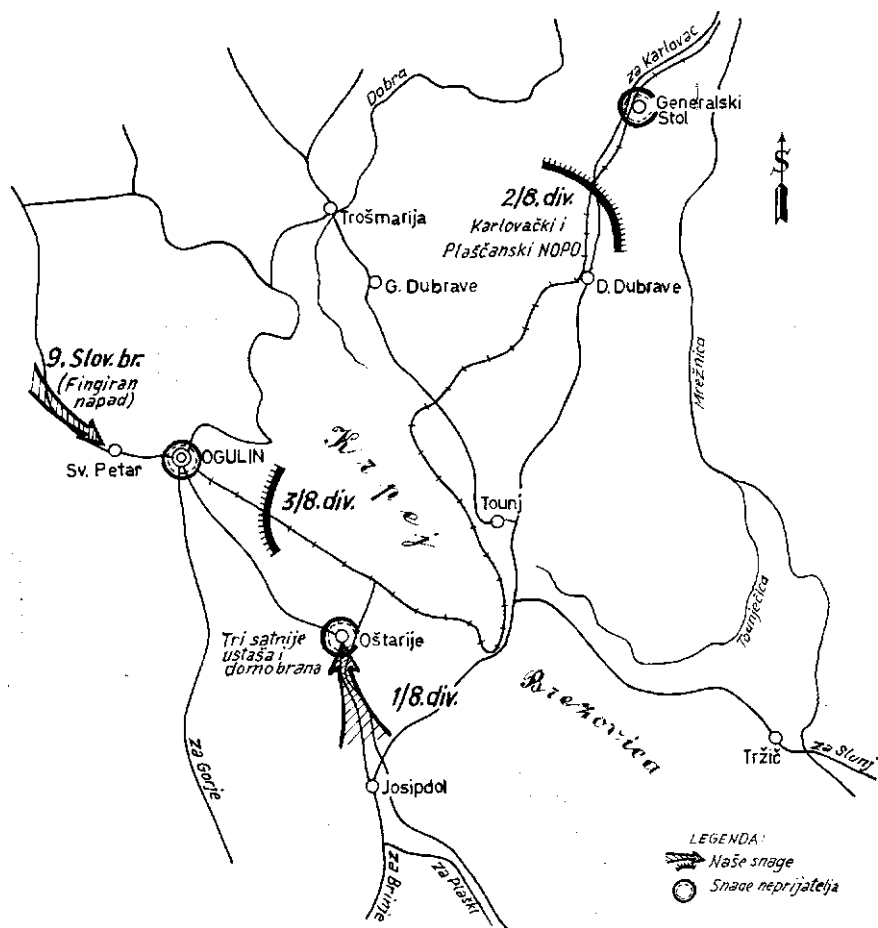
Pod zaštitom artiljerijske vatre jedinice su podišle na blisko odstojanje, ali zbog velikog broja bunkera i bodljikave žice prvi nalet nije uspio. Uvođenje topova u streljački stroj za neposredno gađanje omogućilo je prodor tenkovima, što je neprijatelja natjeralo u bijeg prema Ogulinu, gdje su ga sačekale jedinice 3. brigade 8. divizije, koje su bile na obezbjeđenju. Neprijateljeva posada u Ogulinu nije ni pokušala da pođe u pomoć svojoj napadnutoj posadi u Oštarijama. Bila je to uspješno izvedena sadejstvjuća i koordinirajuća akcija u kojoj je presudnu ulogu imala artiljerija sa neposrednim gađanjem neprijateljevih bunkera.

U tim borbama zarobljeno je 150 neprijateljevih vojnika, 2 oficira i 19 željezničara, a ubijeno 80 i više ranjeno. Iz naših jedinica poginula su četiri, a ranjeno je 19.³²⁷

Poslije likvidacije neprijatelja na Globorničkom mostu i u Oštarijama, počele su pripreme za napad na posadu u Ogulinu, ali zbog intervencije neprijatelja iz Karlovca napad nije izveden. Prema dogovoru komandanta 392. divizije divizijskog generala Mickla i komandanta

³²⁶ Isto, str. 267.

³²⁷ Isto, str. 483.

Napad na Oštarije 11. januara 1944. godine

243
zapovjedništva 1. sektora, generala Tomašević u Karlovcu, za intervenciju prema Ogulinu uzet je 847. grenadirski puk i dijelovi pionirskog bataljona. Njihov zadatak bio je da sa osiguranjem prostorijske između Duge Rese i Generalskog Stola krenu u napad sa borbenom grupom sastava: 847. grenadirski puk, izviđački odred 392. artiljerijskog puka. Napad je počeo 13. januara (bez 2. i 3. bataljona 847. grenadirskog puka), pravcem: Generalski Stol—Donje Dubrave—Tounj—Oštarije—Ogulin i Generalski Stol—Gornje Dubrave—Ogulin, a u toku 14. januara tim pravcima napadali su po jedan bataljon (2. i 3. bataljon) 847. grenadirskog puka i dijelovi 30. ustaške bojne.

Dok su se 1. i 3. brigada 8. divizije pripremala za napad na Ogulin, dotle je 2. brigada te divizije, sa dva bataljona Plaščanskog partizanskog odreda, vodila borbu u rejonu Donjih Dubrava sa neprijateljem koji

je pokušavao da svakodnevnim napadima iz Generalskog Stola odbaci naše snage sa pruge Generalski Stol—Ogulin. Pošto su mu svi pokušaji odbijeni, 13. januara neprijatelj je krenuo tamo sa jačim snagama 392. divizije. U pomoć 2. brigadi, u rejonu Tounja, upućena je i 3. brigada. No, i pored prisustva dviju brigada, nadmoćnije neprijateljeve snage uspjele su da ih odbace i da se 16. januara 1944. spoje sa svojim snagama u Ogulinu, preko Gornje Dubrave i Gojaka (6 km sjeveroistočno od Ogulina). Jedinice 2. brigade rokirale su se sjeverno od Gornjih Dubrava, a 3. brigade istočno od linije Oštarije—Tounj. U tim borbama zarobljeno je 3 legionara, a ubijeno je oko 108 i ranjeno oko 105 neprijateljevih vojnika. Iz naših redova poginulo je 9, a ranjeno 50.³²⁸

U toku 20. januara neprijatelj, jačine do jedne ojačane bojne (33. ustaška bojna) i jednog bataljona 847. grenadirskog puka, krenuo je iz Ogulina prema 2. brigadi 8. divizije, koja se nalazila na prostoru Trošmarije—Ponikve—Bosiljevo, uspio ju je iznenaditi i prisiliti da se pod borbom izvuče i prebaci na lijevu obalu Kupe kod Vinice. Poslije povratka na desnu obalu Kupe, brigada je sa položaja, istočno od Ogulina, vodila borbu sa neprijateljem koji je svaki dan vršio ispade iz Ogulina. Prva brigada 8. divizije povučena je od Ogulina, kao divizijska rezerva, na sektoru Plašćanske doline, a 3. brigada 8. divizije južno od Josipdola, sa zadatkom da spriječi eventualni prodor neprijatelja u Plaški.³²⁹

Odbacivanjem naših snaga od Ogulina cilj neprijatelja bio je da ovlada slobodnom teritorijom Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, zbog čega je angažovana 392. legionarska divizija i 114. lovačka divizija, koja se povlačila iz Dalmacije u sjevernu Italiju. Ostvarujući taj zadatak, 392. legionarska divizija krenula je u napad 23. januara sa područja Ogulina, sa grupom »Reisinger« (1. i 2. bataljon 847. grenadirskog puka i motorizovani dijelovi), pravcem: Jasenak—Drežnica—Jezerane—Brinje i grupom »Rajndl« (3. bataljon 846. grenadirskog puka i 3. bataljon 846. grenadirskog puka), pravcem: Josipdol—Jezerane—Brinje—Senj. Januara 26. na tom pravcu uvedena je i 19. ustaška bojna.

Sa grupom »Rajndl« i 19. ustaškom bojnomoj borbu su vodile 1. i 3. brigada 8. divizije, koje su bile iscrpljene i umorne od prethodnih borbi oko Ogulina. Predah je bio neophodan naročito 3. brigadi 8. divizije, a i obuka novomobilisanih boraca iz Plašćanske doline, koji su, po naređenju GŠH, raspoređeni u tu brigadu januara 1944. godine, od kada brigada nosi naziv »3. plašćanska brigada 8. divizije«.³⁰

U toku januara 1944. godine jedinice 8. divizije u borbama oko Ogulina, zarobile su 333 neprijateljeva vojnika, od toga 46 željezničara, ubile su oko 380 i ranile oko 370 vojnika. Iz naših jedinica poginulo je 46, a ranjena su 134 borca i starješina. Zaplijenjeno je: 334 puške, 17 teških mitraljeza, 19 puškomitraljeza, 2 minobacača, 20 automata, 5

³²⁸ Isto, str. 316, 359 i 490.

³²⁹ Isto, str. 547 i 636.

³³⁰ Isto, str. 362, 443 i 590.

pištolja, 280 ručnih bombi i oko 66.000 metaka, a uništeno 20 vagona i most u izgradnji.

Za borbena dejstva u Baniji, u direktivi Glavnog štaba Hrvatske, upućenoj Štabu 4. korpusa, od 5. januara, pored ostalog piše:

»U vezi sa situacijom na Baniji, kako u pozadini, tako i u 7. diviziji, potrebno je, pored političkog rada zadati i vojnički udarac neprijatelju, prvenstveno četničkoj grupi, koja se nalazi u Sunji i koja je žarište neprijateljske propagande za čitavu Baniju i Banijski Trokut«. ³³¹ U tu svrhu treba ispitati mogućnost za napad na Sunju, i ako postoje uslovi, pristupiti likvidaciji tog uporišta sa snagama 7. divizije. Također, je potrebno veću pažnju obratiti na Banijski »Trokut«, te preko Štaba 7. divizije uputstvima i konkretno pomoći četi, koja je formirana u Banijskom »Trokutu«, da bi mogla ispuniti vojničke i političke zadatke na svom prostoru. ³³²

Procjenom situacije kod neprijatelja, Štab 7. divizije došao je do zaključka da napad na neprijatelja u Sunji ne bi dao povoljne rezultate, već bi potvrdio neprijateljevu propagandu da partizani nepotrebno napadaju tvrde gradove i uzaludno ginu. Zato je Štab divizije pristupio prikupljanju podataka za ponovni napad na Glinu i oko Gline. No, kako i tu situacija nije obećavala uspjeh, odlučeno je da se ugrožavaju neprijateljske posade u uporištima na liniji Glina—Petrinja—Sisak.

Na tu liniju Štab 7. divizije orijentisao je svoje tri brigade (1, 3. i 4), dok je 2. brigada, sa Banijskim partizanskim odredom, angažovana prema neprijatelju na liniji Sunj—Kostajnica—Dvor na Uni. Od 1. do 6. januara jedinice divizije vodile su borbu sa neprijateljevim snagama jačine 100—500 kozaka (zvani i Čerkezi) iz 1. konjičke kozačke divizije, koje su izlazile iz Gline, Petrinje i Siska u sela radi pljačke živežnih namirnica.

Nakon tih odbrambenih borbi divizija je, prema prikupljenim podacima o neprijatelju, prešla u napad. Noću 8/9. januara sa tri brigade napadnuta su neprijateljeva uporišta (dijelovi 1. konjičke divizije) u s. Prekopa (70—80 kozaka), s. Kihalac (oko 160 kozaka), 5 km od Gline prema Petrinji, i selima Mošćenica, Pračno i Novo Selo (južno predgrađe Siska 3—5 km), gdje se nalazilo oko 200 kozaka.

Već u prvom naletu razbijen je neprijatelj u Prekopi, Mošćenici, Pračnom i Novom Selu, koji se u neredu povlačio u Glinu, odnosno u Sisak, ali zbog neprijateljeve intervencije, jedinice su se povukle a da nisu iskoristile početne uspjehe. Neprijatelj u Kihalcu, zbog jačeg otpora i bez postizanja iznenađenja, nije savladan. Međutim, ti napadi, kao i ranije oko Gline, prisilili su neprijatelja da 11. januara napusti Glinu i povuče se prema Petrinji i Sisku (dijelovi 2. sibirskog puka, ustaški krstareći odred i žandari).

Nakon izvlačenja neprijatelja iz Gline, Štab 7. divizije odlučio se za napad sa tri brigade na neprijateljevu posadu u s. Gora, gdje se nalazilo oko 310 ustaša, domobrana i žandara. Napad, koji je počeo

Teritorija Banije između rijeke Save i Une, te željezničke pruge Sisak—Bosanski Novi. Zbornik, tom 5, knj. 23, str. 56.

14. januara u 13.30 sati, sa 1. i 4. brigadom i 3. brigadom na osiguranju prema Petrinji, nije uspio. Prvim napadom zauzeta je spoljna odbrana, ali se moralo odustati od napada, jer je neprijatelj iz Petrinje uspio odbaciti snage 3. brigade na osiguranju i spojiti se sa svojom posadom u Gorama.

Sutradan, 15. januara, ponovljen je napad sa istim zadatkom i rasporedom kao i za prvi napad. Međutim, tada dočekane jačim neprijateljevim snagama i protivnapadima sa tenkovima, brigade su se morale povući na polazne položaje, sa zadatkom da vrše pritisak kako bi ga prisilile da se povuče u Petrinju. Naprotiv, neprijatelj je 17. januara izvršio protivnapad jačim snagama, te se odustalo od daljnjeg napada. Međutim, u toku te jednodnevne borbe, neprijatelj je, ipak, napustio Gore i povukao se na novu spoljnu liniju odbrane Petrinje: Župić—Križ—Strašnik—Hras to vica.

Istog dana i iz Kostajnice krenulo je oko 2.000 kozaka, ali su uspješnom odbranom i vještim manevrisanjem jedinica 2. brigade odmah vraćeni nazad u Kostajnicu, a usput su opljačkali i popalili sela Umetić, Knezovljani i Bijelnik.

U toku te jednomjesečne borbe jedinice 7. divizije zarobile su 27 neprijateljevih vojnika, oko 95 ubile i oko 106 ranile, a naše jedinice imale su 6 mrtvih i 33 ranjena. Zaplijenjena su 3 teška minobacača, mitraljez, 18 pušaka, 27 konaja i oštećen je jedan tenk.³³³

Ukupno, u januaru 1944. godine jedinice Korpusa (7. i 8. divizija) zarobile su oko 360, ubile oko 475 i ranile oko 476 neprijateljevih vojnika, a same su imale 52 poginula i 167 ranjenih. Zaplijenjeno je 352 puške, 20 mitraljeza, 20 puškomitraljeza, 2 minobacača i druga ratna oprema.

Od 25. do 27. januara 1944. godine, 7. divizija je održala prvu divizijsku konferenciju KPJ. Počela je u Glini, ali zbog upada neprijatelja u taj grad završena je u s. Buzeta (10 km južno od Gline). Pored 230 partijskih delegata 7. divizije, konferenciji su prisustvovali sekretar i dva delegata CK KPH, delegat GŠH i 4. korpusa, delegati 8. divizije i predstavnik OK KPH za Baniju. Na konferenciji su podnijeta tri referata: Uroš Krnić o političkoj situaciji, Pavle Jakšić o borbenoj sposobnosti divizije i iskustvima iz neprijateljske ofanzive i Pero Lalović o organizacionim pitanjima.

U referatima i diskusiji istaknuti su najvažniji politički i vojni momenti tadašnjeg stanja u svijetu i u Jugoslaviji. Posebno se raspravljalo o pojavi četništva, te o dezerterstvu i popuni divizije, novim borcima. Ocjenjujući političko stanje u diviziji, isticani su naponi i žrtve za vrijeme četvrte i pete neprijateljeve ofanzive, koje je neprijatelj koristio kao političko oružje protiv NOP-a. U vezi s tim istaknuta je aktivnost u političkom radu sa narodom Banije i borcima divizije.

Pošto su zauzeti stavovi i određene smjernice o daljem radu i borbi, (o tome je Štab 7. divizije, nakon održavanja partijske konferencije, uputio pismo štabovima brigada, proglas borcima, a domobranima

³³³ Isto, str. 60, 164 i 357.

letak za prelaz na stranu NOB-a), održavana su partijska i druga savjetovanja i dogovaranja u jedinicama.³³⁴

Borbe u februaru 1944. godine '

Početkom februara 1944. godine u sastav 4. korpusa NOVJ ulazi 34. divizija, formirana naredbom Glavnog štaba Hrvatske od 30. januara 1944. godine. U sastav 34. divizije ušla je 16. omladinska brigada »Joža Vlahović«, brigada »Franjo Ogulinac Seljo«, Žumberačko-pokupski i Turopoljsko-posavski NOP odred. Divizija je imala i dopunski bataljon za obuku novomobilisanih boraca. Prvi komandant divizije bio je Martin Dasović, do tada komandant 1. brigade Operativnog štaba za Liku, politički komesar Franjo Knebl, do tada politički komesar Štaba Žumberačko-posavskog sektora, a načelnik Štaba Dušan Pekić, do tada načelnik Štaba žumberačko-posavskog sektora. Divizija je tada imala 3.363 boraca (80% Hrvati, 15% Srbi i 5% ostali), a dejstvovala je na području Žumberka, Pokuplja, Turopolja, povremeno i u sjevernim dijelovima Korduna i Banije.

Odlaskom 13. proleterske brigade, krajem oktobra 1943. godine, u sastav 1. proleterske divizije u Bosnu, Žumberak i Pokuplje, ostali su bez operativne jedinice. Radi objedinjavanja dejstava partizanskih odreda i formiranja novih partizanskih jedinica, Glavni štab Hrvatske je 2. novembra 1943. formirao Štab žumberačko-posavskog sektora (Vojko Hokšteter, Franjo Knebl, Miljenko Lipovšćak, Dušan Pekić). Krajem oktobra i početkom novembra 1943. godine formirane su komande Žumberačkog područja i Pokupsko-turopoljskog vojnog područja.

Štab sektora preuzeo je rukovođenje svim borbenim jedinicama na Žumberku, Pokuplju, Posavini i Turopolju. Trećeg novembra 1943. godine u njegov sastav ušla je i 16. slavonska omladinska brigada »Joža Vlahović« (formirana 30. decembra 1942.), a od 7. do 26. decembra 1943. u Pokuplju je dejstvovala i 28. slavonska divizija. Osmog januara 1944. godine na osnovu naredbe Glavnog štaba Hrvatske, Štab sektora je formirao brigadu »Franjo Ogulinac Seljo«. U njen sastav ušli su: bataljon »Kljuka« iz Žumberačko-pokupskog NOP odreda i 2. i 3. bataljon Turopoljsko-posavskog NOP odreda, sa ukupno 829 boraca i starješina. Formiranjem 34. divizije prestala je funkcija Štaba žumberačko-posavskog sektora, a Franjo Knebl i Dušan Pekić ušli su u Štab 34. divizije.

Iz kratkog pregleda razvoja partizanskih jedinica u Žumberku i Pokuplju vidi se da su na tome sektoru, do formiranja 34. divizije dejstvovala jake snage NOVJ, koje su činile i osnovu za njeno formiranje, a sa njenim ulaskom u sastav 4. korpusa NOVJ i taj sektor postaje operativno područje 4. korpusa.

U isto vrijeme, 30. januara 1944. formiran je 10. i 11. korpus NOVJ. Za komandanta 11. korpusa NOVJ postavljen je Pavle Jakšić,

³³⁴ Uroš Krunić, 7. *banijska divizija*, VIZ, Beograd 1967. god., str. 587.

do tada komandant 7. divizije, a mjesto njega postavljen je Stanko Bjelajac, do tada načelnik Štaba 7. divizije. Istovremeno i politički komesar 7. divizije Đuro Kladarin razriješen je dužnosti i stavljen na raspolaganje GŠH, kasnije politički komesar 28. slavonske divizije, a mjesto njega postavljen je Uroš Krunić, do tada politički komesar Operativnog štaba za Liku, koji je izašao iz sastava 4. korpusa i ušao u sastav 11. korpusa.³³⁵

Od zarobljenih pripadnika 1. konjičke kozačke divizije, u sastavu omladinske brigade »Joža Vlahović« formirana je jedna ruska četa, koja je prerasla u bataljon sa oko 120 boraca. U maju 1944. godine djeluje u sastavu Turopoljsko-posavskog partizanskog odreda, a krajem jula iste godine rasformira se i popunjava brigada »Franjo Ogulinac Seljo«.

Sa stanjem 4. februara 1944. godine 4. korpus NOVJ (Štab korpusa, 7. i 8. divizija, Kordunaška grupa NOP odreda, Banijski NOP odred i haubički divizion imao je 10.986 boraca i starješina, a sa 34. divizijom 14.359.³³⁶ Od 10.986, po socijalnom sastavu, bilo je: 663 radnika, 9.486 seljaka, 418 zanatlija, 135 namještenika, 99 vojnih lica i 185 intelektualaca, a prema nacionalnom sastavu: 9.294 Srba, 1.399 Hrvata, 7 Crnogoraca, 6 Slovenaca, 38 Muslimana, 112 Jevreja, 37 Rusa, 89 Talijana, 3 Holandanina i 1 Danac.³³⁷

U februaru 1944. godine Štab 4. korpusa je, preko Glavnog štaba NOV i POH, pozvao druge korpuse na takmičenje po slijedećim pitanjima:

- 1) izvesti najviše uspješnih korpusnih divizijskih operacija i manjih akcija;
- 2) nanijeti neprijatelju što više gubitaka u ljudstvu i materijalu;
- 3) osloboditi najviše teritorija, gradova i mjesta;
- 4) zarobiti ili uništiti najviše aviona i tenkova od neprijatelja;
- 5) postići najviše uspjeha u mobilizaciji ljudstva i formiranju novih jedinica.

Takmičenje je prihvaćeno i razvilo se u svim jedinicama.

U februaru 1944. godine raspored jedinica korpusa ostao je uglavnom kao i u januaru: 7. divizija i Banijski partizanski odred u Baniji, 8. divizija i Grupa partizanskih odreda u Kordunu i oko Karlovaca, novoformirana 34. divizija u Pokuplju i Žumberku i Cazinski partizanski odred u Cazinskoj krajini. Kako je u to vrijeme napadao veliki snijeg, a živa se povremeno spuštala i do minus 25°C, akcije su bile ograničene na izviđanje i djelatnost patrola, te na borbu s neprijateljevima snagama, koje su ispadale na našu slobodnu teritoriju. Slobodno vrijeme iskorišćeno je za odmor i sređivanje jedinica, vojno-političku nastavu i partijske konferencije po četama i bataljonima.

Nakon prodora neprijateljevih snaga komunikacijom Karlovac—Ogulin 16. januara 1944, i Ogulin—Josipdol—Brinje, i dalje prema

³³⁵ Zbornik, tom 5. knj. 23, str. 70 i 554.

U ovaj broj nije uvrštena UOG, formirana februara 1944. godine, jačine oko 3.000 ljudi, koji su ušli u sastav 4. korpusa NOVJ.

³³⁷ Arhiv, Vojnoistorijskog instituta, k.426-f.II-dok.7/2.

Jadranu, neprijatelj je ovladao tom komunikacijom i za nesmetan saobraćaj uspostavio stalna osiguranja u Tounju, Oštarije, Vojnovac i Modruš, a sa pokretnim osiguranjem držao je liniju Tounj—Generalski Stol i Modruš—Kapela—Brinje. Bili su ti dijelovi 3². legionarske divizije (846. i 847. grenadirski puk) i 33. ustaška bojna.

Željezničku prugu i putni saobraćaj na liniji Karlovac—Zagreb—Sisak, obezbjeđivale su stalne ustaško-domobranske posade, na liniji Karlovac—Zagreb: Lazina, Draganić, Cvetković, Novaki, Volavje, Jastrebarsko, Zdenčina i na liniji Zagreb—Sisak: Brezovica, Lomnica, Gradići, Mraclin, Lekenik i Dužica, zajedno sa dijelovima 1. konjičke kozačke divizije. Te snage vršile su ispade iz Ozlja prema Krašiću, Hrzeniku i Vivodini, iz Jastrebarskog i Draganića prema Pribiću, iz Zdenčine, Stupnika i Samobora prema Pleševici i iz Siska, Lomnice, Brezovice, Mraclina i Lekenika u obližnja sela.

Preko Banije odvijao se transport jačih neprijateljevih formacija iz Dalmacije dolinom Une, u pravcu Mađarske, gdje se približavao front Crvene armije. U vezi s tim uslijedili su i česti ispadi neprijateljevih snaga na našu slobodnu teritoriju, radi pljačke i obezbjeđenja transporta. Bili su to dijelovi 1. brdske i 115. njemačke pješadijske divizije i 4. ustaško-domobranske gorske (brdske) divizije, te ostale posadne jedinice. Posada u Petrinji ojačana je jednim bataljonom 373. legionarske divizije sa 12 topova.

Prema tim neprijateljevim snagama, od Bihaća, dolinom rijeke Une, Kostajnice, Sunje, Siska, Zagreba, Karlovca i Ogulina bile su jedinice 4. korpusa, koje su obezbjeđivale slobodnu teritoriju i u teškim vremenskim uslovima vodile borbu s njim.

Glavna orijentacija 7. divizije u Baniji bila je prema neprijatelju u Petrinji i Sisku, sa tri brigade, i prema liniji Sunja—Kostajnica—Dvor na Uni, sa jednom brigadom i Banijskim partizanskim odredom. U februaru neprijatelj nije pokazivao veću aktivnost, sem 14. 18. i 21. februara, kada je sa snagama jačine 200—700 vojnika, iz Petrinje i Siska ispadao na našu slobodnu teritoriju radi pljačke i odbacivanje naših snaga. Svi ti ispadi bivali su odbijeni istog dana i neprijatelj se vraćao u polazne baze.

Takvi ispadi neprijatelja prethodili su ofanzivi, koju je preduzeo 26. februara iz Petrinje, sa oko tri hiljade vojnika 1. brdske divizije. Glavnim snagama neprijatelj je nastupao pravcem Petrinja—Gore, a pomoćnim Petrinja—Kraljevcani—Bačuga. U toku dana neprijatelj je uspio da, preko Gora, uđe u Glinu, prenoći i povuče se za Gore, što mu je omogućila nedovoljna aktivnost naših jedinica. Borba sa naizmjeničnim napadima i protivnapadima vođena je pod vrlo teškim uslovima. Snijeg je padao sve do 2. marta. Istovremeno, neprijatelj je uspio da ovlada dijelom slobodne teritorije sjeverozapadno od ceste Kostajnica—Petrinja i sjeverozapadno od linije Gora—Kraljevcani radi pljačke, obezbjeđenja transporta i odmora svojih jedinica.

U tim borbama, koje su trajale do 2. marta, poginulo je oko 80, a ranjeno oko 120 neprijateljevih vojnika. Iz jedinice 7. divizije poginula

³³⁸ Zbornik, tom. 5, knj. 24, dok./str. 24/105, 66/306 i 106/534.

su 54, ranjena 73, a 27 zarobljeno ili nestalo. Iako je Štab divizije, prije neprijateljeve ofanzive, izdao zapovijest, kojom je precizirao zone odbrane i zadatke svake brigade, održao sastanke sa štabovima brigada 1 upozorio na budnost, izviđanje i osmatranje, i pored toga su pojedini štabovi olako shvatili te zadatke. Zbog svega toga, pojedine jedinice bile su iznenađene, patrole zarobljene, opkoljene i prisiljene na proboj, što je uslovalo teže gubitke u ljudstvu i naoružanju (izgubljene 24 puške, 2 puškomitraljeza, teški mitraljez, automat i dr.).

U Kordunu 8. divizija, sa 1. i 3. brigadom i dijelovima Plaščanskog partizanskog odreda, vodila je i dalje borbu s neprijateljem na liniji Josipdol—Modruš, koji je nastojao da ih odbaci i ovlada Plaščanskom dolinom. Njena 2. brigada nalazila se na sektoru Karlovačkog partizanskog odreda u rejonu Bosiljeva. Borbe su vođene do 10. februara. Neprijatelj je imao oko 100 mrtvih i oko 60 ranjenih vojnika. Iz naših jedinica poginulo je 5, a ranjena su 33 borca.

Pošto je neprijatelj prestao sa jačim ispadima prema Plaškom, Štab 8. divizije je, prema naređenju Štaba 4. korpusa, uputio 1. brigadu ka Cetinogradu i Velikoj Kladuši, da bi svojim prisustvom i dejstvom pružila pomoć Cazinskom partizanskom odredu i aktivirala stanovništvo za NOP, 2. brigada izvučena je iz borbe i upućena u rejon Veljuna, radi odmora, sređivanja i ishrane. Treća brigada sa Plaščanskim partizanskim odredom ostavljena je u borbi s neprijateljem iz rejona Plaškog.

To zatišje iskorišćeno je za održavanje prve divizijske partijske konferencije, noću 23/24. februara u domu kulture u Slunju. Pored 250 delegata iz partijske organizacije 8. divizije, konferenciji su prisustvovali: dva delegata CK KPH, po jedan delegat GŠH, Štaba 4. korpusa, OK KPH Karlovac, te delegati partijske organizacije 7. i 34. divizije, Unske operativne grupe u grupe NOP odreda. U vrijeme održavanja konferencije, pored 790 članova KPJ, u 8. diviziji bilo je oko 750 članova SKOJ-a i 360 kandidata za člana Partije, što znači da je svaki drugi borac bio organizovan. Na konferenciji su podnijeta tri referata: politička situacija u svijetu (Aleksa Backović, politički komesar 8. divizije), organizaciono stanje partije u diviziji (Rade Zrinjanin, sekretar divizijskog komiteta) i vojno-političko stanje u diviziji (Miloš Sumonja, komandant 8. divizije).

Nakon svestrane diskusije po referatima sagledani su rezultati petnaestomjesečne vojničke i političke aktivnosti jedinica divizije i uloge organizacije KPJ i donijeta je rezolucija kojom je ocijenjeno stanje i postavljeni novi zadaci. Ocjenjujući povoljan razvoj vojno-političke situacije u svijetu, konferencija je ocijenila i pobjede NOVJ, te političko stanje i raspoloženje u zemlji, konstatujući da su propali svi pokušaji neprijatelja da uništi NOVJ, koja je, lomeći fašističke ofanzive, ojačala i postigla velike uspjehe i pobjede, krunisane odlukama na Drugom zasjedanju AVNOJ-a i Drugom zasjedanju ZAVNOH-a, kojima su udareni temelji nove Federativne Jugoslavije, bratske zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti.

Konferencija je posebno istakla ulogu i rad partijskih organizacija u svakodnevnom radu i odgovornost za moralno-političko jedinstvo i borbeni duh boraca i jedinica. Naročito je podvučena borba za stalno jačanje i razvoj bratstva i jedinstva Srba, Hrvata i Muslimana, a u 13 tačaka iznijeti su zadaci koje je konferencija postavila pred novoizabrani divizijski komitet, te brigadne i bataljonske biroa i sve partijske ćelije i članove KP 8. divizije.⁴⁰

Krajem februara 8. divizija, bez 3. brigade koja je ostala u rejonu Plaškog, upućena je u okolinu Topuskog i prema Glini, a na osnovu podataka da neprijatelj priprema ofanzivu u Baniji sa namjerom da krene i prema Topuskom i Vrginmostu. Bile su to neprijateljske snage koje su 26. februara ušle u Glinu i povukle se u polaznu bazu. Pošto se neprijatelj povukao, Štab 4. korpusa povukao je 8. diviziju u rejon Lasinja, sa zadatkom da se prebaci preko Kupe radi izvođenja akcija, zajedno sa 34. divizijom na liniji Zagreb—Karlovac.

U diviziji su tada izvršene i izvjesne kadrovske promjene. Za načelnika Štaba divizije postavljen je Joco Tarabić, do tada komandant 2. brigade, a mjesto njega postavljen je Nikola Vidović, do tada operativni oficir divizije. Za novog operativnog oficira divizije postavljen je Simo Mikašinić, do tada zamjenik komandanta 2. brigade. Za v.d. političkog komesara 2. brigade postavljen je Stevo Tomić, do tada politički komesar haubičkog divizion, mjesto Dušana Hrstića, koji je stavljen na raspolaganje Štabu 4. korpusa. Za zamjenika političkog komesara 1. brigade postavljen je Pajo Samardžija, do tada politički komesar bataljona.³⁴¹

Kordunaška grupa NOP odreda 4. korpusa imala je, u februaru, Plaščanski partizanski odred kod Josipdola i Oštarija, koji je vodio borbu u sadejstvu sa jedinicama 8. divizije, Kordunaški partizanski odred južno od Karlovca, radi obezbjeđenja naše slobodne teritorije i Karlovački partizanski odred na svome terenu, zapadno od Karlovca.

Veće borbe Karlovački partizanski odred vodio je 17. i 18. februara, kada je na njega napadalo sedam neprijateljevih satnija iz 10, 5. i 4. ustaške bojne 1. odbrambenog ustaškog zdruga iz Karlovca, pod rukovodstvom generala Tomaševića. Poslije dvodnevne borbe neprijatelj se povukao, ali je i narednih dana vršio ispade radi iznenađenja i uništenja boraca Karlovačkog odreda.

U tim borbama neprijatelj je imao oko 80 mrtvih i ranjenih ustaša i domobrana, dok je odred imao 8 mrtvih, 11 ranjenih i 11 nestalih i zarobljenih boraca. Zaplijenjeno je 11 pušaka, puškomitraljez i 2 automata, a odred je izgubio 2 teška mitraljeza, puškomitraljeza i laki minobacač.

Polovinom februara, 34. divizija vodila je borbe u Žumberku i Pokuplju, sa jedinicama u slijedećem rasporedu: sjeverozapadno od pruge Karlovac—Zagreb, Omladinska brigada »Joža Vlahović«, sa četiri bataljona iz rejona: Krašić—Pribić—Vivodina, prema Metlici, Karlovcu i Jastrebarskom i Žumberački partizanski odred (sa četiri

³⁴⁰ AIHRPH, KP31/2036, 35/2333 i 40/2699.

³⁴¹ Zbornik, tom 5, knj. 24, str. 173, 328, 468, 534 i 557.

bataljona), iz rejonu Pleševica, prema komunikaciji Jastrebarsko—Zagreb i jugoistočno od pruge Karlovac—Zagreb i jugozapadno od pruge Zagreb—Sisak. Brigada »Franjo Ogulinac Seljo«, sa tri bataljona, iz rejonu Dubranec — Bukovčak—Lipnica, prema komunikaciji Zdenčina—Zagreb i Turopoljsko-posavski partizanski odred, sa tri bataljona iz rejonu Donja Kupčina, prema Karlovcu, i iz sela Trupci i Brebernica, prema Zagrebu.

Takvim rasporedom divizija je obuhvatno djelovala na prugu Zagreb—Karlovac, a jednim partizanskim odredom obezbjeđivala je bokove i pozadinu iz pravca Karlovca i Sisak—Zagreb. I pored teških zimskih uslova i dobro utvrđenih neprijateljevih uporišta, divizija je aktivno branila slobodnu teritoriju, napadajući i manja neprijateljska uporišta, gdje je cijenila da će postići povoljne rezultate.

Prvi takav napad izvršila je brigada »Franjo Ogulinac Seljo« sa Turopoljsko-posavskim NOP odredom noću 21/22 februara, na neprijateljevu posadu u Lomnici (10 km južno od Zagreba na komunikaciji Zagreb—Sisak), gdje su se nalazila dva eskadrona 4. kubanskog puka 1. konjičke kozačke divizije, sa 2 topa, 7 teških i 6 puškomitraljeza. Kako napad nije počeo jednovremeno, neprijatelj je odbio napad jedinica koje su prve nastupile, a zatim i napad jedinica sa jednim satom zakašnjenja. Sem toga, neprijatelj je prije napada (za koje naša obavještajna služba nije znala) dobio pojačanje od dva eskadrona. Zbog takve situacije jedinice su se morale povući sa 2 mrtva, 10 ranjenih i 2 zarobljena borca, a neprijatelj je imao oko 25 mrtvih i oko 30 ranjenih vojnika.

Ponovni napad izvršili su brigada i odred noću 26/27. februara na neprijateljevo uporište na željezničkoj stanici Horvati (13 km jugozapadno od Zagreba), gdje se nalazilo oko 170 domobrana iz 20. željezničke stražarske bojne u bunkerima i oklopnim vagonima. U prvom naletu, zauzeti su bunker i s južne strane, ali ne i s druge strane, odakle se 2. bataljon, nakon prve pušćane vatre, povukao i omogućio neprijatelju da se organizuje i pruži otpor. Kako se kod takvih mjesta, gdje interveniše jače neprijateljeve snage, borba nije mogla voditi danju, jedinice su se povukle u polaznu bazu. U toj akciji neprijatelj je imao 4 mrtva, a zarobljena su 23 domobrana sa 30 pušaka, 60 ručnih bombi, 2.000 metaka i drugi materijal. Naše jedinice imale su 1 mrtvog i 4 ranjena.

Na zapadnoj strani pruge Zagreb—Jastrebarsko, iz rejonu Pleševica, zasjede je aktivno postavljao Žumberački partizanski odred, koji je od 24. do 29. februara ubio 16, ranio 18 i zarobio 4 neprijateljeva vojnika, a iz odreda je poginulo 5, ranjeno 9 i zarobljeno je ili nestalo 21 borac.

Radi odbacivanja naših snaga od komunikacija, a i radi pljačke, neprijatelj je vršio ispade jačim, a i slabijim snagama. Jedan od jačih napada izveo je 17. februara, sa oko 2.000 vojnika 1. konjičke kozačke divizije, iz Draganića, Ozlja i Jastrebarskog, prema položajima Omladinske brigade. U toku jednodnevne borbe kozaci su, uz podršku 6 aviona, uspjeli odbaciti jedinice brigade i ući u Krašić, Hrženik i Pribić,

ali su se istog dana povukli sa opljačkanom stokom. Odveli su i 100 ljudi. U toj borbi neprijatelj je imao oko 19 mrtvih i oko 30 ranjenih vojnika, dok je brigada imala 15 mrtvih, 26 ranjenih (uglavnom od aviona), jednog zarobljenog i 11 nestalih boraca (pobjegli kućama ili su se predali).

Drugu tešku borbu vodila je brigada 10. februara, kada ju je napadalo oko 3.500 neprijateljevih vojnika (iz 3. kubanskog puka 1. konjičke divizije i 1. ustaške jurišne bojne, te Nijemci i ustaše iz s. Martinska Ves), u rejonu sela Suša, Ruča, Veleševac i Vrbovo, na desnoj obali Save (25 km jugoistočno od Zagreba). U toku jednodnevne teške i žestoke borbe (bilo je i borbe prsa u prsa), tri bataljona odbila su sve neprijateljeve napade i organizovano su se povukla na lijevu obalu Save, odbijajući i neprijatelja koji je dolazio od Zagreba.

Dok je borba trajala, između streljačkog stroja naših boraca i neprijateljevog streljačkog stroja, ležalo je 80 mrtvih i 70 ranjenih neprijateljevih vojnika i nekoliko naših mrtvih i ranjenih. Prilaz do njih bio je vrlo težak. To su pokušali učiniti komandir i zamjenik komandira čete, ali su i oni poginuli. U toj borbi zarobljena su 3 kozaka, zaplijenjeno je 6 pušaka i automat. Brigada je imala 21 mrtvog i 14 ranjenih. Poginuo je komandant brigade Ivan Mladen, komandir i komesar čete, zamjenik komandira i zamjenik komesara čete.

Izvlačenju brigade veliku pomoć pružio je 2. bataljon Turopoljsko-posavskog partizanskog odreda, koji je, čuvši borbu, napao neprijatelja s bočne strane i doprinio organizovanom prebacivanju brigade na lijevu obalu Save.

U toku jednomjesečne (februarske) borbe iz jedinica 34. divizije poginulo je 58, ranjeno je 89, a nestalo je ili je zarobljeno 35 boraca i starješina. Neprijatelj je imao oko 196 mrtvih, 260 ranjenih i 6 zarobljenih vojnika i oficira.³⁴²

Ukupno, u februaru 1944. godine jedinice Korpusa zarobile su 6, ubile oko 456 i ranile oko 440 neprijateljevih vojnika, podoficira i oficira, dok je Korpus imao 125 poginulih, 206 ranjenih i 73 nestala ili zarobljena borca i starješinu. Zaplijenjeno je 11 pušaka, puškomitraljez i 2 automata, a izgubljene su 24 puške, 3 puškomitraljeza, 3 teška mitraljeza, automat i laki minobacač.

Organizacione promjene u Korpusu: krajem 1943. godine, nakon pregovora sa Štabom 4. korpusa, na stranu NOVJ, u februaru 1944. godine, prelazi Huška Miljković sa svojom milicijom, od koje će se, kao i od boraca Cazinskog NOP odreda, formirati Unska operativna grupa. Za rukovođenje jedinicama u bihaćkom i cazinskom kotaru, Stab 4. korpusa je svojom naredbom broj 4 od 27. februara 1944. formirao Stab Unske operativne grupe 4. korpusa NOVJ (dalje, u tekstu Stab UOG). Za komandanta Grupe postavljen je Huška Miljković, za političkog komesara Šukrija Bijedić i za načelnika Štaba Ignjatije Perić Gnjaco.

Istom naredbom formirana je i 1. muslimanska brigada, sastava tri bataljona, od Muslimanske Huskine milicije, dijelova 8. krajiške

³⁴² Isto, str. 306, 405, 418, 471, i knj. 25, str. 102, 504, 518 i 526.

brigade i Cazinskog NOP odreda, koji je rasformiran 8. februara 1944. godine. Za komandanta brigade postavljen je Halil Šakanović, za političkog komesara Haso Delibegović, za zamjenika komandanta Zuhdija Zalić, a za zamjenika političkog komesara Hakija Pozderac.

Istovremeno, Štab 4. korpusa je istom naredbom formirao i Karlovačku brigadu 8. divizije, koja se prvi put okupila i svečano fomirala 5. marta u s. Hrašće. Tada je imala četiri bataljona sa oko 640 boraca i starješina, iz sastava Karlovačkog partizanskog odreda i novomobilisanih boraca. Karlovački odred ostao je sa dvije čete. U sastavu 8. kordunaške divizije ostaje do 1. maja 1944. godine, a tada ulazi u sastav 34. divizije, gdje ostaje do kraja rata. Za prvog komandanta postavljen je Franjo Molek, do tada komandant Karlovačkog partizanskog odreda, za političkog komesara Petar Erdeljac, do tada politički komesar Karlovačkog partizanskog odreda, a za zamjenika političkog komesara Tabor Rafael Rafka.

Polovinom februara 1944, kao jedinica Štaba 4. korpusa, formiran je Pionirski bataljon sastava tri čete, sa oko 120 boraca i starješina. Pri štabovima brigada, od ranije, postojale su pionirske čete.

Prema naredbi Vrhovnog štaba NOV i POJ od 6. februara 1944. godine, reorganizovani su štabovi Korpusa, tako da su Štab korpusa sačinjavali: komandant, politički komesar, zamjenik komandanta, načelnik štaba i pomoćnik načelnika štaba. Štab je imao:

a) operativni dio sa odsjecima: operativni, obavještajni, za vezu, za naoružanje, intendanturu, sanitet i vojni sud, i

b) korpusnu vojnu oblast sa odsjecima: za mobilizaciju, za saobraćaj, sanitet, za zaštitu naroda i oblasni vojni sud.

Štab Korpusa rukovodio je i bio odgovoran za cjelokupnu službu. Načelnik štaba rukovodio je štabnom službom i neposredno operativnim i obavještajnim odsekom i odsekom za vezu, a njegov pomoćnik rukovodio je odsjekom za naoružanje, intendanturom, sanitetom i vojnim sudom, dok je zamjenik komandanta bio odgovoran i rukovodio korpusnom vojnom oblašću.

U slučaju odlaska operativnog dijela štaba i jedinica Korpusa, zamjenik komandanta i organi korpusne vojne oblasti ostaju na svojoj teritoriji i obavljaju sve vojne službe. Pod korpusnu vojnu oblast u tom slučaju potpadaju i oni odredi i odredske jedinice ostavljeni radi bezbjednosti te teritorije. (Detaljnije o korpusnoj vojnoj oblasti pišćemo na kraju operacije Korpusa).

Za zamjenika komandanta 4. korpusa postavljen je Stanko Bjelajac, do tada komandant 7. divizije, a mjesto njega Milan Pavlović Mićun, do tada načelnik štaba iste divizije.³⁴⁴

Poslije formiranja novih jedinica, početkom marta 1944. godine, 4. korpus imao je u svome sastavu slijedeće jedinice: 7. diviziju sa 4 brigade i Banijski NOP odred, 8. diviziju sa 3. brigade, 34. diviziju sa 2 brigade i 2 partizanska odreda, od kojih je jedan imao 4, a drugi 3 bataljona, Štab UOG sa dve brigade i jednim partizanskim odredom i

³⁴³ Zbornik, tom 5. knj. 24, str. 466.

³⁴⁴ Zbornik, tom 5, knj. 25, str. 84.

Grupu NOP odreda (Kordunaški, Plaščanski i Karlovački NOP odred), artiljerijski divizion, pontonirski bataljon i druge prištapske jedinice Štaba 4. korpusa.

Sa stanjem 3. marta 1944. godine 4. korpus je imao 20.000 ljudi, sa 12.000 pušaka, 600 puškomitraljeza, 160 mitraljeza, 45 teških i 70 lakih minobacača, 550 automata, 18 pt, 10 brdskih i 3 poljska topa i 8 haubica.

Neposredno poslije formiranja, jedinice Štaba UOG su 19. i 20. februara, kod Cazina, razoružale 31 žandara, a prvo vatreno krštenje 1. muslimanske brigade bilo je 29. februara, kada je protjerala dijelove 373. legionarske divizije, koji su iz Cazina izbili do Skokova i Pećigrada. Bez vlastitih gubitaka zarobljeno je 37 neprijateljevih vojnika, 8 je ubijeno, a 12 ranjeno, zaplijenjena su 2 mitraljeza, 5 puškomitraljeza, 37 pušaka, 2 automata, 4 pištolja, 190.000 metaka i druga sprema.

Borbe u martu 1944. godine

U martu 1944. godine uočena je veća borbena aktivnost neprijatelja, usmjerena na to da odbaci naše snage od glavnih komunikacija i naših jedinica u napadu i odbrani. Bobrena dejstva su se i dalje odvijala na četiri odvojena sektora: u Cazinskoj krajini borbe je vodila Unska operativna grupa, u Baniji 7. divizija sa Banijskim NOP odredom, u Žumberku i Pokuplju 34. divizija, a u Kordunu i na sektoru karlovačkog kotara, 8. divizija sa grupom NOP odreda.

Borbe u Kordunu. Poslije pristizanja 8. divizije (bez 3. brigade koja je bila kod Plaškog) od Topuskog i Gline u rejon Lasinja, ona je, prema naređenju Štaba 4. korpusa, upućena preko rijeke Kupe, sa zadatkom da zajedno sa 34. divizijom napadne neprijateljevo uporište u Zdenčini (na pruzi između Zagreba i Karlovca). Cilj upućivanja 8. divizije bio je da se napadima na neprijatelja olakšaju borbe 34. divizije i demonstrira jačina naših snaga u tome rejonu.

U Zdenčini se tada nalazilo oko 800 neprijateljevih vojnika (tri eskadrona 1. brigade 1. konjičke kozačke divizije i stožerni sat 30. ustaške bojne), sa 6 topova, 4 teška minobacača, 6 teških mitraljeza i 28 puškomitraljeza — »šarca«, raspoređenih po kućama i bunkerima oko sela.

Nakon noćnog i dnevnog marša po snijegu, napad na neprijatelja u Zdenčini izvršila je, noću 4. marta, 8. divizija, uz obezbjeđenje jedinice 34. divizije. Ta dobro zamišljena akcija nije uspjela zbog toga što se prvobitno raspolagalo podacima da jačina neprijatelja iznosi oko 400 vojnika. Međutim, još toliko je pristiglo uoči napada (o njima nije bilo podataka). Zatim, jedinice nisu jednovremeno počele napad, zbog teškog, snežnog i močvarnog terena, te nabujalih potoka, a trebalo ih je preći bez mostovnih sredstava. Sem toga, i položaj neprijatelja nadvisivao je polazne položaje za napad, a neprijatelj je primjenio taktiku protivnapada, umjesto odbrane. Naši borci nisu bili vični da u naseljenim mjestima brzo i energično napadaju. Prema izvještajima jedinica neprijatelj je pretrpio manje gubitke, oko 20 mrtvih i više

ranjenih dok su jedinice 8. divizije imale 6 poginulih i 24 ranjena borca.

Početkom marta 1944. godine dijelovi 392. legionarske divizije, dijelovi 1. rezervnog, njemačkog puka i 33. ustaška bojna počeli su ofanzivne akcije od Ogulina, Oštarija i Josipdola, u pravcu Plaščanske doline, s ciljem da okupiraju tu teritoriju i tako bolje osiguraju komunikaciju Ogulin—Jezerane—Hrvatsko primorje. U vrijeme početka neprijateljske akcije na teritoriji Plaščanske doline nalazila se 3. brigada 8. divizije i dijelovi Plaščanskog partizanskog odreda.

Zbog novonastale vojne situacije u Plaščanskoj dolini, 8. divizija je, poslije napada na Zdenčinu, vraćena 5. marta u polazni rejon u Lasinju. Za vrijeme njene odsutnosti, borbu kod Plaškog vodila je 3. brigada, sa jednim bataljonom Kordunaškog i dva bataljona Plaščanskog partizanskog odreda (dva bataljona Kordunaškog odreda bila su južno i jugozapadno od Karlovca, a jedan bataljon Plaščanskog odreda prema Vagancu i Ličkom Petrovom Selu), protiv dijelova 392. legionarske divizije i 33. ustaške bojne. Da bi oslabio odbranu naših jedinica kod Plaškog neprijatelj je 4. marta krenuo u napad i iz rejonu Tounj, obilazno, preko Kamenice i Tobolića (na komunikaciji Ogulin—Slunj) i preko Kneje zašao iza leđa naših jedinica. To mu je i uspjelo i nakon trodnevne borbe, 7. marta, ovladao je Plaščanskom dolinom.

U toku četvorodnevni borbi (5, 6, 7. i 8. marta), u kojima je neprijatelj bio znatno nadmoćniji i opremljeniji za zimske uslove ratovanja, naše jedinice su mu, i pored toga, nanijele osjetnije gubitke, oko 90 mrtvih i 110 ranjenih, ali i jedinice 3. brigade 8. divizije pretrpjele su veće gubitke — 21 poginuli, 45 ranjenih i 3 zarobljena borca.

Zbog novonastale situacije kod Plaškog, iz rejonu Banski Kovačevac, hitno je prebačena, 10. marta, 1. brigada 8. divizije preko Vojnića, Primišja i Tobolića, prema Plaškom. Nakon trodnevnog marša, po hladnoći i dubokom snijegu, 1. brigada je 13. marta zauzela položaje na sjevernim padinama šume Hum, sa orijentacijom dejstva na neprijateljeve snage koje saobraćaju na liniji Josipdol—Plaški.

Nakon pristizanja na navedene položaje, 1. brigada je istog dana uveče napala i protjerala neprijateljevu spoljnu odbranu Plaškog u selima Grkovići i Kovačevići, a sutradan i iz sela Medakovići i Kosanovići. Istog dana, 14. marta, sačekana je, potučena i zarobljena neprijateljeva kolona od 20 zaprežnih vozila, u rejonu s. Vojnovac, koji su prevozili sledovanje iz Josipdola u Plaški. Da bi se olakšala borbena dejstva 1. i 3. brigade 8. divizije kod Plaškog, 12. marta prebačena je i 2. brigada 8. divizije na pravac Primišlje — Tržić — Kamenica — Tounj (na komunikaciji Slunj—Ogulin), sa zadatkom da prvo napadne neprijatelja u Kamenici (oko 150 neprijateljevih vojnika) i u s. Rebrovići (kod Tounja — oko 200 neprijateljevih vojnika), a zatim da izbije na komunikaciju Tounj—Skradnik—Ogulin i da ofanziv-

³⁴⁵ Isto, str. 47 i 225.

³⁴⁶ Isto, str. 242 i 530.

nim dejstvom onemogućiti neprijatelju saobraćaj i zatvori pravac prema Tržiću i, preko Tobolića i Kneje, za Plaški.

Pripremljeni i izvedeni napad na neprijatelja u Kamenici, 12. marta, prošao je bez borbe, jer se neprijatelj povukao u Tounj prije napada. Druga brigada produžila je pokret i zauzela položaje na sjevernim padinama šume Brezovica, prema cesti Tounj—Skradnik. Sačekavši u zasjedi jedan neprijateljski kamion, sa vojnicima, ona je otvorila vatru, otkrila svoje prisustvo i izazvala reakciju neprijatelja. Istog dana odbila je napad neprijatelja od oko 200 vojnika, podržanih tenkovima i artiljerijskom minobacačkom vatrom iz oklopnog voza.

Sutradan, 14. marta, dva bataljona 392. legionarske divizije, sa tri tenka, ponovo su napala položaje 2. brigade, i to jednom kolonom od 100 vojnika iz Tounja, a drugom kolonom od 200 vojnika od Košara. Uporna i teška borba, u predjelu Grič (k. 381, 10 km jugoistočno od Ogulina), u kojoj je bilo i juriša, i protivnapada s obje strane i borbe prsa u prsa, vodila se cio dan i na kraju je neprijatelj uspio odbaciti jedinice 2. brigade. Samo u toj borbi poginulo je 98 i ranjeno 130 neprijateljevih vojnika. Iz 2. brigade poginulo je 16, a ranjeno 47.³⁴⁷

Noću 14/15. marta situacija na frontu 8. divizije i Plaščanskog partizanskog odreda i dalje je bila nepoznata i neizvjesna. Iste noći Stab 8. divizije, sa 2. brigadom, zatvarao je puteve od Tounja i Oštarija prema Toboliću i Primišju. Jedinice 1. brigade nalazile su se sjeveroistočno od Plaškog, spremne za spriječavanje daljeg neprijateljevog prodora od Plaškog prema Primišju i Ličkoj Jesenici. Dva bataljona 3. brigade nalazila su se u divizijskoj rezervi u rejonu sela Tuka i Jezera, a druga dva bataljona iste brigade, sa dijelovima Plaščanskog partizanskog odreda, na položajima oko sela Blata, sa dvostrukim zadatkom: da ne dozvole neprijatelju prodor iz pravca Dabra i Ličke Jesenice u Plaščansku dolinu i da spriječe eventualni prodor neprijatelja iz Plaškog prema Blatima i Ličkoj Jesenici.

Oko 8 sati 15. marta neprijatelj je od Tounja, Oštarija i Plaškog krenuo u tri kolone: lijevokrilnom kolonom Tounj—Kamenica—Tunjski Tržić—Tobolić sa ciljem da izbjie u pozadinu jedinica 8. divizije, a sa dvije kolone od Ogulina i Plaškog krenuo je kroz Plaščansku dolinu, u pravcu šume Kneje, sa ciljem da izbjie u kordunaško selo Topolić, gdje je trebalo da se spoji sa svojom lijevokrilnom kolonom i razbije brigade 8. divizije, da zauzme Plaščansku dolinu koja je do tada služila kao partizanska baza. Iz te doline vršeni su stalni napadi na komunikaciju koja od Karlovca i Ogulina izvodi u Hrvatsko primorje i koja je imala vitalnu važnost za okupatora i Pavelićevu NDH.

Oko 15 sati 15. marta 1944. na položajima Kneje odigrala se dramatična bitka između jedinica 1. brigade i njemačke kolone, sastava oko 500 pješaka, 2 tenka i jednog oklopnog automobila. U borbi koja je trajala više od jednog sata izvršeno je nekoliko obostranih juriša. Na koncu neprijatelj je razbijen i, uz velike gubitke, prisiljen da se vrati u Plaški.

U toku marta 1944. jedinice 8. divizije ubile su oko 310, ranile oko 340 i zarobile 20 neprijateljevih vojnika, a imale su 72 poginula, 226 ranjenih i 10 zarobljenih i nestalih boraca i starješina. Zaplijenjeno je 5 puškomitraljeza, 2 minobacača, 70 pušaka, 11.000 metaka, 8 automata i druga sprema. Prema veličini obostranih gubitaka vidi se da je borba koja se vodila bila veoma žestoka. U njoj se naročito istakao omladinski bataljon 1. brigade na Kneji i 1. bataljon 2. brigade na Griču, a diviziju, kao cjelinu, Štab 4. korpusa GŠH dva puta je predlagao za pohvalu.³⁴⁸

Nakon neuspjeha tokom 13—15. marta, 392. legionarska divizija i ustaško-domobranske jedinice povukle su se u Vojnovac, Josipdol, Ogulin i Tounj, a za duže vrijeme nisu ni pokušavale da se iz Ogulina, Oštarija i drugih garnizona probiju na slobodnu teritoriju Korduna i Plašćanske doline.

Na sektoru Karlovačkog kotara, gdje se nalazila Karlovačka brigada i Karlovački partizanski odred, nije bilo borbi, izuzev manjih sukoba sa neprijateljevim izvidnicama i patrolama. Brigada se nalazila u fazi obuke i organizacionog sređivanja, a partizanski odred imao je dvije čete, tako da se nisu mogle izvoditi akcije većeg obima. U manjim sukobima neprijatelj je imao 8 mrtvih i 10 ranjenih vojnika, a brigada 6 mrtvih i 6 ranjenih.

Budući da na pruzi Karlovac—Ogulin nije bilo naših snaga, u rejon Donje Dubrave, kao ispomoć Karlovačkoj brigadi, upućena su 18. marta dva bataljona Kordunaškog partizanskog odreda, a jedan bataljon zadržan je u rejonu s. Tržić, radi obezbjeđenja iz pravca Tounja. Ta dva bataljona napadala su manje neprijateljske dijelove i vršili diverzije na pruzi. Do kraja mjeseca ubili su 28 i ranili više neprijateljevih vojnika, a sami su imali 7 ranjenih.

Borbe u Baniji. Nakon povlačenja iz Gline 27. februara neprijatelj se zadržao na široj, spoljnoj odbrani Petrinje i Siska, vršeći ispade prema jedinicama 7. divizije, tako da su i u martu nastavljena aktivna napadno-odbrambena dejstva. U prvoj polovini marta 7. divizija je sa sve četiri brigade bila raspoređena prema Petrinji i Sisku, sa zapadne i južne strane, a Banijski partizanski odred prema Dvoru na Uni. Za to vrijeme jedinice divizije napadale su neprijatelja u rejonu Donja Bačuga, Gornji Banski Grabovac i Glinsko Novo Selo. Iako neprijatelju nisu nanijeti veći gubici, bio je, ipak, prisiljen da se povuče prema Petrinji i Sisku.

Polovinom marta, koristeći povlačenje neprijatelja prema Petrinji i Sisku, i odlazak 1. brdske njemačke divizije iz šireg rejona Sunja—Šisak—Petrinja prema sjeveru, jedinice divizije su pojačale aktivnost, napadajući na neprijateljeve komunikacije u Dolini Une, Save i Kupe. S tim u vezi Štab 7. divizije ostavio je 2. brigadu oko Petrinje, a sa ostale tri brigade krenuo je ka pruzi Šisak—Sunja—Kostajnica.

Krećući se prema pruzi, 1. bataljon 1. brigade, u rejonu Borojevića, upao je 11. marta u neprijateljevu zasjedu, iz koje je izišao u toku noći.

Tom prilikom bataljon je imao 6 poginulih, 2 ranjena i 15 nestalih. Sedam od njih je zarobljeno i strijeljano. Među poginulim je bio i Rade Milojević, komandant brigade i zamjenik političkog komesara bataljona Dušan Nikolić. Oni su ranjeni izvršili samoubistvo da živi ne padnu u ruke neprijatelja. Zatim, u toku 14. i 15. marta vođena je borba na liniji Kukuruzari—Knezovljani, s neprijateljevim snagama koje su krenule u napad pošto su osjetile prisustvo naših jedinica. U dvodnevnoj borbi, neprijatelju su nanijeti jači gubici i prisiljen je na povlačenje ka Sisku, a divizija je krenula prema Sunji.

Noću 18/19. marta divizija je sa tri brigade pokušala diverziju na pruzi Sisak—Sunja, u rejonu s. Petrinjci — minirala je prugu i čekala neprijateljev voz. Kako postavljena mina nije eksplodirala, voz sa 10 vagona prošao je bez borbe, a jedinice su se povukle u polazne rejone. Iste noći 2. brigada napala je i protjerala isturene neprijateljeve dijelove zapadno od Petrinje. Dvadeset prvog marta neprijatelj je odbacio 2. brigadu od Petrinje, ali se istog dana i povukao. Dvije brigade ponovo su izvršile diverziju na prugu, 23/24. marta, ali ponovo bez uspjeha, jer voz nije naišao.

Nakon tih akcija 7. divizija je, sa 3. i 4. brigadom, noću 26/27. marta, napala na 400—500 kozaka 1. konjičke kozačke divizije u s. Komarevo (7 km jugoistočno od Siska). Zbog nejednovremenog i nesinhronizovanog napada jedinica divizije, neprijatelj je uspio da se organizuje i pruži jaku odbranu, tako da su se jedinice u zoru povukle.

Dok se vodila borba u Komarevu, jedinice 1. kozačke divizije su u toku noći, 27. marta, krenule iz Petrinje i u selima Dejanovići i Klinac napale prištapske jedinice 3. i 4. brigade. Zbog nebudnosti u tim borbama izgubljeno je nekoliko boraca sa naoružanjem. U povratku iz Komareva, 3. i 4. brigada protjerale su te neprijateljeve snage u Petrinju. I narednih dana vodila se borba s kozačkim snagama, koje su ispadale iz Kostajnice i Sunje, radi odbacivanja naših snaga i pljačke po selima. Dvadeset sedmog marta 1. i 3. brigada odbile su napad kozaka iz Sunje i Kostajnice, a 29. marta 4. brigada je vodila borbu s kozacima koji su napadali iz Petrinje.

Odbranu slobodne teritorije i obezbjeđenje pozadine jedinica 7. divizije od iznenadnog napada neprijatelja iz pravca Dvora na Uni vršile su jedinice Banijskog NOP odreda (sastava tri bataljona). I tu je neprijatelj, svaki drugi ili treći dan, ispadao radi odbacivanja naših snaga od komunikacije i pljačkao ono što je ostalo, ali su ga uvijek zadržavale snage odreda, pa se istog dana povlačio u polaznu bazu. U tim borbama neprijatelj je imao oko 50 mrtvih i više ranjenih, a odred 3 mrtva i 3 ranjena druga. Zbog nadmoćnosti jedinica kozačke divizije (vodiči su im bili četnici, koji su dobro poznavali teren), snijega i otežanog manevra, jedinice Odreda, nisu mogle postići veće uspjehe.

U toku marta 7. divizija, zajedno sa Banijskim partizanskim odredom, imala je 19 poginulih, 65 ranjenih i 24 zarobljena i nestala borca i starješinu, a ubila je oko 111 i ranila više neprijateljskih vojnika. Zaplijenila je 5 pušaka, puškomitraljez, radio-stanicu, automat, a zbog nebudnosti izgubila protivtenkovski top, minobacač, bataljonsku ko-

moru i izvjesnu količinu municije. Uzrok neuspjeha jedinica 7. divizije, pored teških, zimskih uslova, jesu i neobučenosti i neiskustvo novomobilisanih boraca, koji su i zbog slabog rukovođenja nižih stariješina doživljavali iznenađenja, pa i okruženja.³⁴⁹

Borbe u Žumberku i Pokuplju. Glavna borbena aktivnost 34. divizije u martu 1944. godine bila je i dalje usmjerena na neprijatelja koji je držao komunikacije Karlovac—Zagreb—Sisak. U toku mjeseca izvršenje uspjeli napad na neprijatelja u s. Horvati (12 km jugozapadno od Zagreba), poluuspjesi u s. Draganići (10 km sjeveroistočno od Karlovca) i tri djelimično uspjele zasjede, tako da je 34. divizija djelovala više ofanzivno, nego defanzivno. Odbijen je i napad neprijatelja iz Karlovca, koji je 1. marta iznenadio i napao bataljon Turopoljsko-posavskog odreda u Gornji Kupčini (15 km sjeveroistočno od Karlovca).

Napad na neprijatelja u Horvatima (12 km jugozapadno od Zagreba), gdje se nalazila jedna satnija domobrana iz 20. željezničko-strajarske bojne, izveden je 4. marta, kada je 8. divizija izvela i neuspjeli napad na Zdenčinu. Treći bataljon omladinske brigade 34. divizije u prvom naletu razbio je domobrasku odbranu i zarobio 16 domobrana, 5 ubio i više ranio, dok su, prema neprijateljevim podacima, 2 poginula, 1 ranjen i 33 nestala, među njima i jedan oficir. Zaplijenjena je 21 puška sa 10.000 metaka i druga oprema, uništena je željeznička stanica, svi bunker i pruga oštećeni su na više mjesta. Saobraćaj je bio obustavljen pet dana.

Drugi napad na neprijatelja u Draganiću i Lazini (10 km sjeveroistočno od Karlovca) izveden je noću 19/20. marta. U napadu je učestvovala Omladinska brigada i brigada »Franjo Ogulinac Seljo« 34. divizije, te Žumberački partizanski odred. U Draganiću se nalazio jedan divizion 1. sibirskog puka, 1. konjičke kozačke divizije, sa jednom baterijom topova i sa tri eskadrona raspoređena u s. Jazvaci, Vrbanci, Barkovići i Petaki. U Lazini se nalazilo oko 150 kozaka sa 4 topa, a u obližnjim mjestima, pored kozaka, i ustaško-domobranske i žandarmerijske jedinice.

Uz osiguranje sa brigadom »Franjo Ogulinac Seljo« i Žumberačkim partizanskim odredom iz pravca Samobor, Jastrebarsko, Ozalj i Karlovac, napad je izvela Omladinska Brigada, sa slijedećim redoslijedom napada: Jazvaci, Vrbanci, Barkovići, zatim na neprijatelja u Draganiću i Lazini (sve na komunikaciji Zagreb—Karlovac).

Omladinska brigada je napad izvela na vrijeme, u 22.00 sata, ali bez iznenađenja, tako da je neprijatelj bio spreman za odbranu. Treći bataljon, koji je napadao s. Jazvaci, uspio je da se probije u selo, razbije sistem neprijateljeve odbrane i zauzme šest bunkera. Neprijatelj je djelimično uništen, a djelimično je uspio pobjeći. Međutim, kako 1. bataljon Omladinske brigade, zbog neodlučnosti Štaba bataljona, nije prodro iz svoga pravca, već se povukao tako daleko da nije spriječio ni protivnapad neprijatelja na 1. bataljon, i on je izbačen iz sela. Iako

³⁴⁹ Isto, str. 73, 127, 176, 239, 331, 369 i 557.

je napad više puta pripreman, nije se uspjelo zbog udaljenosti i demoralizacije starješina i zbog toga što Štab Omladinske brigade nije koordinirao sadejstva tih bataljona.

Pošto se danju na tom mjestu, zbog jakih obližnjih neprijateljevih snaga, napad nije mogao nastaviti, jedinice su se u zoru povukle na polazne položaje. U toj borbi neprijatelj je imao oko 18 mrtvih i 45 ranjenih vojnika, a ranjeno je i ubijeno i oko 60 konja i uništeno 1.500 metara željezničke pruge. Iz jedinica brigade koja je napadala poginulo je 7, a ranjeno 28 drugova.

Nakon tih napada Štab 34. divizije odlučio se da u zasjedama sačekuje i tuče neprijatelja u pokretu, na otvorenom polju. Prvu zasjedu postavio je 21. marta prema komunikaciji između Jastrebarskog i Draganića, u rejonu Gornje i Donje Izimlje. Zasjedu, u kojoj su bili borci brigade »Franjo Ogulinac Seljo« i Zumberačkog partizanskog odreda, neprijatelj (oko jednog divizionara kozaka) koji se kretao iz Draganića ka Jastrebarskom, otkrio je na vrijeme (obavijestili su ga seljaci koji nam nisu bili naklonjeni) i prešao u napad uz pomoć oko 100 ustaša iz Jastrebarskog. Jedinice brigade i onda su bile prisiljene na brzo povlačenje, a bataljon Zumberačkog odreda, koji je bio na osiguranju prema Jastrebarskom, napadnut je s leđa, tako da se jedna četa probijala iz okruženja. U toj borbi imali smo 7 mrtvih, 4 ranjena i 12 zarobljenih. Među njima bili su i zamjenik komandanta bataljona (zarobljen), komandir čete (poginuo) a zamjenici komandira i komesara čete su ranjenici.

Na istom prostoru, u rejonu Gornja Kupčina i Hudovski Breg (15 km sjeveroistočno od Karlovca), brigada »Franjo Ogulinac Seljo« 34. divizije ponovo je postavila 23. marta zasjedu. Iako je i tada zasjeda otkrivena i na nju izvršen napad sa oko 500 kozaka, ustaša i Nijemaca iz Draganića i Jastrebarskog, uz podršku osam borbenih kola, brigada je prihvatila borbu i prisilila neprijatelja na povlačenje, nanijevši mu znatne gubitke — oko 35 mrtvih i 50 ranjenih. Iz brigade je jedan drug poginuo, a 9 je ranjeno.

U to vrijeme je i 1. konjička kozačka brigada napustila liniju Karlovac—Jastrebarsko i prebačena na prostor sjeverno od Save radi zaštite komunikacije Zagreb—Novska i Dugo Selo—Križevci. Mjesto te brigade iz područja Tuzle došao je 1. lovački (rezervni) njemački puk.

U vezi sa tim pokretim neprijatelja Štab 4. korpusa je naredio Štabu 34. divizije da onesposobi željezničku prugu Karlovac—Zagreb i prikupi podatke o stanju neprijatelja. Prema naređenju Štaba 34. divizije, noću 25/26. marta prugu je rušio Turopoljsko-posavski partizanski odred, a sve ostale jedinice imale su zadatak da postavljanjem zasjeda zarobljavaju manje grupe neprijatelja radi dobijanja podataka. U toj akciji Omladinska brigada sačekala je neprijateljsku kolonu od 6 kamiona punih vojnika, nanijevši im gubitke od oko 40 mrtvih i ranjenih. Brigada je imala 1 mrtvog, 8 ranjenih i 1 zarobljenog borca.

Nalazeći se sjeverno od Jastrebarskog, radi obezbjeđenja slobodne teritorije i bolnica, borbu sa neprijateljem, koji je ispadao u sela radi pljačke i mobilizacije ljudi, vodio je Zumberački partizanski odred.

Neprijatelj jed imao znatne gubitke — oko 54 ubijena, 56 ranjenih, 1 zarobljenog, a 7 vojnika se predalo, dok je odred imao 24 poginula, 31 ranjenog, 25 zarobljenih i 43 nestala borca. Uništen je neprijatelj ev tenk, a zaplijenjena su 2 teška mitraljeza, 1 šarac, 5 pušaka i drugi materijal. Odred je izgubio 5 puškomitraljeza, 1 teški mitraljez, 46 pušaka, a 7 konja je ubijeno iz aviona. Uzrok tako velikih gubitaka odreda jeste neobučenost i neiskustvo boraca i starješina, nebudnost, upadanje u neprijateljeve zasjede, borbe u susret i dobra vojnoobaveštajna služba protivnika. Većina nestalih boraca pobjegla je kućama.

U martu 1944. godine jedinice 34. divizije zarobile su 36, ubile 152 i ranile oko 150 neprijateljevih vojnika, dok su jedinice divizije imale 40 poginulih, 80 ranjenih, 38 zarobljenih i 43 nestala borca i starješinu. U borbi je izgubljeno 5 puškomitraljeza, teški mitraljez, 46 pušaka i 7 konja, a zaplijenjena je 21 puška, 2 teška mitraljeza, 1 šarac i oko 10.000 metaka, uništen je tenk, željeznička stanica, porušeno je 1.500 metara pruge i ubijeno 60 konja.³⁵⁰

Borbe u Cazinskoj krajini: još u toku pregovora između predstavnika 4. korpusa NOVJ i Huske Miljkovića oko njegovog prelaska na stranu NOV i POJ, Huška je na predlog Štaba 4. korpusa 17. januara 1944. napao neprijateljevu posadu u Cazinu, koju su sačinjavali domobrani, Nijemci i oružnici. U borbi koja je trajala oko jedan sat Huskine bataljoni zarobili su 4 domobranska oficira, 9 podoficira, 112 domobrana, 7 Nijemaca i 20 oružnika. Zaplijenjeno je: 15 puškomitraljeza, 6 automata, 130 pušaka, oko 20.000 metaka za puške i puškomitraljeze i 1 druga oprema i materijal.

Dana 19. i 20. februara jedan bataljon Unske operative grupe postavio je zasjedu na cesti Cazin—Ostrožac. U tim zasjedama zarobljen je 1 oficir i 30 oružnika. Zaplijenjena su 2 puškomitraljeza, 22 puške, 2 pištolja i preko 15.000 puščanih metaka.

Prije podne 22. februara 1944. održan je, u Velikoj Kladuši, narodni zbor, kome je, pored naroda Cazinske krajine prisustvovao i narod Korduna i Banije — Muslimani, Srbi i Hrvati. Zato je taj zbor nazvan Zbor bratstva i jedinstva. Uoči i na sam dan zbora Kladuša je bila okićena zastavama, parolama i slikama druga Tita. Na mnogim balkonima i prozorima kuća visili su ćilimi i ukrasni predmeti, narodne rukotvorine tog kraja.³⁵¹ Zbor je otvoren u 11 sati, a prvi govornik bio je komandant UOG, Huška Miljković. Poslije njega govorili su Marko Belinić, član CK KPH, i Zuhdija Žalić, prvoborac Cazinske krajine i zamjenik komandanta 1. brigade UOG. Sa zbora je poslat telegram Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije:

»Mi Muslimani, zajedno sa Srbima i Hrvatima, šaljem o vama — Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije, na čelu koga se nalazi naš voljeni komandant, maršal Jugoslavije i vođa naših naroda drug Tito, naše tople i plamene pozdrave. Okupljeni na tom zboru, iako smo pod fašističkim terorom bili vezani i

³⁵⁰ Isto, str. 54, 277, 477, 504, 516, 581, 528, 537 i 586.

³⁵¹ Zbornik, tom 5, knj. 24, str. 522. i 523.

proganjani, izražavamo vam N.K. O.J. povjerenje u daljem vođenju naših naroda svetom cilju oslobođenja.

Mi vam se zavjetujemo da ćemo pojačati svoj udio u narodnooslobodilačkoj borbi i zajedno s našom braćom Srbima i Hrvatima boriti se za demokratsku federativnu Jugoslaviju, u kojoj će naša napaćena Bosna imati svoju slobodu».

Prije podne, 1. marta 1944, dijelovi 373. legionarske divizije izvršili su ispad iz Bihaća i Cazina prema slobodnoj teritoriji UOG-a, sa ciljem da stvore demoralizaciju u redovima boraca UOG-a i privuku što više ljudi iz redova UOG-a u jedinice Pavelićeve vojske. Poslije podne na putu Cazin—Pećigrad dijelovi 1. muslimanske brigade napali su dvije izviđačke čete. Nakon kratke borbe neprijatelj je razbijen, zarobljeno je 6 legionara, 8 ih je poginulo, a 12 ranjeno. Zaplijenjena su 2 minobacača 81 mm, 3 puškomitraljeza, 15 pušaka, 2 automata, 2 pištolja i dosta drugog vojnog materijala. Nakon tog poraza, Nijemci su uvidjeli da više na Husku i njegovu miliciju ne mogu više računati.

Prema izveštaju Štaba 4. korpusa u martu 1944. godine jedinice korpusa ubile su 1.046 neprijateljevih vojnika i 22 oficira, ranile su 154 i zarobile 197 vojnika i 2 oficira, a jedinice 4. korpusa imale su 177 poginulih, 373 ranjena, 13 zarobljenih i 72 nestalih boraca i starješina. Zaplijenjeno je: 7 minobacača, 14 mitraljeza, 12 puškomitraljeza, 12 automata, 110 pušaka, 2 pištolja i 41.000 metaka. Uništeno je 9.000 m pruge, 4 lokomotive, 25 vagona, 3 kamiona i 30 konja.³⁵²

BORBE 4. KORPUSA U PROLJEĆE 1944. GODINE

Tok borbenih dejstava 4. korpusa u aprilu 1944. jeste nastavak iz marta — napad na komunikacije, postavljanje zasjeda, likvidacije nekih neprijateljskih garnizona i sprečavanje upada na slobodnu teritoriju, i to sa 7. divizijom i Banijskim partizanskim odredom u Baniji, 8. divizijom i Grupom NOP odreda u Kordunu, 34. divizijom u Žumberku i Pokuplju, Karlovačkom brigadom i Karlovačkim partizanskim odredom na sektoru karlovačkog kotara i Unskom operativnom grupom u Cazinskoj krajini. U tom mjesecu izvedena je i korpusna operacija u Cazinskoj krajini, a zbog prodora neprijatelja iz Otočca, prema Vrhovinama u Lici, Štab korpusa intervenisao je sa 8. divizijom.

Sa stanjem 1. aprila 1944, 4. korpus (bez Karlovačke brigade i Karlovačkog partizanskog odreda) imao 15.833 borca i starješina, od toga: 984 radnika, 13.588 seljaka, 685 zanatlija, 218 namještenika, 82 vojna lica i 276 intelektualca; 10.038 Srba, 3.483 Hrvata, 1.754 Muslimana, 49 Slovenaca, 9 Crnogoraca, 179 Rusa, 3 Poljaka, 215 Talijana, 97 Jevreja, 3 Nijemca, 1 Danca i 1 Holandanina.

³⁵² Arhiv VII, kut. 112A, f.4, dok. 23. Ovdje su unijeti i podaci 2. diverzantskog bataljona, što nije prikazano u opisu borbenih dejstava.

³⁵³ Arhiv VII, kut. 426B, f.11, dok. 13.

Borbe u Kordunu, Baniji i Lici početkom aprila 1944. godine

Početkom aprila 8. divizija (bez 1. brigade, koja je ostala u Plašćanskoj dolini), prebacila se iz rejonu Plaškog na područje Tušilović, Bukovica, Utinja, kod Karlovca, radi priprema za napad na ustaško-domobransku[^] posadu u Vukmaniću. Tek što je divizija krenula na tu teritoriju, Štab 4. korpusa naredio je da se 1. brigada 8. divizije 2. aprila prebaci na komunikaciju Otočac-Vrhovine (u Lici), pošto su 31. marta 4. ustaški zdrug i dijelovi 846. puka 392. legionarske divizije počeli akcije prema slobodnoj teritoriji oko Vrhovina i Gospića. Na sektoru Plaškog ostao je Plašćanski partizanski odred sa dva bataljona, dok je treći bataljon osiguravao slobodnu teritoriju od Vaganca i Ličkog Petrovog Sela.

Na putu od Plaškog ka Karlovcu 8. divizija je odbila, 30. marta, napad dijelova 33. ustaške bojne, koji su iz Generalskog Stola prešli rijeku Mrežnicu i krenuli prema Perjasici u pljačku i paljenje. 12. aprila razbijen je neprijateljski mostobran, koji su uspostavili Nijemci kod Keića mosta (na rijeci Mrežnici, kod Generalskog Stola). U tim borbama neprijatelj je imao oko 44 mrtva i 23 vojnika izbačena iz stroja. Jedinice 8. divizije, zajedno sa bataljonom Kordunaškog partizanskog odreda, koji je, također, učestvovao u napadu, imale su 4 mrtva i 20 ranjenih. Zaplijenjen je puškomitraljez, 7 pušaka i druga oprema.

Poslije dolaska na sektor južno od Karlovca 8. divizija je sa 2. brigadom, ojačanom pratećom četom 3. brigade i dva bataljona Kordunaškog partizanskog odreda, napala 5. aprila naprijateljevu posadu u Vukmaniću (10 km jugoistočno od Karlovca), gdje se nalazila 3. satnija 1. bojne 2. posadnog zdrug a i 3. satnija pješadijske pukovnije, oko 200 ustaša, domobrana i žandara. Pošto je postignuto iznenađenje, poslije tročasovne borbe neprijatelj je razbijen i mjesto zauzeto. Zarobljeno je 19, a ranjeno 33, a ubijeno oko 68 neprijateljevih vojnika, dok su ostali uspjeli pobjeći u Karlovac. Zaplijenjena su 3 puškomitraljeza, 37 pušaka, teški minobacač, automat, 8.000 metaka i druga ratna oprema. Naše jedinice imale su 2 mrtva i 7 ranjenih.³⁵⁴

Prva brigada 8. divizije, koja je iz Plaškog, po dubokom snijegu i snježnoj vijavici, stigla u Liku, odmah je stupila u borbu s dvije čete legionara, koji su upali u Doljane (Gacka dolina) radi pljačke. Poslije kratke borbe legionari su razbijeni, stanovništvu vraćena opljačkana hrana, a ljudi svezani radi odvođenja u logore, ili gubilišta, oslobođeni.

Oko 1.000 legionara i ustaša, rano izjutra 5. aprila, napalo je jedinice 1. brigade od Zalužnice, Poduma, Škara i Letinca. Mada su neprijateljeve snage bile mnogobrojnije i bolje naoružane, 1. brigada je pružila žestok otpor, nastojeći da ih odbaci prema polaznim bazama. Prva brigada je, ipak, morala napustiti položaje i povući se prema Kapeli. Nakon toga, dijelovi 846 legionarskog puka i 4. ustaškog zdrug a, povukli su se prema Otočcu. U tim borbama 1. brigada je

³⁵⁴ Zbornik, tom 5, knj. 26, str. 90, 100 i 265.

imala 5 mrtvih, 19 ranjenih i 4 nestala borca, a neprijatelj je imao 50 mrtvih i više ranjenih.³⁵⁵

Kako je neprijatelj doznao za odlazak 8. divizije sa Korduna u Cazinsku krajinu, to su legionari i ustaše, sa jačim snagama iz Duge Rese i Karlovca, izvršili ispad prema Perjasici, gdje su palili, pljačkali i terorisali stanovništvo. Zbog toga je Štab 4. korpusa naredio 1. brigadi 8. divizije da se usiljenim maršem vrati iz Like, u rejon Perjasice, gdje je stigla 10. aprila u pomoć Kordunaškom partizanskom odredu. Izuzev 11. aprila, kada je u borbi s 1. brigadom u rejonu Perjasice, poginulo oko 45 Nijemaca, među kojima i 2 oficira, jedan vojnik zarobljen, a oko 50 ranjeno, neprijatelj nije izlazio na našu slobodnu teritoriju. U toj borbi brigada je imala 2 mrtva i 6 ranjenih.

U Baniji je 7. divizija bila angažovana prema neprijateljevim komunikacijama i u borbi s neprijateljem, koji je ispadao na našu slobodnu teritoriju. Druga brigada bila je orijentisana prema Petrinji, 1. i 3. prema komunikaciji Sisak—Sunja—Kostajnica i 4. brigada prema Dvoru na Uni. Noću 3/4. aprila sa 1. i 3. brigadom, dijelovima Banijskog partizanskog odreda i mobilisanim civilima, na liniji Sisak—Sunja—Kostajnica, porušeno je 5 km pruge, spaljeno oko 300 pragova i uništena TT veza. Neprijatelj je intervenisao manjim snagama, ali su poslije kraće borbe, u kojoj smo imali 1 poginulog i 1 ranjenog, odbačeni nazad. Istovremeno je, u rejonu Drljače, odbijen napad oko 100 četnika, koji su proterani u Sunju.

Znajući za prisustvo naših snaga na pruzi Sisak—Kostajnica, dijelovi 2. bojne ustaškog krajiškog zdruza iz Petrinje, izvršili su, u zoru 4. aprila, napad prema s. Gornja Bačuga i Cuntić, uspjevši iznenaditi i razbiti jednu četu bataljona Banijskog partizanskog odreda. Nakon kraće borbe, bataljon se organizovao i neprijatelja odbacio nazad za Petrinju. U toj borbi bataljon je imao 2 poginula, 2 zarobljena i 6 ranjenih, izgubivši i troja kola sa 7 konja.

Radi odbacivanja naših snaga od pruge, 6. aprila ujutro, dijelovi 1. konjičke kozačke divizije i ustaško-domobranske jedinice krenule su iz Kostajnice, Sunje, Siska i Petrinje, na slobodnu teritoriju. Oštre i uporne borbe vodile su se u rejonu sela: Kostreši, Bjelovac, Knezovljani, Umetići, Kukuruzari i Babina Rijeka. U toku jednodnevne borbe, u kojoj je neprijatelj uspio da odsječe i razbije naše manje dijelove, protivnapadom 1. i 3. brigade bio je prisiljen da se povuče u polazne baze. U toj borbi neprijatelj je imao oko 30 mrtvih i 45 ranjenih vojnika. Naše jedinice izgubile su 2 minobacača, 1 puškomitraljez, 15 pušaka i 22 konja sa zaprežnom i jahaćom opremom.

I iz pravca Dvor na Uni neprijatelj je, predvođen četnicima, vršio ispade i napadao jedinice 4. brigade 7. divizije. Elastičnom odbranom i manevrom sa bočnim napadima, 4. brigada je 4. aprila odbacila jače neprijateljeve snage, koje su je napadale iz dva pravca. U toj jednodnevnoj borbi neprijatelj je imao 25 mrtvih i oko 60 ranjenih vojnika. Brigada je imala 3 mrtva i 16 ranjenih.³⁵⁶

³⁵⁵ Isto, str. 317.

³⁵⁶ Isto, str. 59, 114. i 809.

Korpusna operacija u Cazinskoj krajini

U drugoj polovini marta 1944. godine našu zemlju privrmeno su napustile i upućene u Mađarsku 1. brdska njemačka divizija, 42. lovačka divizija i neke druge, da bi u toku aprila i maja 1944. godine bile vraćene nazad. Radi sprečavanja normalnog i brzog saobraćaja neprijateljskih snaga, Vrhovni štab NOV i POJ naredio je 6. aprila Glavnom štabu NOV i POH da glavninu snaga 4. korpusa usmjeri ka Bihaću, Bosanskom Novom i Sisku i da ruši komunikacije u dolini Une.

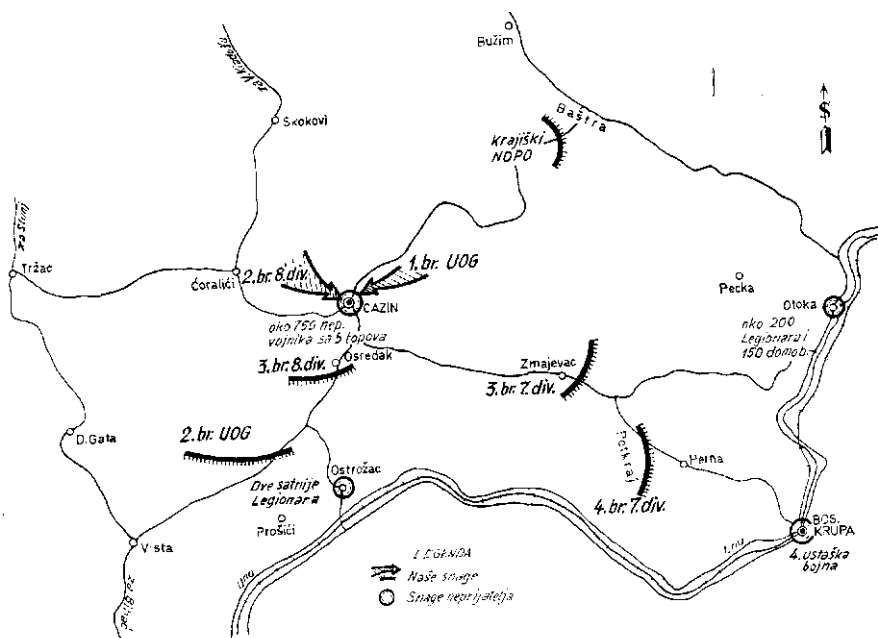
Radi izvršenja tog zadatka, Štab 4. korpusa odlučio je da u prvoj fazi borbe sa 2. i 3. brigadom 8. divizije, Unskom operativnom grupom i 3. i 4. brigadom 7. divizije zauzme Cazin, a zatim u drugoj fazi Ostrožac i Otoku i da tada u trećoj fazi pristupi rušenju pruge Bihać—Bosanski Novi. U Žumberku, Pokuplju i Turopolju aktivirana su dejstva 34. divizije na komunikacijama Sisak—Zagreb—Karlovac, a na sektoru karlovačkog kotara i pruge Karlovac—Ogulin, dejstvovala su Karlovačka brigada, Karlovački partizanski odred i Grupa NOP odreda.

Pored jakog garnizona u Bihaću, neprijatelj je tada imao u Cazinu 8. slunjsku ustašku bojnu, od oko 450 ustaša, jednu satniju 10. ustaške bojne, 80—100 ustaša, oko 200 legionara 373. divizije i 10 žandara — svega oko 750 vojnika sa 5 topova. U Ostrošcu su se nalazile dvije satnije legionara iz 373. njemačke divizije, u Otoci bilo je oko 200 legionara, takođe iz 373. divizije i oko 150 domobrana, a u Bosanskoj Krupi nalazila se 4. ustaška bojna. Sve te snage raspolagale su, pored ličnog naoružanja, tenkovima, topovima i minobacačima.

Za napad na Cazin, koji je otpočeo 9. aprila, određene su 2. brigada 8. divizije i 1. brigada Unske operativne grupe, ojačane haubičkim divizionom 4. korpusa. Taj napad su obezbjeđivale: iz pravca Bihaća — 2. brigada UOG, na liniji Vrsta—Prošići, iz pravca Ostrošca — 3. brigada 8. divizije, u rejonu Osretka, a od Otoke i Bosanske Krupe — 3. i 4. brigada 7. divizije, na liniji Zmajevac—Potkraj. Krajiški NOP odred UOG u rejonu Baštre sprečavao je dolazak neprijateljevih snaga iz Otoke u Bužim.

Borba za Cazin vođena je nesmanjenom žestinom do 11. aprila. Nakon dvadesetminutne artiljerijske pripreme počeo je napad pješadije, koja je uspjela slomiti spoljnu odbranu i djelimično ući u mjesto. Napad, koji je trajao cijelu noć, nije uspio, iako su bataljoni ušli u grad. Neprijatelj je iz dobro utvrđenih bunkera i rovova pružio žilav otpor. U zoru su obe brigade povučene iz grada, zaposjevši spoljni dio, gdje su i ostale cio dan radi pripreme za ponovni napad noću 10/11. aprila. U toku 10. aprila jedan voz, sa vojskom u 25 vagona, stigao je iz Bihaća u Ostrožac (niko nije porušio prugu). Prispjeli vojnici su, zajedno sa svojim snagama iz Ostrošca, krenuli prema Cazinu. Uspjeli su odbaciti 3. brigadu 8. divizije i 2. muslimansku brigadu UOG, ali nisu uspjeli ući u Cazin.

Ponovni napad 2. brigade 8. divizije i 1. muslimanske brigade UOG, 10. aprila, sa početkom u 18.00 sati, na Cazin, ni tada nije

Korpusna operacija u Cazinskoj krajini 9. aprila 1944. godine

uspio. Upravo kada se neprijatelj pokolebao i spremao za proboj prema Ostrošcu, nestalo je municije za naše topove i minobacače, a i neprijatelj je odustao od proboja, osjetivši da mu pristiže pomoć. Jedinice su ponovo povučene na polazne položaje radi pripreme za treći napad. Taj napad, predviđen u 5.00 sati 11. aprila, obustavljen je, jer je neprijatelj uspio da odbaci naše snage na osiguranju i spoji se sa svojim snagama u Cazinu, čime se odustalo od daljnjih napada.

Sve jedinice 8. divizije ostale su na tome sektoru do 16. aprila, kada su vraćene u polazne rejone — Kordun i Banija.

Mada je u napadu na neprijatelja u Cazinu bilo angažovano sedam brigada iz sastava 7. banijske, 8. kordunaške divizije i Unske operative grupe, napad nije uspio, jer je učinjena greška što je, pored 2. kordunaške brigade, u napadu učestvovala i 1. muslimanska brigada, kojoj je to bila prva borba, odnosno napad na jako utvrđeno mjesto. Za takvu akciju ni brigada, kao cjelina, niti borci i starješine brigade nisu imali potrebnog borbenog iskustva niti je ljudstvo bilo obučeno za takve vrste napada.

Dok se vodila borba za Cazin, neprijatelj nije izlazio iz Bosanske Krupe i Otoke, tako da na osiguranju kod 7. divizije nije ni dolazilo do borbe. Zbog toga je Štabu 7. divizije naređeno da sa četiri bataljona krene noću 10/11. aprila prema 3. brigadi 8. divizije i da napadnu neprijatelja na komunikaciji Ostrožac—Cazin. Kako je neprijatelj noću brzo nastupao, 3. brigada 8. divizije povukla se tako da bataljoni 7.

divizije nisu ni uspostavili vezu sa tom brigadom, niti su stupili u borbu s neprijateljevom zaštitnicom. Pošto je neprijatelj ušao u Cazin, ti bataljoni su se povukli u sastav svoje brigade u rejonu Stijena.

U toj korpusnoj operaciji neprijatelj je imao 238 mrtvih, više od 150 ranjenih i 26 zarobljenih vojnika, dok su naše jedinice imale 35 mrtvih, 151 ranjenog, 4 nestala, a 15 boraca je ogluvljelo od detonacija bombi.³⁵⁷

Od 12. do 16. aprila vođene su borbe oko Cazina i rušena je komunikacija Ostrožac—Otoka. Poslije toga 3. brigada 8. divizije upućena je u rejon Ličko Petrovo Selo, gdje je neprijatelj često ispadao iz Bihaća, a 2. brigada 8. divizije na Kordun, prema Karlovcu, radi sprečavanja ispada i napada neprijatelja na naš slobodni teritorij, a jedinice 7. divizije u Baniju. Prije odlaska u Baniju 7. divizija je noću 12/13. i 15/16. aprila porušila oko 8 km pruge između Ostrošca i Bosanske Krupe, vodeći istovremeno borbu s jednom satnijom ustaša u rejonu s. Stijene, koja je poslije kraće borbe protjerana u polaznu bazu — Otoka. Tom operacijom u Cazinskoj krajini, 4. korpus je samo djelimično izvršio zadatak Vrhovnog štaba.

Nastavak borbi u Baniji, Kordunu i Lici

Istovremeno, dok se 7. divizija, sa 3. i 4. brigadom nalazila prema Otoci i Bosanskoj Krupi, sa 1. i 2. brigadom i dijelovima Banijskog partizanskog odreda izvršen je, noću 12/13. aprila, napad na neprijateljeva uporišta u Divuši (na komunikaciji Dvor na Uni—Kostajnica), gdje se nalazilo oko 130 ustaša iz 12. ustaške bojne i 30—40 domobrana, sa 2 topa, iz 11. pješadijske ustaško-domobranske pukovnije. Pored posade, u Dvoru na Uni i Kostajnici, neprijatelj je imao i svoje posade u Zamlači (jedna bojna domobrana) i Strugi (80—90 ustaša).

Sa prvim naletom dvaju bataljona (ostale snage bile su na osiguranju) razbijena je spoljna odbrana i neprijatelj se sa glavinom povukao i organizovao odbranu iz bunkera oko crkve, a djelimično se razbježao po poljima. Nakon četvoročasovne borbe, pošto se topovima nisu mogli neposrednim gađanjem tući neprijateljevi bunker, neprijatelj se nije mogao savladati, te su se naše jedinice, bez odobrenja Štaba divizije, povukle iz mjesta, iako su intervencije oko 200 vojnika iz Kostajnice odbili naši osiguravajući dijelovi. Ni drugi napad, izvršen noću 21/22. aprila, nije uspio, iako su naša osiguranja pojačana sa još jednom brigadom. U borbi za Divušu, neprijatelj je imao oko 30 mrtvih i ranjenih vojnika, a naše jedinice 12 ranjenih i 2 zarobljena borca.³⁵⁸

Iskoristivši odsutnost glavnih snaga 7. divizije sa sisačko-petrinjskog sektora, neprijatelj je (2. bojna ustaško krajiškog zdruga, sa oko 100 Nijemaca i kozaka) 17. aprila iz Petrinje izvršio ispad i ponovo zaposjedo spoljnu odbranu Petrinje, u visini s. Gora, na komunikaciji prema Glini. Pred te neprijateljske snage, iz rejona Divuše prebačena

³⁵⁷ Isto, str. 137, 141, 242, 398 i 572

³⁵⁸ Isto, str. 209, 446 i 728.

je 1. brigada sa dva bataljona 2. brigade 7. divizije, koja je u toku 18. aprila uspjela da ga zadrži i istog dana odbaci prema Petrinji.

Isti pokušaj neprijatelj je iz Petrinje, oko 700 ustaša, kozaka i Nijemaca, izveo i u toku 19. aprila. Uspio je odbaciti 'naše snage i poslije zauzimanja Gora krenuo u pravcu Gline. Organizovanom odbranom i bočnim napadima jedinice 1. i 2. brigade 7. divizije ponovo su odbacile neprijatelja prema Petrinji. U tim dvodnevnim borbama neprijatelj je imao 16 mrtvih i oko 50 ranjenih vojnika. Iz naših jedinica jedan drug je poginuo i izgubljeno je 7 konja.

Neprijatelj nije odustajao od tih napada, s ciljem da odbaci snage 7. divizije i obezbijedi slobodan saobraćaj na liniji Petrinja—Sisak—Kostajnica—Bosanski Novi. Dvadeset prvog aprila izvršio je napad iz više pravaca. Iz Kostajnice, na dva bataljona 2. brigade 7. divizije napadalo je do 800 Nijemaca i kozaka, a iz pravca Petrinje jedna bojna Krajiškog ustaškog zdruga i oko 180 konjanika-kozaka u dva pravca: Petrinja—Budičina—Deanovići—Tremušnjak i Petrinja—Kruž—Stražnik—Marinovići—Gora. Borba se razvila 23. aprila, kada su ga naše jedinice odbacile nazad u s. Gora. Toga dana neprijatelj je imao 34 mrtva i 40 ranjenih vojnika, a gubici 2. brigade bili su 10 mrtvih, 16 ranjenih, 2 nestala i 9 zarobljenih. Izgubljen je puškomitraljez i 3 puške.

Kako se računalo na jači napad neprijatelja na slobodnu teritoriju Banije, a radi obezbeđenja proljetne sjetve, Štab 7. divizije odlučio se za napad na neprijatelja u s. Gora i, u vezi s tim, privukao i 3. i 4. brigadu iz Cazinske krajine.

Napad je izvršen noću 25/26. aprila, sa 1, 3. i 4. brigadom, dok je 2. brigada bila na osiguranju radi sprečavanja spoljne intervencije neprijatelja. Sve jedinice krenule su u napad, s tim što su prethodno pročistile spoljnu neprijateljevu odbranu. Čišćenje su izvršile jedinice 1. i 3. brigade, a potom su imale zadatak da izvrše osiguranje i onemoguće dolazak napadnutim snagama u Gorama iz Petrinje, a 4. brigada vršila je glavni napad. Zbog jake kiše i velike pomrčine napad je počeo za zakašnjenjem od tri sata, 26. aprila u 02.00 sati.

Jedinice 4. brigade su prvim naletom uspjele izbaciti neprijatelja iz s. Marinovići, a jedan bataljon probio se prema središtu mjesta, gdje se neprijatelj koncentrisao (oko crkve) i pružio jači otpor. Međutim, kako 1. i 3. brigada nisu na vrijeme zauzele osiguravajuće položaje neprijatelj je uspio da se iz Petrinje probije i spoji sa posadom u Gorama. Zbog toga je Štab 4. brigade obustavio napad, a zatim je i Štab 7. divizije naredio povlačenje svih jedinica. Neprijatelj je, zatim, izvršio protivnapad u pravcu Gline, ali je u toku 27. aprila, pod pritiskom naših snaga, prisiljen da napusti Gore i povuče se za Petrinju. Zarobljeno je 6, ubijeno 45 i ranjeno 25 neprijateljevih vojnika, a 7. divizija je imala 4 mrtva i 18 ranjenih.

Nakon zauzimanja Gora, jedinice 7. divizije vodile su borbu s neprijateljem, koji je iz Petrinje ispadao na našu slobodnu teritoriju, i porušile 7 km pruge, zajedno sa mobilisanim civilima, na liniji Sunja—Kostajnica.

³⁵⁹ Isto, str. 632 i 717.

Poslije neuspjelog napada kod Cazina, gdje je ostala Unska operativna grupa, 8. divizija je vraćena u Kordun, i to sa 1. i 2. brigadom prema Karlovcu, Generalskom Stolu i Ogulinu, gdje se nalazila i Grupa NOP odreda sa Kordunaškim i Plaščanskim partizanskim odredom, a sa 3. brigadom prema Vagancu i Bihaću, u rejonu Ličkog Petrovog Sela, radi napada na neprijateljeve komunikacije i sprečavanje ispada na slobodnu teritoriju.

Odatle je 3. brigada, u Željavi 21. aprila, sačekala i ubila 19 neprijateljevih vojnika, oslobodivši i nekoliko omladinki, koje je bio poveo sa sobom. Treća brigada je imala 2 mrtva i 2 ranjena. Istog dana je i 2. brigada 8. divizije, u s. Popović—Brdo (jugoistočno od Karlovca), sačekala neprijatelja, koji je iz Karlovca krenuo na slobodnu teritoriju, i ubila 10 vojnika.

Za to vrijeme dijelovi 4. ustaškog zdruga i njemačke 392. legionarske divizije ponovo su, iz Otočca i Brinja, izvršili ispad prema Vrhovinama i zaposjeli Zalužnicu, Vrhovine, Crnu Vlast i neke položaje oko tih sela, nastojeći time da odbace Lički NOP odred i 35. diviziju sa te teritorije i bolje osiguraju cestu Otočac—Gospić, koja je bila stalna meta napda snaga NOVJ.

Zbog novonastale situacije, Štab 4. korpusa je 23. aprila prebacio 8. diviziju, bez 2. brigade, koja je ostala prema Karlovcu, sa Korduna u Gacku dolinu. Istog dana 1. brigad 8. divizije, koja se tada nalazila u rejonu Cetingrada, krenula je preko Slunja i Rakovice u s. Dabar, gdje je stigla 25. aprila, a ostale jedinice divizije krenule su u rejon Donji Babin Potok.

Odmah poslije dolaska u Dabar (10 km sjeveroistočno od Otočca), 1. brigada 8. divizije dobila je zadatak da u toku noći 25/26. aprila napadne i uništi neprijateljevu posadu u Zalužnici, a 3. brigada 8. divizije da ovlada položajima u rejonu Donjeg i Gornjeg Babinog Potoka. Međutim, prije dolaska 1. brigade neprijatelj je napustio Zalužnicu i povukao se u Otočac i Vrhovine. Sutradan, 27. aprila, jedna ustaška bojna, iz tri pravca, uspjela je da odbaci 1. brigadu od Zalužnice, ali je zatim brigada prešla u protivnapad i odbacila ustaše u polaznu bazu — Otočac.

Ne odustajući od' namjere da odbaci naše snage iz Gacke doline, neprijatelj je, 28. aprila, uputio jednu satniju ustaša iz Brinja u rejon s. Glibodol i našao se u pozadini 1. brigade 8. divizije. Saznavši za taj ispad neprijatelja, odmah su upućena dva bataljona. Iznenadeni brzom intervencijom, ustaše su se nakon kraće borbe vratile sa 10 mrtvih.

Sutradan, 29. aprila, neprijatelj je ponovo krenuo u napad sa dvije satnije ustaša iz sela Škare i Doljani, ali je i tada odbijen i razbijen, zadobivši znatne gubitke, oko 10 mrtvih i više ranjenih. Napad je ponovio i 30. aprila, ali sa jačim snagama — iz Otočca jedna ojačana ustaška bojna, a od Brinja jedan ojačani legionarski bataljon, podržani artiljerijsko-minobacačkom vatrom. Istovremeno je i neprijatelj iz Babinog Potoka prešao u napad na 3. brigadu 8. divizije. Kako su jedinice divizije polukružno napadnute, nakon tročasovne borbe povukle su se na nove položaje.

Budući da se neprijatelj orijentisao i pravcem Lička Jesenica—Plaški, Štab 8. divizije prebacio je 3. brigadu u Plitvički Ljeskovac i Čorkovu Uvalu, sa zadatkom da pomogne 1. brigadi i zatvori pravce koji iz Ličke Jesenice izvode ka Plitvičkim jezerima. 1

I pored upornih borbi koje su vodile brigade, neprijatelj je uspio da 1. maja odbaci 1. brigadu i uđe u Ličke Jesenice. Napad neprijatelja nastavljen je i u toku 2. maja, s ciljem da glavnim snagama uđe u Plaški, a dijelom snaga vrati se u Otočac i Dabar, što mu je i uspjelo. Međutim, neprijatelj se istog dana povukao i napustio Plaški i Dabar.

Za vrijeme tih šestodnevni borbi nisu u potpunosti postignuti postavljeni zadaci, jer je izostalo sadejstvo sa ostalim ličkim jedinicama u Gackoj dolini. Naprotiv, neprijatelj je uspio da potisne naše snage i da se iz Gacke doline, preko Ličke Jesenice i Plaškog, probije za Ogulin.

U tim borbama neprijatelj je imao oko 180 mrtvih i veći broj ranjenih. Jedinice 8. divizije imale su 20 mrtvih i 58 ranjenih, a među njima bio je i politički komesar 8. divizije Aleksandar Backović (sa još 33 ranjena druga, 2. juna 1944, ubili su ga četnici u s. Krčane, gdje se nalazila bolnica 11. korpusa). Za novog političkog komesara divizije postavljen je Dušan Hrستیć. U istom mjesecu za komandanta 1. brigade postavljen je Miloš Kljajić, do tada zamjenik komandanta iste brigade, mjesto Mihajla Blaževića Miška, koji je premješten u Štab 8. divizije.³⁶⁰

Karlovačka brigada i Karlovački NOP odred nalazili su se na svojoj teritoriji — rejon Karlovačkog kotara, u međuriječju Kupe i Dobre. Pošto je neprijatelj znao raspored tih naših snaga, 4. aprila preduzeo je ofanzivu iz Karlovca, radi njihovog uništenja. Iako je Štab brigade raspolagao informacijom da neprijatelj priprema ofanzivu, nije povjerovao u to, ocjenjujući da se u Karlovcu i Ozlju nalaze neprijateljeve slabije snage. Međutim, ofanzivu su, ipak, izvele: 5, 10. i 30. ustaška bojna, Slunjska bojna, dvije ustaške i jedna domobranska bojna iz Zagreba.³⁶¹

Uz podršku tenkova dvije ustaške bojne krenule su iz Karlovca i Neretića prema Hrašću i Ribniku, s tim što se jedna bojna kretala od Stativa prema sjeveru, šireći se od rijeke Dobre do ceste Netretić—Ribnik. Istovremeno, jedna bojna kretala se iz Gornjeg Pokuplja, preko Velikog Erjavca, prema Hrašću, a tri bojne, iz Ozlja, prema Vodenici, Jugovcu i Zakunju. Sem tih snaga, upotrebjeni su i dijelovi posade iz Ozlja, zatim jedna četa Nijemaca iz Bosiljeva i dijelovi posade iz Duge Rese.

Te neprijateljeve snage, zbog nebudnosti naših jedinica, uspjele su da u rejonu Hrašća iznenade i opkole 1. i 4. bataljon Karlovačke brigade i dijelove Karlovačkog partizanskog odreda. Nakon četvoročasovne borbe, ti bataljoni uspjeli su da se probiju iz okruženja i izbjegnu uništenje. 13. bataljon, zbog nepropisnog kretanja kroz šumu, iznenada je napao neprijatelj, koji ga je prisilio na povlačenje po grupama. No, i pored krajnje teških uslova, Karlovačka brigada uspjela se, u popod-

TM Isto, str. 593 i 603, i knj. 27, str. 133 i 375.

Prema podacima neprijatelja, u ofanzivi su učestvovala 1, 2. i 4. satnija 3. bojne 2. posadnog zdruga iz Ozlja i 1. satnija 5. ustaške bojne.

nevnim satima, prebaciti preko Kupe, ostavljajući u dodiru s neprijateljem jedan bataljon. Ne postigavši cilj, uništenje brigade, i neprijatelj se istog dana povukao na polazne baze.

U toj jednodnevnoj borbi neprijatelj je imao 43 mrtva i oko 70 ranjenih vojnika, a naše jedinice 7 mrtvih, 5 ranjenih i 27 nestalih i zarobljenih boraca. Poginuo je i operativni oficir brigade Nikola Oreščanin. Izgubljen je 1 teški mitraljez i 5 puškomitraljeza, dva postolja za teški mitraljez, 37 pušaka i 6 tovarnih konja.

Tokom noći, 4/5. aprila, Karlovačka brigada vratila se na svoj sektor i odmah protjerala ustaše iz sela Pake, Pravutine i Rasopajnika, gdje su došle da pljačkaju hranu od seljaka. Da ne bi doživjela istu sudbinu kao 4. aprila, Karlovačka brigada je često mijenjala svoje položaje i odbijala manje ispade neprijatelja. Dvadeset šestog aprila brigada je sadejstvovala 13. primorsko-goranskoj diviziji u napadu na Bosiljevo.

U toku aprila Karlovačka brigada popunjena je sa 280 novih boraca iz Istre, sa područja Pule, Pazina i Buzeta, tako da je tada imala 850 boraca i starješina, pa su u bataljonima formirane treće čete i mitraljeska četa, a svaki bataljon imao je tri pješadijske i jednu mitraljesku čet.

Krajem aprila, prema naređenju Štaba 4. korpusa, Karlovačka brigada je izuzeta iz sastava 8. divizije i ušla u sastav 34. divizije. Za kratko vrijeme (dva mjeseca), koliko se brigada nalazila u sastavu 8. kordunaške divizije, izvršila je 26 borbenih akcija: 4 napada (od toga 3 fingirana), 2 borbena osiguranja, 3 odbrambene borbe i 17 zasjeda. U izvedenim akcijama ubijeno je 85, ranjeno oko 90 i zarobljeno 9 neprijateljskih vojnika. U svim tim borbama brigada je imala 14 poginulih, 19 ranjenih, 5 zarobljenih i 27 nestalih boraca i starješina.³⁶²

Borbe 34. divizije u Žumberku i Pokuplju aprila 1944. godine

Dok je glavnina 4. korpusa dejstvovala u Cazinskoj krajini, Baniji, Kordunu i Lici, 34. divizija je u toku aprila bila u Pokuplju, Turopolju i Žumberku. U toku tog mjeseca neprijatelj je bio više u ofanzivi, sa čestim ispadima na slobodnu teritoriju, radi pljačke i odbacivanja 34. divizije od komunikacija, tako da je divizija vodila više odbrambene nego napadne akcije.

U toku 3. aprila neprijatelj je izvršio ispad iz Jastrebarskog prema Pleševici (s. Draga, 7 km sjeverozapadno od Jastrebarskog) i iz garnizona na pruzi Zagreb—Sisak, prema Kravarskom i Gudicima (15—20 km južno od Zagreba).

Iz Jastrebarskog oko 200 Nijemaca i ustaša, krenuli su, s ciljem da napadnu Štab Žumberačkog partizanskog odreda. Međutim, Štab odreda se dan ranije premjestio, a ostao je 3. bataljon, koji je doživio iznenađenje, kada je naišao na neprijatelja, misleći da je to njihov 1. bataljon. U toj borbi, zbog slabe izviđačke službe, nebudnosti i ne-

³⁶² Zbornik, tom 5, knj. 26, str. 414. i *Karlovačka udarna brigada*, HAK, 1984. godine.

pažnje, bataljon je imao 3 mrtva, 4 zarobljena i 2 nestala borca, izgubivši i 1 teški i 1 puškomitraljez, 7 pušaka, 2 konja i arhivu Štaba bataljona. Budući da bataljon nije pružao vatreni otpor, neprijatelj se povukao bez gubitaka.

U sela Kravarsko, Gudci i Novo Brdo stiglo je oko 300 neprijateljevih vojnika iz 1. konjičke kozačke divizije, takode, radi pljačke i odbacivanja naših snaga od komunikacija. Na njih je napala brigada »Franjo Ogulinac Seljo« i jedan bataljon Turopoljsko-posavskog odreda. Nakon kraće borbe neprijatelj je pobjegao, ostavljajući opljačkano, što su borci vratili vlasnicima. Zaplijenjeno je oko 6.000 metaka, oko 90 mina za minobacače, 50 ručnih bombi i druga oprema, te 15 tovarnih konja, a 25 ih je u borbi ubijeno. Zarobljeno je 5, a ubijeno i ranjeno 25 neprijateljevih vojnika. Naše jedinice imale su 1 mrtvog i 3 ranjena.

Na sektoru sela Kravarsko (25 km južno od Zagreba), neprijatelj je izvršio ispad i 6. aprila sa oko 1.000 vojnika (1, 2. i 3. satnija 3. zagrebačkog posadnog zdruga i dijelovi 1. konjičke kozačke divizije). Borbu je vodila Seljina brigada i dijelovi Turopoljsko-posavskog partizanskog odreda, koji su poslije izvjesnog povlačenja prešli u napad i protjerali neprijatelja u polazne baze. Zbog nedovoljne brzine i neenergičnosti boraca, neprijatelj je imao samo oko 30 vojnika izbačenih iz stroja, a brigada 1 poginulog i 7 ranjenih.

Drugog dana, 8. aprila, neprijatelj jačine 3 eskadrona konjice i pješadije, napadao je iz Zdenčine i Brezovice na položaje Turopoljsko-posavskog odreda, koji je u svom sastavu imao tri bataljona. Nakon manevarske odbrane, odred je, prema naređenju načelnika štaba 34. divizije Dušana Pekića, prešao u protivnapad i odbacio neprijateljeve snage u polaznu bazu. Zarobljena su 3 kozaka, a ubijeno 12, dok je odred imao 1 poginulog i 2 ranjena borca.

Drugi pokušaj neprijatelja da uništi Štab Zumberačkog partizanskog odreda izvršen je 9. aprila. Neprijatelj je znao mjesto Štaba (Toplice, 7 km sjeverozapadno od Jastrebarskog), gdje se nalazio i 1. bataljon. Na tom terenu nalazila su se i ostala tri bataljona odreda, te 4. bataljon Omladinske brigade »Joža Vlahović«. U napad, odnosno u prepad, koji su izvršili noću, u 2.45 sati, krenulo je oko 200 Nijemaca. U toku dana stiglo im je u pomoć i oko 100 ustaša.

Nijemci su uspjeli iznenaditi jedinice i Štab odreda, tako da su stigli upravo pred kuću gdje je bio smješten Štab odreda. Prvi je iskočio komandant odreda Stevo Hinić, ali je pokošen rafalima. Ostali članovi Štaba odreda uspjeli su se izvući, sem jednog druga i drugarice, koji su ranjeni i zarobljeni.

Neprijatelj je postigao iznenađenje i zaplijenio štapsku arhivu, iako je Štab odreda već ranije doživio napad neprijatelja, koji je sretno izbjegao. Veza i sadejstvo jedinica nisu funkcionisali, a upotreba oružja nije došla do izražaja. Pored poginulog komandanta, odred je imao 4 ranjena, 2 zarobljena i 11 nestalih boraca (vjerovatno su otišli svojim kućama). Za novog komandanta postavljen je Boris—Boca Balaš.

Na operativnom području 34. divizije neprijatelj je imao dobro organizovanu obavještajno-informativnu službu, tako daje, uglavnom,

znao razmještaj i pokrete naših jedinica. S druge strane, naši štabovi nisu dobro organizovali svoju informativnu i izviđačku službu, a imali su i previše samopouzdanja, zbog čega su i doživljavali iznenadne napade, prepade i neuspjehe u borbi, te nepotrebne gubitke u ljudstvu i materijalu.

Nakon tih napada neprijatelja divizija je noću 9/10. aprila sa dva bataljona brigade «Franjo Ogulinac Seljo», porušila željezničku prugu na relaciji Zagreb—Sisak. U toku 12. aprila odbijen je napad stožerne satnije 10. ustaške bojne iz Jastrebarskog, koju je podržavao tenk i 4 borna kola. Tom prilikom poginule su 4 ustaše, a više ih je ranjeno. Omladinska brigada je imala 1 mrtvog i 2 ranjena. Ona je noću 13/14. aprila rušila prugu u rejonu Ceglja i Desinca, na liniji Zagreb—Karlovac.

Novi neprijateljev napad, 20. aprila, iznenadio je jedinice Omladinske brigade i nanio im gubitke u ljudstvu i naoružanju. Neprijatelj je doznao za raspored brigade (širi rejon Krašića) i sa dijelovima njemačkog lovačkog rezervnog puka, 10. ustaškom bojnom i 4. bojnom 2. posadnog zdruga iz Jastrebarskog i Draganića, uz podršku 2 tenka i 4 borna kola, u pola noći krenuo prema položajima brigade, uspjevši da im podiđe, a da ne bude primjećen.

U borbi, koja je trajala od 5.30 do 17.00 sati, neprijatelj je uspio iznenaditi jedinice 3. bataljona i opkoliti Štab bataljona. Prisiljeni na proboj, naši su izgubili više boraca i štapsku arhivu. Poslije pripreme, Omladinska brigada je uspjela izvršiti protivnapad i odbaciti neprijateljeve snage u polazne baze. U toj jednodnevnoj borbi neprijatelj je imao oko 60 mrtvih i ranjenih, uništen je jedan kamion i oštećena su jedna borna kola. Brigada je imala 11 mrtvih, 18 ranjenih i 5 nestalih boraca, a izgubljen je puškomitraljez, dva postolja od teškog mitraljeza, 8 pušaka i arhiva 3. bataljona.

Poslednji napad na jedinice 34. divizije neprijatelj je preduzeo 26. aprila, sa oko 2.000 vojnika (dijelovi 1. njemačkog lovačkog rezervnog puka, tri satnije 10. ustaške bojne i domobrani iz 20. željezničke stražarske bojne.) Imali su i podršku 4 tenka. Namjera neprijatelja bila je da iznenadnim prodorom razbije Omladinsku brigadu, upadne u pozadinu oslobođene teritorije — na Žumberak i uništi pozadinske ustanove.

Nadmoćnije neprijateljeve snage uspjele su potisnuti brigadu i stići do Sošica, ali se brigada, znajući za taj napad neprijatelja, organizovanom odbranom povlačila, uzela ranjenike u Sošicama (glavna baza pozadinskih ustanova na Žumberku) i prebacila na sektor Slovenije. Pošto je opljačkao i spalio nekoliko sela, neprijatelj se istog dana vratio u polazne baze, a Omladinska brigada na svoje ranije položaje prema Ozlju i Karlovcu. Neprijatelj je imao 12 mrtvih i ranjenih, a Omladinska brigada 3 mrtva, 6 ranjenih i 1 zarobljenog borca. Izgubila je i 2 topa, motocikl i 13 pojskih kazana.

Krajem aprila došlo je do izvjesne promjene u rasporedu neprijateljevih snaga. Poslije odlaska kozačkih jedinica iz Jastrebarskog i Draganića, stigla su u te garnizone dva bataljona Lovačkog rezerv-

nog puka, tako da su, pored tih jedinica, prugu Zagreb—Karlovac osiguravali dijelovi 1. donskog puka, u Zdenčani, Dijelovi 10. i 30. ustaške bojne i stražarska bojna.

Prugu Zagreb—Sisak osiguravali su 1. donski, 2. sibirski, 3. kubanski, 5. donski kozački puk i 1. jurišna bojna. Sve te posade bile su jake, sa utvrđenjima za odbranu, bodljikavom žicom i nagaznim minama. Nijemci su iselili s. Pleso i počeli izgradnju aerodroma, na kome je postavljeno 20 PA topova. Porušeni su svi mostovni prelazi na Savi i odbačena Moslovačka brigada, koja je dejstvovala u dolini Save, jugoistočno od Zagreba.

Sa stanjem 29. aprila brigada »Franjo Ogulinac Seljo« imala je tri bataljona, a Omladinska brigada četiri bataljona. Bataljoni su imali po tri čete, a kao jedinice štabova brigada bile su četa za vezu, prateća četa, mitraljeski i sanitetski vod. Žumberački partizanski odred imao je četiri, a Turopoljsko-posavski partizanski odred tri bataljona, sa po tri čete, te minerski i sanitetski vod. Ruski bataljon bio je sastavljen od 2 čete i jednog autovoda sa 5 kamiona.

Prema izvještaju Štaba 4. korpusa, njegove jedinice su od 1. do 30. aprila 1944. izvele 6 većih i 6 manjih napada, 18 odbrambenih borbi, 6 zasjeda i 29 diverzantskih akcija. Zarobljeno je 59, ubijeno 995 i ranjeno 1.340 neprijateljskih vojnika. Jedinice Korpusa imale su 117 mrtvih, 369 ranjenih i 50 nestalih boraca i starješina. Zaplijenjen je 1 PT top, 1 minobacač, 8 puškomitraljeza, 3 automata, 116 pušaka 107 ručnih bombi, 23.600 metaka i druga oprema. Od težeg naoružanja izgubljena su dva topa.³⁶³

Krajem aprila 1944. godine sumirani su i rezultati međukorpusnog takmičenja sa stanjem od 23. februara do 23. aprila 1944. godine. U to vrijeme 4. korpus izveo je 1. korpusnu neuspjelu operaciju (Cazin), 3 divizijske uspjele operacije (Vukmanić, Plašćanska dolina, komunikacija Sunja—Kostajnica) i 122 brigadne i manje akcije. Zarobljeno je 196, ubijeno 2.349 i ranjeno 2.221 neprijateljskih vojnika i oficira. Oslobođen je Plaški i Vukmanić. Uništeno je: 2 tenka, 1 borna kola, 21 lokomotiva, 104 vagona, 5 kamiona, 4 automobila, mitraljez, radio-stanica, 22 zaprežna kola, 131 konj, 4 mosta, 12.540 metara pruge i TT stubova, više skretnica i uređaja na prugama. Oštećeno je: 2 lokomotive, 29 vagona, tenk, blinda, kamion, 2 kola. Pruga je prekinuta na 165 mjesta, na komunikacijama: Zagreb—Beograd, Zagreb—Karlovac, Karlovac—Rečica, Karlovac—Ozalj, Karlovac—Ogulin, Sunja—Kostajnica, Bosanski Novi-Bihać. Promet je stajao 901 sat. Zaplijenjeno je: 1 PT top sa 40 granata, 5 teških minobacača sa 390 mina, 14 mitraljeza »šarca« 13 puškomitraljeza, 339 pušaka, 3 tromblonske puške, 110.210 metaka, 2 radio-stanice, 18 automata, 25 pištolja, 200 komada ručnih bombi, 1 laki minobacač, 11 kola i 65 konja. Formirane su nove jedinice: Štab Unske operativne grupe, 1. i 2. muslimanska brigada, Krajiški partizanski odred, Karlovačka brigada i jedan bataljon u Kordunaškom partizanskom odredu. Mobilisano je oko 2.800 novih boraca.³⁶⁴

³⁶³ Isto, str. 150, 282, 298, 308, 654, 659. i knj. 27, str. 359.

³⁶⁴ Arhiv VII, kut. 112-f.3, dok. 28.

Borbe 4. korpusa u neprijateljskoj ofanzivi »Morgenstern« i »Šah«, maja 1944. godine

Operativne i teritorijalne jedinice korpusa (divizije i partizanski odredi) i u maju 1944. godine djelovale su na zasebnim pravcima — sektorima: Banija, Kordun, Cazinska krajina, Lika, Zumberak, Pokuplje i Karlovačko područje, jer se neprijatelj jače angažovao prema slobodnoj teritoriji koju je držao 4. korpus.

Nakon proboja neprijateljevih snaga iz Otočca i Vrhovine, 1. i 2. maja, za Plaški i Ogulin, 8. divizija, bez 2. brigade, koja je ostala u Kordunu, ostala je i dalje u Gackoj dolini, gdje je izvodila ofanzivne akcije zajedno sa 35. divizijom i Ličkim partizanskim odredom.

Njemačko-ustaška operacija na sjeverni dio Like i akcije koje su počele 31. marta 1944. sa ciljem da ovladaju putem i željezničkom prugom Vrhovine—Perušić—Gospić, nije dala željene rezultate. Vrhunac nezadovoljstva bio je kada su jedinice 8. i 35. divizije 5. maja razbile i skoro potpuno uništile jednu četu 34. ustaškog bataljona u rejonu sela Dumana i sela Ramljana, kod Perušića. Istog dana Štab njemačkog 15. brdskog korpusa započeo je planiranu ofanzivu »Morgenstern« (zvijezda Danica — Zornjača). U istorijatu njemačke 392. legionarske divizije rečeno je o ovoj operaciji:

»Krbavsko polje, najveći centar bandi na području korpusa, zavičajno ratno područje bandi, već odavno je, uz pomoć korpusnih trupa, trebalo da bude likvidirano. Odkako je izvršeno posjedanje Hrvatske, nije nijedna jedinica stupila na to područje. Pored oficirskih škola, tu su obučavane i klase regruta, a prema izveštaju povjerenika, su se nalazila velika provijantska skladišta i jedan aerodrom... Napad bandi na Ramljane i Perušić sada je doveo do preduzimanja velikog poduhvata...«

U toj operaciji učestvovali su: 392. divizija (bez nekih dijelova 846. puka), dijelovi 384. puka 373. legionarske divizije, izviđački bataljon 373. divizije, 92. motorizovani puk, Puk »Brandenburg« iz sastava 2. oklopne armije, 202. tenkovski bataljon, 19, 31. i 32. ustaška bojna i Medački četnički odred — ukupno oko 15.000 vojnika.

U odbrani slobodne teritorije Like učestvovala su 8. divizija (bez 2. brigade), 35. divizija, 3. brigada 13. divizije i Lički NOP odred — ukupno oko 10.000 boraca i starješina. Neprijatelj je bio mnogo jači, naročito tehnički, imao je dva motorizovana puka i oklopni bataljon. Pored toga, raspolagao je snažnom artiljerijom i sa mnogo više minobacača. Jedinice NOV su, međutim, imale vrlo ograničene količine municije, što je znatno umanjivalo efikasnost dejstava.

Radi sprečavanja prodora neprijatelja, Štab 11. korpusa naredio je 8. maja Štabu 8. divizije (divizija je bila privremeno pod komandom 11. korpusa) da sa 1. brigadom zatvori pravac Ličko Petrovo Selo—Prijeboj—Plitvice, a sa 3. brigadom pravce Vrhovine—Plitvički Ljeskovac i Babin Potok—Brezovac (put koji vodi ka Korenici).

Iz više pravaca prema centru slobodne teritorije u Lici, uz podršku artiljerije i tenkova, najbrže su prodirale neprijateljeve kolone iz pravca

Plaškog i Ličkog Petrovog Sela, s namjerom da brzo izbiju u rejon Plitvice—Prijeboj i presijeku vezu između slobodnih teritorija Like i Korduna. I pored svih nastojanja 8. divizije da se to n^ desi, izgubljen je prostor kod Plitvica i važna komunikacija: Poljanak—Plitvice—Korenica.

Uz podršku tenkova neprijatelj je već 9. maja zagospodario tim prostorom. Time je 8. divizija u širem rejonu Plitvica, dovedena u težak položaj i prisiljena da se povlači na podesnije položaje. Potpuno je odsječena divizijska komora. Spasilo se samo ljudstvo pojedinačnim probijanjem kroz redove neprijatelja. Probio se i Štab divizije sa 3. brigadom i 1. bataljonom 1. brigade prema Kordunu, dok je 1. brigada (bez 1. bataljona) ostala u Lici, pod komandom Štaba 11. korpusa.

Iako su se jedinice 35. i 8. divizije hrabro borile, nisu mogle spriječiti neprijatelja da do 15. maja izbije u središte slobodne teritorije Like. Tada su nastupili teški trenuci za stanovništvo koje se masovno povlačilo prema Velebitu. Velikih poteškoća bilo je i u spasavanju ranjenika iz nekoliko bolnica u centralnom dijelu Like. Prema naredenju Štaba 11. korpusa, 1. brigada 8. divizije je sa jednim bataljonom štitila i pratila veći broj ranjenika prema Velebitu, a sa dva bataljona pratila oko 200 ranjenika, preko Plješevice, u Kordun. O tim teškim danima, u izvještaju Štaba 1. brigade, stoji:

»16. maja naše jedinice nisu imale nikakvih prehrambenih sredstava. Krenusmo oko 8 časova bez doručka preko Plješevice. Ljudi, kao i stoka, počeli su da padaju. U kratkom vremenu na muđuprostoru Uvale, tj. gde smo noćili, uginula su nam 4 konja, a u maršu od Bijelih potoka do Uvale umrla su nam (od gladi i umora) 4 borca. Pokret je bio težak i sve sporiji...<

Nakon 4 dana pješaćenja, ta dva bataljona, sa ranjenicama i ličkom omladinom koja je nosila teške ranjenike, stigli su 17. maja u Kordun — rejon s. Catrnja i Drežnik, gdje se našao i 1. bataljon i ušao u sastav brigade. Treći bataljon, koji je pratio ranjenike u Velebit, vratio se u Kordun, u sastav brigade 22. maja 1944. godine.

Za vrijeme borbi u Lici, jedinice 8. divizije ubile su 90 neprijateljevih vojnika, a iz 1. brigade 8. divizije poginulo je 6 boraca, 4 su umrla, 5 je zarobljeno, U ranjeno, a jedan je nestao. Izgubljena su 2 laka i 1 teški minobacač, 1 puškomitraljez, 14 pušaka i 6 konja.

U toku operacije «Morgenštern» neprijatelj je u Lici, a posebno u Krbavskom polju, vršio velika zlodjela. Nijemci i ustaše, bijesni zbog neuspjeha, popapili su mnoge kuće i poklali ranjenike i bolesne koje su zarobili, te stanovnike koje su pohvatali.

Dok se 1. brigada nalazila u Lici, Štab 8. divizije je sa 2. i 3. brigadom, Kordunaškim i Plaščanskim NOP odredom, odbijao ispade neprijatelja iz Josipdola, Duge Rese i Karlovca, prema našoj slobodnoj teritoriji. Da bi olakšao borbu naših jedinica u Lici, postavljao je zasjede i napadao neprijatelja u rejonu Plitvica. Četrnaestog maja u tom rejonu je 3. brigada, sa 1. bataljonom 1. brigade i jednim bataljonom Plaščanskog partizanskog odreda, sačekala i razbila dijelove 373.

njemačke divizije, koji su nakon kratke borbe imali 34 mrtva i 10 ranjenih vojnika, a naše jedinice 5 mrtvih i 8 ranjenih.

Ostavivši jedan bataljon u rejonu Plitvica, Štab 8. divizije uputio je 3. brigadu na sektor Primišlja (na komunikaciji Slunj—Ogulin), gdje je, zajedno sa 2. brigadom 21. maja, razbila i uništila dijelove 1. lovačkog rezervnog puka. U toj borbi neprijatelj je imao 25 zarobljenih, 79 mrtvih, oko 50 ranjenih. Pored toga 10 vojnika utopilo se u rijeci Mrežnici prilikom bježanja prema Tounju. Brigade su imale 4 mrtva i 21 ranjenog borca i stariješinu. Zaplijenjeno je 47 pušaka, 1 puškomi-traljez, 2 automata i druga ratna sprema.³⁶⁵

Nakon te akcije, a radi sređivanja jedinica, Štab 8. divizije uputio je 1. brigadu u rejonu Slunja, 2. brigadu u okolinu Veljuna i 3. brigadu na prostor Primišje—Tounjski Tržić.

Jedinice 7. divizije i Banijskog NOP odreda bile su angažovane u odbijanju jednodnevnih ispada dijelova 1. kozačke divizije i ustaškog krajiškog zdruza iz Petrinje, Siska, Kostajnice i Dvora na Uni na našu slobodnu teritoriju. Na sektoru Unske operativne grupe (Cazin—Velika Kladuša) vojno-politička situacija, poslije pogibije njenog komandanta Huske Miljkovića i njegovog brata Šabana, bila je veoma teška. Neprijatelj je pokušao da to iskoristi, pa je sa dijelovima njemačke 373. legionarske divizije izvršio ispad iz Cazina na slobodnu teritoriju. Zbog toga je Štab 4. korpusa, angažovao 1. i 2. brigadu 7. divizije da spriječi napade iz Cazina i pomogne Unskoj operativnoj grupi u sređivanju njenih jedinica, u kojima je, poslije Huskinog ubistva, došlo do izvjesnog osipanja boraca.

Dejstvujući sa tog terena, te dvije brigade 7. divizije su, pored ostalog, na pruži Bosanska Krupa—Otoka, uništile lokomotivu i 6 vagona i ubile 40 Nijemaca i ustaša. Zajedno sa jedinicama Unske operativne grupe, borili su se protiv manjih neprijateljskih dijelova i ubačenih grupa, odmetnika iz sastava UOG, tako da je brzo sređena pogoršana vojno-politička situacija i u jedinicama, i u narodu. Za novog komandanta Štaba Unske operativne grupe postavljen je Halil Šakano-vić.

Jedinice 7. divizije ostale su na cazinskom terenu do 12. marta, a zatim su preko Banije (rejon sela Komora i Žirovac) prebačene u Kordun, na pravac Karlovac—Vojnić—Velika Kladuša, radi sprečavanja prodora neprijatelja na Kordun, gdje se očekivala njegova ofanziva.

U sastavu 34. divizije ušla je Karlovačka brigada koja je 1. maja 1944. prešla Kupu i 2. maja, u selu Griblje u Sloveniji, njeni borci i starješine svečano su položili partizansku zakletvu. Na sektor Žumberka u rejon sela Vivodina, gdje se nalazila glavnina 34. divizije, stigla je 3. maja.

Iskoristivši odsutnost glavnih snaga 34. divizije iz Pokuplja i Turopolja, neprijatelj je iz garnizona Zdenčine, Brezovice, Lomnice, Mraclina, Buševca, Pešćenice, Ledenika i Siska preduzeo napad na slobodnu teritoriju radi pljačke i mobilizacije muškaraca za ustaško-do-

³⁶⁵ Zbornik, tom 5, knj. 27, str. 160, 409 i 523 i knj. 28, str. 7.

mobranske jedinice. U tome poduhvatu učestvovalo je i oko 450 domobrana 1. jurišne bojne 1. zbornog područja — svega oko 4.000 — 5.000 vojnika. Njih su potpomagale ustaše i kozaci.

Za vrijeme te akcije, neprijatelj je nemilosrdno pljačkao narodnu imovinu i silovao žene. Naročito je mnogo opljačkana opština Pokupsko, gdje gotovo nije ostalo žita i stoke. Borbu s tim neprijateljskim snagama vodile su malobrojne jedinice Turopoljsko-posavskog NOP odreda, a glavni teret napada izdržali su pripadnici Komande vojnog područja i Komande mjesta: Pisarovina, Velika Gorica i Sisak. U toj borbi partizanski odred izgubio je 14 boraca, a Komanda područja 28, među njima i komandanta Ivana Smolčića—Fabijana. Neprijatelj je sa sobom odveo oko 100 ljudi. Prije toga za partizane je mobilisano 97 mladića.

Dva dana ranije, 5. maja, neprijatelj je sa 13. ustaškom bojnomo dijelom njemačkih snaga iz Samobora vršio ispad na Zumberak, s ciljem odbacivanja od komunikacija i uništenja naših jedinica. Radi iznenađenja napad su izveli noću na jedinice Žumberačkog NOP odreda, u rejonu: Noršić Selo—Sv. Duh—Draganić—Jarušja. I pored postignutog iznenađenja nisu uspjeli razbiti i uništiti 1. i 2. bataljon Zumberačkog odreda, koji se nalazio u tom rejonu. Sa 3 mrtva i više ranjenih neprijatelj se povukao, a odred je imao 1 ranjenog i 3 nestala.

Nakon povlačenja neprijatelja iz Pokuplja i Žumberka, 34. divizija je prešla u napad na komunikaciju Zagreb—Karlovac, s namjerom da prekine neprijateljev saobraćaj. Na tome je insistirao i Štab 4. korpusa, jer je raspolagao podacima o mogućoj ofanzivi na glavnu bazu Korpusa—Kordun, zbog čega je i prebačena 7. divizija sa dvije brigade.

Pošto je procijenio jačinu neprijateljskih posada, Štab 34. divizije odlučio se za napad na Donje i Gornje Izimlje i Staničake, na cesti Jastrebarsko—Karlovac. U Donjem i Gornjem Izimlju bilo je oko 200, a u s. Staničaki oko 80 Nijemaca iz 1. lovačkog rezervnog puka. U neposrednoj blizini tih mjesta, nalazile su se jače neprijateljske snage — u Jastrebarskom (oko 500 Nijemaca i ustaša), Draganiću (oko 200 Nijemaca i žandara), a na tom dijelu pruge bili su i dijelovi 20. stražarske bojne.

Dobro planirana akcija koju su noću 14/15. maja izvele Karlovačka brigada, brigada »Franjo Ogulinac Seljo« i dva bataljona Žumberačkog NOP odreda, ipak, nije uspjela. Bataljoni nisu jednovremeno izvršili napad, niti je postignuto iznenađenje, kao važan faktor uspjeha, jer je neprijatelj obaviješten o napadu i spreman je dočekao jedinice. Sem toga, nije bilo ni odlučnosti štabova bataljona u preduzimanju sadejstva i juriša. Pomoć koja je napadnutom neprijatelju upućena iz Karlovca i Jastrebarskog prisilila je naše na povlačenje, jer za borbu po danu nije bilo dovoljno snaga. U toj borbi neprijatelj je imao 25 mrtvih, a među njima i 2 oficira i oko 30 ranjenih vojnika, a jedinice 34. divizije 8 mrtvih, 15 ranjenih i 3 nestala borca.³⁶⁶

Tek što je završena operacija »Morgenštern« na teritoriji Like, 69. njemački brdski korpus koncentriše svoje jedinice oko slobodne terito-

³⁶⁶ Zbornik, tom 5, knj. 27. str. 165, 199, 276, 287, 355.

rije Cazinske krajine, Banije i Korduna. Komandant 69. korpusa, general-lajtnant Julius Rigel, izradio je plan³⁶⁷ operacija pod šifrom »Šah«. Tim planom predviđeno je da se u vrijeme od 21. do konca maja 1944. istovremenim koncentričnim napadima krene prema slobodnoj teritoriji Banije, Korduna i Cazinske krajine, sa ciljem da se u rejonu Petrove gore uništi Štab 4. korpusa NOVJ i glavnina njegovih jedinica. Cilj te neprijateljeve operacije bio je da se sakriju prave namjere i da se bolje organizira i izvede napad na Drvar, radi lakšeg uništenja Vrhovnog štaba NOV i POJ i maršala Josipa Broza Tita.

U napadu na te krajeve bile su angažovane slijedeće neprijateljeve snage:

— Bihać—s. Brekovic—s. Izačić, borbena grupa »Fon Bosse« (Bosna): dijelovi 373. izviđačkog bataljona i dijelovi ustaško-domobranskih formacija;

— Bihać—Cazin i Bosanska Krupa—Cazin, i dalje, Cazin—Velika Kladuša—Topusko: dijelovi 10. lovačkog ustaško-domobranskog puka, 8. ustaška bojna i dijelovi policijskih snaga 373. njemačke legionarske divizije »Tigar«;

— Dvor na Uni—s. Žirovac—s. Bojna—s. Obijaj—Kamenski most na rijeci Glina—Petrova Gora: borbena grupa »Arend«, sastava: 1. i 2. bataljon 383. njemačkog legionarskog puka iz 373. legionarske divizije, 48 četnika iz tzv. »Gvozdskog puka« iz Dvora na Uni i dijelovi ustaško-domobranskih snaga;

— Sunja i Sisak—s. Blinja—s. Jabukovac—Glina—Vrginmost—Vojnić: glavnina 1. konjičkog kozačkog puka 1. konjičke kozačke divizije, 10. ustaška bojna i jedna satnija 3. bojne 2. ustaško-domobranskog zdruga;

— Petrinja—s. Gora—Glina—s. Cemernica—Vrginmost—Vojnić: ostali dijelovi 1. konjičkog kozačkog puka, dijelovi policijskih snaga i novački (regrutni) bataljon. Tim snagama priključuje se i 8. ustaški stajaći zdruk iz Gline, sa zadatkom da čisti teritoriju Korduna;

— sa linije Karlovac—Ogulin, navedenim kolonama iz doline rijeke Une, sa zadatkom čišćenja teritorije Korduna i Petrove Gore, sadejstvuju dijelovi 55. izviđačkog bataljona iz sastava 69. njemačkog korpusa i dijelovi 1. lovačkog rezervnog puka NDH, čija su dva bataljona do tada obezbjeđivali željezničku prugu Zagreb—Karlovac.

To su bile, uglavnom, garnizonske snage, tako da se radi tajnosti jedinice nisu ni koncentrisale za napad.

Pretpostavljajući da će neprijatelj nastupati iz više pravaca, Štab 4. korpusa riješio je da jačim snagama sačeka i tuče grupaciju koja će napadati od Karlovca prema Slunju, a da na ostale pravce isturi manje snage, te da nakon razbijanja glavnih neprijateljevih snaga, dalje dejstvo razvija prema situaciji.

Na osnovu te zamisli raspoređene su jedinice za odbranu. Južno od Karlovca 1. i 3. brigada 7. divizije, na liniji Donji Budački—Knežević Kosa, radi zatvaranja komunikacije za Vojnić, dva bataljona Korduna-

škog partizanskog odreda na liniji Cerovac—Klipino Brdo—Udbina i Omladinska brigada »Joža Vlahović« iz 34. divizije, sjeverno prema rijeci Kupi. Na pravcima od Bihaća, prema Slunju, od Generalskog Stola i Tounja prema Primišlju i Perjasici i prema Plaščanskoj dolini angažovana je 8. divizija, ojačana Plaščanskim odredom i jednim bataljonom Kordunaškog partizanskog odreda 3. brigada (bez jednog bataljona) i Plaščanski partizanski odred na sektoru Plaščanske doline, 1. brigada (bez jednog bataljona) na liniji Rakovica—Slunj, 2. brigada na prostoriji Slunj—Cetingrad i bataljon Kordunaškog partizanskog odreda na prostoriji s. Perjasica. Na pravcu Cazina 1. i 2. muslimanska brigada UOG na sektoru Bužim—Todorovo i 2. brigada 7. divizije kod Pećigrada. Banijski pravac bio je slabo pokriven. Na sektoru Gline nalazila se 4. brigada 7. divizije, a prema Dvoru na Uni Banijski partizanski odred. Na komunikaciji Zagreb—Karlovac dejstvovala je 34. divizija.

Neprijatelju od početka nije išlo kako je planirao. Po planu trebalo je, u isto vrijeme (22. maja — tri dana prije desanta na Drvar), da počne napad na svim pravcima. Međutim, 22. maja krenula je samo jedna kolona od oko 500 legionara i ustaša, sa 10 tenkova, iz Cazina prema Pećigradu. Na položajima kod s. Skokovi, tu kolonu dočekala je i borbu vodila 2. brigada 7. divizije, ali zbog nadmoćnosti neprijateljevih snaga, 2. brigada se pod borbom povukla do Pećigrada, gdje ga je protivnapadom odbacila nazad do Skokova. Druga neprijateljska kolona, jačine jedne bojne legionara, nastupala je iz Otoke, koju su kod Bužima zadržale jedinice Unske operativne grupe. Na drugim pravcima naše jedinice su bile u stanju iščekivanja.

Tek drugog dana, 23. maja, jedna motorizovana kolona Nijemaca iz Bihaća, preko Vaganaca, izbila je do Rakovice. Do borbe sa 1. brigadom 8. divizije nije došlo, jer se neprijatelj u toku dana vratio za Bihać. Nije uspio ni pokušaj neprijatelja da sa Skokova produži napad, već je pod pritiskom jedinica 2. brigade 7. divizije bio prinuđen da se vrati u Cazin. Istog dana je i jedna bojna legionara sa četnicima krenula iz Dvora na Uni. Jedinice Banijskog partizanskog odreda nisu je uspjele zadržati, tako daje u toku dana neprijatelj dostigao liniju Donji i Gornji Žirovac, gdje je i zanoćio, a sutradan stigao, bez jačeg otpora Banijskog odreda, do Bosanske Bojne.

U toku 24. maja krenula je kolona od oko 1.000 kozaka, ustaša, četnika i Nijemaca iz Kostajnice i Sunje u pravcu s. Kraljevači, gdje ih je dočekala 4. brigada 7. divizije i zadržala dva dana. Istog dana i jedinice UOG protjerale su neprijatelja od Bužima prema Otoci. Do dubljeg neprijateljevog prodora u našu slobodnu teritoriju došlo je na dan desanta na Drvar 25. maja. Tada je bojna legionara iz Bosanske Bojne stigla u Staro Selo i Katinovac, kod Kamenskog mosta, na cesti Topusko—Velika Kladuša. Prema tim snagama, po naređenju Štaba 4. korpusa, hitno su prebačene 3. brigada 7. divizije (kamionima) od Vojnića i 2. brigada 8. divizije (maršem) od Cetingrada. Napad je izvršila 3. brigada 7. divizije i neprijatelju nanijela jače gubitke, ali se

neprijatelj i dalje zadržao u s. Katinovac. Istog dana se i oko 500 konjanika iz Petrinje spojili sa svojim snagama u s. Kraljevcani.

Tek petog dana borbe, 26. maja, neprijatelj prodiše u Kordun. Toga dana je iz Petrinje sa dva puka konjice, biciklistima i motorizacijom izbio u Jabukovac, i odbacivši 4. brigadu 7. divizije produžio u Glinu, a zatim, poslije borbe sa 2. brigadom 8. divizije, probio se i za Vojnić. Druga kolona, jačine jedne bojne konjanika i biciklista, odvojila se iz Gline i preko Topuskog, spojila se sa svojim snagama u Katinovcu. Pošto su odbacili naše snage, svi zajedno vratili su se preko Topuskog i Gline za Petrinju.

Štabu 4. korpusa, koji se nalazio u Blatuši, kod Vrginmosta, tek 24. maja postala je jasna situacija — raspored, jačine i namjere neprijatelja. Otkriveno je da glavni udar na Kordun ide preko Banije, a ne iz Karlovca, kao što je to prvobitno procijenjeno, pa su na taj pravac orijentisane glavne snage Korpusa.

Dvadeset šestog maja neprijatelj je krenuo iz Ogulina sa jednom bojnomoj i 6 tenkova, preko Tounja i Kamenice, u Tržić, u pravcu Slunja. Zaustavila ga je 3. brigada 8. divizije, koja se orijentisala da brani prodor ka Slunju, pa je krenuo preko Veljuna prema Vojniću, u susret svojim snagama koje su stigle iz Banije, ali ga je na lijevoj obali rijeke Korane zaustavio bataljon Kordunaškog partizanskog odreda i vatra artiljerijskog diviziona 8. divizije.

Istog dana, 26. maja, krenula je i jedna bojna kozaka i ustaša iz Karlovca prema Tušiloviću. Ona je odbacila 1. brigadu 7. divizije i jedan bataljon Kordunaškog partizanskog odreda i uspjela se probiti do Vojnića, gdje se spojila sa svojim snagama, koje su stigle iz Gline. Pokušaj neprijatelja da iz Vojnića produži napad ka s. Miholjsko odbijen je odbranom 1. i 3. brigade 7. divizije. Taj pokušaj učinio je i 27. maja, ali bez uspjeha. Toga dana i neprijateljske snage, koje su izbile na rijeku Koranu, uspjele su odbaciti naše snage, prijeći rijeku i ući u Veljun na cesti Vojnić—Slunj.

Neuspjevši da proširi svoje uspjehe, neprijatelj se u toku 28. maja, iz Poloja povukao prema Generalskom Stolu, a iz Vojnića, jedan puk od oko 1.500 kozaka vratio se u Vrginmost. Ostale snage (iz Vojnića), preko Krnjaka, otišle su za Karlovac.

Štab 4. korpusa donio je odluku da snagama kojima je raspolagao napadne kozački puk pri njegovom odstupanju pravcem Vojnić—Vrginmost—Glina—Petrinja. Povlačeći se pod borbom, puk je u Sp^{io} P^{robil} se u Vrginmost, gdje je i zanoćio 28/29. maja. U toku noć[>] na cestu Vrginmost—Čemernica (prema Glini), privučene su 2. Jp^l divizije, dvije brigade 7. divizije i Omladinska brigada »Jož[^] V^{la} koja je stigla iz Pokuplja. U toku 29. maja, neprijateljski P^u Vrginmosta, pod borbom i uz veće gubitke, uspio probiti do Qj^{ia} gdje je, osjetivši da se naše snage nalaze i na pravcu P[^]j[^]tada 8' zanoćio. U toku noći 29/30. maja na njega su napale 2. divizije i 2. brigada 7. divizije, ali bez većeg uspjeha. na cestj

Š ciljem da se ta neprijateljska kolona tuče i f^{TT1}ia(iinska Čemernica—Glina, postavljena je 2. brigada 7. divizije i ^

brigada na položaje u rejonu s. Batinova Kosa, ali se oko 100 kozaka, u zoru, uspjelo probiti prema Glini, prije dolaska Omladinske brigade na određene joj položaje. Ostale snage u Cemernici obustavile su pokret i sačekale pomoć, koja im je i stigla iz Petrinje. Te neprijateljeve snage, jačine jedne bojne sa 4 tenka, odbacile su 4. brigadu 7. divizije u rejon Gora, prešle rijeku Glinu kod Prekope i preko Viduševaca izmanevrile naše snage, deblokirale kazake u Cemernici, te su se zajedno uspjeli probiti, preko Gline, za Petrinju. Time su završena obostrana dejstva.

U tim devetodnevnim borbama neprijatelj je imao oko 400—500 mrtvih, 700—800 ranjenih i 30 zarobljenih vojnika. Jedinice 4. korpusa imale su 47 mrtvih, 210 ranjenih i 6 nestalih boraca. Zaplenjena su 3 puškomitraljeza, 40 pušaka, oko 200 mina i granata i druga ratna sprema.³⁶⁸

U operaciji »Šah« neprijatelj je uspio proći samo glavnim cestama slobodne teritorije, ali bez većih rezultata. Naše snage nije uspio razbiti. Raznorodne formacije (kozaci, Nijemci, ustaše, domobrani, četnici), koje su nastupale iz više pravaca, nisu ni vremenski ni prostorno objedinjavale svoje napade da bi postigle veće uspjehe, a ni naše snage, zbog međusobne udaljenosti, nisu neprijatelju nanijele veće gubitke.

Za vrijeme neprijateljeve operacije u Baniji, Kordunu i Cazinskoj krajini, 34. divizija je u zasjedama sačekivala manje neprijateljske dijelove i ometala redovan saobraćaj na komunikacijama Zagreb—Karlovac i Zagreb—Sisak.

Krajem maja iz sastava 34. divizije izašla je 16. omladinska brigada »Joža Vlahović« i privremeno ušla u sastav 7. divizije. Tu ostaje do kraja juna 1944. godine, kada prelazi Savu i ulazi u sastav 40. slavonske divizije.

Prelaskom rijeke Kupe, kod Lasinje, noću 26/27. maja, prestala je njena šestomjesečna borba u Žumberku, gdje je zamijenila 13. proletersku brigadu. Ona je, zajedno sa Žumberačkim i Turopoljsko-posavskim NOP odredom, činila jaku i homogenu jedinicu nadomak Zagreba. Za šest mjeseci izvela je oko 40 akcija, ubila oko 450, ranila blizu 600 i zarobila preko 70 neprijateljevih vojnika, zaplijenila dosta oružja i opreme i uništila više kilometara željezničke pruge. Zajedno sa dva partizanska odreda i brigadom »Franjo Oguinac Seljo« vezivala je jake neprijateljske snage, ali i radila na političkoj stabilizaciji i mobilizaciji ljudi za NOV i NOP, te širila bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti.

U periodu od 1. od 31. maja 1944. jedinice 4. korpusa izvele su 2 veća i 8 manjih napada, 22 odbrambene borbe, 4 zasjede, 21 diverzantsku akciju i 1 susretnu borbu. Zarobljeno je 69, ubijeno 1.099 i ranjeno 1.180 neprijateljskih vojnika i njihovih starješina. Jedinice korpusa imale su 70 mrtvih, 261 ranjenog i 13 nestalih boraca i starješina. Zaplijenjeno je: 2 minobacača, 1 teški i 4 puškomitraljeza, 103 puške, 5 automata, 34.630 metaka i druga ratna oprema. Istovremeno,

³⁶⁸ Zbornik, tom 5, knj. 27, str. 206 i 503 i knj. 28, str. 8 i 240.

izgubljen je 1 minobacač, 1 teški mitraljez, 6 pušaka, motocikl i 13 poljskih kuhinjskih kazana. Uništena su 2 oklopna vozila, kamion, 12 lokomotiva, 66 vagona i 1.700 metara pruge, a oštećena 2 tenka, 2 kamiona, automobil, 4 lokomotive, 44 vagona, pruga prekinuta na 50 mjesta, promet obustavljen 270 sati.

Vojni uspjesi i povoljan opšti razvoj NOB-a u Hrvatskoj, a i u Jugoslaviji, omogućili su da se u maju 1944. godine obrazuje Izvršni odbor Narodnooslobodilačkog fronta Hrvatske (NOFH), u koji su, sem komunista, ušli i pripadnici građanskih partija i drugi patrioti koji su prihvatili program NOB-a. Ti uspjesi su doprinijeli učvršćenju narodnooslobodilačkih odbora, kao organa narodne vlasti, omladinskih i ženskih organizacija i cjelokupnom razvitku oslobodilačke borbe.

Maj je značajan za Hrvatsku i po istorijskim odlukama koje su donijete na Trećem zasjedanju ZAVNOH-a, održanom 8. i 9. maja 1944. u slobodnom Topuskom, u Kordunu.

BORBE 4. KORPUSA U LJETO 1944. GODINE

Stanje na evropskom ratištu u ljeto 1944. godine

Sa nezadrživim nastupanjem saveznika na svim frontovima i NOVJ na teritoriji Jugoslavije, već polovinom 1944. godine osjetio se skori poraz i propast Hitlerove armije. Na istočnom frontu Crvena armija izbila je na granicu Rumunije i približavala se granicama Poljske i Čehoslovačke, uspostavljajući front od Barencevog do Crnog mora. Na frontu u Italiji angloameričke armije 4. juna zauzele su Rim i postepeno potiskivale njemačke snage na sjever do Toskanskih Apenina. U zapadnoj Evropi, 6. juna, iskrcale su se angloameričke snage na teritoriji Francuske, u Normandiji i produžile napredovanje prema Nemačkoj. Na jugoistoku Evrope, na Balkanu, jedinice NOVJ proširile su svoj front od Istre i Slovenije do Makedonije. Tako su se fašističke njemačke snage našle u okruženju, u kome im se bližio i kraj.

Hitler, koji je još uvijek vjerovao u pobjedu, odlučio se da po svaku cijenu zadrži i brani srednju i jugoistočnu Evropu. Računajući još uvijek na moguću invaziju angloameričkih snaga na Balkan i dalje je držao svoje jake snage u Jugoslaviji i Grčkoj. Samo u Bosni, pored niza svojih i kvislinških snaga, Nijemci su imali najelitnije divizije: 373. legionarsku »Tigar« u rejonu Sarajeva i Livna i 369. legionarsku u dolini Neretve. U sjevernoj Dalmaciji, Slavoniji, Baniji i Kordunu nalazile su se još tri divizije — 1. kozačka konjička, 264. i 187. divizija, tako da je na prostoru, u srednjem toku rijeke Save, doline Une i Neretve, bilo koncentrisano šest njemačkih divizija, što je činilo najgušću koncentraciju njemačkih snaga na Balkanu.

NOVJ ne samo da se našla protiv pojačanog neprijatelja, već i pred namjerom njemačkog komandovanja za jugoistok da razbije snage NOVJ, koja je sprečavala ostvarenje odsudne odbrane na jugosloven-

skom prostoru, i manevar snagama u međuprostoru između južnog krila Crvene armije i fronta saveznika u Italiji, te povlačenje njemačkih jedinica iz Grčke.

Za konsolidaciju postignutih uspjeha i stvaranje udlova za nove pobjede, Vrhovni štab NOV i POJ je planirao da aktivnim borbenim dejstvima svih svojih snaga učini što veći doprinos konačnoj pobjedi saveznika, te da se naša zemlja oslobodi uglavnom sopstvenim snagama. U vezi s takvim planom, vrhovni komandant Tito donosi 6. juna odluku da se preduzmu napadi na neprijateljske komunikacije, uporišta, i vojne objekte, zatim da se napadaju neprijateljeve snage koje su počele povlačenjem iz Grčke i da se likvidiraju njemačke i četničke snage u zapadnoj Srbiji.

U borbi protiv njemačkih, ustaško-domobranskih i četničkih snaga, borbena dejstva u Hrvatskoj su nastavili 6. korpus u Slavoniji, 10. korpus u Hrvatskom zagorju, 4. korpus u Žumberku, Pokuplju, Baniji, Kordunu i Cazinskoj krajini, 11. korpus u Lici, Gorskom kotaru i Istri, i 8. korpus u Dalmaciji. U duhu naređenja vrhovnog komandanta, 4. korpus Hrvatske je u saradnji sa 6. 10. i 11. korpusom Hrvatske napadao neprijateljeva uporišta, vojne objekte i komunikacije na pruži Zagreb—Sisak—Beograd i Zagreb—Karlovac—Ogulin, vodeći stalno borbe u neposrednoj blizini Zagreba, Karlovca i Siska, a početkom avgusta 1944. godine 7. divizija sa dvije brigade upućuje se u Moslavinu i Slavoniju, gdje sa 6. i 10. korpusom napadaju komunikaciju Zagreb—Beograd i neprijateljeva uporišta na tom prostoru.

Napadi na neprijateljeva uporišta i komunikacije

Poslije neuspjelog vazdušnog desanta na Vrhovni štab NOV i POJ u Drvaru, neprijatelj je nastavio ofanzivu (sedmu) protiv snaga NOVJ na teritoriji Bosne. Kada su jedinice 4. korpusa uspješno vodile borbu protiv neprijateljevih snaga u operaciji »Šah«, Štab 4. korpusa dobio je naređenje Vrhovnog štaba za ofanzivna dejstva radi razvlačenja neprijateljevih snaga i olakšanja odbrambenih borbi naših jedinica u Bosni. U naređenju druga Tita je rečeno:

»Naređujem svim jedinicama NOV i POJ da u svim odsjecima fronta gdje su Nijemci oslabili svoje garnizone smjesta preduzmu najodlučnije akcije protiv važnih uporišta i vojnih objekata neprijatelja. Naročito je važno uništavati željezničke pruge, komunikacije i druge važne vojne objekte«.

Na osnovu ovog naređenja sve jedinice su odmah preduzele odgovarajuću aktivnost na svom operativnom području. Štab 7. divizije je dobio naređenje da napada i uništava neprijateljeva uporišta i komunikacije na liniji Sisak—Sunja—Kostajnica. Tada, na toj liniji, neprijatelj je imao slijedeće snage: Petrinja — stalna posada od 2.500 — 3.000 domobrana, ustaša i kozaka, Sisak — stalna posada, koju su sačinjavali domobrani, mornarička škola, PA odbrana, i dijelovi kozачke divizije, Komarevo — posada 1. kozачke divizije od četiri eskadrona sa oko 800 kozaka i Nijemaca. Pruga Sisak—Sunja branjena

je stalnim posadama u bunkerima duž pruge. Sunja — posada sastava od domobrana, ustaša i Nijemaca, a u s. Četvrtkovac i četnici. Kostajnica — glavne snage sačinjavali su kozaci 1. konjičke divizije, sa 8 do 10 tenkova.

Sedma divizija, sa svoje četiri brigade, privremeno pridodatom Omladinskom brigadom »Joža Vlahović« i Banijskim NOP odredom (ušao u sastav divizije), dobila je zadatak, od Štaba 4. korpusa, da napadne i uništi neprijateljevu posadu u Komarevu (5 km južno od Siska). Napad je izveden 6. juna sa početkom u 23.00 sati, sa 3. 4. i Omladinskom brigadom, dok se 1. brigada nalazila na osiguranju prema Petrinji na položajima u selima Dejanovići i Klinac, a 2. brigada prema Kostajnici, na položajima u selima Mečenčani i Borojevići.

Nakon petočasovne borbe, u kojoj je postignuto iznenađenje, izvršen je postavljeni zadatak. Neprijatelj, koji je pružio žilav otpor, braneći kuću po kuću, bio je slomljen, sem u užem dijelu sela, ali pod pritiskom brigada bio je prisiljen da napusti mjesto, povlačeći se prema Sisku. Ubijeno je 5 oficira i 144 vojnika, a ranjeno oko 200. Jedinice 7. divizije imale su 21 poginulog, među kojima je bio i komandant bataljona, i 96 ranjenih. Zaplijenjen je minobacač, 2 puškomitraljeza, 27 pušaka, 4 automata, 24.450 metaka i razne druge ratne opreme. Za hrabro držanje, naredbom Štaba 7. divizije, pohvaljene su jedinice 3. brigade, 2. bataljon, 4. brigade, te 2. i 4. bataljon Omladinske brigade, kao i pojedinci.⁶⁹

Poslije ove uspješne akcije, 16. slavonska omladinska brigada »Joža Vlahović« dobila je zadatak da pohvata četnike u s. Strmen (istočno od Sunje na rijeci Sava). Napadom, koji je izvršila 9/10. juna, uspjela je da od oko 200 četnika zarobi 40 (među kojima i komandanta bataljona), dok su ostali uspjeli pobjeći pre napada. Od 40 zarobljenih, 26 je ostalo u partizanima. Ovom akcijom razbijena je jača četnička grupa u Baniji, a time i njihov uticaj na stanovništvo.

Ofanzivnost 7. divizije nije time prestala. Nakon Komareva, ona se prebacila na liniju Kostajnica—Dvor na Uni, s ciljem da poruši mostove na željezničkoj pruzi. Mostovi su bili obezbjeđeni bunkerima sa po 15 — 20 vojnika, nagaznim minama i bodljikavom žicom. Na jedan od takva tri mosta, na potoku Mlinski, izvršen je 13. juna napad sa 1. i 2. brigadom sa zadatkom da se prvo sa 6 topova likvidiraju posade u bunkerima, a zatim miniraju mostovi.

Brzo su uništeni bunker i posade u njima, sem bunkera kod mosta Volinja, ali nije činio prepreku za miniranje mosta. Međutim, dok su mineri pripremali eksploziv, naišli su tenkovi iz Kostajnice, te su se mineri povukli pre postavljanja eksploziva, tako da je zadatak samo djelimično izvršen. Ubijeno je oko 20 neprijateljevih vojnika, a jedinice divizije imale su 7 ranjenih. Za rušenje bunkera utrošeno je 177 granata i 45 ručnih bombi.

Znajući vrijeme povlačenja 1. i 2. brigade sa linije Kostajnica—Dvor na Uni, neprijatelj je 17. juna izvršio ispad iz Kostajnice prema

³⁶⁹ Arhiv VII, k. 1100 I, br. reg. 13/12, i zbornik, tom 5, knj. 28, str. 106, 139 i 206.

Mečenčanima i iz Sunje prema Gradusima. Međutim, ni brigade nisu bile nespremlne ni iznenađene. Dočekali su neprijateljeve jedinice, prešle u protivnapad i prisilile ih da se u toku dana povuku u polazne baze, sa 2 zarobljena, oko 60 mrtvih i veći broj ranjenih. Jedinice brigade imale su 3 mrtva i 13 ranjenih.

Štab 7. divizije stalno je pratio stanje i kretanje neprijatelja i tako podešavao mjesto i vrijeme izvođenja akcija. Dana 22. juna, sa jedinicama 2. brigade postavljena je zasjeda na komunikaciji Mošćanica—Češko Selo (jugozapadno od Siska) i na komunikaciji Komarevo—Novo Selo (južno od Siska), jer je neprijatelj saobraćao tim komunikacijama. I na jednu i na drugu zasjedu naišle su neprijateljeve jedinice na koje je izvršen napad. Poslije kratke, brzo izvedene akcije, neprijatelj je imao oko 50 mrtvih, dok je 2. brigada imala 6 mrtvih i 4 ranjena borca. Zaplijenjeno je 9 pušaka, automat, 2.000 metaka i dr. Zbog intervencije neprijatelja s tenkovima plijen nije mogao biti veći.

Poslije zasjeda na liniji Sisak—Petrinja prešlo se na zasjede Sunja—Kostajnica. Sa 1. 2. i Omladinskom brigadom i jednim bataljonom Banijskog NOP odreda, 26. i 27. juna, zauzeti su položaji u rejonu s. Gornji Grastovac, s ciljem da se sačeka voz. Kako voz nije nailazio, to je izvršen napad na neprijateljeve posade, koje su obezbjeđivale prugu. Zarobljena su 3, ubijena 18 i ranjena 22 neprijateljeva vojnika, a brigade su imale 3 mrtva i 21 ranjenog. Nakon toga, glavne snage su se povukle, a na istim položajima ostala je u zasjedi samo 1. brigada 7. divizije, koja je 28. juna sačekala neprijateljevo obezbjeđenje pruge i nanijela im gubitke od 15 mrtvih (Nijemaca i Talijana) i 3 zarobila, spalivši i jedan kamion. Brigada je imala 2 mrtva i 5 ranjenih.

O stanju u jedinicama i na terenu Štab 7. divizije, u svom izvještaju Štabu 4. korpusa, od 26. juna, ističe da je juni mjesec protekao u znaku preuzimanja inicijative naših jedinica sa napadima na najosetljivija mjesta duž glavnih komunikacija, te je neprijatelj bio prinuđen da pređe u odbranu. Snažni udar na neprijatelja u Komarevu (6/7. juna) imao je poseban uticaj za preuzimanje inicijative, a razbijanjem četničke grupe razbijen je njihov uticaj. Neprijatelj nije imao dovoljno snaga za ofanzivne akcije, ali je zato uporno branio prugu Sisak—Sunja—Kostajnica—Bosanski Novi—Bihać.

Štab 7. divizije ujedno predlaže da se i dalje sa cijelom divizijom nastave akcije po istim neprijateljevim komunikacijama i da se aktivira vojno-politički rad na setoru trokuta (Una—Sava—Sunja—Kostajnica) gdje je djelovala jedna samostalna četa. Predlaže se da se od čete formira bataljon, koji bi bio u sastavu Banijskog NOP odreda i koji bi neprekidno operisao na tom terenu.

Dvadesetosmog juna 1944. iz sastava 7. divizije izašla je Omladinska brigada i preko Save prebacila se u Slavoniju. Istog mjeseca (18. juna 1944. godine), po naređenju Štaba 4. korpusa i 4. brigada 7. divizije upućena je preko Banije i Korduna za Liku, gdje je ostala oko dva mjeseca, vodeći borbu u rejonu Ličko Petrovo Selo i Prijeboj. U Baniji je ostala 7. divizija sa tri brigade i Banijskim NOP odredom.

³⁷⁰ Zbornik, tom 5, knj. 28, str. 476, 511, 600, 604 i 607.

Zapovijesću Štaba 4. korpusa (komandant Bogdan Oreščanin, politički komesar Većeslav Holjevac), od 3. juna 1944. godine postavljeni su zadaci i jedinicama 8. divizije: dejstva na komunikaciji Karlovac—Ogulin, s težištem napada na Dugu Resu, u kojoj se nalazilo preko 300 ustaša i domobrana, dobro utvrđenih i zaštićenih preprekama od žice. U obližnjem utvrđenju s. Belaj nalazila se jedna satnija ustaša, kao predstraža Duge Rese i Karlovca, u kome se nalazilo oko 4.000 Nijemaca, ustaša i domobrana raspoređenih u gradu i na periferiji. Generalski Stol je takođe bio posjednut. Pri napadu na jedno od ovih uporišta snage iz drugih uporišta obavezno su pristizale u pomoć, a postojao je i oklopni voz (teretni vagoni, iznutra obzidani ciglom do pola), koji je krstario između ovih uporišta. S obzirom na jačinu neprijateljevih snaga, napad na neprijatelja u Dugoj Resi bio je nerealno postavljen zadatak.

Ipak, napad na neprijatelja u Dugoj Resi (bila je 3. stanija 3. bataljona 2. posadne domobranske brigade i jedna satnija 5. ustaškog bataljona 3. ustaške brigade — oko 300 vojnika sa 2 teška minobacača, 3 mitraljeza i 16 puškomitraljeza), izvršila je 5. juna 8. divizija: 2. brigada napadala je Dugu Resu, 1. brigada Belaj, a 3. brigada bila je na osiguranju između 1. i 2. brigade, zatvarajući teren, od Karlovca, između rejonu Korane i Mrežnice, Karlovački NOP odred fingirao je napad na neprijatelja u Bosiljevu, Lešću i Stativama, a Kordunaški NOP odred sa dva bataljona fingirao napad na Turanj i Kamensko (kod Karlovca), imajući jedan bataljon u divizijskoj rezervi. U ovim dejstvima učestvovala je i 13. divizija 11. korpusa sa 1. i 2. brigadom, koje su bile na osiguranju prema Karlovcu, Zvečaju i Generalskom Stolu, od kojih je jedan bataljon učestvovao u napadu na Dugu Resu.

Iako dobro planiran, ali nerealan, napad nije uspio. Dvanaest sati prije napada neprijateljeva posada u Dugoj Resi dobila je pojačanje, a i da nije, ono je za pola sata moglo stići. Iznenadenje nije postignuto, a neprijatelj je pružio jak otpor i intervenisao sa jačim snagama od Karlovca i Generalskog Stola, te su se naše osiguravajuće jedinice počele povlačiti. U takvoj situaciji Štab 8. divizije (komandant Miloš Sumonja, politički komesar Dušan Hrstić), pred svitanje, predložio je Štabu 4. korpusa da se napad obustavi i jedinice povuku, što je Štab korpusa i prihvatio.

Te napade, i pored toga što nisu uspjeli, GSH je ocijenio korisnim, budući da su izvedeni na posebno osjetljivom prostoru za neprijatelja, koji se te noći osjećao ugroženim na širokom prostoru oko Karlovca, što se vidi i iz izvještaja Glavnog stožera domobranstva od 7. juna:

»Noću 4/5. VI 1944. partizani su izvršili čitav niz napadaja na naša uporišta u okolini Karlovca. Najjači napadaj bio je na s. Belaj (7 km južno od Karlovca). U borbi kod Duge Rese partizani su ostavili 4 mrtva i 5 zarobili. Odbijen je napadaj na Ozalj... Nadalje, odbijen je napadaj na Ilovac, Desinac i oklopni vlak u postaji .. Izvršeni su vatreni prepadni na posadu Kamensko, Jamabol, Stative i tvornicu Petreš, sve u području Karlovac«.

U ovim borbama 8. divizija je zarobila 5, ubila 53 i ranila oko 30 neprijateljevih vojnika, a jedinice 13. divizije, koje su bile na osiguranju, ubile su 53 i ranile 75 neprijateljevih vojnika. Osmu diviziju je imala 9 poginulih, 21 ranjenog i 2 nestala borca, a 13. divizija 5 mrtvih, 3 ranjena, 7 nestalih i 2 zarobljena borca.

Na području Pokuplja, Turopolja i Žumberka neprijatelj je sa svojim čestim ispadima na slobodnu teritoriju, radi odbacivanja i razbijanja jedinica NOV i pljačke narodne imovine, težio da preotme inicijativu od 34. divizije, koja se nalazila pored njegovih glavnih komunikacija. Jedan od takvih poduhvata preduzeo je 7. juna sa — oko 500 vojnika dijelovima 1. njemačkog policijskog puka i 13. ustaške bojne iz Samobora protiv brigade »Franjo Ogulinac Seljo«, koja se nalazila sjeverno od Jastrebarskog u rejonu sela Pleševica, Vlačkovec, Kotari i Prekrižje.

Iako je neprijatelj postigao iznenađenje i uspio okružiti 1. i 3. bataljon, nije uspio razbiti jedinice brigade, koje su se sredile i prešle u protivnapad, prisilivši neprijatelja da se u toku dana povuče u polaznu bazu. U ovoj borbi neprijatelj je imao 10 mrtvih i oko 20 ranjenih, a brigada 8 poginulih, 11 ranjenih i 5 nestalih boraca i stariješina. Zaplijenjena su 2 teška mitraljeza i puškomitraljez, ali su izgubljeni 4 mazge sa samarima, 2 konja sa sedlima i 4 kazana. I ova neprijateljeva akcija bila je opomena za štabove da posvete više pažnje pitanju budnosti i borbe u takvim okolnostima.³⁷

Za to vrijeme Karlovačka brigada se nalazila duž komunikacije sjeveroistočno od Karlovca. U sadejstvu sa 2. diverzantskim bataljonom 4. korpusa, ona je izvela više diverzija na pruži Karlovac—Jastrebarsko. Za vrijeme napada 8. divizije na Dugu Resu, Karlovačka brigada je uspjela da okruži, ali ne i da likvidira neprijateljevu posadu na željezničkoj stanici Desinac.

Na sektoru Cazinske krajine neprijatelj je bio veoma aktivan. Često je napadao jedinice Unske operativne grupe, jer je računao da će ih potpuno rastrojiti, s obzirom na njihovo nedovoljno iskustvo i previranje nakon ubistva njihovog komandanta Huske Miljkovića. Međutim, i pored takvog pritiska, jedinice 1. i 2. muslimanske brigade postepeno su kroz borbu jačale i organizaciono se sređivale. Prema izvještaju GŠH Vrhovnom štabu, »stanje u Muslimanskoj Krajini se znatno popravilo. Skoro svi koji su dezertirali poslije Huskinog ubistva su prikupljeni. Organizacijski i operativno ove se jedinice jačaju».

Borbe 4. korpusa u Pokuplju i Žumberku i zajednička dejstva sa slovenačkim jedinicama

Krajem maja i početkom juna 1944. godine na sektoru 34. divizije (područje Karlovca, Pokuplja, Žumberka) pogoršala se politička situa-

cija. Naime, vlada, tzv. NDH je produžila amnestiju³⁷³ za »odmetnike« i dezertere iz domobranskih jedinica.

S druge strane, pristalice reakcionarnog vodstva HSS-a, s navedenog područja svoju glavnu aktivnost usmjerili su na odvratanje hrvatskog naroda od uključivanja u NOB. Propagirali su politiku čekanja. »Tko bu pametan, sačuvaće glavu, jer će se skoro okončati, o svemu će odlučivati velike sile, Engleska i Amerika, a ne partizani.«³⁷⁴

Seljake su zastrašivali svojom parolom: »Ako partizani pobjede, ostat ćete bez zemlje, jer bu vam je vzeli. Zato samo mir, ne krećite ni lijevo ni desno.«³⁷⁵

Koristeći snagu okupatorske i kvislinške vojske naročito u odsustvu jačih partizanskih snaga pristalice reakcionarnog vodstva HSS-a i ustaške vlasti svojom propagandom uspjevali su odvratiti dobar dio obveznika od poziva za mobilizaciju u NOV-u, i oni su umjesto u partizanske jedinice odlazili u ustaške i domobranske formacije. Tako je proces uključivanja u NOB većeg broja obveznika iz hrvatskih naselja pomenutog područja, tekao sporo.³⁷⁶

Poslije amnestije Ante Pavelića a pod snažnim ustaškim utjecajem samo u vremenu od maja do sredine jula 1944. godine, s oslobođene i poluoslobođene teritorije okruga Karlovca u neprijateljske jedinice otišlo je više od 700 za vojsku sposobnih ljudi, od kojih samo s kotara Karlovac 352.³⁷⁷ Istovremeno, iz Pokuplja k neprijatelju je otišlo ili pobjeglo više od 100, a sa Žumberka u to vrijeme u neprijateljskoj vojsci bilo je 3000-3500 ljudi.

Akcija na sektoru 34. divizije i u Cazinskoj krajini podstakla je Štab 4. korpusa da 7. juna predloži GŠH da u budućim operacijama težište usmjeri na sektor 34. divizije i Unske operativne grupe.

Prema tome planu operativna dejstva jedinica 4. korpusa odvijala bi se prema slijedećem: 8. i 34. divizija bile bi orijentisane ka izvođenju zamašnih diverzija na železničkoj pruzi Zagreb—Karlovac, a zatim da napadnu neprijatelja u Ozalju i Stativama u sadejstvu sa 13. divizijom 11. korpusa i 15. divizijom 7. slovenačkog korpusa. Jedna brigada 7. divizije na sektoru Vojnić—Karlovac, Kordunaški NOP odred prema Generalskom Stolu i Belaju, a Plaščanski NOP odred na južnom sektoru Korduna, sa zadatkom neprekidnog uznemiravanja neprijatelja sa svojih sektora. Dvije brigade 7. divizije sa Banijskim NOP odredom prema komunikaciji Sisak—Sunja—Kostajnica—Bosanski Novi, a Unska operativna grupa sa jednom brigadom 7. divizije sa aktivnošću prema komunikacijama Bosanska Krupa—Bosanski Novi.

Odlučeno je da sa 8. i 34. divizijom budu: komandant 4. korpusa Bogdan Oreščanin, politički komesar korpusa Većeslav Holjevac, šef

³⁷³ Vlada tzv. NDH donijela je 26. januara 1944. »zakonsku odredbu« kojom se obustavljaju kazneni progoni protiv odmetnika i vojnih bjegunaca koji se prijave vojnim, upravnim ili sudskim vlastima. Odredba je bila na snazi do 26. maja, a zatim produžena do 1. jula. (Zbornik, tom 5, str. 33).

³⁷⁴ HAK, Zb. 8, str. 63.

³⁷⁵ Isto.

³⁷⁶ AIHRPH, KP—219/4882a.

³⁷⁷ AIHRPH, KP—211/3555, 3513.

operativnog odsjeka Mihajlo Blažević, načelnik saniteta Tomislav Kronja i načelnik veze Adam Pavlović. Za komandovanje sa jedinicama u Kordunu, Baniji i Cazinskoj krajini ostali su zamjenik komandanta korpusa Stanko Bjelajac, načelnik štaba korpusa Petar Kleut i pomoćnik načelnika štaba Jovica Lončar.³⁷⁸

Po dolasku 8. divizije iz Korduna, 9. juna 1944, i brigade »Franjo Ogulinac Seljo« 34. divizije iz Žumberka na sektor Pokuplja, odmah je preduzeta aktivnost na željezničku prugu Zagreb—Sisak, sa napadom na neprijateljevo uporište u s. Buševac (20 km jugoistočno od Zagreba). Neprijateljevu posadu sačinjavalo je oko 500 ustaša iz Turopoljske jurišne boojne, od čega je bilo oko 250 naoružanih, a ostali, novomobilisani bez oružja. Pored jakog garnizona u Zagrebu i Sisku, neprijatelj je prugu dobro obezbjedio, pored stalnih posada i sa dva oklopna voza. U blizini Buševca neprijatelj je držao Veliku Goricu (oko 800 Nijemaca i ustaša), Kurilovac (400 kozaka), Mraclin (tri eskadrona kozaka), Turopolje (dve satnije ustaša), Rakitovec (120 ustaša), Peščenica (jedna satnija ustaša), Lekenik (jedan eskadron kozaka), Dužica (pet eskadrona kozaka) i Žazina (220 ustaša i domobrana).

Prema zapovijesti Štaba 8. divizije od 12. juna, njena 2. brigada imala je zadatak da napadne i likvidira neprijatelja u Buševcu, 1. brigada da osigura napad sa pravca Turopolja i Lekenika, a 3. brigada na osiguranju sa pravca Velike Gorice i Mraclina. Brigada »Franjo Ogulinac Seljo« bila je u rezervi 8. divizije. Jedna četa 2. diverzantskog bataljona 4. korpusa, sa jednim bataljonom Turopoljsko-posavskog NOP odreda, imala je zadatak da prugu Sisak—Zagreb poruši na više mesta.

Napad je dobro pripremljen i po planu izveden 14. juna, sa početkom u 24.00 sati, ali, doznajući za napad i neprijatelj se dobro pripremio za odbranu, zamjenivši nenaoružane sa oko 100 naoružanih ustaša, pa je imao oko 300 naoružanih ustaša. Brzim prodorom, sa upotrebom topova u streljačkom stroju, borci 2. brigade slomili su za tri sata otpor neprijatelja i zauzeli Buševac. Prva i 3. brigada pri izlasku na prugu dočekane su zasjedama, koje su brzo protjerane, ali je neprijatelj sa ukopanom pješadijom i oklopnim vozom spriječio predviđene diverzije na pruzi. Svi njegovi pokušaji da deblokira napadnutu posadu odbijeni su.

U ovoj borbi ubijeno je 117, ranjeno 130 i zarobljeno 48 neprijateljevih vojnika. Naši gubici bili su 17 mrtvih i 69 ranjenih boraca i starješina.³⁷⁹

Po odlasku Štaba 34. divizije sa brigadom »Franjo Ogulinac Seljo«, na Žumberku je ostala Karlovačka brigada sa Žumberačkim NOP odredom. Neprijatelj je to saznao i odmah sutradan, 10. juna, sa oko 2.500 Nijemaca, ustaša i legionara napao položaje Karlovačke brigade. U toku istog dana neprijatelj se sa većim brojem mrtvih i ranjenih vratio u polaznu bazu, a brigada je imala 11 poginulih, 3 ranjena i 1 zarobljenog borca.

³⁷⁸ Zbornik, tom 5, knj. 28, str. 104.

³⁷⁹ Isto, str. 384.

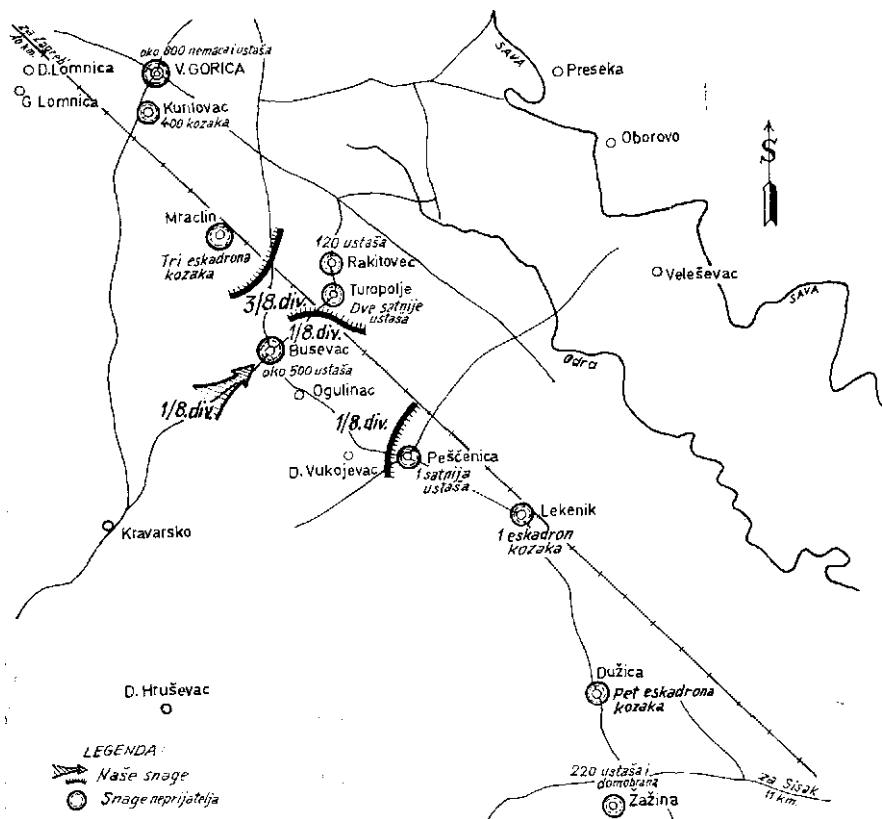
U međuvremenu je Glavni štab Hrvatske zakazao drugo tromjesečno takmičenje između korpusa i unutar njih u vremenu od 15. juna do 15. septembra 1944. godine. Bilo je predviđeno da onaj korpus koji postigne najbolje rezultate, prije svega u borbama, bude proglašen za najbolji korpus u Hrvatskoj i da dobije prelaznu zastavu GŠH. Unutar korpusa je trebalo da se istakne najbolja jedinica, a najbolja brigada iz svih korpusa da dobije proletersko zvanje. S tom odlukom GŠH upoznate su sve jedinice 4. korpusa, koje su s rasplamsalim željama za postizanje što boljih takmičarskih rezultata krenule u nove zadatke.

Nakon uspješno izvedene akcije u s. Buševac, 8. divizija, ojačana brigadom »Franjo Ogulinac Seljo« 34. divizije, upućena je prema Karlovcu za napad na neprijateljeve posade u Rečici i Blatnici (istočno od Karlovca na rijeci Kupi). Posadu u Rečici činila je 5. slunjska ustaška satnija 2. posadnog zdruga sa oko 170 ustaša, a u Blatnici 1. satnija 10. ustaške bojne sa oko 110 ustaša, domobrana i žandara. Bliži neprijateljevi garnizoni bili su Karlovac sa oko 4.000 i Drasganić sa oko 350 vojnika. Ova dva mjesta neprijatelj je držao kao predstražu Karlovca i radi političkog i mobilizacijskog djelovanja.

Napad na te dvije neprijateljeve posade, 17. juna sa početkom u 22.40 sati, izvršila je 8. divizija i to sa 1. brigadom u napadu na Rečicu i brigadom »Franjo Ogulinac Seljo« u napadu na Blatnicu, dok se 2. brigada nalazila na osiguranju izvođenja napada sa pravca Karlovca i Draganića. Radi obmane neprijatelja o našem glavnom napadu, 3. brigada 7. divizije, nekoliko sati ranije, izvršila je fingirani napad na Kamensko kod Karlovca.

Dobro pripremljen i na vrijeme izveden napad nije uspio ni na jednom mjestu. Zbog naseljenosti terena iznenađenje se nije moglo postići, jer su neprijatelja na vrijeme obavijestili njegovi saradnici, pa se pripremio za odbranu. Sa početkom napada posadu iz Blatnice je povukao za Rečicu i tu pružio jak otpor. Dobro organizovan sistem vatre sa minskim poljima i žicom, kroz koju je sprovedena struja, zatim i jaka kiša sa pomrčinom, onemogućilo je prodor naših boraca. Kada je pristigla i neprijateljeva posada iz Blatnice i s leđa počela da otvara vatru na borce 1. brigade, Štab 8. divizije povukao je jedinice od Rečice. U ovoj neuspjeloj akciji neprijatelj je imao oko 40 mrtvih, 16 ranjenih i 9 zarobljenih vojnika, dok su brigade imale 15 mrtvih i 43 ranjena borca i starješina.

I pored ovog neuspjeha, prisustvo naših jačih snaga, na ovom području imalo je političkog odraza na stanovništvo. Kako nije više bilo mogućnosti za izvođenje akcija na području Pokuplja i da se izbjegne jača neprijateljska intervencija, to je Štab 4. korpusa izdao naređenje da se obe divizije (8. i 34.) prebace na Žumberak. U toku noći 20/21. juna, prelazeći preko pruge Zagreb—Karlovac na dvadesetom km od Zagreba jedinice 8. i 34. divizije su pomoću ručnog pribora i eksploziva prekinule prugu na 50 mjesta i onesposobile je za saobraćaj 9 dana. Po dolasku u Žumberak 8. divizija se razmjestila u rejon sela

Napad na Buševac 14. juna 1944. godine

Krašić, Pribić i Slavetić, a 34. divizija u širem rejonu Sv. Jane ispod Pleševice. Istovremeno je otvoren i drugi front u Evropi, a saveznički avioni sa zapada prelijetali su u velikim formacijama iznad naših glava u pravcu njemačkih gradova. Sve je to išlo u prilog veće mobilizacije stanovnika ovoga kraja za NOB.

Odmah su počele pripreme za operaciju na Ozalj u sadejstvu s dijelovima 13. divizije 11. korpusa i 15. slovenačke divizije, koje su u to vrijeme bile na širem području sjeverno od Karlovca. Da bi zavarali neprijatelja o namjerama, sa 3. brigadom 8. divizije, Karlovačkom brigadom 34. divizije i Žumberačkim NOP odredom, izvršena je diverzija na pruzi između Jastrebarskog i s. Horvati i rušenje ceste Samobor—Jastrebarsko. Pruga je porušena na 73 mjesta, porušena su i dva mosta, a cesta prekopana na 4 mjesta.

Dok su se naše jedinice spremale za naredna dejstva ni neprijatelj nije mirovao. Pošto je otkrio dolazak i raspored naših jedinica, donio je odluku da ih sa svim raspoloživim snagama napadne i nanese što

veće gubitke. U zoru 22. juna dvije neprijateljeve kolone, sastavljene od 10. i 30. ustaške bojne, 4. bojne Zagrebačkog ustaškog posadnog zdruga i njemačkog 1. lovačkog rezervnog puka, nastupajući iz Jastrebarskog brzo su odbacile jedinice Karlovačke brigade i izbile u rejon Sv. Jane, gdje se nalazio Stab 34. divizije i brigada »Franjo Ogulinac Seljo«. Istovremeno je nastupala i kolona iz Samobora preko Pleševice sa zadatkom da se spoji sa kolonom iz Jastrebarskog i u rejonu Sv. Jane razbije naše snage.

Žilava borba vodila se na Pleševici, a zatim na Japetiću (kota 871), koja je tri puta prelazila iz ruke u ruku. Zbog nedovoljne aktivnosti Karlovačke brigade, najžilaviju borbu vodila je Seljina brigada. Ubrzo je u pomoć upućena i 3. brigada 8. divizije, koja je bočnim napadom, i organizovanijim otporom jedinica 34. divizije, prisilila neprijatelja da "se povuče u polazne baze. U toj borbi neprijatelj je imao 130 ubijenih i 75 ranjenih vojnika, a bili su osjetni i gubici 34. divizije: poginulo je 12, ranjeno 40 i nestalo 19 boraca. Među poginulima je bio i politički komesar Seljine brigade Marjan Badel, a među ranjenima zamjenik političkog komesara brigade i dva komandanta bataljona. Zbog junačkog držanja u ovoj borbi i ranijih uspjeha, GŠH prihvatio je predlog Štaba 4. korpusa i brigadu »Franjo Ogulinac Seljo« proglasio udarnom.³⁸¹

Neprijatelj nije odustao od namjere da razbije, odnosno odbaci naše snage sa Žumberka i sebi obezbjedi normalan saobraćaj na komunikaciji Zagreb—Karlovac. U vezi s tim ponovo je koncentrisao, ali ovog puta mnogo jače snage, i 27. juna izvršio napad iz Samobora, Jastrebarskog, Draganića i Ozlja na jedinice 8. i 34. divizije. U napadu su učestvovali: njemački 1. lovački rezervni puk, dijelovi 5, 13. i 30. ustaške bojne, veći boj gestapovaca, oko 500 konjanika-kozaka i oko 400 domobrana, podržani većim brojem topova, minobacača, 4 tenka, 4 blinde i 4 do 5 aviona.

Borba s ovim snagama vodila je 8. divizija, ojačana Bjelokrajinskim NOP odredom iz Slovenije i baterijom poljskih topova 7. korpusa, uz sadejstvo 34. divizije.

Prvi neprijateljev udar sačekale su jedinice 8 divizije na liniji: Vivodina—Lović Prekriški—Grandić Breg, zatim sjeverno od Krašića na sektoru Jezerine—Strmac—Pribić Crkveni i na pravcu Ozalj—Krašić. Pretrpjevši veće gubitke, neprijatelj je uspio da odbaci naše snage. Međutim, primjetivši podilaženje naših jedinica, koje su se pripremale za protunapad, povukao se pod borbom na polazne položaje. Dobivši pojačanje u toku noći, neprijatelj je, uz podršku jake artiljerijsko-minobacačke vatre, ponovo prešao u napad i u toku 28. juna uspio odbaciti naše jedinice. I ovoga puta, pretrpjevši veće gubitke, povukao se na polazne položaje.

Radi razbijanja neprijateljevog napada, Štab 8. divizije dobio je naređenje da zajedno sa 34. divizijom, noću 28/29. juna, izvrši napad i razbije neprijateljeve jedinice u rejonu Gornjeg i Donjeg Pribića.

³⁸¹ Isto, str. 572 i knj. 29, str. 170.

Napad, koji je počeo ujutro, uz artiljerijsku podršku, nije uspio, jer je neprijatelj pružio jaku organizovanu odbranu. Oko 9.00 sati prešao je u protivnapad i uz podršku avijacije odbacio naše snage na južne padine Pleševice.

Borba se nastavila i sutradan, 30. juna, kada je neprijatelj uspio da potisne naše snage i ovlada rejonom Begovo Brdo, pema Kostanjevcu. Međutim, oko 9 sati neprijatelj je zastao i sa dostignutih položaja počeo sa povlačenjem u pravcu Krašića i Draganića, gdje je izvršena smjena sa svježim snagama. Uočivši povlačenje neprijatelja prešlo se u protivnapad sa kojim je prisiljen na panično bježanje. Borba se nastavila i u toku noći međusobnim protivnapadima. U toku noći neprijatelj je dobio pojačanje i ponovo odbacio naše snage, a zatim se povukao u pravcu Krašića i Draganića.

Neprijatelj nije odustajao od namjere da odbaci i razbije naše snage, te je sa napadom nastavio i u toku 1. jula. Ojačan sa oko 500 kozaka uspio je da zauzme položaje naših jedinica, koje su se povukle sjeverno i sjeverozapadno od Krašića. Sa dostignute linije sutradan je krenuo u pravcu Lović Prekriški, ali je odbijen, kao i njegov drugi pokušaj. Kada se pripremao da izvede i treći napad, uslijedio je frontalni i bočni napad naših jedinica koje su ga prisilile da se jurišem probija i povlači za Draganić i Jastrebarsko.

U ovim šestodnevним teškim borbama, u kojima je neprijatelj upotrebio i avijaciju, nije uspeo da odbaci i razbije naše snage, koje su mu, naprotiv, nanijele osjetljive gubitke. Prema izvještaju Štaba 8. divizije, neprijatelj je imao oko 310 poginulih i oko 360 ranjenih vojnika i oficira, a naše jedinice 50 mrtvih, 194 ranjena i 9 nestalih boraca. Među poginulima je bio načelnik Štaba 1. brigade 8. divizije Dušan Kosanović i komandant Karlovačke brigade 34. divizije Franjo Molek, a među ranjenima i Joco Tarabić načelnik štaba 8. divizije. Za novog komandanta Karlovačke brigade postavljen je Boris Boca Balaš.³⁸²

Iako je izgledalo da će neprijatelj odustati od ofanzivnih napada prema Žumberku, Štab 4. korpusa raspolagao je drugim podacima, da se on priprema za nove napade. U vezi s tim Štab 4. korpusa je naredio svim jedinicama da se srede i pripreme za još teže borbe, a najteži ranjenici da se prebace u Kordun. Odlučeno je da se 3. brigada 8. divizije i Karlovačka brigada 34. divizije prebace sa ranjenicima preko pruge Zagreb—Karlovac u Pokuplje i tamo aktivno djeluje, jer je neprijatelj oslabio svoje garnizone angažujući se prema Žumberku.

Međutim, pri prebacivanju tih brigada sa ranjenicima, 7. jula neprijatelj je zaposjeo Pleševicu. Dok su ga naše jedinice protjerale prošlo je vrijeme i više se nije moglo krenuti, jer je bilo nemoguće da se u toku noći ranjenici prebace preko pruge. Zbog toga su brigade vraćene na svoje položaje, a ranjenici u bolnicu. Za vrijeme trajanja neprijateljeve ofanzive, koja je počela 10. jula, ranjenici sa brigadama upućeni su u Kordun pravcem Črnomelj—Vinica—Ponikve—Trošmarija—Gojak i Gornje Dubrave, gdje su prugu Karlovac—Ogulin i rijeku Mrežnicu, prešli 14/15. jula.

U rejonu Gornje Dubrave sačekala ih je 3. brigada 7. divizije, koja je noć ranije na tom sektoru razbila neprijateljev transport sa 150 vojnika, a ujutro samo jedan čas prije nailaska ranjenika, protjerala neprijateljevu kolonu od oko 200 vojnika, koja je napadom od Generalskog Stola pokušala da im omete prelaz. U toj borbi zarobljena su 2, ubijena 22 i ranjeno oko 60 neprijateljeva vojnika, ubijeno je i 60, a ranjeno 40 konja. Istovremeno, i 3. brigada 8. divizije, koja je obezbjeđivala prelaz ranjenika preko pruge i Mrežnice vodila je borbu sa jednom satnijom legionara, koju je uspjela odbaciti i nanijeti gubitke od 12 mrtvih, 8 ranjenih i 4 zarobljena legionara. Ni 3. brigada 7. divizije, ni 3. brigada 8. divizije nisu imale vlastite gubitke.

Očekivani napad koji je neprijatelj preduzeo u Žumberku otpočeo je 10. jula 1944. godine s ciljem da odbaci naše snage od komunikacije Zagreb—Karlovac i borbu prenese na oslobođenu teritoriju, te da ovlada Žumberkom i Bijelom Krajinom (u Sloveniji) radi pljačke, paljenja i represalija nad civilnim stanovništvom i da uspostavi vezu pravcem Ozalj—Metlika—Novo Mesto. U napadu su učestvovali 1. donski i 4. kubanski konjički kozački puk, 5, 10, 13. i 30. ustaška bojna, bataljon gestapovaca i dva bataljona 1. njemačkog lovačkog rezervnog puka, sa ukupno oko 7.000 vojnika. Raspolagali su sa 16 topova, 60 do 70 teških minobacača i većim brojem malih minobacača, sa dosta automatskog oružja i podršku avijacije.

Od naših snaga u ovim borbama učestvovala je 8. i 34. divizija (bez dvije brigade koje su otpratile ranjenike u Kordun), 4. i 5. brigada 15. slovenačke divizije i Bjelokrajinski NOP odred. Od težeg naoružanja imale su jednu bateriju topova, a za minobacače nije bilo mina. Oskudevalo se i u streljačkoj municiji. Ovim jedinicama rukovodio je operativni štab sa komandantom Rajkom Tanaskovićem, načelnik operativnog odeljenja GSS, a od 15. jula Pero Popivoda, komandant 7. slovenačkog korpusa, i političkim komesarom Većeslavom Holjevcem, političkim komesarom 4. korpusa, jer su komandant 4. korpusa i komandant 8. divizije po zadatku otišli na Kordun.

U ovim borbama, koje su trajale od 10. do 16. jula, neprijatelj je prodirao istim pravcima, kao i u ranijim napadima, od 27. juna do 2. jula, s težištem iz Krašića i Ozlja. Ovoga puta nije se zadovoljio upadom u Žumberak, već je nastojao da proдре na slobodnu teritoriju Slovenije, ovlada Metlikom i deblokira svoje snage u Novom Mestu. Brojno i tehnički nadmoćniji, neprijatelj je relativno lako prodro do ispred Metlike, ali je tu bio prisiljen da od 12. do 16. jula vodi borbe i tek 16. jula da zauzme Metliku. Međutim, ubrzo je, zbog pretrpljenih gubitaka i protivnapada napustio Metliku i povukao se u polazne baze, čime je i ovaj neprijateljev napad završen.

U ovim borbama jedinice su pretrpjele teške obostrane gubitke. Ocjenjuje se da je neprijatelj imao 1.000 — 1.100 vojnika izbačenih iz stroja, a jedinice 4. korpusa 26 mrtvih, 103 ranjena i 13 nestalih boraca i starješina, dok je 7. korpus imao oko 40 mrtvih i 110 ranjenih. Štab 1. brigade 8. divizije ostao je bez svojih članova — poginuo je Miloš Kljajić, komandant brigade, a ranije i načelnik štaba brigade Dušan

Kosanović, a ranjeni su Pajo Samardžija, zamjenik političkog komesara brigade Mile Lalić, operativni oficir brigade. Do postavljenja Sime Mikašinovića za komandanta brigade, ovu dužnost je privremeno vršio Milutin Karaš.

1

Neprijatelj nije ostvario svoje namjere, mada je imao djelimičnog uspjeha. U selima koja je zauzeo, popalio je veći broj kuća, oteo hranu i odeću, te vršio nasilja, naročito nad ženama. Prema izvještaju Operativnog štaba od 17. jula 1944. godine »naše jedinice, kako hrvatske tako i slovenske, držale su se u ovim borbama vrlo dobro. Zajedničkom borbom sprskih, hrvatskih i slovenskih brigada utvrđeno je njihovo borbeno bratstvo i jedinstvo i pojačano međusobno povjerenje. U naročito teškim okolnostima borile su se jedinice 4. korpusa, jer je ishrana bila vrlo slaba, sa slabom odjećom i obućom i nedostatkom municije«.³⁸³

Uspješnim razbijanjem neprijateljeve ofanzive na teritoriji Žumberka i na dijelu Bijeke krajine u Sloveniji, 18. jula 1944. održana je svečana smotra brigada u Metljiki. Na smotri, nazvanoj »Smotra bratstva i jedinstva«, učestvovala su jedna slovenačka brigada, Karlovačka brigada 34. divizije NOVJ, koja je bila popunjena pretežno borcima i starješinama Hrvatima, i 2. brigada 8. kordunaške divizije, čiji su sastav uglavnom sačinjavali borci srpske narodnosti. Na zboru je prisustvovalo više od 5.000 ljudi, žena i omladine Bijeke krajine i Žumberka. U određeno vrijeme počela je parada. Prilikom prolaska brigada pored svečane tribine, iz hiljada grla klicalo se Komunističkoj partiji Jugoslavije, drugu Titu, SKOJ-u, bratstvu i jedinstvu jugoslovenskih naroda i Crvenoj armiji.

Poslije parade održan je narodni zbor u šumici kraj Metljike. I zbor se odvijao u znaku bratimljenja Srba, Hrvata i Slovenaca. Boravak brigada iz Hrvatske na teritoriji Slovenije bio je u znaku manifestacija solidarnosti i bratimljenja naših naroda. Ovako topao doček priređen je partizanskim jedinicama jer su one, dotadašnjim pobjedama nad neprijateljem stekle veliki ugled i simpatije kod tamošnjeg stanovništva.

Prilikom prolaska kroz Bijelu krajinu borci su dočekivani sa velikim oduševljenjem. U to vrijeme cijela Bijela krajina bila je ispisana parolama: »Življeli pobjednici kod Metljike«, »Živjelo bratstvo i jedinstvo jugoslovenskih naroda«, itd. Najdirljiviji doček jedinica Glavnog štaba NOV i POH bio je pri ulasku u s. Gradac na putu Metljika — Crnomelj. Zene i omladina napravili su špalir kroz koji su prolazile brigade 8. kordunaške udarne divizije i jedinice 34. divizije. Svaki borac dobio je komad kruha, glavicu luka i čašu vina. To je bilo najviše što je narod tih krajeva Slovenije mogao u to vrijeme pokloniti svojim borcima.

Dolaskom u Crnomelj održan je još jedan miting, na kome su, pored naroda prisustvovala i jedinice 8. i 34. divizije NOVH. I ovaj miting je organizovan u znaku pobjeda naših zbratimljenih jedinica, za slobodu, bratstvo i jedinstvo. Narod i predstavnici narodne vlasti i

³⁸³ Isto, str. 277, 398, 471 i 515.

vojske Črnomelja nastojali su da na svakom koraku ispolje svoju ljubav i zahvalnost prisutnim partizanima koji su se borili za odbranu njihovih domova i sela. Zaokupljeni pažnjom domaćina, borci su bar za trenutak uspjeli zaboraviti svoje poginule drugove, čije su kosti ostale na brdima Žumberka i Bijeje krajine.

Zbog situacije u Lici i Pokuplju, Glavni štab NOV i POH je 13. jula 1944. godine naredio Štabu 4. korpusa da 8. diviziju vrati na Kordun, a 34. diviziju na njen sektor, gdje su se nalazili Žumberački i Turopoljsko—Posavski NOP odredi. Sa 8. divizijom na Kordun je prebačeno i oko 250 ranjenika, koji su bili sklonjeni sa Žumberka u Sloveniju. Transport i obezbjeđenje ranjenika vršila je 1. i 2. brigada 8. divizije i brigada »FOS«, istom marš-rutom kuda se kretala i ranija grupa ranjenika. Prešavši rijeku Kupu, Dobru i Mrežnicu, te cestu i prugu Karlovac—Ogulin, kod Donjih Dubrava, divizija je sa ranjenicima stigla na Kodrun 22. jula 1944. godine.

Doček i obezbjeđenje ranjenika i jedinica koje su ih pratile, za prelaz preko ceste i pruge Karlovac—Ogulin, izvršila je 3. brigada 8. divizije, koja je u Kordun dopratila prvu grupu ranjenika. Pošto su ranjenici prešli rijeku Mrežnicu, jedinice 3. brigade su odbile prelaz neprijatelja preko Mrežnice za Kordun, u rejonu Zvečaja i razbile kolonu od 8 kamiona kod Tounja. Tom prilikom spaljeno je 5 kamiona, 8 zarobljeno, ubijeno 30, a ranjeno 23 neprijateljevih vojnika.

Za period april-juni 1944. godine jedinice 4. korpusa bile su vrlo aktivne i izvele su 70 što većih što manjih akcija i 66 diverzantskih. Zarobljena su 163, ubijeno 2.763 i ranjeno 3.683 neprijateljevih vojnika. Naše jedinice su imale 299 mrtvih, 1.051 ranjenog i 140 nestalih boraca i stariješina. Zaplijenjeno je: 1 PT top, 2 teška i 2 laka minobacača, 11 puškomitraljeza, 288 pušaka, 10 automata, 350 ručnih bombi, uništeno: 1 top, 3 tenka, 13 kamiona, dignuto u vazduh 49 vozova, pruga presječena na 276 mjesta, promet stajao 707 sati, oštećeno: 1 tenk, 2 oklopna vozila, 3 kamiona, 9 lokomotiva, 72 vagona, a uništeno 30 lokomotiva, 187 vagona, i dr. Izgubljeno je: 2 teška i 1 laki minobacač sa 25 mina, 2 topa, 3 teška i 14 puškomitraljeza, 2 automata, 102 puške, 13 kazana, 51 konja sa 3 kola, 18 samara, i dr.³⁸⁴

Borbe u Baniji i Cazinskoj krajini jula 1944. godine

Po povratku 8. divizije iz Pokuplja i Žumberka u Kordun, njene brigade su raspoređene: 1. brigada na prostoru Tušilović—Krnjak, 2. brigada Plaški—Perjasica i 3. brigada Slunj—Rakovica. Istovremeno se Štab 8. divizije dogovorio sa Komandom 1. i 2. kordunaškog vojnog područja i Okružnim narodnooslobodilačkim odborom o planu žetve, vršidbe i radne snage, kao i o obezbjeđenju ovih radova. U vezi s tim, 1. brigada je vršila obezbjeđenje od Karlovca sa prostora Tušilovački Cerovec—Vukmanić—Skakavac, 2. brigada sa pravca Bihaća i Vaganca

iz rejona Drežnik Grada i Rakovice i 3. brigada prema Ogulinu i Dugoj Resi sa prostora Perjasica—Primišlje—Plaški.

Odlaskom 8. divizije za Kordun, Štab 34. divizije sa Karlovačkom brigadom i brigadom »Franjo Ogulinac Seljo«, zadržao seldo kraja jula na sređivanju jedinica i mobilizaciji ljudi za NOV u rejonu Trošmarija, područje dejstva Karlovačkog NOP odreda, koji je bio u sastavu 34. divizije. Noću, 28/29. jula, Štab 34. divizije sa brigadom »Franjo Ogulinac Seljo« prebacio se preko Korduna za Pokuplje.

Dok su 8. i 34. divizija vodile borbe u Pokuplju i Žumberku, 7. divizija je sa 1. i 2. brigadom nastavila borbe u Baniji, a prema naređenju Štaba 4. korpusa, njena 3. brigada je bila u Kordunu, sa orijentacijom prema Karlovcu i komunikacijama Karlovac—Ogulin, a 4. brigada prema Bihaću iz rejona Plitvičkih jezera. Po dolasku 3. brigade 8. divizije sa ranjenicima u Kordun, 15. jula koju je prihvatila 3. brigada 7. divizije u rejonu Dubrava, ova se brigada vratila nazad u Baniju, u sastav svoje 7. divizije.

Prugu Sisak—Sunja—Kostajnica—Dvor na Uni, iako je više puta bila rušena, neprijatelj je popravio i vršio saobraćaj, obezbjeđujući je, pored stalnih posada i zasjedama duž pruge po selima. Međutim, aktivnost 7. divizije bila je i dalje na toj komunikaciji. Noću, 5/6. jula, jedinice 1. brigade porušile su je na 34. mjestu, vodeći istovremeno borbu sa neprijateljevim osiguravajućim djelovima, na deonici Sunja—Kostajnica, u kojoj je neprijatelj imao više mrtvih i ranjenih, a brigada je imala 4 mrtva, 4 ranjena i 2 nestala borca, koji su naišli na zasjedu.

Slijedeću akciju, sa napadom na neprijateljeva osiguranja pruge, izvela je 1. brigada (tada je imala 1.025 boraca i starješina) sa Banijskim NOP odredom, 11. jula u rejonu sela Kinjačka i Brđani (na pruzi Sisak—Sunja), ojačana inžinjerijskom četom, artiljerijskim divizionom i PT baterijom. Neprijatelj se nalazio u zidanim bunkerima, a posadu bunkera sačinjavala su 4 Nijemca i 9 domobrana sa 1 teškim i 1 puškomitraljezom. Prilaz bunkerima bio je zaštićen minama i bombama na bodljikavoj žici.

Sa napadom koji je trajao od 3.20 do 4.30 sati, uništen je jedan bunker sa posadom, a drugi samo oštećen. Zbog intervencije neprijatelja od Blinjskog Kuta, jedinice su se povukle u polazne rejone. U ovoj akciji neprijatelj je imao 3 zarobljena i 15 ubijenih Nijemaca i domobrana, a brigada 5 lakše ranjenih. Zaplijenjen je 1 teški i 1 puškomitraljez, 6 pušaka, 1.200 metaka i druga oprema.³⁸

Nakon ove akcije uslijedio je napad sa 1. i 2. brigadom, 17. jula, na neprijateljeve posade u s. Stubalj i željezničku stanicu Gornji Hrastovac (na pruzi Sunja—Kostajnica). Posadu u Stublju sačinjavalo je oko 80 kozaka i Nijemaca u rovovima i bunkerima, a u Gornjem Hrastovcu dvije satnije domobrana iz 35. gorske pukovnije, koji su, pored obezbjeđenja pruge, imali i zadatak da spreče pokret naših jedinica za trokut i Slavoniju, i obratno. Međutim, zbog nejednovremenog napada bataljona i slabe koordinacije, napad na Stubalj nije uspio,

a sa željezničke stanice Hrastovac, pod dejstvom naše artiljerije, neprijatelj se povukao za Sunju. Zarobljeno je 7, a ubijeno 11 neprijateljevih vojnika, dok su brigade imale 7 mrtvih i 15 ranjenih. Zaplijenjeno je 2 puškomitraljeza, 10 pušaka, 66 mina za minobacače, 12.000 metaka i druge opreme.³⁸⁶

Poslije napada na Stubalj i Hrastovac na redu je bila posada na željezničkoj stanici Brđani (6 km sjeverozapadno od Sunje) jačine jedne čete (domobrana, ustaša i Nijemaca) razmještene po bunkerima od tvrdog materijala, od kojih su dva bila na sprat. U napadu, koji je počeo 22. jula u 4.00 sata, učestvovala je 1. brigada, dva bataljona 2. brigade i dva bataljona 3. brigade i dio artiljerijskog diviziona, s ciljem da se likvidira neprijatelj, uništi željeznička stanica i time stvore uslovi za rušenje pruge.

Neprijatelj je spremno dočekaio naše jedinice, jer je preko civila doznao za napad. Artiljerijska oruđa zbog jake neprijateljeve vatre nisu bila dobro postavljena, te je njihovo gađanje ostalo bez većeg efekta. U dvočasovnoj borbi likvidiran je samo jedan bunker s posadom, nakon čega su se jedinice povukle, uz gubitke od 5 poginulih i 29 ranjenih boraca. Neprijateljevi gubici iznosili su 25 ubijenih i 5 zarobljenih vojnika.³⁸⁷

U toku noći 25/26. jula, jedinice 7. divizije su uz pomoć jedinica 6. slavonskog korpusa, prebacile iz Slavonije, preko Save, 5 vagona žita, koje se preko Banije i Korduna transportovalo za Gorski kotar i Liku. Svi neprijateljevi pokušaji da ometu ovo prebacivanje bili su osuđeni. Tom prilikom pruga Sunja—Kostajnica bila je presječena na 26. mjestu, a Sunja—Dubica na 8 mjestu.³⁸⁸

Naredna akcija izvedena je na neprijateljevu posadu u Kostajničkom Majuru, koja je osiguravala put i prugu Kostajnica—Sunja i ometala veze sa trokutom i Slavonijom. Posadu su sačinjavali 6. i 7. bojna i 5. satnija 2. bojne 5. gorske pukovnije. Napad koji je izvela 3. brigada 7. divizije, 28. jula sa početkom u 2.00 sata, a 1. brigada i Banijski NOP odred vršili su osiguranje izvođenja ove akcije, nije uspio. U toku borbe ustanovljeno je da je posada znatno jača nego što se to prije napada znalo, tako da je pred 3. brigadom bio tri puta jači neprijatelj. Pošto nije bilo izlaza za uspjeh, Stab brigade je predložio povlačenje, što je i usvojeno. Brigada je imala 5 poginulih i 24 ranjena borca i stariješinu, a neprijatelj 26 mrtvih, 9 ranjenih i 1 zarobljenog vojnika.³⁸⁹

Za vrijeme borbi 7. divizije u Baniji njena 4. brigada uspješno je spriječavala prodor neprijatelja od Bihaća preko Ličkog Petrovog Sela i Prijeboja na slobodnu teritoriju Like. Međutim, u toku 30. juna jedna ustaška bojna probila se u Vaganac odakle je nastavila prema Drežnik Gradu. Nju je u blizini raskrsnice puteva Bihać—Slunj i Slunj—Plitvice

³⁸⁶ Zbornik, tom 5, knj. 31, str. 204.

³⁸⁷ Zbornik, tom 5, knj. 29, str. 659 i knj. 31, str. 205.

³⁸⁸ Isto, str. 624.

³⁸⁹ Zbornik, tom 5, knj. 31, str. 206.

4. brigada ojačana jednim bataljonom Plaščanskog NOP odreda, protivnapadom prisilila na povlačenje za Vaganac, uz gubitke oko 40 mrtvih i ranjenih.

Četvrtog jula 4. brigada je napala na Vaganac, a dijelovi 35. divizije 11. korpusa na neprijatelja u Ličkom Petrovom Selu. Neprijatelj je napad odbio, a zatim se probio i ušao u Prijeboj.

Glavni štab NOV i POH je depešom od 13. jula 1944. godine naredio Štabu 11. korpusa (komandant Mićun Šakić, politički komesar Artur Turkulin) da iskoristi 4. brigadu 7. divizije za otvaranje pravca Lika—Kordun, komunikacijom, Korenica—Prijeboj—Poljanak i Ličko Petrovo Selo—Prijeboj—Plitvički Ljeskovac i da ih drži u svojim rukama. Izvršavajući zadatak, 4. brigada je prvo izvršila napad na neprijatelja u Prijeboju gdje se nalazilo oko 400 slunjskih ustaša.

Borba, koja je počela 17. jula u 22.00 sata, prisilila je neprijatelja da se povuče u Ličko Petrovo Selo, sa oko 60 mrtvih i oko 100 ranjenih ustaša. Gubici brigade bili su 4 mrtva i 31 ranjeni borac. U toku 18. jula neprijatelj je dobio pojačanje iz Bihaća i ponovo krenuo iz Ličkog Petrovog Sela prema Prijeboju u koji je i ušao istog dana, odbacivši naša dva bataljona. Odmah zatim, 4. brigada je zajedno sa 1. brigadom 35. divizije, izvršila protivnapad i odbacila neprijatelja u polaznu bazu — Ličko Petrovo Selo. Brigada je imala 5 ranjenih. Nakon ove akcije brigada se prebacila u rejon Rakovice.³⁹⁰

U Cazinskoj krajini jedinice Unske operativne grupe su često vodile odbrambene borbe s ustaškim jedinicama koje su gotovo svakodnevno vršile ispade na slobodnu teritoriju, a povremeno i same vršile napade i diverzije na komunikaciju Bihać—Bosanska Krupa. GŠH, s obzirom na uključivanje muslimanskog stanovništva u NOB, bio je posebno zainteresovan za to područje i kod Štaba 4. korpusa insistirao da se slobodna teritorija održi, pa ako je potrebno i sa dovlačenjem jedinica sa drugog sektora. Međutim, sa izvođenjem manjih akcija jedinice UOG su sve više prelazile iz defanzive u ofanzivu. Drugog jula uspješno su odbile ispad ustaša iz Cazina, a odmah zatim sa udarnim grupama nanosili neprijatelju gubitke i u Cazinu. Noću 9/10. jula, sa dva bataljona izvršen je napad na neprijatelja u Križu (periferija Bihaća) i porušen most na komunikaciji Bihać—Otoka.

Do žestokih okršaja došlo je u šestodnevnim borbama (od 19. do 24. jula 1944. godine) na liniji Cazin—Pećigrad, sa 5. ustaškom bojnom i dvije čete legionara iz 373. njemačke divizije, podržani sa tri topa i osam tenkova. Neprijatelj je uspio odbaciti jedinice UOG i zauzeti Pećigrad, gdje se organizovao za odbranu. Svi pokušaji da ga se odbaci nisu uspjeli, ali je sve do 24. jula zadržana pomoć iz Cazina. Međutim, toga dana su se spojili, zajedno napustili Pećigrad i povukli se za Cazin.

U šestodnevnim borbama neprijatelj je imao 2 zarobljena, 33 mrtva i oko 40 ranjenih vojnika, a jedinice UOG 14 poginulih, 16 ranjenih i 2 odbjegli borca k neprijatelju. Aktivnošću jedinica UOG neprijatelju je onemogućeno da zavlada Cazinskom krajinom, sem što je sa jačim snagama uspijeva da povremeno prokrstari po terenu, ali je to uvijek plaćao velikim gubicima u ljudstvu i materijalu.³⁹¹

³⁹⁰ Isto, str. 203.

³⁹¹ Zbornik, tom 5, knj. 29, str 558 i 587.

U toku jula 1944. godine jedinice 4. korpusa zarobile su 18, ubile oko 530 i ranile oko 430 neprijateljevih vojnika, dok su same imale 25 mrtvih, 129 ranjenih i 4 nestala borca. Uništena je 31 lokomotiva, 201 vagon, 2 bunkera, 3 mosta, a pruga: Ogulin—Karlovac—Zagreb—Sisak—Sunja—Kostajnica, porušena je na 195 mjesta zbog čega je saobraćaj bio obustavljen u vremenu od oko 820 sati. Diverzijom je uništeno i oko 800.000 kg aviobombi.³⁹²

Borbe 4. korpusa u avgustu 1944. godine

Prema izvještaju Štaba 4. korpusa od 7. avgusta 1944. godine, upućenog Glavnom štabu NOV i POH, vodi se da je 4. korpus tada imao tri divizije, Unsku operativnu grupu, haubički divizion, diverzantski bataljon, pontonirski bataljon, četvu za vezu i auto-četvu, čija je formacija bila sljedeća:

— Sedma divizija: četiri brigade (brigade su imale po 4 bataljona), dva NOP odreda, artiljerijski divizion sa 3 baterije, četa za vezu, inženjerijska četa, bolnička četa i izviđački vod. (Od jednog bataljona Banijskog NOP odreda i novoformiranog bataljona formiranje Banijski NOP odred — drugog sastava, koji je sa jednim bataljanom djelovao u trokutu, a drugim između pruge Sunja—Dubica i rijeke Save. Komandant ovoga odreda bio je Mile Martinović, a politički komesar Dragan Rula. Od Banijskog NOP odreda — prvog sastava uzet je još jedan bataljon za popunu jedinica 7. divizije, tako da je svaki NOP odred imao po dva bataljona;

— Osmu diviziju: tri brigade (1. i 2. brigada imale su po pet bataljona, a 3. brigada četiri bataljona i svaka prateću četvu, četvu za vezu, minerski i bolnički vod), artiljerijski divizion, bolnička četa i izviđački vod. (Peti bataljon od po 300 boraca formirani su od rasformiranog Kordunaškog i Plašćanskog NOP odreda. Ovi bataljoni nisu odlazili sa divizijom prilikom njenog odlaska sa Korduna, već su tu ostajali i jedan je djelovao prema Karlovcu, a drugi prema Tounju, Oštarijama i Josipdolu pod rukovodstvom operativnog štaba za Kodrun, umjesto rasformiranog štaba grupe odreda;

— Tridesetčetvrtu diviziju: dvije brigade, tri NOP odreda i četvu za vezu. Brigade (Karlovačka i Seljina) su imale po četiri bataljona, prateću četvu, četvu za vezu, minerski i bolnički vod. Žumberački NOP odred imao je četiri bataljona, četvu za vezu, prateću četvu, minerski i bolnički vod, Turopoljski NOP odred je imao dva bataljona i prištapske jedinice kao i Žumberački NOP odred. Ranije formirani Ruski bataljon ušao je u sastav Seljine brigade, a Posavski bataljon upućen je u sastav 10. korpusa. Karlovački NOP odred imao je jedan bataljon, tri samostalne čete, vod za vezu, minerski i bolnički vod;

— Unsku operativnu grupu: Štab grupe sa stražom, izviđačkom četom, topovskim odeljenjem i inženjerijskim vodom, dvije brigade sa po četiri bataljona, četvu za vezu i prateću četvu;

³⁹² Isto, str. 414 i knj. 33, str. 261.

— Haubički divizion: tri baterije i vod za vezu;
— Pontonirski bataljon: dvije čete;
— Diverzantski bataljon: tri čete koje su djelovale na sektoru: Zagreb—Karlovac, Zagreb—Sisak i Sisak—Sunja—Kostajnica, Sunja—Dubica.

Još su postojale dvije aero-baze sa po jednom aerodromskom četom pod neposrednom komandom Komande vojne oblasti 4. korpusa.³⁹³

Tada, u avgustu, posebna pažnja je, prema direktivi Vrhovnog štaba, bila posvećena mobilizaciji novih boraca i vojno-političkom učvršćenju jedinica. Priliv novih boraca morao je biti znatno veći od gubitaka, zbog čega je trebalo prvenstveno izvoditi takve akcije koje su stvarale uslove za mobilizaciju novih boraca. Na operativnom području 4. korpusa izgledi za mobilizaciju novih boraca postojali su u Pokuplju, na Karlovačkom Rektoru i u Cazinskoj krajini, dok su Kordun i Banija, kao i jedan dio Žumberka, već ostali bez rezervi u ljudima sposobnim za vojsku.

Da bi stekao uvid o brojnom i nacionalnom sastavu jedinica, a zatim odredio rejone u kojima bi se vršila mobilizacija, Glavni štab Hrvatske je od svih štabova Korpusa zatražio da mu se dostavi brojni pregled nacionalnog sastava za svaku brigadu i NOP odred, iskazujući samo Srbe i Hrvate. Na taj zahtjev Štab 4. korpusa je 2. avgusta depešom odgovorio:

— Sedma divizija: 1. brigada — 917 Srba i 28 Hrvata, 2. brigada - 847 Srba i 39 Hrvata, 3. brigada — 872 Srbina i 38 Hrvata, 4. brigada - 871 Srbin i 294 Hrvata, NOP odred Banije - 661 Srbin i 26 Hrvata, svega: 4.078 Srba i 425 Hrvata - ukupno 4.503.

— Osmu diviziju: 1. brigada — 1.135 Srba i 173 Hrvata, 2. brigada - 1.375 Srba i 172 Hrvata, 3. brigada - 1.378 Srba i 246 Hrvata, svega: 3.888 Srba i 591 Hrvat - ukupno 4.479.

— Trideset četvrta divizija: brigada »Franjo Ogulinac Seljo« — 811 Hrvata i 25 Srba, Karlovačka brigada - 593 Hrvata i 22 Srbina, Karlovački NOP odred - 269 Hrvata i 15 Srba, Žumberački NOP odred — 716 Hrvata i 13 Srba, Turopoljsko-posavski NOP odred — 478 Hrvata i 34 Srbina, svega: 2.867 Hrvata i 109 Srba — ukupno 2.976, odnosno svega u operativnim jedinicama Korpusa, bez Unske operativne grupe, Kordunaškog i Plašćanskog NOP odreda, te Komande vojne oblasti i prištapskih jedinica Štaba korpusa, bilo je 8.075 Srba i 3.883 Hrvata.³⁹⁴

Sa početkom avgusta 1944. neprijatelj je na teritoriji Korpusa i dalje uglavnom držao i branio komunikacije: Bihać—Bosanski Novi—Kostajnica—Sunja—Sisak—Zagreb—Karlovac—Ogulin, sa slijedećim snagama i rasporedom: 3. ustaški zdrug u Karlovcu i na pruži Zagreb—Karlovac—Ogulin, 8. ustaški zdrug na liniji Sisak—Sunja—Kostajnica—Bosanski Novi—Ostrožac—Cazin, dio snaga Pavelićevog tjelesnog zdruza bio je u Zagrebu i Karlovcu, 2. posadni zdrug u Karlovcu, Ozlju

³⁹³ Zbornik, tom 5, knj. 31, str. 121.

³⁹⁴ Zbornik, tom 5, knj. 29, str. 609.

i Jastrebarskom, 4. posadni zdrug u Sisku, Petrinji i Sunji, Zagrebački posadni zdrug u Zagrebu i na pruži Zagreb—Sisak, dio 1. kozačke divizije na pruži Zagreb—Sunja—Kostajnica i Sunja—Dubica, 4. lovački zdrug na pruži Dobrljin—Dvor na Uni—Bosanski Novi—Prijeđor, dio 373. divizije na liniji Bosanski Novi—Bihać, dio 392. divizije na liniji Ogulin—Josipdol—Generalski Stol, 1. lovački rezervni puk u Karlovcu i Jastrebarskom, te nešto drugih (željezničkih, žandarmerijskih, milicionerskih) jedinica NDH.³⁹⁵ Kao istureno uporište Bihaća neprijatelj je sa ustaškim snagama držao Vaganac u Kordunu.

Ovakav raspored i grupisanje neprijateljevih snaga nije dozvoljavao jedinicama Korpusa da izvode veće korpusne operacije. Činjenica je da neprijatelj nije više bio u stanju da napada slobodnu teritoriju, već samo da na nju vrši pojedinačne ispađe. Zbog toga je Štab Korpusa, usmjerio napade svojih jedinica na manja neprijateljeva uporišta, na rušenje komunikacija i pružanje pomoći partizanskim jedinicama u Moslavini i Podravini.

Osma divizija bila je orijentisana na komunikaciju Karlovac—Ogulin, 7. divizija na liniji Dvor na Uni—Kostajnica—Sunja—Sisak—Petrinja, 34. divizija Sisak—Zagreb—Karlovac, a Unska operativna grupa se i dalje nalazila u Cazinskoj krajini prema Cazinu i komunikaciji Bihać—Bosanska Krupa. Pošto se neprijatelj nije kretao noću, to su jedinice Korpusa noću zauzimale pogodne položaje, pored komunikacija, i danju sačekivale i napadale ga u pokretu.

Sprovođeci ovakav plan akcija, Štab 7. divizije je noću 1/2. avgusta sa 1. i 3. brigadom i Banijskim NOP odredom zaposjeo položaje pored pruge Sunja—Kostajnica (u rejonu Gornji Hrastovac — Graboštani) s ciljem da sačeka i napadne neprijateljeve snage koje bi se kretale tim pravcem. Saznavši za prisustvo naših snaga, a radi njihovog odbacivanja od pruge, iz rejona Sunje napad je izvršilo oko 180 kozaka, četnika i Nijemaca. Neuspjevši u svome poduhvatu, bili su prisiljeni da se vrate u polaznu bazu sa 6 mrtvih i više ranjenih vojnika, dok su naše jedinice imale 6 ranjenih.³⁹⁶

Na području Sunje nalazila se i jedna tzv. 1. četnička samozaštitna brigada, jačine oko 150 četnika, koji su iz svoga uporišta postavljali zasjede, sačekivali i ubijali partizanske kurire, patrole i služili Nijemcima, ustašama i kozacima kao vodiči za pljačku sela, te odvođenje i ubijanje političkih radnika i organizatora narodne vlasti.

Napad na tu četničku brigadu u selima Lađevčane i Četvrtkovac, kod Sunje, izvršila je 1. brigada 7. divizije, 5. avgusta sa početkom napada u 2.00 sata. Od oko 150 u selu se našlo oko 70 četnika, dok su ostali izašli iz svojih sjedišta. Napad 1. brigade bio je tako silovit da se četnici nisu ni snašli. Za pola sata borbe dva su četnika zarobljena, a 60 do 70 je ubijeno, dok su jedinice brigade prošle bez vlastitih gubitaka. Zaplijenjena su 2 teška mitraljeza, 20 pušaka, 6.000 metaka, 20 ručnih bombi, 13 konja, arhiva štaba četničke brigade i druga

³⁹⁵ Zbornik, tom 5, knj. 31, str. 122.

³⁹⁶ Isto, str. 33.

oprema. Ovom akcijom razbijena je četnička brigada i zadat im jak udarac, tako da se poslije toga nisu ni oporavili.³

Nakon nekoliko uspješnih napada na neprijateljeve posade na pruži Sisak—Sunja, jedinice 7. divizije su uspjele da očiste prugu od neprijateljevih posada i njihovih utvrđenja na prostoru između Blinjskog Kuta i Brđana i time stvorili povoljne uslove za napad na neprijateljeve transporte na tom dijelu željezničke pruge.

Na istom prostoru, 11. avgusta zasjedu je postavila 1, 3. i 4. brigada 7. divizije, očekujući nailazak voza. Istog dana u 14.30 sati voz je naišao i naletio na pet postavljenih mina. Borba sa pratnjom voza od 20 do 25 ustaša — domobrana sa pukovnikom Nardelijem na čelu, komandantom 2. gorskog zdruga u Lapcu, vodila se do 19.00 sati. Borci su uspjeli zapaliti lokomotivu, jedan oklopni i osam putničkih vagona. Ubijen je pukovnik Nardeli, jedan njemački poručnik, 3 njemačka podoficira i 38 vojnika.³⁹⁸ Naše jedinice imale su 5 mrtvih i 6 ranjenih.

Sa prisiljavanjem njemačkih i ustaško-domobranskih snaga na defanzivu u garnizonima i duž komunikacija i uništenjem četnika kao vojne formacije, u Baniji je nastala nova situacija, pa se dio banijskih jedinica morao uputiti i u druge krajeve naše zemlje. S tim u vezi, Glavni štab Hrvatske donio je odluku da se glavnina 7. divizije uputi u Moslavinu i dalje u Podravinu kao pomoć snagama 10. korpusa.

Za Moslavinu je 13. avgusta krenuo Štab 7. divizije (komandant Milan Pavlović, politički komesar Uroš Krnić, načelnik štaba Jovica Lončar) sa prištapskim jedinicama, 3. i 4. brigadom, gdje ostaju do 1. novembra 1944. godine. Po prelazu rijeke Save i pruge između Dugog Sela i Kutine, noću 15/16. avgusta minirali su jedan brzi i jedan oklopni voz.

Usljed odlaska štaba 7. divizije sa dvije brigade u Moslavinu, na Baniju je formiran Operativni štab koji je pod svojom komandom imao 1. i 2. brigadu i 1. i 2. banijski NOP odred. Za komandanta Operativnog štaba postavljen je Milan Trninić, operativni oficir štaba 7. divizije, a za političkog komesara Savo Matijašević, politički komesar 2. brigade 7. divizije. Prema planu Operativnog štaba, 2. brigada je bila orijentisana na zatvaranje pravaca od Kostajnice, Sunje i Siska prema slobodnoj teritoriji, 2. brigada sa 1. banijskim NOP odredom prema Dvoru na Uni i Petrinji, a u trokutu (Sunja—Kostajnica—Dubica) djelovao je 2. banijski NOP odred.

Pored obezbjeđenja slobodne teritorije Banije i izvođenja mogućih akcija, važan zadatak Operativnog štaba bio je obezbjeđenje prevoza životnih namirnica iz Slavonije za Liku, Gorski kotar, Hrvatsko primorje i Dalmaciju, preko Banije i Korduna. Prevoženje je vršeno konjskom zapregom između jakih neprijateljevih garnizona preko pruge Zagreb—Kutina—Novska, te preko Save i pruge Sunja—Dubica i Sunja—Kostajnica. Kolonu kola iz Slavonije do Save obezbjeđivale su

[^] Zbornik, tom 5, knj. 31, str. 112.

^b Prema neprijateljevim dokumentima Nardeli, jedan natporučnik i jedan domobran su se spasili. Prema izvještaju spaljeno je 10 vagona, našlo se 20 mrtvih (izgorjelih osoba) i 8 ranjenih. Spasao se pukovnik Nardeli, 1 natporučnik i 3 domobrana. (Zbornik, tom 5, knj. 31, str. 188, 500 i 647).

slavonske partizanske jedinice, a zatim su ih prihvatili na Savi odbornici NOO iz sela banijskog trokuta i kotarskog NOO Kostajnica, a banijske jedinice obezbjeđenje. Jedan od takvih većih transporta vršen je i obezbjeđivan 20. avgusta 1944. godine, kada je prošla kolona od 143 kola i njihov povratak nazad sutradan.

Obezbjeđujući prevoz žita iz Slavonije za Baniju i dalje prema Lici, jedinice Operativnog štaba koristile su i za napade na neprijateljeve transporte. Kako je neprijatelj obratio pažnju na dio pruge Sunja—Dubica, a oslabio na dijelu pruge Sisak—Sunja, to je 1. brigada postavila zasjedu u rejonu željezničke stanice Blinjski Kut i 24. avgusta u 17.30 sati sačekala i uništila voz (lokomotivu i 8 putničkih vagona). Zarobljeno je 16 neprijateljevih vojnika i podoficira i 12 željezničara, a ubijeno 35 neprijateljevih vojnika. Brigada je imala 2 lakše ranjena borca. Prema izvještaju GŠH bilo je 35 mrtvih i 4 zarobljena, a prema neprijateljevim podacima — 7 mrtvih i 3 ranjena vojnika. Zaplijenjeno je 9 pušaka i automat.⁴⁰⁰

Stanje u Kordunu, u toku avgusta, bilo je bez većih promjena. Neprijatelj je defanzivno držao komunikaciju Karlovac—Duga Resa—Generalski Stol—Tounj—Ogulin—Josipdol. Po povratku sa Žumberka, Štab 8. divizije je radi popune i sređivanja stanja jedinica 1. brigadu rasporedio u Tušilović i Krnjak, a zatim prebacio na sektor Cerovac,—Vukmanić—Skakavac, 2. brigadu na prostor Slunj—Rakovica, a 3. brigadu na sektor Plaški—Perjasica. U toku mjeseca divizija je popunjena sa 600 novomobilisanih boraca, ozdravljenih (ranjeni i bolesni) i dezertera, tako da je divizija krajem avgusta 1944. godine imala 4.942 borca i starješina.⁴⁰¹

Divizija je sa brigadnih sektora izvodila manje akcije protiv neprijateljevih jedinica i vršila obuku i popunu jedinica. Prva brigada je čistila sela od ustaša jugoistočno od Karlovca (Liplje, Ribari, Turanj, Kamensko) i izvela neuspjeli napad na neprijateljevu posadu od oko 70 ustaša i domobrana na željezničkom mostu na Kupi—Kupski most. U tim borbama neprijatelj je imao 15 mrtvih i 20 ranjenih, a brigada 1 mrtvog i 1 ranjenog.

Zbog jačih neprijateljevih snaga koje su ispadale na slobodnu teritoriju Pokuplja, 34. diviziji je upućena u pomoć 1. brigada 8. divizije. Zajedno sa jedinicama ove divizije ona je 8. avgusta spriječila i odbila pokušaj neprijatelja da ovlada slobodnom teritorijom. Po izvršenom zadatku brigada je vraćena nazad na sektor Lasinje, a zatim u Slavsko Polje (kotar Vrginmost) gdje je zadržana nekoliko dana radi sređivanja i izvođenja obuke.

Druga brigada 8. divizije je noću 2/3. avgusta izvela napad na neprijateljeve predstražarske položaje kod Vaganaca (Jerković brdo i Jerković Selo) koje je branila jedna satnija od oko 150 ustaša 8. ustaške bojne. Sem Vaganaca, gdje je neprijatelj pružio jak otpor, proteran je sa isturenih položaja sa oko 15 mrtvih i 20 ranjenih ustaša, dok je 2.

³⁹⁹ Zbornik, tom 5, knj. 31, dok. 63, str. 314.

⁴⁰⁰ Isto, str. 442.

⁴⁰¹ Isto, str. 407.

brigada imala 2 mrtva i 13 ranjenih boraca. Zaplijenjeno je 5 pušaka i druga oprema.

Zbog neprijateljeve ofanzive u Lici, koja je počela 8. avgusta, 2. brigada 8. divizije je po naređenju Štaba 4. korpusa prebačena na sektor Plitvičkih jezera, gdje je od 13. do 15. avgusta vodila borbu sa neprijateljem koji je nastupao od Babinog Potoka i Vaganaca u pravcu Prijeboja.

Snage neprijatelja činile su dvije bojne legionara iz 392. »plave« divizije pod komandom njemačkih oficira i ustaše - ukupno oko 1.200 vojnika. Pokret je vršen iz Vrhovina, Babina Potoka, Čudina klanca i Vaganca, s namjerom da se odbace snage 35. divizije sa prostorije Prijeboja — Čujić Krčevina—Homoljski klanac, da opljačkaju okolna sela i da se osigura nesmetan prolaz jednoj bojni iz Babinog Potoka za Bihać.

Prema podacima 392. legionarske divizije, cilj je bio da se u prostoru 846. puka, početkom avgusta dovede njegov 2. bataljon, te da zajedno sa 3. bataljonom napreduje iz Babinog Potoka u prostor sjeverno od Korenice, da se spoje sa 1. bataljonom, koji je nastupao iz Krbavskog polja i da se u prostoru Prijeboja uspostavi veza sa jedinicama 373. pješadijske divizije, koje su nastupale iz Ličkog Petrovog Sela, te povežu neprijateljske snage sa pravca Bihaća s onima iz Otočca.

Nakon trodnevne borbe neprijatelj se povukao sa fronta 2. brigade 8. divizije-na polazne položaje — u bazu sa gubicima od 56 mrtvih i oko 80 ranjenih. Ubijeno je oko 20 konja, a oštećen je i jedan tenk. Jedinice brigade imale su 6 mrtvih, 29 ranjenih i 4 nestala borca. Po završetku ove neprijateljeve ofanzive 2. brigada se povukla na prostor oko Rakovice i Drežnika gdje se odmarala i izvodila nastavu.

Istovremeno je i 3. brigada 8. divizije, nalazeći se na prostoru Plaški—Perjasica, djelovala na komunikaciju Brinje—Ogulin—Karlovac, putem zasjeda i prepada. U tim manjim akcijama s neprijateljem, koji se kretao iz Tounja i Generalskog Stola, 3 brigada je uspjela ubiti 18 i raniti 20 neprijateljevih vojnika, dok je sama imala 5 mrtvih i 7 ranjenih.

I na području 34. divizije (Pokuplje, Žumberak, zapadno od Karlovca) mjesec avgust prošao je bez većih obostranih akcija. Neprijatelj se držao svojih uporišta, sa manjim ispadima prema slobodnoj teritoriji, a jedinice 34. divizije, pored manje aktivnosti i nastave, obezbjeđivale su poljoprivredne radove, konfiskaciju stoke od narodnih neprijatelja i politički djelovale kod naroda.

U vezi sa ishranom i jedinicama i stanovništva jugozapadno od Save (Hrvatsko primorje, Gorski kotar, Lika i Dalmacija), gdje je stanje bilo vrlo teško, trebalo je poslije žetve stvoriti mogućnost lakšeg prebacivanja hrane iz žitorodnih krajeva, sjeverno od Save u te krajeve. Namjera Glavnog štaba Hrvatske bila je da se na teritoriju Posavine, između Zagreba i Siska, formira posavsko vojno područje, koje je trebalo, prije svega, da organizuje prebacivanje hrane. Da bi se ta namjera realizovala trebalo je likvidirati ustaška uporišta na Savi

sjeverno od Siska u selima Desna Martinska Ves, Lijevi Dubrovčak i Mahovo. U vezi s tim, Glavni štab Hrvatske je 28. jula naredio 4. i 10. korpusu da se pomenuta neprijateljeva uporišta likvidiraju. Taj zadatak, od strane štabova Korpusa, povjeren je 34. i 33. diviziji.

U selu Desna Martinska Ves, gdje je 9/10. avgusta napadala brigada »Franjo Ogulinac Seljo« 34. divizije, nalazilo se 90—100 ustaša i domaćih civila—ustaša, koji su pripadali 23. satu 6. bojne 1. ustaškog stajaćeg zdruga. Dok je 33. divizija uspjela da likvidira ustaške posade u selima Dubrovčak i Mahovo, to nije uspjela Seljina brigada. Nakon kraće, ali neodlučne borbe brigada se povukla sa 5 mrtvih i 7 ranjenih. Neprijatelj je imao oko 10 mrtvih i ranjenih. Zbog tog neuspjeha tada nije došlo ni do formiranja posavskog vojnog područja, što je i dalje otežavalo prebacivanje hrane i ratnog materijala prema jugu i obrat-

Karlovačka brigada 34. divizije i 2. diverzantski bataljon 4. korpusa izvršili su 21. avgusta diverziju na pruzi i cesti Ozalj—Zorkovac i na električnom vodu Ozalj—Gornje Pokuplje (sjeverno od Karlovca). U toj akciji porušena su 102 betonska i 10 drvenih stubova električnog voda, pokupljeno 3 km bakrene žice i porušena pruga na 20 mjesta, bez vlastitih gubitaka.

Zbog priliva novih mobilisanih boraca sa teritorije Pokuplja i Žumberka stvorili su se uslovi za formiranje nove brigade. Bila je to Žumberačka brigada koja je prema naređenju Štaba 4. korpusa formirana 27. avgusta 1944. godine, od 2. 3. i 4. bataljona Žumberačkog NOP odreda. Sastav brigade bio je: tri bataljona, četa pratećih oružja, četa za vezu, sanitetski i minerski vod. Brojno stanje brigade na dan formiranja bilo je 560 ljudi. Komandant brigade je bio Tomo Žalac, do tada komandant Žumberačkog vojnog područja, a politički komesar Tomo Dijanović, do tada politički komesar Žumberačkog vojnog područja. Sa formiranjem Žumberačke brigade 34. divizija je imala tri brigade Seljina, Karlovačka i Žumberačka; i tri partizanska odreda (Žumberački, Karlovački i Turopoljsko-posavski).

U Cazinskoj krajini Unska operativna grupa, sa svojom 1. i 2. muslimanskom brigadom i privremeno pridatom 2. brigadom 7. divizije, bila je orijentisana prema neprijatelju u Cazinu, Bihaću i Ostrošcu, koji je pokušavao da sa povremenim ispadima odbaci naše jedinice od ovih mjesta. Osim toga vršeno je čišćenje sela od ustaša i zelenaša i izvođenje diverzije na pruzi i cesti Bihać—Bosanska Krupa. Ubijeno je 22 neprijateljeva vojnika. Uхваćeno je i 35 civila, ustaša i zelenaša. Jedinice UOG imale su 4 mrtva i 12 ranjenih boraca i starješina.

Drugi diverzantski bataljon 4. korpusa koji je izvodio diverzije na komunikacijama Bosanska Krupa—Kostajnica—Sunja—Sisak—Zagreb—Karlovac—Ogulin, uspio je da u toku avgusta uz sadejstvo i obezbeđenje jedinica 7. 8. i 34. divizije uništi i oštetiti 10 lokomotiva i 64 vagona, presječe prugu na 722 mjesta, poruši 10 cestovnih i željezničkih mostova od 10 do 40 metara dužine i minira 6 betonskih prizemnih i spratnih bunkera. U tim diverzijama, i miniranim vozovima,

⁴⁰³ Isto, str. 211.

⁴⁰⁴ Zbornik, tom 5, knj. 33, str. 267.

poginulo je oko 120 neprijateljevih vojnika, isto toliko je ranjeno, dok bataljon nije imao gubitaka.⁴⁰

Jedinice 4. korpusa (bez diverzantskog bataljona) u toku avgusta su ubile oko 300, ranile oko 150 i zarobile 53 neprijateljevih oprema i uništene dvije kompozicije voza sa 2 lokomotive i 17 vagona, te oštećen tenk. Jedinice korpusa su imale 30 poginulih i 83 ranjena borca i starješina.

Dejstva na komunikacijama u septembru 1944. godine

Ofanzivne operacije istočnih i zapadnih saveznika u Evropi, a naročito približavanje Crvene armije istočnim granicama naše zemlje, te sprečavanje eventualnog prebacivanja njemačke grupe armija »E« iz Grčke u Jugoslaviju, zahtijevalo je veće i usklađene operacije NOV i POJ. S tim u vezi, vrhovni komandant Josip Broz Tito izdao je 17. avgusta 1944. godine svim korpusima naređenje u kojem je, pored ostalog, rečeno:

»U vezi opšteg savezničkog plana NOV i POJ dobila je zadatak da, naročito u vremenu od 1. do 7. septembra, ruši komunikacije na cijelom jugoslovenskom ratištu i tako ukoči pokretljivost okupatorskih trupa. Kao i do sada stalo mi je do toga da naša vojska izvrši ovaj važni zadatak».^{40b}

U to vrijeme na operacijskom području 4. korpusa neprijatelj je sa svojim snagama držao i koristio komunikacije: Bihać—Bosanski Novi—Kostajnica—Sunja—Sisak—Zagreb—Karlovac—Ogulin—Josipdol. Pored posada u mjestima na tim komunikacijama, on je imao svoje garnizone i u Samoboru, Ozlju, Rečici, Vagancu, Cazinu i još nekim manjim mjestima.

Na osnovu naređenja Vrhovnog komandanta, Štab 4. korpusa je svojom zapoviješću od 31. avgusta, potčinjenim jedinicama postavio slijedeće zadatke:

— Sedma divizija (bez dvije brigade koje su bile u Moslavini) da onespособi za saobraćaj cestu i željezničku prugu Sisak—Sunja—Kostajnica—Bosanski Novi i Sunja—Dubica, te da kontroliše sektor Petrinje. Pod komandu su joj stavljeni i dijelovi 2. diverzantskog bataljona 4. korpusa;

— Osmo divizija, ojačana haubičkim divizionom, dijelovima pontonirskog i 2. diverzantskog bataljona štaba 4. korpusa, da onespособi za saobraćaj željezničku prugu Duga Resa—Globornički most i cestu Duga Resa—Ogulin—Modruš, sa jednom brigadom ojačanom jednim bataljonom, sa ostale dvije brigade u korpusnoj rezervi s tim da jedna brigada bude prema Karlovcu, a druga sa sektora Slunj—Rakovica prema Vagancu;

— Trideset četvrta divizija da dejstvuje i onespособi za saobraćaj cestu i željezničku prugu Zagreb—Karlovac—Duga Resa i Zagreb—Sisak i da istovremeno kontroliše područje Samobora i Ozlja. Pod

** Isto, str. 264 i 308.

³⁶ Arhiv VII, kut. 15, br. reg. 14/1.

komandom joj je stavljen i štab 2. diverzantskog bataljona 4. korpusa sa dijelom njegovih jedinica ;

— Unska operativna grupa da onesposobi za saobraćaj cestu i željezničku prugu Bihać—Bosanska Krupa—Bosanski Novi i kontroliše sektor Cazina.

Naređeno je da početak akcije bude noću između 31. avgusta i 1. septembra 1944. godine i da se produži zaključno sa noću 7/8. septembra. Uz zapovijest je slijedilo i pismo političkog komesara 4. korpusa u kojem je, pored ostalog, rečeno:

»Vojnička situacija u svijetu povoljnija je no ikada ranije. Bitka koja se bje od Finskog zaliva do Karpata ima odlučno značenje za cijeli daljni tok rata. Fronta se sve više približuje samoj Njemačkoj, borbe se vode pred Bukureštom u Rumuniji i u Transilvaniji — Mađarskoj. Crvena je armija prešla Karpate. Brzo napredovanje anglo-američkih snaga u samoj Francuskoj onemogućilo je Nijemcima da pruže neki jači i organizovaniji otpor. Ogromna je pomoć saveznika u ljudstvu i materijalu. Pariz je oslobođen, anglo-amerikanci došli su na Švicarsku granicu i prešli rijeku Marnu. Nezadrživo napredovanje Crvene armije udarilo je svoj pečat na događaje u svijetu».

Na osnovu zapovijesti Štaba 4. korpusa, potčinjeni štabovi izdali su svoje zapovijesti u kojima su zadaci jedinica detaljno obrazloženi.

Operativni štab 7. divizije odredio je da 1. brigada ruši željezničku prugu Sisak—Sunja i cestu Sisak—Novo Selo—Komarevo—Blinja, 2. brigada da onesposobljava željezničku prugu i cestu Sunja—Kostajnica—Dvor na Uni, te cestu Kostajnica—Mečenčani i Dvor na Uni—Trgovi; 1. banijski NOP odred sa jednim bataljonom da kontroliše sektor Petrinje, a sa drugim da ruši cestu Petrinja—Moštanica i Petrinja—Glina, dok je 2. banijski NOP odred dobio zadatak da ruši cestu i željezničku prugu Sunja—Dubica i cestu Kostajnica—Meminska. Štab 8. divizije je odlučio da sa 3. brigadom, ojačanom protutenkovskom baterijom i po jednim vodom inžinjerijskih četa 1. i 2. brigade, poruši željezničku prugu između Duge Rese i Ogulina i cestu između Duge Rese i Košara, a sa manjim odeljenjima da minira cestu i prugu, na dobro branjenom sektoru, između Duge Rese i Karlovca i Karlovca i Belaja. Jedan bataljon Operativnog štaba na Kordunu dobio je zadatak da izvrši zaprečavanje i miniranje ceste Vojnovac—Josipdol—Modruš—Vrh Kapele.

Prva brigada 8. divizije, pod čijom komandom je bio haubički divizion 4. korpusa i jedan bataljon Operativnog štaba za Kordun, imala je zadatak (kao korpusna rezerva) da dijelom snaga minira cestu Turanj—Cerovac i posjedne položaje na Turanjskim brdima, a drugi dio snaga da usmjeri prema Kamenskom i da minira cestu Kamensko—Skakavac, a da ostatak snaga sa artiljerijom drži na prostoru Cerovac—Tušilović. Druga brigada 8. divizije trebala je dijelom snaga da kontroliše sektor Vaganca, uništi mostove kod Tržačkih Raštela i onesposobi za saobraćaj cestu Vaganac—Drežnik, a potom da pod

komandom drži ceste Vaganac—Oštarijski Stanovi u pripravnosti za novoiskrsle zadatke kao korpusna rezerva.

Štab 34. divizije naredio je brigadi «Franjo Ogulinac Seljo» da vrši diverzije na pruzi i cesti između željezničke stanice Horvati i Zdenčina i da onespособi puteve prema slobodnoj teritoriji od Zdenčine prema Pisarovini i cestu Brezovica—Stazjak, Karlovačkoj brigadi da ruši komunikacije između Zdenčine i Jastrebarskog i minira cestu Karlovac—Draganič, obezbjeđujući se od neprijatelja u Karlovcu i Draganiću, Žumberačkoj brigadi, ojačanoj Žumberačkim NOP odredom, da djeluje na području Jastrebarsko—Draganič—Karlovac i zatvori komunikacije prema slobodnoj teritoriji Žumberka, Turopoljskom NOP odredu da ruši i zaprečava komunikacije na relaciji Zagreb—Sisak i minira puteve Velika Gorica—Kravarsko—Lukavec—Dobranec i Sisak—Pokupsko i Karlovačkom NOP odredu da djeluje na pruzi Karlovac—Ogulin s istočne strane i da sadejstvuje s jedinicama 8. divizije koje budu djelovale na toj komunikaciji.

Unska operativna grupa imala je zadatak da sa 1. brigadom vrši diverzije na cesti Ostrožac—Cazin—Tržac, a sa 2. brigadom na cesti Vaganac—Izačić i na komunikaciji prema Bihaću.⁴⁰⁸

Nakon 7 dana i 8 noći jedinice 4. korpusa su u akciji «udar po komunikacijama» postigle slijedeće rezultate: potpuno je izbačena iz saobraćaja željeznička pruga Zagreb—Karlovac—Ogulin (osim dio pruge Karlovac—Duga Resa), na istoj relaciji neprestano je uništavana i minirana cesta i time usporavan neprijatelj saobraćaj. Željeznička pruga Zagreb—Sisak potpuno je onespособljena za saobraćaj i nije popravljena, kao ni cesta. Pruga i cesta Sunja—Kostajnica—Dobrljin i Sunja—Dubica neprestano su rušene iako ih je neprijatelj stalno popravljao. Željeznička pruga Bosanska Krupa—Grmuše potpuno je onespособljena za saobraćaj, a cesta Otoka—Bosanska Krupa neprestano zarušavana i minirana, pa je neprijatelj uporno branio i popravljao, te saobraćao danju, a češće i noću.

Za isto vrijeme likvidirao je i šest neprijateljevih uporišta na komunikaciji Zagreb—Karlovac, i to: Desinec, Mavračići, Domagović i žandarmerijska stanica Draganići, Lazina i Zdenčina. Sve stanice i željeznička postrojenja, kao i bunker u ovim uporištima su potpuno uništeni. Osim toga, izvršen je uspješan upad u predgrađu Karlovca (Mekuše).

Pored navedenog, postignuti su slijedeći rezultati: eksplozivom porušena pruga na 1.800 mjesta, alatom porušena pruga na oko 15 km, uništeno 27 mostova na komunikacijama i 30 propusta, te porušeno 10 samostalnih bunkera. Neprijatelj je imao 325 mrtvih, 177 ranjenih i 138 zarobljenih vojnika i starješina. Jedinice korpusa imale su 40 mrtvih i 89 ranjenih. Zaplijenjeno je: 8 minobacača, 21 puškomitraljez, 9 teških mitraljeza i 5 lakih mitraljeza, oko 150.000 metaka i radio-stanica. Uništeno je: 4 tenka, 2 oklopna voza i 3 vagona na željezničkoj stanici.

⁴⁰⁸ Isto, str. 302, 318, 451, 466, 478, 527, 560.

Prema ocjeni Štaba 4. korpusa, svi borci su sa velikim požrtvovanjem ispunjavali dobivene zadatke, a naročito su se istakle jedinice 34. divizije.⁴⁰⁹

Napadi na isturena neprijateljeva uporišta: Cazin, Vaganac, Sunja

Nakon veoma uspješnih akcija po komunikacijama, Štab 4. korpusa se odlučio na daljna ofanzivna dejstva birajući isturena neprijateljeva uporišta prema slobodnoj teritoriji. Bio je to Cazin u Cazinskoj krajini, Vaganac u Kordunu, Sunja u Baniji i manja neprijateljeva uporišta južno od Zagreba. Sa oslobođenjem Cazina i Vaganca stvaraju se bolji uslovi za izlazak na komunikaciju Bihać—Bosanski Novi, prekida se veza neprijatelja sa njegovim snagama u Lici i stvaraju povoljni uslovi za mobilizaciju novog ljudstva za NOVJ. Sa dejstvima na relaciji Sunja—Kostajnica obezbjeđuje se bolja veza sa Moslavinom i Slavonijom preko Save i otežava vezu sa njegovim snagama u Bosni.

Svojom zapovješću od 10. septembra 1944, Stab 4. korpusa NOVJ je predvidio 8. kordunašku udarnu diviziju bez 3. brigade, Unsku operativnu grupu, sastava dvije brigade, Cazinski partizanski odred, jednu brigadu 7. udarne banijske divizije, vod tenkova i haubičku bateriju Haubičkog diviziona da sa početkom u 05.30 sati 13. septembra napadne na neprijatelja u Cazinu. Treća brigada 8. divizije ostavljena je u rejonu Perjasice i Plašćanske doline radi dejstva na komunikaciji Generalski Stol—Ogulin i radi obezbjeđenja slobodne teritorije Korduna od pravca Ogulina, Tounja i Duge Rese.

U Cazinu se tada nalazilo oko 450 ustaša iz 5. ustaške bojne naoružanih sa 2 topa, 3 mitraljeza, 12 puškomitraljeza i puškama, utvrđeni širokim pojasem bunkera i rovova. U bližoj i daljoj okolini Cazina neprijatelj je imao posade u Ostrošcu (8 km južno od Cazina) jačine oko 500 legionara 373. divizije (od kojih na mostu na Uni 200, a oko 300 na Ostrožačkoj gradini), u Bihaću 3.000—4.000 vojnika 373. divizije sa 10 topova i 8 tenkova, Bosanskoj Krupi oko 500 vojnika 10. jurišne bojne Zagrebačkog zdruga i 373. divizije i u Otoki oko 1.000 legionara iz 373. divizije sa 15 topova i 8 tenkova.

Za napad na Cazin određene su 1. brigada 8. divizije i 2. brigada Unske operativne grupe, ojačana vodom lakih tenkova, artiljerijskim divizionom 8. divizije i baterijom Haubičkog divizion 4. korpusa. 1. brigada Unske operativne grupe obezbjeđivala je napad od Bihaća i Ostrošca. 2. brigada 8. divizija, kao korpusna rezerva, nalazila se u rejonu sela Slatine kod Cazina, spremna da pruži pomoć 1. kordunaškoj i 2. muslimanskoj brigadi radi spriječavanja neprijatelja da se od Bihaća i Ostrošca probije u Cazin. Brigada 7. banijske divizije nalazila se također u korpusnoj rezervi, u rejonu sela Glogovca i Selišta spremna za intervencije prema neprijateljskim pojačanjima koja bi nastupala od Bosanske Krupe ili Bihaća prema Cazinu. Prva brigada 8. divizije je

napadala od sela Koprivne, a jednim delom trebalo je da kod sela Gnjilovaca sačeka ustaše koji se eventualno budu povlačili tim pravcem prema Ostrošcu. Prva brigada UOG napadala je Cazin sa zapada i juga.

U prvom naletu bataljoni obeju brigada probili su se u utvrđeni rejon, a istovremeno su i topovi otvorili vatru po utvrđenim tačkama u Cazinu. Ustaše su se povukle nastojeći da u užem centru grada organizuju čvršću odbranu. Ali, zahvaljujući dobrom sadejstvu artiljerije, vođa tenkova i odeljenjima ručnih minobacača, bataljoni obeju brigada su se probili u sam centar Cazina i primorali ustaše da se povuku prema Gnjilovcu i Ostrošcu. To povlačenje je u početku teklo dosta organizovano, ali se ubrzo pretvorilo u bjekstvo, jer ustaški zaštitnički dijelovi nisu mogli izdržati nalete naših jedinica. Oko osam sati 1. bataljon 1. brigade 8. divizije je u rejonu Gnjilanovca napao prednje dijelove ustaša koji su se izvlačili iz Cazina, a ubrzo zatim su obje brigade opkolile u ovom rejonu i ostale dijelove cazinske posade, te je došlo do žestokih borbi i više juriša sa obje strane.

Oko 8 sati glavnina cazinske posade je uništena. Jedna grupa se probila prema Đunića Selu i Majetićima, a druga prema Čungar brdu koju je sačekala i uništila 1. muslimanske i 2. brigada 8. divizije, koje su ujedno uspješno odbile i intervenciju neprijatelja iz Bihaća i Ostrošca. Prema izvještaju 1. brigade UOG i štaba 8. divizije u ovoj borbi zarobljeno je 276, ubijeno 273 i ranjeno oko 90 neprijateljevih vojnika, a naše jedinice imale su 13 poginulih, 43 ranjena i 3 nestala borca i starješinu. Zaplijenjeno je: 2 topa 105 mm sa 15 sanduka granata, 7 puškomitraljeza, 2 mitraljeza, 267 pušaka, 9 automata, 13 pištolja, 65 ručnih bombi i oko 6.300 metaka. Sa oslobođenjem Cazina proširena je slobodna teritorija i otvoren put prema Bihaću i komunikaciji Bihać—Bosanska Krupa—Otoka—Bosanski Novi.⁴¹⁰

Nakon likvidacije neprijateljeve posade u Cazinu, Štab 4. korpusa je odlučio da jedinice Unske operativne grupe napadnu i oslobode Izačić (10 km sjeverozapadno od Bihaća) gdje se nalazilo oko 300 ustaša (milicionera). Jedinice 8. divizije trebalo je da osiguraju napad od pravca Bihaća i Vaganca. Dolaskom 1. brigade UOG u s. Turska Gata, neprijatelj je blagovremeno primjetio koncentraciju naših snaga i povukao se za Bihać.

Da se ne bi gubilo vrijeme, na brzinu je odlučeno da se napadne neprijateljeva posada u Vagancu (15 km sjeverozapadno od Bihaća) gdje se nalazilo oko 1.100 ustaša sa 3 teška minobacača, 3 teška mitraljeza i 40 puškomitraljeza, sa dobrim pojasom utvrđenja, na uzvišici sa okolnom ravnicom. Bili su to krvnici — zlikovci sa dobrim borbenim moralom. Napad je 15. septembra izvela 2. brigada 8. divizije, ojačana jednom poljskom baterijom i haubičkim divizionom (4 haubice), dok je 1. brigada 8. divizije vršila obezbjeđenje sa pravca Bihaća. Kao i u Dugoj Resi, i to je bio jedan od nerealno postavljenih zadataka Štaba 4. korpusa.

Iako je vremena za pripremu bilo vrlo malo, Štab 2. brigade sa štabovima bataljona krenuli su u borbu dosta samouvjereno. To se

⁴¹⁰ Isto, str. 135, 270 i 274.

negativno odrazilo na tok napada, tim prije što se neprijatelj vrlo uporno branio i često izvodio protivnapade iz dobro utvrđenih objekata. Oko 16.00 sati istog dana, jače neprijateljeve snage upućene su od Bihaća i Ostrošca prema Vaganacu, pa je Štab korpusa odlučio da se jedinice povuku.

U osmosatnim napadima na Vaganac, 2. brigada je imala 3. mrtva i 25 ranjenih, a 3 druga su ogluvela. Izgubljen je puškomitraljez, pt top, minobacač 50 mm i dva postolja za mitraljeze. Neprijatelj je imao 10 mrtvih i oko 17 ranjenih, a 1 ustaša je zarobljen. Bile su to male snage za tako jako neprijateljevo uporište, slabo izvršene pripreme jedinica za napad i nerealna procjena naše vojno-obavještajne službe 0 stanju kod neprijatelja.⁴¹¹ Tek u januaru 1945. godine to neprijateljevo uporište likvidiraju jedinice korpusa.

Poslije uspjeha kod Cazina i, razumljivo, neuspjeha kod Vaganca, Štab 4. korpusa je odlučio da zbog povoljne situacije na operativnom području Korpusa i na drugim bojištima u zemlji, operacije prebaci u Baniju — rejon Sunje sa ciljem da se onespособi željeznička pruga Sunja—Kostajnica i Sunj—Dubica i likvidiraju neprijateljeve posade na željezničkim stanicama, kao i u samoj Sunji.

U to vrijeme neprijatelj je imao svoja uporišta u slijedećim mjestima: Sunja — oko 500 Nijemaca, ustaša i domobrana, Donji Hrastovac — oko 120 domobrana, Graboštani i Stubalj — 80 — 100 Nijemaca, Kostajnica — oko 1.200 Nijemaca i ustaša, Gradusa — njemački pontonski most preko Save sa manjim osiguranjem, Staza — 15 domobrana, Šaš — 40 domobrana, Živaja — 20 ustaša, Dubica — dvije satnije ustaša. U svim uporištima posade su bile dobro utvrđene bunkerima i ogradama od bodljikave žice i minama.

Za izvođenje operacije Štab 4. korpusa je angažovao šest brigada 1 dva Banijska NOP odreda, i to: 1. i 2. brigadu 8. divizije (3. brigada je ostala na Kordunu), 1. i 2. brigadu 7. divizije, Seljinu brigadu 34. divizije, 1. muslimansku brigadu Unske operativne grupe, 1. i 2. banijski NOP odred. Polazeći od jačine i rasporeda neprijatelja, raspoloživih snaga i drugih elemenata, Štab Korpusa je odlučio da, obezbjeđivši se od Siska, Petrinje i Dubice, napadne i zauzme Sunju, Donji Hrastovac, Graboštane i Gradusu.

Zapovijesću Štaba korpusa od 26. septembra 1944. godine, 8. divizija, ojačana brigadom «Franjo Ogulinac Seljo» 34. divizije, haubičkim divizionom 4. korpusa i tenkovima tenkovskog bataljona GŠH, dobila je zadatak da sa 1. brigadom napadne i zauzme Sunju, 2. brigadom da uništi neprijateljevo osiguranje kod pontonskog mosta u Gradusi, a dijelom Seljine brigade da razbije neprijatelja u Donjem Hrastovcu, a sa dva bataljona da bude u divizijskoj rezervi; 7. divizija da sa 2. brigadom zatvori pravac Kostajnica—Sunja, sa 1. brigadom pravac Sisak—Sunja, sa 1. banijskim NOP odredom napadne i razbije neprijatelja u Graboštanima i sa 2. banijskim NOP odredom da zatvori pravac Dubica—Sunja i od Kostajnice kod Selišta, a 1. muslimanska

⁴¹¹ Isto., str. 392.

Napad na Sunju i oko Sunje 26. septembra 1944. godine

brigada da fingira napad na osiguranja Petrinje i zatvori pravac Petrinja—Kostajnica. Početak napada određen je za 26. septembar u 6 sati.⁴¹²

Zbog jake kiše i velike pomrčine, napad određenih jedinica počeo je sa malim zakašnjenjem na željezničko-cestovno čvorište Sunju i okolna uporišta Donji Hrastovac, Graboštani i bunkere na pruzi Sunja—Dubica. Istovremeno se počelo sa rušenjem pruge i ceste Sisak—Sunja—Dubica—Kostajnica.

Zbog kiše koja je padala prethodne noći, napad 1. brigade 8. divizije na Sunju, umjesto u 6 sati, počeo je 7.30 sati 26. septembra. Dobrom koncentracijom mitraljeske, artiljerijske i minobacačke vatre, posebno vatre pratećih oruđa, omogućen je proboj kroz žičane prepreke i osvajanje prvog neprijateljevog odbrambenog pojasa. Osvojeno je i desetak armiranobetonskih bunkera. Oko 8 sati iza 3. bataljona 1. kordunaške brigade uvdeni su u borbu i laki tenkovi, a artiljerijski divizion je prenio vatru na težište neprijateljeve odbrane u rejonu željezničke stanice i u centru Sunje. Nakon toga su svi bataljoni jednovremeno krenuli u dalji napad. Nešto prije 9 sati zauzeta je gotovo čitava Sunja. Neprijatelj je držao samo još nekoliko utvrđenih tačaka

⁴¹² Isto, str. 454.

u rejonu željezničke stanice i u centru mjesta, ali je bilo očigledno da će ubrzo i njih morati napustiti. To bi se svakako i desilo da komande četa, naročito 4. bataljona, nisu potcijenile neprijatelja i dozvolile borcima da se u presudnim momentima opuste. Nijemci i ustaše pravovremeno su uočili slabosti u njihovom borbenom rasporedu i preduzeli energičan protivnapad. Za nepunih 15 minuta oni su ponovno potpuno ovladali rejonom željezničke stanice, a nešto kasnije jedinice brigade izbačene su na juriš iz Sunje. U tom njemačkom protivnapadu brigada je ostala bez 2 pt-topa i velikog dijela naoružanja koje su bataljoni zaplijenili u Sunji. Za to vrijeme ni brigada »Franjo Ogulinac Seljo« nije uspjela da zauzme Donji Hrastovac, kao ni 1. banijski NOP odred Graboštane, pa se prešlo na blokadu neprijateljevih posada.

Borbe kod Sunje nastavljene su tokom dana, ali bez rezultata. Neprijateljevi avioni su nadlijetali i bombardovali položaje naših jedinica i bacali pakete s municijom svojoj posadi u Sunji. U toku noću jedna bojna jasenovačkih ustaša uspjela se probiti preko Dubice do Saša, a zatim preko Novoselca da uđe u Sunju i time znatno ojača njenu posadu. Sutradan, 27. septembra, i neprijateljeva posada iz Gornjeg Hrastovca uspjela se probiti i ubaciti u Sunju. Istog dana naše snage su ponovo odbile neprijateljevu intervenciju sa pravca Siska. Nakon bijega neprijatelja iz Gornjeg Hrastovca, Štab korpusa je naredio da se izvrše pripreme i likvidira posada u Graboštanima. Međutim, pre napada i iz ovoga mjesta neprijatelj se u zoru uspio probiti za Majur i Kostajnicu.

Na osnovu takve situacije kod Sunje, Štab 4. korpusa je odlučio da težište akcije prebaci na prugu Sunja—Dubica gdje je upućena 2. brigada 8. divizije, a Seljina brigada 34. divizije, koja je kod Gornjeg Hrastovca pretrpjela veće gubitke, ostavljena je u rezervi kod Gradusa i Starog Sela. I toga dana, 29. septembra, jedinice 7. divizije i UOG odbile su intervenciju neprijatelja iz Siska i Petrinje, koji se kretao desnom stranom rijeke Save, ali i kolonu koja je nastupala lijevom stranom. Ova kolona uspjela je preći Savu kod Graduse i spojiti se preko Grede sa posadom u Sunji, tako da je u Sunju došla jedna četa Nijemaca i tri satnije ustaša. Prebacivanje neprijatelja (1. donskog kozačkog puka) nastavljeno je i u toku 30. septembra. U toku toga dana neprijatelj je napustio položaje i kod Majura.

Nakon neuspjeha 8. divizije kod Sunje, 2. brigada je, bez 3. i 4. bataljona i dijelovima Banijskog NOP odreda prebačena na željezničku prugu Sunja—Hrvatska Dubica sa zadatkom da likvidira neprijateljeve posade u Šašu, Živaji i selu Cerovljanima. Željezničku stanicu Šaš branilo je 10 Nijemaca naoružanih sa 1. pt topom, 2 mitraljeza, 6 puškomitraljeza i puškama. U 6 sati ujutro 30. septembra jedan bataljon brigade ojačan dijelovima Prateće čete i jurišnim pionirima, napao je neprijatelja u Šašu. Pod zaštitom vatre pt topova, mitraljeza i puškomitraljeza odjeljenja uspevaju na juriš zauzeti prve armiranobetonske bunkere. Padom ovih bunkera omogućeno je četama da prodru kroz žičane prepreke i da se ubace u sistem neprijateljeve odbrane. Uvidjevši

da se neće moći dugo održati, Nijemci napuštaju ostatak uporišta i probijaju se prema selu Krčevine.

Slijedeću noć dijelovi 2. kordunaške udarne brigade napali su neprijateljevo uporište u željezničkoj stanici Zivaja koju je branilo oko 80 ustaša i Nijemaca oklopnim vlakom. I u napadu na to mjesto veliku ulogu odigrali su pt topovi, jurišni pioniri i bombaške grupe koje su u prvih desetak minuta napravili pravi dar—mar u neprijateljevim redovima. Kada je neprijateljjev komandant posade spoznao da se neće moći oduprijeti naletima jurišnika i bombaša 2. brigade, naredio je posadi da se ukrca u oklopni voz i pod zaštitom artiljerijske, minobacačke i mitraljeske vatre napusti Živaju uz osjetne gubitke u ljudstvu u tehnici.

U 6 sati ujutro 1. oktobra dijelovi 2. kordunaške brigade i dijelovi 2. banijskog partizanskog odreda izvršili su napad na ustaše u selima Gornji i Donji Cerovljani, koji se nalaze na putu Sunja—Dubica. Ova sela branilo je više od 200 ustaša i seoske straže. U kratkotrajnoj, ali vrlo oštroj borbi neprijatelj je napustio posade i povukao se u Dubicu.

U borbama u Šašu, Živaji, te Gornjim i Donjim Cerovljanima zarobljeno je 25 ustaša i Nijemaca, 70 ih je poginulo, a među njima i 1 ustaški oficir. Pored ostalog, zaplijenjeno je: 1 pt top sa 70 granata, 3 minobacača sa 120 mina, 2 mitraljeza, 7 puškomitraljeza, 3 automata, 311 ručnih bombi, 102.000 metaka za puške i mitraljeze, 89 pušaka i dosta drugog materijala. Zapaljene su 4 lokomotive, 80 željezničkih vagona i uništene željezničke stanice u Šašu i Živaji, te uništena stanična postrojenja.

Akcije na pruži Sunja—Dubica imale su velikog odjeka, kako kod neprijatelja, tako i na slobodnoj teritoriji Banije. Značaj tih akcija bio je i u tome što je za svega dva dana i dvije noći brigada bez dva bataljona i sa dijelovima 2. banijskog partizanskog odreda, uspjela da za duže vrijeme izbaci iz upotrebe željezničku prugu Dubica—Sunja.

U svim ovim borbama, zaključno sa 1. oktobrom 1944. godine zarobljeno je 58, ubijeno oko 350 i ranjeno oko 400 neprijateljevih vojnika. Jedinice Korpusa imale su 25 mrtvih i 263 ranjena borca i starješina. Zaplijenjeno je: 8 mitraljeza i 13 puškomitraljeza sa oko 60.000 metaka, 3 teška i 12 lakih minobacača, 223 pušaka, 3 automata, 2 pt topa (dva su izgubljena) i druga ratna oprema. Uništeno je oko 20 km pruge, 4 lokomotive i 70 vagona u Šašu i Živaji.⁴¹³

Za vrijeme korpusne operacije u Baniji, kod Sunje, na području 34. divizije (Zumberak, Pokuplje, Turopolje) neprijatelj se držao defanzivno i vršio opravku pruge i ceste Karlovac—Zagreb—Sisak, a jedinice 34. divizije su nastavile udar po komunikacijama. Zajedno sa jedinicama 34. divizije u udaru po komunikacijama učestvovala su i jedinice 2. diverzantskog odreda grupe diverzantskih odreda GŠH i NOVJ.

U vremenu od 9. septembra do 1. oktobra 1944. godine, jedinice 4. korpusa zarobile su 335. ubile oko 700 i ranile oko 580 neprijateljevih vojnika, a same su imale 52 poginula, 356 ranjenih i 10 nestalih boraca

i starješina. Zaplijenjeno je: 4 topa, 3 teška i 12 lakih minobacača, 10 teških i 20 puškomitraljeza, 267 pušaka, 12 automata, 13 pištolja, oko 70.000 metaka i druga ratna oprema.

BORBE 4. KORPUSA U JESEN 1944. GODINE

Borbe u oktobru 1944. godine

Nakon uspješnih akcija oko Sunje i neuspjelog napada na neprijateljevu posadu u Sunji, Štab 4. korpusa je odlučio da težište svojih akcija prenese na komunikaciju Sisak—Zagreb, držeći i dalje blokadu neprijatelja u Sunji sa dejstvom na komunikaciju Sunja—Kostajnica i Sunja—Dubica. U vezi s ovom situacijom, GŠH je 4. oktobra 1944. godine depešom javio Vrhovnom štabu:

»Sunja je i dalje blokirana, a pruga Sunja—Dubica i Sunja—Kostajnica zaposjednute. Neprijatelj više ne reagira, a pruge se i dalje ruše. Glavnina Korpusa rokira se prema sektoru pruge Zagreb—Sisak i Zagreb—Karlovac«. ⁴¹⁴

Osma divizija (bez 3. brigade koja je i dalje bila na položajima kod Plaškog i Perjasice) i brigada »Franjo Ogulinac Seljo« 34. divizije, ostale su oko Sunje do 9. oktobra, a tada su upućene u Pokuplje, gdje su stigle do 12. oktobra. U sastav Unske operativne grupe upućena je i 1. muslimanska brigada, koja se nalazila na osiguranju prema Petrinji. Oko Sunje i u trokutu ostao je Operativni štab 7. divizije sa 1. i 2. brigadom i sa dva banijska NOP odreda. Te jedinice nastavile su sa diverzantskim i manjim akcijama na komunikacijama Petrinja—Sisak—Sunja—Dubica i Sunja—Kostajnica.

Radi obnove saobraćaja i odbacivanja naših snaga, neprijatelj je 11. oktobra prešao u napad sa 600—700 ustaša pravicima: Kostajnica—Bijela strana i Sunja—Četrtkovac—Drljače, u dubinu slobodne banijske teritorije. Borbu sa tim snagama vodila je 2. brigada na liniji: Donja Velešnja—Kukuruzari—Kučevo, 1. banijski NOP odred: Petrinjci—Komarevo i 2. banijski NOP odred: Četrtkovac—Drljače, dok se jedan bataljon ovoga odreda nalazio u trokutu. Dok su se na tim pravicima vodile borbe, jedna jedinica, od oko 200 kozaka, provukla se bez borbe preko Donjeg Hrastovca u Takovac i Svinjicu, gdje je odmah otpočela da pali i pljačka sela. Upornom odbranom i protivnapadima naših jedinica neprijatelj je bio prisiljen da se poslije jednodnevne borbe povuče u polazne baze. U povlačenju je spalio dio sela Svinjice, Drljača i Petrinjca, a u Krčevu šest staja. U toj borbi neprijatelj je imao oko 50 mrtvih i 70 ranjenih vojnika, a jedinice 7. divizije 9 mrtvih i 39 ranjenih boraca i starješina. ⁴¹⁵

Radi ponovnog uspostavljanja posada duž komunikacija Kostajnica—Sunja—Sisak, neprijatelj se svakodnevno kretao tim pravicima.

⁴¹⁴ Isto, str. 517.

⁴¹⁵ Isto, str. 329.

Sprečavajući tu aktivnost Operativni štab 7. divizije, sa kojim je bio i politički komesar divizije Uroš Krnić (vratio se iz Moslavine) odlučio se na postavljanje zasjeda. Sa 1. brigadom (oko 870 boraca) posjednuti su položaji na desnoj obali Sunje, u rejonu Samarnice i Rakovice, a sa 2. brigadom (oko 930 boraca i starješina) na visovima sela Stubljani—Gornji Hrastovac. Ujutro, oko 09.00 sati, 16. oktobra, na željezničku stanicu Gornji Hrastovac stigla je grupa od 80 do 100 neprijateljevih vojnika sa pet kamiona. Kako je zasjeda 2. brigade bila otkrivena, to je 1. brigada prešla u napad i razbila tu grupu koja se, neaktivnošću jednog bataljona, uspjela izvući u polaznu bazu. U toj borbi neprijatelj je imao 3 mrtva i 3 pobjegla vojnika, te 2 zaplijenjena kamiona. Zaplijenjena je manja količina razne ratne opreme.

Na istom odsjeku komunikacija ponovo je 18. oktobra postavljena dvostrana zasjeda sa 1. brigadom 7. divizije i 2. muslimanskom brigadom Unske operativne grupe. Neprijatelj, koji je naišao iz Kostajnice za Sunju, sa oko 700 do 800 vojnika i 6 do 7 topova, više minobacača i motornih vozila, uspio je odbaciti naše jedinice, ovladati položajima 2. muslimanske brigade i odbiti protivnapade 1. brigade 7. divizije, te probiti se za Sunju. Gubici neprijatelja bili su 12 mrtvih vojnika. Gubici 1. brigade bili su 3 mrtva i 6 ranjenih boraca.⁴¹⁶

Po dolasku 8. divizije i Seljine brigade na sektor Pokuplja, počelo se sa prikupljanjem podataka o neprijatelju i pripremi jedinica za napade na neprijateljeva uporišta. Naime, na osnovu podataka s kojima je raspolagao Štab 34. divizije, odlučeno je da 8. divizija napadne i likvidira neprijateljevo uporište u Žažini (11 km sjeverno od Petrinje), a 34. divizija željezničku i žandarmerijsku stanicu Sveta Klara i Malu Mlaku, koje su se nalazile 4—7 km južno od Zagreba. Početak napada bio je za obje divizije noću 13/14. oktobra 1944. godine.

Neprijateljevu posadu u Žažini sačinjavala je 1. i 2. satnija 3. bojne 4. posadnog zdruga, oko 270 ustaša, zvanih jurišanti (osvetnici) sa teškim minobacačem, teškim mitraljezom, 7 puškomitraljeza i puškama, utvrđeni u zidanim zgradama sa rovovima, žicom i minskim poljima, u ravnici, sa uzvišicom, oko kote 117. Za napad je određena 1. brigada (komandat Simo Mikašinović, komesar Dušan Baić) ojačana sa 2 topa 47 mm i 2 tenka, dok je 2. brigada (komandant Mihajlo Vojnović, komesar Miloš Kukić) imala zadatak da obezbijedi izvođenje napada od Siska, Petrinje i Lekenika.

Sa napadom koji je počeo u 00.30 sati nije se postiglo iznenađenje, jer je neprijatelj blagovremeno otkrio prisustvo i pripremio se za odbranu. Jurišni pioniri, koji su išli ispred streljačkog stroja, zbog gubitaka (četiri poginula), brisanog terena i vatre iz natkrivenih rovova sa niskim puškarnicama, nisu uspjeli, da otvore prolaze u žici i otklone nagazne mine. Nakon trosatne borbe, jedan bataljon je uspio da na nekoliko mjesta savlada žičanu prepreku, ali gaje neprijatelj koncentričnom vatrom onemogućio da proдре u mjesto. Ni ponovljeni napad sa tenkovima nije uspio, jer je jedan tenk naišao na minu, te je uništen,

⁴¹⁶ Isto., str. 392.

sa čime je izostala podrška tenkova. Borba je nastavljena od 05.30 sati. Za to vrijeme 2. brigada je fingirala napad na Lekenik i porušila prugu na 15 mjesta.

Kako nije bilo izgleda za uspjeh, naročito kada je uslijedila intervencija jačih neprijateljevih snaga od Siska i Petrinje, Štab 8. divizije je obustavio napad i povukao jedinice od Žazine. U toj akciji neprijatelj je imao 17 mrtvih i oko 20 ranjenih ustaša, a jedinice 1. brigade 10 poginulih i 32 ranjena borca. Uništen je 1 tenk sa 2 teška mitraljeza, a oštećena 2 puškomitraljeza i 3 puške.

O toj akciji, u izvještaju Zapovjedništva 4. posadnog zdruge se kaže:

»13/14. X 1944. napali su partizani sa svih strana uporište Žazina (10 km severozapadno od Siska), čiju posadu čine 1. i 2. sat III bojne 4. posadnog zdruge. Napad započeo u 01.00 sat, potpomognut sa 2 topa, 2 bacača, 6 strojica, 2 tenka i mnogo samoradnog oružja. Prema iskazu zarobljenika napad su vršile dvije brigade 8. divizije sa oko 1.000 ljudi. Odbijanje napada potpomogla 1. bitnica 4. posadnog zdruge iz Petrinje. Borba je trajala do 06.30 sati, kada su se partizani povukli osjetivši dolazak pojačanja. Vlastiti gubici: 3 domobrana mrtva, 6 ranjenih, od kojih 4 teško — neprijateljski gubici: 6 mrtvih nađeno, među kojima komesar čete Vaso Pejnović rodom iz Like, nađeno mnogo krvavih tragova i razbacanih šajkača pri čemu se vjeruje da su partizanski gubici iznosili još najmanje 20 mrtvih i 30 ranjenih, zarobljen je jedan od posade tenka po narodnosti Talijan«.

Nakon neuspjelog napada na neprijateljevo uporište Žazina, 8. divizija, sa 1. i 2. brigadom je ostala u Pokuplju do kraja oktobra, gdje je 20. oktobra dočekala i vatrom iz svih oruđa proslavila oslobođenje Beograda.⁴¹⁷ Za to vrijeme divizija je popunjena sa oko 350 novomobilisanih boraca i oko 60 domobrana koji su zarobljeni u Sv. Klari.

Iste noći, kada je 8. divizija izvršila napad na neprijateljevo uporište u Žazini i jedinice 34. divizije su izvele napad na neprijatelja u Sv. Klari. Tada se na željezničkoj stanici nalazilo 90 domobrana iz 2 satnije 6. željezničke stražarske bojne, u rafineriji nafte »Olex« 17. satnija 5. bojne 10. stajaćeg zdruge i 20 domobrana, a u školi 70 žandara i posada uporišta u Maloj Mlaci koju je sačinjavalo 240 Nijemaca i nekoliko kozaka sa 3 PA topa, 3 PA mitraljeza i jednim teškim minobacačem.

Zbog važnosti akcije i brzine izvođenja (predgrađe Zagreba), Štab 34. divizije je angažovao sve tri brigade i Turopoljsko-posavski NOP odred. Neprijatelja u Sv. Klari napadala je Seljina brigada, a u Maloj Mlaci Žumberačka brigada. Karlovačka brigada vršila je obezbjeđenje prema Zagrebu, a Turopoljsko-posavski NOP odred bio je na osiguranju sa pravca Zdenčine i Rečice, rušeći istovremeno prugu Zagreb—Karlovac.

Žumberačka brigada nije zauzela Malu Mlaku, dok je Seljina brigada uspjela djelimično ovladati mjestom Sv. Klara i razbiti neprija-

⁴¹⁷ Isto, str. 174, 179, 241 i 504.

teljeve snage. Karlovačka brigada uspješno je odbila intervenciju iz Zagreba, a Turopoljsko-posavski NOP odred pokidao je prugu Zagreb—Karlovac na 160 mjesta. U toj polunoćnoj borbi zarobljeno je 59, ubijeno 60 i ranjeno isto toliko neprijateljevih vojnika. Jedinice 34. divizije imale su 4 mrtva, među kojima je bio i pomoćnik političkog komesara Žumberačke brigade i 23 ranjena borca i starješina. Zaplijenjeno je: 4 teška mitraljeza, 5 PA mitraljeza, 5 puškomitraljeza, 122 puške, oko 70.000 metaka i druga ratna oprema. Uništena su 4 kamiona, i PA top, željeznička stanica Sv. Klara, 5 bunkera i spaljena rafinerija nafte »Olex«.⁴¹⁸

Drugu veću akciju izvele su jedinice 34. divizije, sa pridodatom joj 1. brigadom 8. divizije, noću 23/24. oktobra napadom na neprijateljevo uporište u s. Mavračić (4 km sjeveroistočno od Zdenčine, na pruzi Karlovac—Zagreb) gdje su se nalazile dvije satnije gestapovaca — oko 220 (a prema izvještaju Karlovačke brigade bili su gestapovci, 100 Hrvata i 60 Nijemaca). Napad je izvela Karlovačka brigada, a na osiguranju prema Zagrebu i Karlovcu bile su jedinice Seljine i Žumberačke brigade 34. divizije i 1. brigade 8. divizije.

Napad koji je počeo u 22.00 sata, 23. oktobra, bio je okončan za tri sata. Neprijatelj je na spoljnoj odbrani bio brzo razbijen, a po upadu bataljona u selo kod neprijatelja je nastalo komešanje i panika, pa je bio brzo savladan. Samo mali broj vojnika spasio se bekstvom. Zarobljena su 2 vojnika i 1 oficir Nijemac, a ubijeno je 140 vojnika i 2 oficira. Karlovačka brigada je imala 10 poginulih, 33 ranjena i 1 nestalog borca. Zaplijenjeno je: 7 teških i 5 puškomitraljeza, teški i laki minobacač, 90 pušaka, oko 12.000 metaka i druga ratna oprema. Ovaj i drugi uspjesi, kao i prelazak jednog broja domobrana na stranu 34. divizije, kod naroda je još više razvijao uvjerenje da je na pomolu skora propast okupatora i njegove tvorevine, tzv. NDH.⁴¹⁹

Poslije uspjele i značajne akcije u Mavračiću, jedinice 8. i 34. divizije i 2. diverzantskog odreda porušile su noću 30/31. oktobra prugu Karlovac—Zagreb i Zagreb—Sisak na 436 mjesta (168—Karlovac—Zagreb i 268—Zagreb—Sisak).⁴²⁰

Za vrijeme korpusne operacije u Baniji, oko Sunje i u Pokuplju i na pruzi Sisak-Zagreb i Zagreb—Karlovac, u Kordunu je bila 3. brigada 8. divizije, sa jednim bataljonom Operativnog štaba za Kordun, koja je sa položaja u selima Cerovac, Perjasica, Tobolić i Plaškom, branila slobodnu teritoriju Korduna i rušila prugu Karlovac—Ogulin. Sa dva bataljona povremeno je kontrolisala sektor Poljanak—Prijeboj, obezbjeđujući vezu Korduna sa Likom. U Cazinskoj krajini ostala je Unska grupa (komandant Halil Šakanović, politički komesar Šukrija Bijedić) sa 1. muslimanskom brigadom i Krajiškim (Cazinskim) NOP odredom, koja je vodila borbe na komunikaciji u dolini Une.

Znajući za odsutnost naših snaga sa Korduna, neprijatelj je 18. oktobra 1944. godine izvršio ispad sa jačim snagama — 500—600 ustaša

⁴¹⁸ Isto, str. 163, 182 i 378.

⁴¹⁹ Isto, str. 315, 319 i 359.

⁴²⁰ Isto, str. 476 i 504.

Slunjske ustaške bojne iz Vaganca i ovladao Drežnikom, Irinovcem i Catrnjom i time prekinuo komunikaciju Kordun—Lika. Za protjerivanje tih neprijateljevih snaga, Štab 4. korpusa angažovao je 1. muslimansku brigadu, jedan bataljon 3. brigade 8. divizije i bataljon Operativnog štaba za Kordun. U toku jednodnevne, oštre borbe, te snage uspjele su ga protjerati nazad za Vaganac, uz gubitke 30—40 mrtvih i oko 50 ranjenih. Mi smo imali 30 mrtvih i 24 ranjena borca. Tako veliki naši gubici rezultat su iznenadnog napada neprijatelja koji je noću pred naš napad prebacio glavninu svojih snaga iz Drežnika u Catrnju, s ciljem nadiranja prema sjeveru. ^Međutim, kada je napadnut Drežnik i Čatrnja, neprijatelj se iz Čatrnje probio za Drežnik i napao s leđa bataljon 8. divizije. Tu je pobio i ranjenike, koji su mu pali u ruke i vršio zvjerstva nad njima. Masakrirao je i šest boraca 1. muslimanske brigade koje je zarobio.⁴²¹

Pregled borbi 7. udarne divizije u sadejstvu sa 6. i 10. korpusom od 13. avgusta do 30. oktobra 1944. godine

Kao što je već iznijeto, Štab 7. divizije se prema odluci GŠH sa 3. i 4. brigadom i prištapskim jedinicama, noću 13/14. avgusta prebacio preko Save i pruge Dugo Selo — Kutina, u Moslavinu da pomogne jedinicama 10. i 6. korpusa u čišćenju teritorije od neprijateljevih posada i uspostavljanja bolje veze sa Banijom. Na tom terenu postojale su veće mogućnosti za izvođenje operacija većeg obima, jer je neprijatelj imao niz većih i manjih posada koje su se uspješno mogle likvidirati udruženim jačim snagama i time stvoriti šira slobodna teritorija.

Saznavši za dolazak 7. udarne divizije u Moslavinu, neprijatelj je 20. avgusta preduzeo ofanzivu od pravca Bjelovara sa dva kozačka puka i jednom ustaškom bojnom, jačine oko 4.000 vojnika, a sa manjim snagama upadao je od Kutine i Popovače. Upravo u to vrijeme su slavonske jedinice, po likvidaciji neprijatelja u Grubišnom Polju, napadale neprijateljevo uporište u s. Hercegovac. U toku jednodnevne borbe neprijatelj je bio prisiljen na povlačenje sa oko 200 vojnika izbačenih iz stroja. Slavonske jedinice imale su 5 mrtvih i 26 ranjenih boraca i starješina. U noći 15/16. avgusta borci 7. divizije prilikom prelaza pruge Dugo Selo—Kutina, digli su u vazduh jedan brzi i jedan oklopni voz — bila je to prva uspješna akcija Banovaca u Moslavini. U Moslavini, stanovništvo je mahom bilo pod uticajem HSS-a, sposobni za vojsku su izbjegavali NOV-u pod parolom da čuvaju glave, ili su ih ustaše mobilisale. Sve to je tražilo nove uspjehe, veću slobodnu teritoriju i povjerenje stanovništva u NOV.⁴²²

Pod privremenom komandom Štaba 10. korpusa, drugu akciju 7. divizija je izvela na pruzi Zagreb—Beograd, između Popovače i Kutine, gdje je neprijatelj imao slijedeće snage: s Popovača — oko 380 ustaša i domobrana, željeznička stanica Popovača — 150 Nijemaca sa jednim oklopnim vozom, željeznička stanica Krivaj — 27 Nijemaca, ustaša i

⁴²¹ Isto, str. 541.

⁴²² Zbornik, tom 5, knj. 31, str. 275 i 400.

domobrana, željeznička stanica Gračenica — 24 Nijemca i domobrana, željeznička stanica Repušnica — 28 ustaša i domobrana, Kutina — oko 1.000 Nijemaca, ustaša i domobrana i Gojilo — oko 460 Nijemaca, kozaka i domobrana.

Zadatak 7. divizije je bio, u vezi sa naređenjem Vrhovnog komandanta, da miniranjem poruši prugu, likvidira neprijatelja, poruši bunkere i željezničke stanice i time omogućiti prilaz ka pruzi i stvaranje uslova za naredne akcije i neprekidno ometanje saobraćaja i spriječiti povlačenje neprijatelja tim pravcem.

U akciji, 31. avgusta, sa početkom u 23.00 sata, 3 brigada imala je zadatak da napada neprijatelja i likvidira bunkere između željezničke stanice Gračenica i Repušnica, i na željezničkoj stanici Repušnica, a zatim da ruši prugu i cestu. Četvrta brigada napadala je željezničku stanicu Krivaj, rušila prugu i bila u gotovosti za onespособljavanje oklopnog voza.

Postavljene zadatke brigade su uspješno izvršile. Porušeno je 6 bunkera, 2 željezničke stanice i pruga ispresjecana u dužini od 6 km. Uništen je 1 njemački oklopni voz zajedno sa posadom i naoružanjem, te 2 tenka koja su bila na vozu. Saobraćaj je bio u prekidu 15 dana. Tom akcijom neprijatelj je bio iznenađen, jer se do tada na tom sektoru nisu izvodile akcije većeg obima. Za postignuti uspjeh 7. divizija je pohvaljena naredbom Štaba 10. korpusa.⁴²³

Drugu uspješnu veću akciju izvela je 7. divizija, 9/10. septembra, na pruzi Zagreb — Križevci. Likvidirana je jedna satnija domobrana na željezničkoj stanici Repinec i porušena pruga u dužini od 7 km. O toj akciji GŠH je depešom od 11. septembra izvjestio Vrhovni štab:

»Dijelovi 7. divizije (3. i 4. brigada) likvidirali uporište Vrbovec i Repinec (pruga Dugo Selo—Križevci). Ubijeno je 46, zarobljeno 68 domobrana i ustaša. Plijen: 2 teška mitraljeza, 12 puškomitraljeza, 70 pušaka i 40.000 metaka... Srušena stanična postrojenja, 5 mostova, 8 bunkera, 2 vaktarne. Pruga presječena na 120 mjesta. Mi: 1 mrtav, 9 ranjenih«.

Po izbacivanju iz saobraćaja dve navedene pruge, koje su za neprijatelja bile od velike važnosti, kao i najosetljivija mjesta, stvoreni su povoljni uslovi za napade i na veća neprijateljeva uporišta.

Nakon likvidacije neprijateljevog uporišta Vrbovec i Repinec, 7. divizija je zajedno sa 33. divizijom 10. korpusa, 13/14. septembra napala na neprijateljevu posadu u Križevcima, koju je sačinjavala jedna bojna domobrana sa nekoliko ustaša, koja je prije napada pojačana jednom bojnom ustaša crne legije, tzv. bobanovcima. Ova bojna zaposjela je spoljni odbrambeni sistem i važnije tačke u samom mjestu. Prema izvještaju Štaba 7. divizije njene jedinice uspjele su se probiti u grad i odbiti više neprijateljevih protivnapada, ali kako to nisu uspjele i jedinice 33. divizije moralo se odustati od daljnjeg napada.

U drugoj polovini septembra 1944. godine, jače snage Nijemaca i kozaka kao i posade iz Garešnice i Hercegovca (koje je neprijatelj tada

⁴²³ Isto, str. 470 i knj. 33, str. 406.

bio napustio), izbile su na komunikaciju Kutina—Dugo Selo i ovladale njome s ciljem da je održe u ispravnom stanju. Tada su jedinice 7. divizije bile raspoređene na sektoru Križ—Ivanić Grad, sa zadatkom da sruše prugu i naprijatelju onemoguće saobraćaj. Izvršavajući zadatak divizija je i pored jakih neprijateljevih snaga porušila prugu na više mjesta i izbacili jedan voz iz saobraćaja. O napadu jedinica 7. divizije na tu komunikaciju javio je Štab 10. korpusa GŠH:

»Noću 20/21. 9. 1944. jedinice VII div. uništile su prugu Križ—Dugo Selo na 50 mjesta uz gubitke od 20 mrtvih i 8 ranjenih. Pruga dobro osigurana...« »U noći 22/23. 9. jedinice VII div. porušile prugu Križ—Dugo Selo na 102 mjesta. Jedan naš ranjen...⁴²⁴

Ofanzivna dejstva naših jedinica u Moslavini prisilila su neprijatelja da napusti Garešnicu i Hercegovac, čime se proširila slobodna teritorija Moslavine i osigurana je sigurna veza sa Slavonijom. Time su bili stvoreni i uslovi za daljne veće operacije na jača neprijateljeva uporišta kao što su Bjelovar i Križevci sa slavonskim jedinicama koje su raspolagale sa više artiljerije i nekoliko tenkova. U vezi sa tom situacijom, u izvještaju Štaba 7. divizije, pored ostalog, kaže se:

»Naše dosadašnje djelovanje na teritoriji Moslavine bilo je uspješno i ofanzivno. Mi smo uspjeli da održimo inicijativu i slobodu akcije čvrsto u našim rukama, a neprijatelja pasivizirati i prikovati uz uporišta. Svojim uspjesima, prodornošću i dobrim držanjem uopšte na ovome terenu naša divizija je stekla dobar ugled među ovdašnjim stanovništvom, a i neprijatelj je za nas čuo i osjetio našu snagu. U vezi sa masovnim prilaženjem domobrana iz raznih uporišta na stranu NOV moral kod boraca i stanovništva silno raste i stvaraju se vrlo povoljni uslovi za mobilizaciju i popunu jedinica».

Nakon akcije na pruži Kutina—Dugo Selo, a u vezi predstojeće ofanzive naših jedinica u Podravini, 7. divizija, koja je i dalje ostala pod privremenom komandom Štaba 10. korpusa, upućena je na komunikaciju Virovitica—Đurđevac. Od 3. do 5. oktobra, jedinice 10. korpusa izvodile su operaciju na liniji: Virovitica—Pitomača—Kloštar—Đurđevac, gdje su se nalazile snage 5. stajaćeg djelatnog zdruha ustaške vojnice. Sedma divizija, dejstvujući na sektoru Pitomača—Kloštar, imala je zadatak da zajedno sa 33. divizijom 10. korpusa izvrši napad na neprijateljevo uporište u s. Kloštar, obezbjeđujući se sa pravca Pitomače.

Izvršavajući ovaj zadatak, Štab 7. divizije je 4. oktobra uputio 4. brigadu (komandant Petar Maljković), u napad na Kloštar, dva bataljona 3. brigade na osiguranje prema Pitomači, a dva bataljona brigade zadržao je u divizijskoj rezervi. Borba se vodila tokom dana, 4. oktobra, noću 4/5. i nastavljena danju 5. oktobra uz podršku artiljerijsko-minobacačke vatre. Oko 10.00 sati 5. oktobra neprijatelj je razbijen, a jedinice brigada ušle su u mjesta i nastavile gonjenje razbijenih

⁴²⁴ Arhiv VII, k. 119/9, reg. br. 2-11/1.

⁴²³ Zbornik, tom 5, knj. 33, str. 408.

neprijateljevih snaga. Borba je završena oko 12.00 sati, i divizija se prema naređenju Štaba 10. korpusa povukla na liniju: Kozarevac—Velika i Mala Črešnjevica. U toj borbi jedinice 7. divizije ubile su oko 90 i zarobile 14 neprijateljevih vojnika. Zaplijenjeno je: 15 tenkova, 3 kamiona, 3 trokolice, motocikl, teški minobacač, 6 teških i 5 puškomitraljeza, 69 pušaka, 15 konja sa samarima, 16.000 metaka i druge ratne opreme. Jedinice divizije imale su 4 mrtva, od kojih jedan politički komesar bataljona, i 25 ranjenih od kojih 7 starješina.

Jedinice 10. i 6. korpusa su poslije borbi na području: Virovitica—Pitomača—Kloštar, nastavile ofanzivu na relaciji: Đurđevac—Koprivnica i dalje za oslobođenje Podravine. U ovoj drugoj operaciji 7. divizija imala je zadatak da sa jednom brigadom zatvori pravac od Koprivnice i da se odsudno brani od Hlebina, u sadejstvu sa 32. divizijom 10. korpusa, a sa drugom brigadom, bez jednog bataljona, koji je zatvarao pravac Bjelovar—Đurđevac, da bude u korpusnoj rezervi u s. Javorovac. Noću, 11/12. oktobra, 3. brigada (komandant Jovo Čakalo) napala je 40 milicionera u Hlebinama. Zabarikadirani u školi nisu se htjeli predati, te su izgorjeli zajedno sa školom.

Sutradan, u zoru, oko 400 ustaša sa nešto motorizacije probilo se od Koprivnice za Hlebine te su potisnuli naše jedinice. Protivnapadom su protjerani iz Hlebina, Međuvoda, Gabajeve Grede i nabačeni na rijeku Dravu. U međuvremenu, neprijatelj se iz Đurđevca, Virja i Podravskog Novigrada počeo povlačiti pravcem Novigrad—Hlebine, ali ga je razbila 3. brigada, uz podršku 4. brigade koja se nalazila u korpusnoj rezervi. U ovoj borbi ubijeno je i ranjeno peko 150 neprijateljevih vojnika, a 20 ih je zarobljeno. Zaplijenjeno je: 4 tenka, 12 kamiona, 3 putnička automobila, 60 motocikla — trokolice, 3 pt topa 30 mm sa 300 granata, 4 teška minobacača sa 500 mina, 20 teških mitraljeza, 1 radio—stanica i druga ratna oprema. Jedinice divizije imale su 3 mrtva i 8 ranjenih.⁴²⁷

Od 13. do 16. oktobra 1944. godine, 7. divizija učestvovala je sa snagama 10. i 6. korpusa u napadu na neprijatelja u Koprivnici. Pošto napad nije uspio, to se prema odluci Štaba 10. korpusa, oko 03.00 sata 16. oktobra, odustalo od daljeg napada i jedinice su povučene na odmor. U ovoj borbi 7. divizija je imala 54 mrtvih, među kojima 10 starješina i 111 ranjenih drugova. Nekoliko mrtvih je ostalo neizvučeno kod žice. Prema podacima neprijatelja imao je oko 40 mrtvih i 136 ranjenih. Utrošeno je 151 granata za pt topove, 642 mine za teške minobacače, 36 mina za ručne bacače, 22 pt metka, 60 ručnih bombi i 62.598 puščanih i mitraljeskih metaka. Prema gubicima i utrošku municije može se zaključiti i o težini borbe, o čemu se govori i u izvještaju Štaba 7. divizije od 18. oktobra 1944. godine:

»Neprijateljsko uporište Koprivnicu branile su najkrvavije neprijateljske trupe, kojih je bilo više nego što se računalo.

⁴²⁶ Zbornik, tom 5, knj. 34, str. 96 i 129.

⁴²⁷ Isto, str. 171.

Neprijatelj je dobro utvrđen i imao rezerve, koje je uvijek mogao ubacivati i parirati svaki naš ma i najmanji prodor. Pravci od kuda je napadala naša divizija nisu bili podesni za napad. Teren je bio vidljiv, ravan i brisan i preko njega je naše nastupanje bilo onemogućeno, tim prije što je brojno jak neprijatelj davao ogorčen otpor. I pored ovoga naši borci i rukovodioci puno su se zalagali sa težnjom da izvrše dobiveni zadatak, ali to sa ovakvom pripremom i bez dovoljne količine i koncentracije materijala nije bilo moguće...⁴²⁸

Štab 4. korpusa predložio je GŠH da se izvrši smjena 3. i 4. brigade 7. divizije sa 1. i 2. brigadom koje su bile u Baniji. Kako do toga nije došlo, Štab 7. divizije se sa 3. i 4. brigadom i prištapskim jedinicama vratio u Baniju 31. oktobra 1944. godine. Prelaz preko Save trajao je dva dana, jer se raspolagalo samo sa jednom skelom koja je prevozila 50 ljudi ili 10 konja sa konjovodcima, tri veća čamca koji su prevozili 15—20 ljudi. Brigade su se vratile dosta iscrpljene i, zbog velikih gubitaka, sa znatno smanjenim brojnim stanjem.

Za vrijeme borbi u Moslavini i Podravini, pod privremenom komandom Štaba 10. korpusa (2,5 mjeseca), jedinice 7. divizije zarobile su 100. ubile oko 270 i ranile oko 250 neprijateljevih vojnika, uz vlastite gubitke 87 mrtvih i 188 ranjenih boraca i starješina. Zaplijenjeno je: 3 pt topa, 5 teških minobacača, 28 teških i 12 puškomitraljeza, 140 pušaka, 9 tenkova, 15 kamiona, 64 motocikla-trokolice, 15 konja sa samarima, 3 putnička automobila, oko 56.000 metaka i druge ratne opreme. Uništeno je: 2 tenka, 5 mostova, 14 bunkera, 2 željezničke stanice, 1 brzi i 2 oklopna voza i pruga presječena na oko 30 mjesta.

Sa stanjem na dan 31. oktobra 1944. godine, 4. korpus je imao 29.240 boraca i starješina po spisku, 24.296 na licu i 4.944 u rashodu. (Pregled brojnog stanja, nacionalni i socijalni sastav vidi u prilogu). Početkom novembra, naređenjem GŠH, u divizijama su formirani inženjerski bataljoni umjesto četa, a u brigadama čete umjesto vodova. U štabu korpusa uveden je referent za inženjeriju, koji će, razvojem inženjerskih jedinica, prerasti u komandanta korpusne inženjerije. Za borce i starješine birani su kadrovi građevinske i tehničke struke i raznih zanatskih zanimanja, koji su osposobljavani na kursovima: oficiri pri štabu korpusa, podoficiri pri štabovima divizija.

Istovremeno, naređenjem GŠH njegov tenkovski bataljon ušao je u sastav 4. korpusa. Bataljon je imao 54 borca i starješinu, 13 lakih i 1 srednji tenk, 3 blindirana automobila i 1 kamion. Štab 4. korpusa formirao je tenkovski bataljon sa 2. čete, sastava: 1. četa — dva voda po 5 tenkova, 2. četa — jedan vod od 1 srednjeg tenka i 2 blinde i drugi vod (detašovan pri GŠH) od 3 laka tenka, 1 blinde i 1 kamiona, te pomoćni vod od 1 do 2 kamiona i 1—2 motocikla za vezu i štab bataljona sa potrebnim štabnim organima.⁴²⁹

U vezi s naređenjem Vrhovnog komandanta da se ne dozvoli neprijatelju da iz naše zemlje izvuče svoje jedinice i materijal, Glavni štab NOV i POH zakazao je međukorpusno — pobjedničko takmičenje

⁴²⁸ Isto, str. 192 i 270.

⁴²⁹ Zbornik, tom 5, knj. 35, str. 104 i 145.

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA
4. KORPUSA NOVJ NA DAN 31. OKTOBRA 1944.

JEDINICA	P o s p i s k u					N a l i c u				
	Oficira	Polit, rukovodioca	Podoficira	Boraca	Svega	Oficira	Polit, rukovodioca	Podoficira	Boraca	Svega
Stab Korpusa sa dijelovima	64 2	47 6	213 4	726 168	1050 180	58 2	45 6	192 4	710 158	1005 170
7. ud. divizija sa 4 brigade	163 1	350 10	669 35	4444 94	5626 165	131 1	281 10	496 33	3243 83	4151 127
1. i 2. Banijski NOPO	18	61	60	809 11	948 11	15	61	53	719 10	848 10
8. ud. divizija sa 3 brigade	173 1	359 5	950 21	4043 74	5525 101	134 1	316 2	731 17	2739 65	3920 85
34. divizija sa 3 brigade	79	242 12	420 16	3406 117	4147 145	64	206 12	329 14	2768 106	3367 132
Karlovački, Turapoljskoposavski i Samoborski NOPO	8	74	118	775 12	975 12	5	67	104	691 11	867 11
Unska operativna grupa sa 2 brigade	59	107	114	2528 21	2808 21	53	98	92	2310 20	2553 20
Novomobilisano ljudstvo u centru za obuku Korpusa				1310	1310				1310	1310
Komande vojne oblasti Korpusa	135 2	210 5	527 27	4882 414	5754 451	126 2	208 5	499 15	4483 382	5316 404
S v e g a :	699	1450	3071	22959	28179	586	1282	2496	18973	23337
	6	38	103	914	1061	6	35	83	835	959
U K U P N O :	705	1488	3174	23873	29240	592	1317	2579	19808	24296

Napomena: Gornji broj označava broj muškaraca, a donji broj žena.

(Zbornik, tora 5, knj. 34, dok. Ili, str. 560).

Nacionalni i socijalni sastav ljudstva 4. korpusa NOVJ sa stanjem na dan 31. oktobra 1944. godine, od brojnog stanja po spisku — 21725 (ne slaže se sa brojnim stanjem 29240) bio je:

Srba — 10218, Hrvata — 7068, Muslimana — 2732, Talijana — 312, Rusa — 281, Jevreja — 88, Slovenaca — 77, Ceha — 15, Crnogoraca — 13, Poljaka — 7, Nijemaca — 5, Mađara — 4, Danaca — 2, Holandana — 2, i Bugara — 1.

SVEGA: 20825

Radnika — 1929, seljaka — 18290, intelektualaca — 283, zanatlija — 592, službenika — 461, vojnih lica — 126, i polic. žan. i fananc. — 44.

SVEGA: 21725

(Zbornik, tom 5, knj. 34, dok. 112, str. 560).

u vremenu od 1. novembra do 31. decembra 1944. godine, po slijedećim tačkama:

1. Izvršiti najveći broj napada na neprijateljeve kolone i uporišta i nanijeti neprijatelju najviše gubitaka.
 2. Očistiti najveći broj naseljenih mjesta od neprijatelja.
 3. Zaplijeniti najviše ratnog materijala — naročito teškog.
- Korpus koji bude postigao najbolje rezultate dobiće naziv udarni.⁴³⁰

Borbe Korpusa u Baniji, Kordunu, Pokuplju, Žumberku i Cazinskoj krajini u novembru 1944. godine

Početkom novembra 1944. godine, povratkom 7. divizije sa dvije brigade iz Moslavine i Podravine, u Baniji se ponovo našla kompletna divizija sa četiri brigade i dva NOP odreda. Osmu diviziju povučena je iz Pokuplja u Kordun, kao i 2. muslimanska brigada iz Banije u sastav Unske operativne grupe u Cazinsku krajinu, a na teritoriji Turopolja, Pokuplja i Žumberka ostala je 34. divizija sa tri brigade i tri NOP odreda.

Poslije oslobođenja južnih i istočnih krajeva naše zemlje, uključujući i Beograd i nakon niza uspješnih operacija 8. korpusa u Dalmaciji, očekivalo se povlačenje Nijemaca i iz Dalmacije. S tim u vezi i operativno područje 4. korpusa postalo je još značajnije. Naročito je bilo važno onemogućiti neprijateljev pokret i transport komunikacijama koje iz Dalmacije vode na sjever. Zato je Vrhovni štab NOV i POJ, 1. novembra 1944. godine, naredio Glavnom štabu NOV i POH, da na cijelom području razvije operacije širih razmjera. Na osnovu toga GŠH je izdao potrebna naređenja svojim potčinjenim jedinicama.

Na operativnom području 4. korpusa neprijatelj je i dalje držao glavnu komunikaciju: Bihać—Bosanski Novi—Kostajnica—Sunja—Sisak—Zagreb—Karlovac—Ogulin. Tu komunikaciju neprijatelj je dobro osigurao, brojnim fortificiranim garnizonima, koji su se teško mogli zauzimati i likvidirati bez teškog naoružanja, kojeg u Korpusu još uvijek nije bilo dovoljno. Zbog toga ni Štab 4. korpusa nije mogao da pronađe načine i mogućnosti za još aktivnije djelovanje svih divizija. Zato su se pronalazila slabija neprijateljeva uporišta na komunikacijama, koncentrišući sva artiljerijsko-minobacačka oruđa. Zapravo, neprijatelja se nastojalo izvući iz uporišta i tući ga na slobodnom prostoru.

Područje Bihaća s komunikacijom dolinom Une bilo je od posebnog značaja za njemačke okupatorove snage zbog održavanja veze između jadranske obale i doline Save, kao i zbog manevra snagama na tim pravcima. Ta komunikacija bila je aktuelna i za angažovanje jedinica 4. korpusa, zbog čega su bile tu angažovane sve do polovine aprila 1945. godine. Kao prvo, bilo je istureno neprijateljevo uporište Cazin, koje je poslije poraza 13. septembra, ponovo zauzeo.

Prije napada na Cazin, Žumberačka brigada 34. divizije izvela je napad na manju neprijateljevu posadu na području Slovenije u s.

Bušinja Vas (na rijeci Krka, cesta Kostanjevica—Brezice), gdje se nalazila njemačka pogranična straža jačine 35 Nijemaca, sudetskih Nijemaca i Kočevara (pripadnici njemačke nacionalne manjine, koji su živjeli na području Kočevja u Sloveniji). !

Zbog dobre obavještajno-izviđačke službe i saradnje sa kotarskim komitetom KPH Sv. Križ, akcija je izvedena brzo i sa uspjehom. Neprijatelj je imao 9 mrtvih, a 6 je zarobljeno, od kojih su trojica uspjela pobjeći. Brigada je imala 2 ranjena. Zaplijenjeno je: 2 laka minobacača, 2 teška i 4 puškomitraljeza, 20 pušaka, 4 automata, 2 pištolja, oko 7.000 metaka i druga ratna oprema. Istovremeno, organi narodne vlasti izvršili su i ekonomsku akciju: zaplijenili 10 konja, 38 goveda, 16 svinja, te 4 konjska kola sa zapregom.⁴³¹

Slijedeću uspješnu akciju izvela je Žumberačka brigada 34. divizije, 7. novembra, napadom na neprijateljevo uporište Zorkovac, na pruzi Karlovac—Ozalj, s obje strane rijeke Kupe, povezano željezničkim mostom raspona 80 m. Posadu je sačinjavala 2. satnija 3. domobranske bojne, oko 130 vojnika, naoružanih sa 4 teška i 4 puškomitraljeza, 1 lakim minobacačem, 4 automata i puškama.

U borbi koja je trajala od 19.50 do 22.30 sati domobrani su pružili iz bunkera žilav otpor, ali su napokon savladani minobacačkom vatrom i bombama jurišnih odeljenja. Neprijatelj je imao 11 mrtvih. Zarobljena su 2 oficira i 38 domobrana (prema neprijateljevim podacima imali su 3 mrtva, 3 ranjena i 37 zarobljenih). Brigada je imala 2 ranjena druga. Zaplijenjeno je: 3 teška i 2 puškomitraljeza, 4 automata, 53 puške, 210 mina za laki minobacač, 4.000 metaka i druge opreme. Porušena je pruga u dužini od 2 km, željeznički most i spaljena željeznička stanica i bunker.⁴³²

Poslije ove uspješne akcije uslijedio je napad 7. divizije na neprijateljevo uporište Kostajnički Majur, koji su sačinjavale dvije čete Nijemaca, radi odbrane Kostajnice i čuvanja pruge Kostajnica—Sunja. Napad koji je izvela 2. brigada 3. i 4. brigadom i po jednim bataljonom iz 1. i 2. banijskog NOP odreda na obezbjeđenju prema Kostajnici i Sunji, noću 4/5. novembra 1944. godine je uspio, ali se neprijatelj većim djelom snaga uspio izvući prema Kostajnici. Zarobljeno je 7, a ubijeno 77 njemačkih vojnika. Zaplijenjeno je: teški minobacač sa 150 mina, 3 teška i 8 puškomitraljeza, 9 tromblonskih pušaka, 22 puške, 130 ručnih bombi, 35.000 metaka, 3 sanduka eksploziva, 15 bicikli i druga ratna sprema. Jedinice divizije imale su 12 mrtvih, među kojima dva poručnika i 69 ranjenih boraca i starješina.

Da bi pružio pomoć napadnutoj posadi u Majuru, neprijatelj je krenuo 5. novembra, u 04.00, sa jačim snagama iz Sunje u Donji Hrastovac. U vezi s ovom situacijom, Štab 7. divizije upućuje 2. brigadu, koja je vršila napad na Majur, da se povuče prema Kruševu i Kostrešima, 3. brigadu na komunikaciju Kostajnica—Dubica, 4. brigada da zatvori pravac D. Hrastovac—Majur, a sve ostale snage da se povuku prema Gradusima.

⁴³¹ Zbornik, tom 5, knj. 35, str. 24.

⁴³² Isto, str. 92.

Na liniji Kostajnica—Dubica neprijatelj nije imao stalnih posada, ali je vršio saobraćaj, te je 3. brigada dobila zadatak da putem zasjeda sačekuje i uništava neprijateljeve jedinice u pokretu. Istog dana, 5. novembra, na zasjedu u rejonu s. Slabinja, iz pravca Dubica, naišla je kolona od 16 kamiona sa oko 100 vojnika koji su krenuli u pomoć Kostajnici. Nakon kratke, ali jake vatre, kolona je zaustavljena i uništeno je 12 kamiona, a 4 su se uspjela probiti prema Kostajnici. U toj borbi neprijatelj je imao oko 7 mrtvih, među kojima 3 oficira, a brigada 2 ranjena druga.⁴³³

Dok su vođene borbe, Štab 4. korpusa izvršio je koncentraciju dijela snaga na područje Cazina s namjerom da ga napadne i zauzme. Nakon ustaškog poraza 13. septembra, njemačka komanda je odlučila da Cazin brani mješovita njemačko-ustaška posada jačine oko 500 vojnika: jedna satnija ustaša, dvije čete 373. legionarske divizije, njemački diverzantski »trup«, jačine oko 50 ljudi, te 16 žandara. Toga puta posada je bila i bolje naoružana. Imala je: top, 2 minobacača 81 mm, 5 ručnih minobacača, 2 pt puške, 28 puškomitraljeza, preko 50 automata i puške. Neprijatelj je u gradu imao i dobra fortifikacijska utvrđenja, a izvjestan broj kuća pretvorio je u odbrambene objekte. Oko grada se nalazilo više bunkera i skloništa, povezanih streljačkim zaklonima i opasnih sa više slojeva bodljikave žice. Najbliži neprijateljev garnizon koji je mogao intervenirati bio je Ostrožac, 13 km od Cazina, a zatim Bihać, Bosanska Krupa i Otoka.

Držanjem Cazina neprijatelj je štitio komunikacije u dolini Une sa sjeverne strane i bio oslonac za ispade na našu slobodnu teritoriju u težnji da održi u pokornosti narod Cazinske Krajine i da ga odvрати od NOB-a. Ujedno, to je bio petokolonaški i špijunski centar prema slobodnoj teritoriji Korduna.

Za napad, koji je izveden 7. novembra, sa početkom u 05.00 sati, angažovana je 1. brigada 8. divizije i 2. brigada Unske operativne grupe. Prva brigada Unske operativne grupe bila je na osiguranju prema Ostrošcu, a 2. brigada 8. divizije i 1. brigada 7. divizije nalazile su se u korpusnoj rezervi, i to: 2 brigada u rejonu s. Slatina (jugozapadno od Cazina), a 1. brigada u rejonu s. Glogovac (jugoistočno od Cazina), s tim što je jedan bataljon 1. brigade bio na obezbjeđenju prema Bosanskoj Krupi. Napad je podržavala jedna baterija korpusnog haubičkog diviziona i jedna četa korpusnog tenkovskog bataljona.

Napad je počeo dejstvom artiljerije, a zatim naletom jedinica. Neprijatelj ih je dočekaao jakom vatrom i uspio ih zadržati, osim omladinskog bataljona 1. brigade 8. divizije koji je zauzeo Japić brdo i prve kuće Cazina. Zatim su jedinice 2. brigade UOG izvršile juriš, izbacile neprijatelja iz prvih položaja i zauzele zgradu škole i sreza u samom mjestu. Njihovo dalje napredovanje ometano je vatrom sa Gradine i Gole stijene. Od 9 do 10.00 sati 1. brigada 8. divizije, uz podršku artiljerijske vatre, ovladala je Gravljačom, odakle je neprijatelj uspio da pobjegne u Gradinu. U međuvremenu je 2. brigada UOG

⁴³³ Isto., str. 392.

ovladala Bašćom i općinskom zgradom. Oko 13.00 sati bio je razbijen sistem spoljne neprijateljeve odbrane, a zatim je uslijedio napad iz svih raspoloživih oruđa na Golu stijenu, odakle se neprijatelj ogorčeno branio, a naročito kada je osjetio dolazak pomoći iz Bihaća i Ostrošca.

Iz pravca Ostrošca prema Cazinu krenulo je, oko 07.00 sati, oko 600 neprijateljevih vojnika sa 5 tenkova, koji su postepeno potiskivali 1. muslimansku brigadu i do 14.00 sati uspjeli da izbiju nadomak Cazina. Za pojačanje odbrane, Štab 1. kordunaške brigade izvukao je 1. bataljon iz borbe i postavio ga na Gnjlovac, oko 2 km južno od Cazina. Štab 4. korpusa je na tom pravcu angažovao i 1. banijsku i 2. kordunašku brigadu iz rezerve koje su energičnim i brzim napadom na neprijateljeve bokove slomile napad i prisilile ga na povlačenje u Ostrožac.

Za to vrijeme neprijatelj se u Cazinu uporno branio i usmjeravao se prema Ostrošcu, odakle je uzaludno očekivao pomoć. Naše jedinice držale su ga čitave noći u okruženju i pripremale se za produženje napada idućeg dana. Ujutro, oko 06.00 sati, 8. novembra, napad je nastavljen sa svih pravaca. Poslije žestoke borbe jedinice 2. muslimanske brigade ovladale su Klisom i izbile pred Gradinu. Istovremeno, nakon nekoliko ponovljenih juriša, 1. kordunaška brigada je zauzela Golu stijenu, jedan od najvažnijih objekata u odbrani Cazina. Ubrzo je pala i Gradina. Nakon toga, ostaci neprijatelja sabijeni su u tri zidane kuće, odakle je nastavio da pruža otpor, sve dok uz pomoć ručnih bacača džon-bul, ručnih bombi, tenka i blinde nije savladan, čime je Cazin, nakon 30 sati borbe zauzet.

U borbama za Cazin neprijatelj je imao 4 poginula oficira i 487 vojnika, ranjen 131, a zarobljen 1 oficir i 266 vojnika. I 8. divizija i Unska operativna grupa imale su velike gubitke: poginuo je 51 borac, među njima 7 starješina (od kojih i Mane Pavlović, operativni oficir 1. brigade 8. divizije), a ranjena 244 borca, među kojima 32 starješina. Od jedinica su se naročito istakli 2. brigada UOG, 1. i 3. bataljon 1. brigade UOG, te 1. i 3. bataljon 1. brigade i 3. bataljon 2. brigade 8. divizije. Zaplijenjeno je: 1 pt top, 1 teški i 2 laka minobacača, 3 džon-bula, 11 šaraca, 12 puškomitraljeza, 25 automata (šmajsera), 341 puška, 23 pištolja, 225 ručnih bombi, 5 tromblona, 64.000 metaka, 139 mina za bacače, 1 radio-stanicu i druga oprema, a oštećen 1 tenk.⁴³⁴

Sa gubitkom Cazina bila je ugrožena komunikacija Bihać—Bosanska Krupa, kao i isturene posade Ostrožac i Vaganac, kojima je obezbjeđivao izvlačenje svojih snaga sa pravca Knina, gdje je napadao 8. korpus. Naša namjera bila je da se komunikacija ugrožava, neprijatelju nanose što veći gubici i u pogodnom momentu napadne neprijateljevo uporište u Ostrošcu i Vagancu. Zbog toga je Štab 4. korpusa zadržao Unsku operativnu grupu u rejonu sela Čoralići, Mutnik i Donja Gata, prema Vagancu, a 1. brigadu 8. divizije između Cazina i Ostrošca. Prva brigada 7. divizije upućena je prema Bosanskoj Krupi i Otoci, a 2. brigada 8. divizije prema Vagancu, koji je Štab 4. korpusa planirao za napad.

⁴³⁴ Isto, str. 67, 122, 130, 338.

Taj napad, međutim, zbog pokreta dijelova njemačke 392. legionarske divizije iz Like, pravcem Vrhovine—Drežnik Grad—Vaganac, nije izvršen. Pošto je ovakvim rasporedom 4. korpusa bio ugrožen neprijatelj u Ostrošcu, a djelimično i u Bihaću i Vagancu, kao i na komunikaciji Bihać—Bosanski Novi i da bi se oslobodio pritiska i odbacio 8. diviziju i Unsku operativnu grupu od navedene komunikacije, pojačao je svoje snage u rejonu Bihaća i 12. novembra 1944. godine u 09.00 sati preduzeo napad.

U početnim dejstvima dijelovi 392. legionarske divizije, oko 1.000 vojnika sa dva tenka, dvije baterije haubice i više minobacača, nastupali su u tri kolone: prva — najmnogobrojnija pravcem Ostrožac—Laškića brdo—Gnjilovac—Cazin; druga — pravcem Bihać—Osredak—Gradina i treća — pravcem Bihać—Gata—Tržac. Prve dvije kolone su nastupale prema položajima 1. brigade 8. divizije, a treća je vršila obilazni marš, da izbjie u desni bok Unske operativne grupe. Kada je neprijatelj, oko 12.00 sati, izbio na liniju Gata—Osredak—Laškića brdo, sa snagama 1. brigade i UOG izvršen je protivnapad i uz podršku artiljerijsko-minobacačke i mitraljeske vatre neprijatelj je bio prisiljen da se sa zauzetih položaja povuče u Ostrožac, dok se lijevokrila kolona zadržala na desnoj obali Korane, u selima Pjanići i Tržac, spremna da sutradan nastavi dejstva ka Cazinu.

Sutradan, 13. novembra u 08.00 sati, neprijatelj je sa nešto jačim snagama ponovo prešao u napad iz Bihaća i Ostrošca, prema položajima 1. brigade u rejonu Osredka, Čungar brda i Laškića brda. Istovremeno je i lijevokrila kolona krenula prema položajima jedinica UOG. Došlo je do žestoke borbe u s. Krndija, odakle se 2. brigada UOG morala povući ka s. Mutnik, čime je bio ugrožen desni bok 1. brigade 8. divizije, te je i ona bila prisiljena da se djelimično povuče. Oko 14.00 sati lijevokrila kolona neprijatelja razbila je neke dijelove 1. i 2. muslimanske brigade UOG, uspjela ovladati selom Slatina, te zaseokom Seferagići i prodrijeti u Cazin, ugroživši time i desni bok 1. kordunaške brigade, pa se i ona morala povući prema selima Koprivni i Todorovu, zapadno od Cazina.

Za vrijeme ovih borbi, a radi koordinacije napada sa glavnim snagama, koje su išle ka Cazinu, neprijatelj je istovremeno i iz Vaganca vršio ispade radi zadržavanja naših snaga, gdje se nalazila 2. brigada 8. divizije. U tim dvodnevnim žestokim borbama, gdje je neprijatelj, zahvaljujući njegovoj brojnoj i tehničkoj nadmoćnosti, postigao uspjeh i povratio Cazin, naše jedinice imale su 55 poginulih i 179 ranjenih boraca i starješina. Jedinice UOG izgubile su pt top, 2 teška minobacača, 4 puškomitraljeza, 50 pušaka, 11 konja.

Nakon dva dana odmora, 1. brigada je upućena u rejon Tržačke Rašte, 2. brigada se nalazila kod Čatrnja i Sadilovca, a 3. brigada je već bila u rejonu Rakovice, tako da se noću 17/18. novembra, 8. divizija našla u rejonu Drežnik Grad, Čatrnja, Rakovica, Tržačka Raštela, Sadilovac, radi napada na ustašku posadu u Vagancu, koja je branila prilaze Bihaću.

Prva brigada 7. banijske divizije, koja je poslije ponovnog zauzimanja Cazina 13. novembra od strane neprijatelja, ostala pod komandom Štaba Unske operativne grupe, ostala je na položajima prema neprijatelju u Bosanskoj Krupi i Bosanskoj Otoci, do kraja novembra, kada se vratila u sastav svoje divizije, prema Sisku i Petrinji. Za to vrijeme brigada je vodila borbu s neprijateljevim snagama koje su ispadale iz Bosanske Krupe i Bosanske Otoke prema našoj teritoriji. Istovremeno je rušila i prugu Bosanska Krupa—Bosanska Otoka, koja je bila presječena na 75 mjesta, a neprijatelj je imao 85 mrtvih, oko 50 ranjenih i 7 zarobljenih. Brigada je imala 1 mrtvog i 2 ranjena.

Za vrijeme borbi za Cazin i oko Cazina, 7. udarna banijska divizija, bez 1. brigade, vodila je odbrambene i napadne borbe s neprijateljem na komunikacijama Sunja—Kostajnica, Kostajnica—Dubica i Kostajnica—Dvor na Uni. Na prostoru Sunja—Kostajnica—Dubica, pored ustaško—domobranskih jedinica, nalazila se i 1. brigada njemačke 1. kozačke konjičke divizije sa rasporedom: 1. donski puk u rejonu Greda—Gradusa—Lukavac, 4. kubanski puk, u s. Donji i Gornji Hrastovac i 2. sibirski puk s jednim divizionom u s. Stubalj, a s drugim na liniji Kostajnica—Dubica.⁴³⁶ Pruga i cesta Dvor na Uni — jedna ojačana bojna, Zamlača — jedna satnija, Struga — dvije satnije, Unčani — dvije satnije, Golubac — jedna satnija, Divuša — jedna satnija i oko 60 domaćih ustaša, sela Kozibrod, Kuljani, Dobrljin — jedna bojna (sve na levoj obali Une osim Dobrljina).

Ove neprijateljeve snage, obezbjeđujući saobraćaj komunikacijama, vršile su i jednodnevne ispade radi odbacivanja jedinica 7. divizije. Jači takav ispad izvršili su dijelovi 1. donskog i 4. kubanskog puka, sa linije Sunja—Kostajnica, 12. novembra, sa tri kolone, pravcima: Majur—Donji Kukuruzari; Graboštani—Krčevo i Sunja—Paukova, imajući glavne snage preko Krčeva. Borbu s tim neprijateljevim snagama vodile su dva bataljona 2. brigade, cijela 4. brigada i jedan bataljon 1. banijskog NOP odreda 7. divizije. Neprijatelj je djelimično uspio odbaciti naše snage, ali je u toku jednodnevne borbe, od 07.00 do 16.00 sati, protivnapadom naših jedinica bio prisiljen da se povuče u polazne baze.

Istog dana, 12. novembra, 2. brigada, koja se nalazila sa dva bataljona na komunikaciji Dubica—Kostajnica, sačekala je i od 13 kamiona s vojskom, koji su se kretali od Dubice ka Kostajnici 6 uništila, a 7 se uspjelo probiti prema Kostajnici. U ovim borbama neprijatelj je imao 14 zarobljenih i 50 ubijenih vojnika, dok su jedinice 7. divizije imale 12 mrtvih i 45 ranjenih, među kojima i komandant 2. brigade Rade Grmuša, a nestao je poručnik Ivan Preglej. Plijen je bio: 2 puškomitraljeza, 32 puške, 2 tromblonske puške, radio-stanica, 6.000 metaka i druga ratna oprema.⁴³⁸

Prva kozačka divizija, pored 1. brigade, imala je i: 2. brigadu (3. kubanski puk, 5. donski puk, 6. tjerski puk), 7. artiljerijski puk, dopunski puk, 55. kozački pionirski bataljon, 45., 69., 631. i 772. samostalni kozački bataljon i ostale pomoćne jedinice. Ova divizija za period septembar—decembar 1944. bila je na liniji: Zagreb—Sisak—Kostajnica i Zagreb—Dugo Selo—Slavonski Brod. Zbornik, tom 5, knj. 35, str. 584)

⁴³⁷ Zbornik, tom 5, knj. 35, str. 235.

⁴³⁸ Isto, str. 206.

Ostavljajući 2. brigadu u rejonu trokuta, sa orijentacijom dejstva prema komunikacijama Dubica—Kostajnica i Kostajnica—Sunja, Štab 7. divizije dobio je naređenje od Štaba 4. korpusa da se sa dvije brigade (3. i 4) prebaci prema komunikaciji Kostajnica—Dvor na Uni, radi napada na manje neprijateljeve posade i rušenja pruge. Do kraja novembra izvršen je napad na neprijateljeve posade u selima Golubac, Unčani i Zamlača, te odbijen napad neprijatelja prema slobodnoj teritoriji.

Selo Unčani i Golubac nalazi se na komunikaciji Dvor na Uni—Kostajnica, na lijevoj obali Une. Neprijateljevu posadu u tim selima, radi obezbjeđenja komunikacije, sačinjavale su dvije satnije ustaša i domobrana 7. lovačke pukovnije. Napad na te dvije neprijateljeve posade izvršila je noću 17/18. novembra 3. brigada, dok je 4. brigada vršila obezbjeđenje od susjednih neprijateljskih posada.

Kako neprijatelj nije očekivao napad, postignuto je potrebno iznenađenje, tako da je nakon prvog naleta naših boraca, neprijatelj iz Golubca u panici uspio pobjeći za Divušu, dok je u Unčanima pružio žilav otpor. Uz pomoć pt oružja zauzimana je kuća po kuća, ali se škola nije mogla zauzeti, te je Štab 7. divizije ujutro u 04.00 sata naredio povlačenje — 3. brigada za Riječane i Bujinju, a 4. brigada za Javoranj i Glavičane.

Nakon akcije u selima Golubac i Unčani, uslijedio je 22. novembra napad iz zasjede, koju je 3. brigada postavila pored komunikacije Divuša—Kostajnica u rejonu s. Kirisnica, na padinama brda Crlješnica. Na zasjedu je naišlo oko 500 kozaka 1. kozačake konjičke divizije iz pravca Kostajnice prema Dvoru na Uni. Kako je neprijatelj bio ušao u zasjedu i vatra otvorena na njegovo začelje, to su prednji dijelovi kolone, uz pomoć posade iz Divuša i Kozibroda, uspjeli odbaciti jedinice 3. brigade. Zasjeda je samo djelimično uspjela, jer neprijatelju nisu nanijeti veći gubici.

Noću 22/23. novembra, 4. brigada 7. divizije izvršila je napad na jednu satniju 7. lovačke pukovnije u Zamlači. Radi postizanja iznenađenja napad je izveden bez vatre pratećih oruđa, ali je zbog nedovoljne brzine jedinica brigade uspio pokupiti svoje stvari i u panici pobjeći za Dvor na Uni.

Da bi odbacio naše snage od komunikacije Dvor na Uni—Kostajnica, neprijatelj je 25. novembra preduzeo napad sa 900—1.000 kozaka i ustaša iz Dvora na Uni i Divuša prema s. Jurakovac (tr. 367). Kako ovaj napad Štab 7. divizije nije očekivao, to je odbrana sa 3. i 4. brigadom organizovana na brzinu. Neprijatelj je uspio odbaciti naše snage sa prvih odbrambenih položaja, pa i jedan bataljon sa brda Jurakovac, gdje je došlo do borbe prsa u prsa. No, kako se neprijatelj nije usudio ići dublje u oslobođenu teritoriju, plašeći se manevra naših snaga i odsjecanja od njegovih garnizona, poslije šestočasovne borbe, povukao se u polazne baze.

U svim tim borbama, na komunikaciji Dvor na Uni—Kostajnica, od 17. do 25. novembra, ubijeno je 148, ranjeno 10 i zarobljeno 5 neprijateljevih vojnika, dok su jedinice 7. divizije (3. i 4. brigada) imala

12 mrtvih i 39 ranjenih boraca i starješina. Zaplijenjen je: 1 šarac, 5 puškomitraljeza, 51 puška, 15.400 metaka, 3 automata, 4 konja i druga ratna oprema.⁴³

Za vrijeme dok je 7. divizija vodila borbe na jkomunikaciji Sunja—Kostajnica, Dubica—Kostajnica i Kostajnica—Dvor na Uni, 8. kordunaška divizija vodila je borbe s neprijateljem oko Vaganca, ali zbog pojačanja posade u Vagancu i njegove aktivnosti, odustalo se od napada, pa je divizija prebačena u rejon Plašćanske doline.

Naročitu aktivnost neprijatelj je ispoljio 18. i 19. novembra u napadima na jedinice 8. divizije. Dana 18. novembra neprijatelj je izvršio ispad iz Vaganca u pravcu sela Smoljanac i Drežnik Grad sa jednom kolonom od oko dvije satnije ustaša i nešto legionara, gdje su položaj držali dijelovi 2. udarne brigade, a sa drugom kolonom krenuo je u pravcu Lipovače, gdje je položaj držao 5. bataljon 1. brigade 8. divizije. Na ovom pravcu neprijatelj je postigao iznenađenje, i doveo jednu četu u okruženje, koja je bila prisiljena da se probija kroz gust neprijateljev streljački stroj, pretrpivši veće gubitke u ljudstvu i oružju. Poginuo je i komandant bataljona Vaso Vukobratović Likić. Ocijenivši da su naše jače snage u rejonu sela Drežnik Grad i Sadilovac, neprijatelj se poslije kraće borbe istog dana povukao u Vaganac. Istog dana Štab 8. divizije prebacio je i 1. brigadu sa sektora Tržačka Raštela na sektor Sadilovac - Grabovac—Lipovača.

Rano ujutro, 19. novembra, ustaše i legionari su ponovo krenuli od Vaganca prema Drežnik Gradu, Sadilovcu i Lipovači. Kako se na tom sektoru našla cijela 8. divizija, to je njen štab odlučio da se neprijatelj tuče manjim dijelovima i da se ga pusti u pravcu Sadilovca, a zatim zaobilaznim manevrom odsječe i uništi na liniji Lipovača—Sadilovac—Drežnik Grad. Za izvršenje tog zadatka Štab divizije je angažovao dva bataljona 3. brigade, dijelove 2. brigade i cijelu 1. brigadu. Međutim, 5. bataljon 1. brigade odstupio je bez borbe sa Lipovače i tako doveo u težak položaj 1. bataljon 1. brigade, koji se, kao dan ranije 5. bataljon, morao probijati kroz gust neprijateljev stroj.

Kako je neprijatelj bez otpora zauzeo Lipovaču, to se nisu stvorili ni potrebni uslovi za napad snaga 2. i 3. brigade, tako da se uspio naglo povući prema Vagancu, sa čime nije uspjela ni namjera Štaba 8. divizije da mu se odsječe odstupnica i uništi u rejonu Sadilovca. Istog dana, pod pritiskom 3. i 4. bataljona 1. brigade, neprijatelj je napustio i Drežnik Grad.

U borbama, koje je 8. divizija vodila, 12, 13, 18. i 19. novembra 1944. godine neprijatelj je imao 75 mrtvih i oko 50 ranjenih vojnika. Jedinice divizije imale su 29 pogunulih i 34 ranjena, a od oružja je izgubljeno je: 8 puškomitraljeza, 14 pušaka, mali minobacač, automat i oko 900 mdetaka.⁴⁴⁰

Za vrijeme dok je 8. divizija sa 1. i 2. brigadom vodila borbu za Cazin i oko njega, njena 3. brigada bila je na sektoru Perjasica—Tobolić—Plaški—Ličke Jesenice—Rakovica. Trećeg novembra kod s. Belaj

⁴¹⁴ Isto, str. 517.

⁴¹⁵ Isto, str. 329.

(južno od Karlovca) zarobljava 6 ustaša i domobrana, 5. novembra kod Vaganca ubija 10 i ranjava više ustaša, napada manju njemačku auto-kolonu i spaljuje 2 kamiona, noću 5/6. novembra ruši prugu Duga Resa—Zvečaj na 30 mjesta, a 6. novembra minira prugu Ogulin—Oštarije i uništava lokomotivu i 4 vagona i ubija 25 ustaša, zatim 11. i 12. novembra vodi borbu s Nijemcima i ustašama kod Plaškog i Plavča Drage i progoni ih nazad za Ogulin.

Napad 8. kordunaške divizije na neprijateljeve posade u selu Vojnovcu i na Trojvrhu

Krajem novembra 1944. godine neprijatelj je grčevito branio komunikaciju Oštarije—Modruš—Jezerane—Hrvatsko primorje. Radi osiguranja puta Josipdol—Modruš, komanda 392. legionarne divizije postavila je jaka bočna osiguranja u selu Radoševići—Mudrić Glavica—Vojnovac—Trojvrh—5 km sjeverno od Plaškog.

U selu Radoševići nalazio se 1. vod 3. čete, jačine oko 40 legionara. Na Mudrić Glavici (k. 501) nalazila se 2. četa 1. bataljona. U selu Vojnovac četne komore 1, 2. i 3. čete i 3. četa, dok je Trojvrh branila 1. četa jačine oko 120 ljudi. U susjednom mjestu Josipdol nalazio se štab 1. bataljona, koji je bio odgovoran za odbranu na liniji Radošević Selo—Trojvrh.

Neprijatelj je u ovim posadama imao vrlo solidna fortifikacijska utvrđenja koja su bila izgrađena za borbu i stanovanje. Oko utvrđenja bile su žičane prepreke od 5 reda bodljikave žice i minska polja.

Za napad ne pomenute posade određena je 3. brigada, ojačana sa 4 minobacača iz 1. i 2. brigade i 1 pt topom iz 2 brigade. Bataljoni 1. i 2. brigade nalazili su se na osiguranju 3. brigade od pravca Tounja, Josipdola, Oštarija, Ogulina i Modruša. Napad 3. brigade podržavao je artiljerijski divizion 8. divizije sa položaja u rejonu zaseoka Vukelići i haubički divizion 4. korpusa sa položaja u rejonu brda Klasnice.

U 6.15 sati, 23. novembra, 3. brigada ojačana jedinicama krenula je u napad. Artiljerijska priprema je izostavljena, pošto se računalo da će se bataljoni 3. brigade iznenadnim i brzim dejstvom probiti kroz prve neprijateljeve redove i tek tada, ukoliko bi se ukazala potreba, artiljerija divizije i korpusa stupila bi u dejstvo. Prvi napad bataljona legionari su na vrijeme osujetili, jer se nije moglo proći kroz brojne žičane prepreke na kojima su bile instalirane prazne limene kutije koje bi zazvonile čim bi se dotakla žičana prepreka, što je bio znak za uzbunu. U 8 sati istog dana izvršena je kratka minobacačka i artiljerijska priprema, napravljeni su prolazi kroz žičane prepreke, ali neprijatelj nije neutralisan u prvom borbenom pojasu, tako da ni drugi napad brigade nije uspio. Tek poslije 12 sati istog dana uslijedio je treći napad. Borci jurišnih grupa, potpomognuti vatrom automatskog oružja, uspevaju da na juriš zauzmu neprijateljeve isturene bunkere i roveve na Trojvrhu.

Na brdu je nastao pravi krkljanac. Nakon jednosatne borbe, kada je neprijatelj na Trojvrhu skoro uništen, manja grupa preživjelih legionara uspeva bjekstvom da se spasi u susjednoj posadi u Vojnovcu.

Dok se vodila borba za Trojvrh, 2. bataljon 3. brigade uspijeva da zauzme Radošević Selo, iz kojeg se posada povukla na Mudrića Glavicu, koja je tada bila u dimu i plamenu. Borbe za Mudrić Glavicu trajale su više od 6 sati i kada je neprijatelj već izgubio 80% ljudi, ostatak legionara, uvidjevši da se ne mogu dalje održati, probija se iz okruženja i bježi u Vojnovac. Nakon toga brigadi je ostalo da likvidira još legionare u Vojnovcu koji su bili dobro utvrđeni u željezničkoj stanici i u selu. Radi odlučnog napada na ostatak posada u Vojnovcu, 3. brigada vršila je pregrupisavanje bataljona, ali u međuvremenu od pravca Ogulina i drugih neprijateljevih posada, njemačke i legionarske jače snage uspjele su se probiti prema Vojnovcu, pa se od daljeg napada odustalo.

Koliko je bila teška borba za uništenje neprijatelja na ovom sistemski građenom nizu položaja najbolje svjedoče sami gubici: neprijatelj je imao 185 mrtvih, 90 ranjenih, a samo 8 legionara je zarobljeno. Treća brigada je, također imala znatne gubitke: 20 mrtvih i 80 ranjenih, među kojima je bio i komandant brigade Dragan Pajić. Zaplijenjeno je 4 mitraljeza, 1 minobacač, a dva su uništena, 6 puškomitraljeza, a jedan je uništen, 5 automata, 10 tromblonskih pušaka, 55 pušaka, 3 pištolja i dosta drugog naoružanja i municije.

Zbog aktivnosti jedinica 8. divizije na ovome sektoru, neprijatelj je 29. novembra krenuo u napad s ciljem da izbací naše snage iz Plašćanske doline. Za taj napad angažovana je cijela 33. ustaška bojna 1 2—3 čete legionara iz sastava njemačke 392. legionarske divizije, sa nastupanjem u više kolona, s tim da se kolona sa pravca Tržić—Tobolić—Tuk—Plavča Draga spoji sa kolonom Trojvrh—Plaški u Plavča Dragi.

Protiv ovih neprijateljevih snaga borbu je vodila 1. brigada, ojačana sa jednim bataljonom 2. brigade. U toku jednodnevne borbe neprijatelj je imao samo djelimični uspjeh u zauzimanju teritorije, ali ne i da mu se napadne kolone nađu u Plavča Dragi, te je bio prisiljen da se povuče na polazne položaje. Ovakav napad, ali i ovoga puta bez uspjeha, neprijatelj je ponovio i sutradan, 30. novembra.

U tim borbama neprijatelj je imao 50 mrtvih, 63 ranjena i 10 zarobljenih vojnika, a mi smo imali 28 mrtvih, 22 ranjena i 7 nestalih boraca i starješina. Zaplijenjeno je: 1 teški i 4 puškomitraljeza, automat, 17 pušaka, pištolj i druga oprema, a izgubljeno je: 2 teška i 2 puškomitraljeza, mali minobacač i 15 pušaka, tako da je 1. brigada imala veći neuspjeh nego uspjeh.⁴⁴¹

Slične aktivnosti snaga 4. korpusa odvijale su se i na sektoru Cazinske krajine, gdje se nalazila Unska operativna grupa. Iako je neprijatelj trpio gubitke, on je skoro svakodnevno vršio ispade prema slobodnoj teritoriji.

Na sektoru Pokuplja i Žumberka, jedinice 34. divizije odbijale su povremene neprijateljeve ispade prema našoj slobodnoj teritoriji i rušile prugu Sisak—Zagreb—Karlovac. Noću 22/23. novembra, divizija je sa

⁴⁴¹ Isto, str. 482 i 505 i knj. 36, str. 46.

Seljinom i Karlovačkom brigadom i jednim bataljonom Turopoljsko-posavskog NOP odreda izvršila napad na neprijateljevo uporište u Peščenici i Lekeniku, na komunikaciji Sisak—Zagreb. U Peščenici se nalazila jedna, a u Lekeniku dvije satnije 2. bojne 14. pješačkog zdruga iz Petrinje.

Napad je samo djelimično uspio. Zauzeta su oba mjesta, neprijatelj razbijen, ali se ipak uspio zadržati na istoimenim željezničkim stanicama. U ovoj jednonoćnoj borbi neprijatelj je imao 10 mrtvih i 47 zarobljenih domobrana i 1 oficira. Naše jedinice su imale 3 mrtva i 16 ranjenih. Zaplijenjeno je: 2 teška i 1 puškomitraljez, automat, pištolj, 41 puška, 36.000 metaka, 30 ručnih bombi i druga ratna oprema.⁴⁴²

O tome govori i izvještaj političkog komesara 4. korpusa Veće Holjevca, od 4. decembra 1944. godine, političkom komesaru GŠH Radi Žigiću:

»vojnička aktivnost Korpusa bila je veća u novembru nego u oktobru mjesecu, zbog veće aktivnosti i inicijative štabova divizija i zbog takmičarskog duha (takmičenje između korpusa od 1. novembra do 31. decembra 1944. godine). U ovome mjesecu likvidirano je oko 15 neprijateljskih uporišta, uključujući tu i kotarsko mjesto Cazin, gde su 8. divizija i Unska operativna grupa pokazale izvanrednu izdržljivost i upornost. Ovaj uspjeh dobro je odjeknuo u Cazinskoj Krajini i učvrstio muslimanske brigade UOG«.

U toku novembra jedinice 4. korpusa zarobile su 408 vojnika i 4 oficira, ubile 1.197 vojnika i 4 oficira i ranile oko 330 neprijateljevih vojnika i starješina, odnosno oko 1.935 je izbačeno iz stroja. Korpus je imao 209 poginulih, 686 ranjenih i 7 nestalih boraca i starješina. Zaplijenjeno je: 1 pt top, 3 ručna bacača, 4 laka i 2 teška minobacača, 11 teških i 50 puškomitraljeza, 38 automata, 27 pištolja, 590 pušaka, 18 tromblonskih pušaka, 390 ručnih bombi, 2 radio-stanice, 200 mina za minobacače i oko 200.000 metaka. Uništeno je: pruga na 105 mjesta, most, željeznička stanica, lokomotiva, 4 vagona, tenk i 14 kamiona. Istovremeno, jedinice korpusa izgubile su 3 laka minobacača, 14 teških i 4 puškomitraljeza, 89 pušaka i pt top.

Povećanom aktivnošću, tokom novembra, sve jedinice Korpusa su željele da proslave jubilej — dvogodišnjicu formiranja svog Korpusa. Povodom toga, Štab 4. korpusa je 23. novembra primio čestitku od vrhovnog komandanta NOV i POJ Josipa Broza Tita, koja glasi:

»Borcima, komandantima, komandirima, političkim komesarima vašeg korpusa čestitam dvogodišnjicu žestokih bojeva kroz koje ste prošli i mnogih uspjeha koje ste izvojevali. Pred vama još stoje teški bojevi za oslobođenje zemlje od okupatora«.

Dvogodišnjicu formiranja proslavile su 7. udarna banijska i 8. udarna kordunaška divizija. Tim povodom borcima i starješinama 8. divizije u Rakovici, gdje se 17. novembra 1944. okupio po jedan bataljon iz svake brigade, divizijske prištapske jedinice i Štab 8. divizije, govorio je komandant 4. korpusa Bogdan Oreščanin. On je evocirao

uspomene na pređeni borbeni put 8. divizije i na njene uspjehe, a govorio je i o vojno-političkoj situaciji u zemlji i svijetu. Tom prilikom komandant Korpusa uručio je tridesetorici boraca istarješina prva ratna odlikovanja.

Krajem novembra i početkom decembra 1944. godine iz 4. korpusa prekomandovano je više od 60 vojnih i političkih rukovodilaca u Vrhovni štab u Beogradu. Među njima je bio i komandant Korpusa Bogdan Oreščanin. Umjesto njega postavljen je Miloš Šumonja, do tada komandant 8. divizije. U Štabu 4. korpusa za pomoćnika načelnika štaba došao je major Đuro Bakrač, do tada komandant banijskog vojnog područja. Za novog referenta saniteta postavljen je Perin dr Juraj, a za načelnika intendature Krešo Hajdić. Veće kadrovske promjene uslijedile su u 8. diviziji, gdje je za komandanta divizije postavljen Mihajlo Vojnović, za komandanta 1. brigade Joco Milković, 2. brigade Rade Škaljac i 3. brigade Đuro Čujić.

Polovinom decembra rasformiran je i Operativni štab za Kordun, a njegava dva bataljona ostala su kao peti bataljoni 1. i 2. brigade 8. divizije. Komandant štaba Stanko Gabrić postavljen je za obavještajnog oficira Štaba 8. divizije, politički komesar Rade Momčilović za političkog komesara Artiljerijskog divizion 8. divizije i načelnik štaba Miloš Pajić za oficira pri Štabu 2. brigade 8. divizije.

U 7. udarnoj banijskoj diviziji rasformirana je, polovinom decembra 1944. godine, 2. brigada i 1. Banijski NOP odred, radi popune ostalih jedinica divizije, tako da je 7. divizija imala: tri brigade (4. brigada postala je 2. brigada), Banijski NOP odred, artiljerijski divizion, inženjerijski bataljon, četu za vezu, sanitetsku četvu i druge prištapske jedinice. Za komandanta 2. brigade (do tada 4. brigada) postavljen je Janko Zebić, a za političkog komesara Savo Matijašević, do tada načelnik, odnosno politički komesar 4. brigade. Novi komandant Banijskog NOP odreda postao je Đuro Vujić, politički komesar Dragan Rula i načelnik štaba Đuro Mrkšić, do tada na istim dužnostima rasformiranog NOP odreda.

Kod Unske operativne grupe, kao i u 34. diviziji, ostalo je bez promjena, ali je već tada Štab 4. korpusa vršio pripreme za uključivanje Unske operativne grupe u sastavu 8. kordunaške divizije, kojoj je već bila stavljena pod komandu njena 2. brigada.⁴⁴³ (Pregled sastava jedinica, brojnog stanja, socijalnog i nacionalnog sastava 4. korpusa sa stanjem na dan 30. novembra i 1. decembra 1944. godine dat je u prilogu).

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA
4. KORPUSA NOVJ NA DAN 30. NOVEMBRA 1944.

JEDINICA	P o s p i s k u					N a l i c u				
	Oficira	Polit, ruko- vodioca	Podoficira	Boraca	Svega	Oficira	Polit, ruko- vodioca	Podoficira	Boraca	Svega
Stab Korpusa sa dijelovima	64 2	47 6	213 4	762 168	1086 180	58 2	45 6	192 4	710 158	1005 170
7. ud. divizija sa 4 brigade	163 1	350 10	669 35	ww ~94	5626 140	131 1	281 10	496 33	3243 83	4151 137
1. i 2. Banijski NOPO	18	61	60	809 11	948 11	15	61	53	719 10	848 10
8. ud. divizija sa 3 brigade	173 1	359 5	950 21	4043 74	5525 101	134 1	316 2	731 17	2739 65	3920 85
34. divizija sa 3 brigade	79	242 12	420 16	3406 117	4147 145	64	206 12	329 14	2768 106	3368 132
Karlovački-Turo- poljskoposavski i Samob. NOPO	8	74	118	775 12	975 12	5	67	104	681 11	867 11
Unska oper. gru- pa sa 2 brigade	59	107	114	2528 21	2808 21	53	98	92	2310 20	2553 20
Novomobilisano ljudstvo u cen- trima za obuku Korpusa				1310	1310					
Vojna oblast Korpusa	205 3	236 3	696 26	6124 496	7261 528	196 3	228 8	627 23	5438 479	6489 507
Svega :	769 7	1476 36	3240 102	24201 993	29686 1138	656 7	1302 32	2624 91	19928 932	24510 1062
UKUPNO :	776	1512	3342	25194	30824	663	1334	2715	20860	25572

Napomena: Gornji broj označava broj muškaraca, a donji broj žena.

(Zbornik, tom 5, knj. 35. dok. 100, str. 596).

PREGLED SOCIJALNOG I NACIONALNOG SASTAVA LJUDSTVA
4. KORPUSA NOVJ NA DAN 30. NOVEMBRA 1944.

JEDINICA	Socijalni sastav						Nacionalni sastav				
	Radnika	Seljaka	Intelektual.	Zanatlija	Vojnih lica	Polic. i žand.	Srba	Hrvata	Muslimana	Jevreja	Ostalih nacionalnosti
Stab korpusa sa dijelovima	126	1007	26	71	34	2	1010	217	2	13	24
7. ud. divizija sa 4 brigade	397	4785	89	453	32	10	4086	1152	30	63	435
1. i 2. Banijski NOPO	59	863	4	29	1	3	830	103	3	2	21
8. ud. divizija sa 3 brigade	187	5223	40	141	20	15	4906	668	5	1	46
34. divizija sa 3 brigade	799	3114	98	250	26	5	118	3963	26		185
Karlovački, Turo-poljsko-posavski i Samoborski PO	211	706	6	57	5	2	61	916	4		6
Unska operativna grupa	148	2590	20	56	8	7	107	49	2662	9	2
Novomobilisano ljudstvo i cent, za obuku	210	1056	7	30	4	3	178	1123	3	1	5
Vojna oblast Korpusa	988	6130	69	577	7	18	4087	3031	34	66	571
S V E G A :	3125	25474	359	1664	13?	65	15383	11222	2769	155	1295
	10,14	82,57	1,16	5,48	0,44	2,21	50	36,30	9	U, 50	4,20

Napomena: Prema brojnom stanju (po spisku) ljudstva Korpusa sa stanjem na dan 30. novembra 1944. godine.

(Zbornik, tom 5, knj. 34, dok. 112, str. 560).

PREGLED BROJNOG STANJA LJUDSTVA
4. KORPUSA NOVJ NA DAN 1. DECEMBRA 1944.

JEDINICA	P o s p i s k u					N a l i c u				
	Oficira	Polit, ruko- vodioca	Podoficira	Boraca	Svega	Oficira	Polit, ruko- vodioca	JPodoficira	Boraca	Svega
Stab korpusa sa dijelovima	83	76 3	227 7	912 217	1298 227	70	73 3	198 7	821 206	1162 216;
7. ud. divizija	164 1	410 10	834 29	5105 101	6519 141	127 1	348 8	652 26	3541 88	4668 123
8. ud. divizija	152 1	367 3	905 19	4035 74	5459 97	120 1	316 3	702 16	2841 68'	3979 88
34. ud. divizija	80	349 13	699 22	3985 125	5113 160	69	316 11	606 16	3320 109	4314 136
Unska op. grupa	53	121	123	2641	2938	45	113	U4	2257	2529
Svega:	532 2	1329 29	2784 77	16678 517	21321 625	431 2	1166 25	2272 65	12780 441	16649 563
UKUPNO:	534	1358	2861	17195	21948	433	1191	2337	13251	17212

Napomena: 1. Dijelovi štaba Korpusa su: tenkovski bataljon, haubički divizion, inženjerijski bataljon, auto-četa, četa za vezu, odsjek za naoružanje, intendantura, 1, 2, 3. i 4. aero baza i Korpusna vojna oblast.

2. Brojevi u brojitelju označavaju broj muškaraca, a u imenitelju broj žena.
(Zbornik, tom 5, knj. 36, dok. 1. str. 1).

PREGLED SOCIJALNOG I NACIONALNOG SASTAVA LJUDSTVA
4. KORPUSA NOVJ NA DAN 1. DECEMBRA 1944.

JEDINICA	Brojno stanje po spisku	Socijalni sastav							Nacionalni sastav						
			Seljaka	Intelektualaca	Zanatlija	Službenika	Vojnih lica	Polic. žand. i financ.	Mađara	Hrvata	Muslimana	Talijana	Poljaka	Jevreja	Slovenaca
Stab korpusa sa dijelovima	281 1240	50 131	142 1036	14 19	12 19	40 28	19 3	4 4	192 977	861 207				1 14	2 2
7. ud. divizija	1454 5206	88 347	1182 4404	21 61	72 261	69 117	15 8	7 8	1300 3502	121 1162	2 33	4 255	6 166	11 58	9 13
8. ud. divizija	1367 4189	81 120	1185 3932	20 25	30 54	31 44	13 6	7 8	1297 3400	64 734	1 14			1 3	1 4
34. ud. divizija	930 4343	237 742	536 3257	39 56	50 174	54 106	13 7	1 1	69 127	823 4035	7 25		15 105		14 28
Unska operativna grupa	420 2518	69 101	309 2362	10 9	15 18	13 23	3	1 5	29 100	8 43	382 2353			1 12	
Svega:	4452 17496	525 1441	3354 14991	104 170	179 526	207 318	63 24	20 26	2887 8106	1102 6181	392 2447	4 302	21 291	14 87	26 47
UKUPNO:	21948	1964	18345	274	705	525	87	46	10993	7283	2839	306	312	101	73

Napomena: 1. Po nacionalnom sastavu bila su i: Crnogoraca — 9, Ceha — 14, Poljaka — 7, Nijemaca — 5, Danaca — 3, Mađara — 2 i Holandana — 1.

2. Broj u brojitelju označava broj starješina, a u imenitelju broj boraca.

3. Dijelovi Štaba korpusa su: tenkovski bataljon, haubički divizion, inž. bataljon, auto-četa, četa za vezu, odsjek za nao-ružanje, i intendantura, 1, 2, 3. i 4. aerobaza i Korpusna vojna oblast.

(Zbornik, tom 5, knj. 36, dok. 3, str. 10).